V. I. LENJIN

PROLETERSKA REVOLUCIJA I INTERNACIONALA

★ proleterska revolucija i renegat Kautski

★ I kongres Komunističke internacionale

★ izvojevano i zapisano

›SVJETLOST‹ SARAJEVO

ἔθος BIBLIOTEKA Etos

IZBOR IZ DJELA KLASIKA MARKSIZMA

(Četvrta serija, knjiga 5)

V. I. LENJIN

PROLETERSKA REVOLUCIJA I KOMUNISTIČKA INTERNACIONALA

»SVJETLOST«, OOUR IZDAVAČKA DJELATNOST, SARAJEVO
1976.

Prevod
dr ZVONKO TKALEC

Izbor
dr FRANC CENGLE i dr ARIF TANOVIĆ

PROLETERSKA REVOLUCIJA I KOMUNISTIČKA INTERNACIONALA

ČITAOCU

Ovaj izbor sadrži Lenjinove radove na temu: internacionala i revolucija. Oni su, naime, svojevrsno svjedočanstvo o raspadu II i formiranju III internacionale, ali i objašnjenje njihovog različitog odnosa prema ratu i proleterskoj revoluciji, buržoaskom nacionalizmu i proleterskom internacionalizmu, buržoaskoj demokratiji i diktaturi proletarijata, imperijalizmu i izgradnji socijalizma.

Prvi svjetski rat je potpuno razotkrio oportunizam lidera socijaldemokratskih partija okupljenih u II internacionali. On je otkrio i još više zaoštrio duboko skrivene društvene protivrječnosti i pokazao da su vođe II internacionale u biti opredijeljene za građanski parlamentarizam, reviziju Marksovog učenja o diktaturi proletarijata, oportunizam i socijalšovinizam u političkoj borbi. Povlađujući nacionalnim buržoazijama, oni su istupili protiv ideja i iskustava Pariske komune i, uopšte, protiv osvajanja političke vlasti od strane proletarijata. Takav stav su zadržali i nakon pobjede oktobarske revolucije.

Iz tog i drugih razloga Lenjin podvrgava oštroj kritici skretanja Karla Kautskog i ukazuje na njegova odstupanja od Marksovog učenja o diktaturi proletarijata. Kautski uzima iz marksizma — ističe Lenjin — ono što je prihvatljivo za liberale, za buržoaziju, a izbacuje, prećutkuje, zabašuruje u marksizmu ono što je neprihvatljivo za buržoaziju. On ne vidi da je »imperijalizam stavio na kocku sudbinu evropske kulture« i da socijalistički pokret »stvara nove, više forme života u društvu«. Zagovarajući buržoasku demokratiju, Kautski odbacuje proletersku demokratiju, koja je — u formi sovjetske vlasti — omogućila neviđeno proširenje demokratije na ogromnu većinu stanovništva — na eksploatisane i trudbenike. Otkrivajući da Kautski nije Marksa samo revidirao nego da je i odstupio od Marksa, Lenjin definira kautskijanstvo kao re-

negatstvo, otpadništvo od proleterske revolucije i diktature proletarijata.

Nova, III internacionala je uspostavljena u skladu s novim tendencijama revolucionarnog razvitka, kao plod dugogodišnjeg procesa borbe protiv oportunizma i socijalšovinizma u krilu II internacionale. Njen svjetskoistorijski značaj je, Lenjinovim riječima, u tome što je počela da pretvara u djelo veliku Marksovu misao o diktaturi proletarijata. Pojava III internacionale je, za Lenjina, dokaz sloma svih iluzija o buržoaskoj demokratiji i potvrda proleterskog internacionalizma na djelu.

Pobijajući oportunistička i renegatska izopačavanja i odstupanja od izvornog Marksovog učenja, Lenjin naglašava da su oktobarska revolucija, diktatura proletarijata i III internacionala bile moguće zahvaljujući revolucionarnoj primjeni marksizma. Teorija marksizma, piše on, osvijetljena jarkom svjetlošću novog, svjetski bogatog iskustva revolucionarnih radnika, pomogla nam je da shvatimo svu zakonitost onog što se događa. Ona će pomoći proleterima cijelog svijeta koji se bore za obaranje kapitalističkog najamnog ropstva da jasnije shvate ciljeve svoje borbe, da odlučnije idu po već obilježenom putu, da sigurnije i solidnije pobjeđuju i učvršćuju svoje pobjede.

STANJE I ZADACI SOCIJALISTIČKE INTERNACIONALE

Najteže u sadašnjoj krizi je pobjeda buržoaskog nacionalizma, šovinizma, nad većinom oficijelnih predstavnika evropskog socijalizma. Ne tjeraju s njima bez razloga buržoaski listovi svih zemalja čas šegu, a čas ih snishodljivo hvale. I nema važnijeg zadatka za onog ko hoće da ostane socijalist nego što je razjašnjavanje uzroka socijalističke krize i analiza zadataka Internacionale.

Ima ljudi koji se boje da priznaju istinu da kriza, tačnije: krah II internacionale jeste krah oportunizma.

Pozivaju se na jednodušnost, npr., francuskih socijalista, na tobože potpunu pregrupaciju starih frakcija u socijalizmu po pitanju odnosa prema ratu. Ali ta pozivanja su netačna.

Odbrana klasne saradnje, odricanje od ideje socijalističke revolucije i od revolucionarnih metoda borbe, prilagođavanje buržoaskom nacionalizmu, zaboravljanje istorijski prolaznih granica nacionalnosti ili otadžbine, pretvaranje buržoaske legalnosti u fetiš, odbacivanje klasnog gledišta i klasne borbe iz straha da se ne odgurnu od sebe »široke mase stanovništva« (čitaj: sitna buržoazija) — to su, nesumnjivo, idejni temelji oportunizma. Upravo na tom tlu izraslo je i sadašnje šovinističko, patriotsko raspoloženje većine vođa II internacionale. Na faktično prevladavanje oportunista među njima odavno su ukazivali različiti promatrači s najrazličitijih strana. Rat je samo naročito brzo i oštro pokazao stvarne razmjere tog prevladavanja. Da je neobična oštrina krize izazvala niz pregrupiranja u starim frakcijama, — to nije čudno. Ali, općenito uzevši, ta pregrupiranja su dotakla samo ličnosti. Pravci unutar socijalizma ostali su isti.

Među francuskim socijalistima nema potpune jednodušnosti. Sam Vajan, koji ide šovinističkom linijom zajedno sa Gedom, Plehanovom, Erveom i drugima, mora priznati da dobija niz pisama od francuskih socijalista koji pro-

testiraju, koji ukazuju da je rat imperijalistički rat, da francuska buržoazija nije za nj manje kriva od drugih. Ne treba zaboravljati da takve glasove guši ne samo trijumfirajući oportunizam nego i ratna cenzura. Hajndmenova grupa kod Engleza (engleski socijaldemokrati — »Britanska socijalistička partija«) sasvim se skotrljala u šovinizam, kao i većina poluliberalnih vođa tredjuniona. Otpor šovinizmu daju Makdonald i Keir Hardi iz oportunističke »Nezavisne radničke partije«. Ovo je stvarno izuzetak od pravila. Ali neki revolucionarni socijaldemokrati, koji su se odavno borili protiv Hajndmena, sad su napustili redove »Britanske socijalističke partije«. Kod Nijemaca je slika jasna: oportunisti su pobijedili, oni likuju, oni su »u svom elementu«. »Centar« sa Kautskim na čelu skotrljao se u oportunizam i brani ga naročito licemjernim, trivijalnim i samozadovoljnim sofizmima. Iz sredine revolucionarnih socijaldemokrata čuju se protesti — Meringa, Panekuka, K. Libknehta, niz anonimnih glasova u Njemačkoj i u njemačkoj Švajcarskoj. U Italiji je također grupiranje jasno: krajnji oportunisti, Bisolati i komp., jesu za otadžbinu, za Geda — Vajana — Plehanova — Ervea. Revolucionarni socijaldemokrati (»socijalistička partija«), s listom »Avanti« na čelu, bore se protiv šovinizma i raskrinkavaju buržoaskoegoistički karakter pozivanja u rat, nailazeći na podršku ogromne većine naprednih radnika. U Rusiji su krajnji oportunisti iz tabora likvidatora već digli i svoj glas u odbranu šovinizma u referatima i u štampi. P. Maslov i J. Smirnov brane carizam pod izlikom odbrane otadžbine, (Njemačka, vidite, prijeti da »nam« nametne »snagom mača« trgovinske ugovore, dok carizam valjda *nije* gušio i ne guši snagom mača, knuta i vješala ekonomski, politički i nacionalni život 9/10 stanovništva Rusije!) i opravdavaju ulazak socijalista u buržoaskoreakcionarne vlade i glasanje za ratne kredite danas, za nova naoružanja sutra!! U nacionalizam se skotrljao Plehanov, prikrivajući svoj ruski šovinizam frankofilstvom, i Aleksinski. Sudeći po pariskom »Golosu«, Martov se drži najpristojnije među tom kompanijom, pružajući otpor i njemačkom i francuskom šovinizmu, ustajući i protiv »Varwärts«-a, i protiv Hajndmena, i protiv Maslova, ali bojeći se da objavi odlučan rat čitavom međunarodnom oportunizmu i njegovom »najutjecajnijem« zaštitniku, »centru« njemačke socijaldemokratije. Pokušaji da se dobrovoljno stupanje u vojsku predstavi kao ostvarenje socijalističkih zadataka (vidi deklaraciju grupe ruskih dobrovoljaca, socijaldemokrata i socijalrevolucionera u Parizu, a također i poljskih socijaldemokrata, Ledera i dr.) naišli su na odbranu samo kod Plehanova. Većina pariske sekcije naše

partije osudila je te pokušaje. Stav CK naše partije čitaoci će vidjeti iz uvodnika ovom broju. Kao prilog istoriji toga kako je nastala formulacija pogleda naše partije moramo — da bismo izbjegli nesporazume — konstatirati ove činjenice: grupa članova naše partije, savlađujući ogromne teškoće obnavljanja organizacionih veza koje je rat prekinuo, izradila je u početku »teze« i 6—8. septembra po novom kalendaru stavila ih u opticaj među drugovima. Zatim ih je preko švajcarskih socijaldemokrata predala dvojici članova talijansko-švajcarske konferencije u Luganu (27. septembra). Tek polovinom oktobra pošlo je za rukom obnoviti veze i formulirati gledište CK partije. Uvodnik ovog broja je definitivna redakcija »teza«.

Takvo je, ukratko, stanje stvari u evropskoj i ruskoj socijaldemokratiji. Krah Internacionale je tu. Polemika u štampi među francuskim i njemačkim socijalistima definitivno je to dokazala. To su priznali ne samo lijevi socijaldemokrati (Mering i »Bremer Bürger-Zeitung«) nego i umjereni švajcarski organi (»Volksrecht«). Pokušaji Kautskog da zataška taj krah su kukavičko izvrdavanje. A taj krah je upravo kraj oportunizma, koji se obreo u ropstvu kod buržoazije.

Stav buržoazije je jasan. Isto tako je jasno i to da oportunisti prosto ponavljaju slijepo njene argumente. Onome što je rečeno u uvodniku ostaje samo da se doda jednostavno ukazivanje na posprdne riječi »Neue Zeit«-a da se internacionalizam sastoji baš u pucanju radnika jedne zemlje na radnike druge zemlje u ime odbrane otadžbine!

Pitanje otadžbine — odgovorićemo oportunistima — ne može se postavljati ignorirajući konkretno-istorijski karakter ovog rata. On je imperijalistički rat, tj. rat u epohi najrazvijenijeg kapitalizma, epohi *kraja* kapitalizma. Radnička klasa mora da se u početku »konstituira u okviru nacije« — kaže »*Komunistički manifest*«, pokazujući pri tome *granice i uslove* našeg priznavanja nacionalnosti otadžbine kao nužnih oblika buržoaskog sistema pa, prema tome, i buržoaske otadžbine. Oportunisti izvrću istinu, prenoseći ono što je tačno za epohu nastajanja kapitalizma na epohu kraja kapitalizma. A o toj epohi, o zadacima proletarijata u borbi za rušenje kapitalizma, a ne feudalizma, »Komunistički manifest« jasno i određeno kaže: »radnici nemaju otadžbine«. Razumljivo je zašto se oportunisti boje priznati ovu istinu socijalizma, u većini slučajeva čak se boje da otvoreno povedu o njoj računa. Socijalistički pokret ne može da pobijedi u starom okviru otadžbine. On stvara nove, više forme ljudskog života u društvu, kad će opravdane potrebe i pro-

gresivne težnje radnih masa *svake* nacionalnosti biti prvi put zadovoljene u internacionalnom jedinstvu pri uslovima uništenja sadašnjih nacionalnih pregrada. Na pokušaje savremene buržoazije da podijeli i razjedini radnike posredstvom licemjernih pozivanja na »odbranu otadžbine«, svjesni radnici će odgovoriti novim i novim, ponovnim i ponovnim pokušajima da se stvori jedinstvo radnika različitih nacija u borbi za svrgnuće vladavine buržoazije svih nacija.

Buržoazija vara mase prikrivajući imperijalističku pljačku starom ideologijom »nacionalnog rata«. Proletarijat raskrinkava tu prevaru, proglašavajući parolu pretvaranja imperijalističkog rata u građanski rat. Upravo tu parolu su zacrtale štutgartska i bazelska rezolucija, koje su baš predviđale ne rat uopće, nego upravo sadašnji rat, i koje su govorile ne o »odbrani otadžbine«, nego o »ubrzanju kraha kapitalizma«, o iskorištavanju za tu svrhu krize koju stvara rat, o primjeru Komune. Komuna je bila pretvaranje rata naroda u građanski rat.

Takvo pretvaranje, dabome, nije lako i ne može da bude izvršeno »po želji« pojedinih partija. Ali upravo takvo pretvaranje leži u objektivnim uslovima kapitalizma uopće, a epohe kraja kapitalizma napose. U tom pravcu, samo u tom pravcu moraju voditi svoj rad socijalisti. Ne glasati za ratne kredite, ne gledati kroz prste šovinizmu »svoje zemlje« (i savezničkih zemalja), boriti se na prvom mjestu protiv šovinizma »svoje« buržoazije, ne ograničavati se na legalne forme borbe kad je kriza nastupila i kad je buržoazija sama oduzela legalnost koju je stvorila, — to je ona *linija* rada koja *vodi* građanskom ratu i koja će dovesti do njega u ovom ili onom momentu općeevropskog požara.

Rat nije slučajnost, nije »grijeh«, kao što misle kršćanski popovi (koji patriotizam, humanost i mir ne propovijedaju ništa gore od oportunistâ), nego je neizbježan stepen kapitalizma, isto toliko zakonit oblik *kapitalističkog* života koliko i mir. Rat naših dana je narodni rat. Iz te istine ne slijedi to da treba plivati niz »narodnu« struju šovinizma, nego slijedi to da i u ratno doba, i u ratu, i na ratni način dalje postoje i da će se ispoljavati klasne suprotnosti koje razdiru narode. Odbijanje služenja u vojsci, štrajk protiv rata, itd. jeste obična glupost, bijedan i kukavički san o borbi bez oružja protiv naoružane buržoazije, uzdisanje za uništenjem kapitalizma bez očajnog građanskog rata ili niza ratova. Propaganda klasne borbe i u vojsci dužnost je socijalista; rad usmjeren na pretvaranje rata naroda u građanski rat jedini je socijalistički rad u epohi imperijalističkog oružanog sukoba buržoazije svih nacija. Dolje popovsko-sentimentalna

i glupava uzdisanja za »mirom po svaku cijenu«! Podignimo zastavu građanskog rata! Imperijalizam je stavio na kocku sudbinu evropske kulture: poslije ovog rata, ako ne bude niza uspješnih revolucija, slijediće drugi ratovi — priča o »posljednjem ratu« je prazna, štetna bajka, malograđanska »mitologija« (kako se tačno izrazio »Golos«). Proleterska zastava građanskog rata okupiće oko sebe — ako ne danas, ono sutra, ako ne za vrijeme sadašnjeg rata, ono poslije njega, ako ne u ovom, onda u najbližem narednom ratu — ne samo stotine hiljada svjesnih radnika nego i milione sada šovinizmom zaluđenih poluproletera i sitnih buržuja, koje će užasi rata ne samo zaplašivati i otupljivati nego i prosvjećivati, učiti, buditi, organizirati, čeličiti i pripremati za rat protiv buržoazije i »svoje« zemlje i »tuđih« zemalja.

II internacionala je umrla pobijeđena od oportunizma. Dolje oportunizam i neka živi III internacionala, očišćena ne samo od »prebjeglica« (kao što želi »Golos«) nego i od oportunizma!

II internacionala je uradila svoj dio korisnog pripremnog rada na prethodnom organiziranju proleterskih masa u dugoj »mirnoj« epohi najsurovijeg kapitalističkog ropstva i najbržeg kapitalističkog progresa posljednje trećine XIX i početka XX vijeka. Pred III internacionalom stoji zadatak organiziranja snaga proletarijata radi revolurcionarne navale na kapitalističke vlade, radi građanskog rata protiv buržoazije svih zemalja za političku vlast, za pobjedu socijalizma!

»Socijal-Demokrat« br. 33,
1. novembra 1914.

MRTVI ŠOVINIZAM I ŽIVI SOCIJALIZAM

(KAKO USPOSTAVLJATI INTERNACIONALU?)

Za socijaldemokratiju Rusije, čak malo više nego za socijaldemokratiju cijelog svijeta, uzor je u toku posljednjih decenija bila njemačka socijaldemokratija. Stoga je razumljivo da se ne možemo odnositi svjesno, tj. kritički, prema sada dominirajućem socijalpatriotizmu a da ne budemo potpuno na čistu sa svojim odnosom prema njoj. Što je ona bila? Što je ona sada? Što će ona biti?

Na prvo pitanje može dati odgovor 1909. izdana i na mnoge evropske jezike prevedena brošura. K. Kautskog »Put k vlasti«, najcjelovitije, za njemačke socijaldemokrate najpovoljnije (u smislu nada koje su davali) izlaganje pogleda na zadatke naše epohe iz pera najautoritativnijeg pisca u II internacionali. Podsjetimo se što podrobnije na tu brošuru; to će biti utoliko korisnije ukoliko češće se sada sramno odbacuju »zaboravljene riječi«.

Socijaldemokratija je »revolucionarna partija« (prva rečenica brošure) ne samo u onom smislu u kom je revolucionarna, npr., parna mašina, nego »još u drugom smislu«. Ona teži k osvajanju političke vlasti od strane proletarijata, k diktaturi proletarijata. Obasipajući ironijom »one koji sumnjaju u revoluciju«, Kautski je pisao: »Mi obavezno moramo kod svakog velikog pokreta i ustanka računati i s mogućnošću njegova poraza. Budala je ko se prije neke borbe osjeća sigurnim kao da već ima pobjedu u džepu«. Mi bismo bili »direktni izdajnici naše stvari« kad bismo se odrekli toga da računamo s mogućnošću pobjede. Revolucija u vezi sa ratom moguća je i za vrijeme rata i poslije njega. Kada će zaoštravanje klasnih protivrječnosti dovesti do revolucije, ne može se odrediti, ali »ja mogu sasvim određeno tvrditi da će revolucija koju sa sobom nosi rat izbiti ili za vrijeme rata ili neposredno poslije njega«; nema ničeg banalnijeg od

teorije »mirnog urastanja u socijalizam«. »Nema, dakle, ničeg pogrešnijeg od mišljenja da spoznaja ekonomske nužnosti znači slabljenje volje.« »Volju kao želju za borbom određuje: 1) cijena borbe; 2) osjećaj snage i 3) stvarna snaga.« Kad su čuveni Engelsov predgovor »Klasnim borbama u Francuskoj« pokušavali (između ostalog u »Vorwärts«-u) protumačiti u smislu oportunizma, Engels se revoltirao i nazivao »sramnom« pretpostavku da je on »miroljubljivi poklonik zakonitosti po svaku cijenu«. »Svi razlozi navode nas na zaključak da smo sad ušli u period borbi... za državnu vlast«; te borbe se mogu vući decenijama, to ne možemo znati, ali one će »najvjerovatnije već u dogledno vrijeme dovesti do znatnog jačanja proletarijata, ako već ne do njegove diktature u zapadnoj Evropi«. Revolucionarni elementi rastu: god. 1895. od 10 miliona birača u Njemačkoj bilo je 6 miliona proletera i 3½ miliona zainteresiranih na privatnom vlasništvu. God. 1907. broj ovih posljednjih porastao je za 0,02 miliona, a broj prvih za 1,6 miliona! I »tempo kretanja naprijed odmah postaje rapidan kad dođu vremena revolucionarnog vrenja«. Klasne protivrječnosti se ne ublažuju nego se zaoštravaju, raste skupoća, bjesni imperijalistička utakmica, militarizam. Približava se »nova era revolucija«. Ludački porast poreskih tereta »već bi davno doveo do rata kao jedine alternative pored revolucije... kad upravo ta alternativa revolucije nakon rata ne bi stajala još bliže nego nakon oružanog mira«. »Svjetski rat se primiče u krajnje opasnu blizinu«, a »rat znači revoluciju«. Još 1891. Engels se mogao bojati prijevremene revolucije u Njemačkoj, ali »otada se situacija jako izmijenila«. Proletarijat »ne može više govoriti o *prijevremenoj* (kurziv Kautskog) revoluciji«. Sitna buržoazija je vrlo nepouzdana i sve više neprijateljski raspoložena prema proletarijatu, ali u periodu krize »sposobna je da u masi zaošine k nama«. »Ukoliko socijaldemokratija ostane nepokolebljivija, dosljednija, nepomirljivija, utoliko bolje.« Nesumnjivo je da smo ušli u revolucionarni period.

Eto kako je pisao Kautski u davno prošla vremena, prije čitavih pet godina. Eto šta je bila, ili, tačnije, šta je obećavala da bude njemačka socijaldemokratija. Eto kakva se socijaldemokratija mogla i morala poštovati.

Pogledajte šta sada piše taj Kautski. Evo najvažnijih izjava iz njegova članka »Socijaldemokratija u ratu« (»Neue Zeit« br. 1, 2/X, 1914): »Naša partija je mnogo diskutirala o sredstvima i metodima da se spriječi prijeteći rat, ali je, naprotiv, mnogo rjeđe pretresala pitanje kako treba da se ona drži za vrijeme rata...« »Nikad vlada nije tako jaka,

nikad partije nisu tako slabe kao pri izbijanju rata.« »... ratno vrijeme je najnezgodnije za mirnu, nepristrasnu diskusiju o spornim pitanjima.« »... praktično pitanje... glasi: pobjeda ili poraz vlastite zemlje.« Sporazum među partijama u ratujućim zemljama o akciji protiv rata? »Praktički nešto takvo nije još nikad bilo pokušano.« Takvu »mogućnost mi smo stalno osporavali«. »Diference između francuskih i njemačkih socijalista nisu u principijelnom shvaćanju« (i jedni i drugi brane otadžbinu)... »Iz toga slijedi za socijaldemokrate svih nacija jednako pravo ili jednaka dužnost da učestvuju u toj odbrani, nijedna nacija ne smije zbog toga prekoravati drugu...« »Internacionala je bankrotirala?« »Partija se odrekla energičnog zastupanja partijskih principa za vrijeme rata?« (Meringove riječi iz istog broja.) Pogrešno mišljenje... Nema nikakvog razloga za takav pesimizam... Diference nisu principijelne prirode... Jedinstvo principa ostaje... Nepokoravanje zakonima ratnog vremena dovelo bi »jednostavno do zabrane naše štampe«. Pokoravanje tim zakonima »ne znači odricanje od zastupanja partijskih principa, kao što to nije značio ni sličan rad naše partijske štampe pod Damoklovim mačem zakona protiv socijalista«.

Mi smo namjerno naveli doslovne citate, jer teško je povjerovati da su takve stvari mogle biti napisane. Teško je naći u literaturi (osim možda u »literaturi« otvorenih renegata) takvu samozadovoljnu banalnost, takvo sramno... skretanje od istine, takve ružne smicalice radi prikrivanja očiglednog odricanja i od socijalizma uopće i od preciznih međunarodnih odluka donesenih jednoglasno (npr. u Stutgartu i naročito u Bazelu) baš imajući u vidu evropski rat upravo sadašnjeg karaktera! Bilo bi nepoštovanje čitaoca ako bismo počeli uzimati »ozbiljno« argumente Kautskog i pokušavati da ih »analiziramo«: jer ako evropski rat u mnogo čemu nije nalik na jednostavan i »mali« jevrejski pogrom, »socijalistički« argumenti u odbranu učešća u tome ratu *potpuno* su nalik na »demokratske« argumente u odbranu učešća u jevrejskom pogromu. Argumenti u korist pogroma se ne analiziraju: na njih se samo ukazuje, da bi se njihovi autori vezali za stup sramote pred svim svjesnim radnicima.

Ali kako se *moglo* dogoditi, upitaće čitalac, da se jedan od najvećih autoriteta II internacionale, da se pisac koji je branio poglede navedene u početku članka, spustio do položaja »goreg« nego renegatstvo. To je neshvatljivo, odgovorićemo, samo za onoga ko — možda nesvjesno — stoji na stanovištu da se, u stvari, nije dogodilo ništa naročito, da nije teško »pomiriti se i zaboraviti«, itd., tj. upravo na renegatskom stanovištu. Ali onaj ko je ozbiljno i iskreno ispovije-

dao socijalistička uvjerenja i usvajao poglede izložene u početku članka, taj se neće začuditi tome što je »umro »Vorwärts«« (izraz L. Martova u pariskom »Golosu«) i »umro« Kautski. Bankrotstvo pojedinih osoba nije nikakva rijetkost u epohi velikih svjetskih preloma. Kautski, i pored svih svojih golemih zasluga, nikad nije pripadao onima koji su u vrijeme velikih kriza odmah zauzimali borben marksistički stav (sjetimo se njegovih kolebanja u pitanju mileranizma).

A mi proživljujemo upravo takvu epohu. »Izvolite, pucajte prvi, gospodo buržuji!«' pisao je Engels 1891, kad se zalagao za to (potpuno opravdano) da mi revolucionari iskorišćujemo buržoasku legalnost u epohi takozvanog mirnog ustavnog razvitka. Engelsova misao jasna je da ne može biti jasnija: mi svjesni radnici pucaćemo drugi, nama je sad probitačnije da za prelaz od biračkog listića ka »pucanju« (tj. ka građanskom ratu) iskorišćujemo moment kad sama buržoazija narušava legalnu bazu koju je ona stvorila. I Kautski je 1909. izražavao neosporna mišljenja svih revolucionara socijaldemokrata kad je govorio da *prijevremene* revolucije sad u Evropi biti ne može i da rat znači revoluciju.

Ali decenije »mirne« epohe nisu prošle bez traga: one su neizbježno stvorile oportunizam u svim zemljama, osiguravši mu prevlast među parlamentarnim, sindikalnim, žurnalističkim, itd. »vođama«. Nema nijedne zemlje u Evropi u kojoj se ne bi vodila duga i uporna borba, u ovom ili onom obliku, protiv oportunizma, koji je sva buržoazija potpomagala milionima puteva radi demoraliziranja i slabljenja revolucionarnog proletarijata. Taj isti Kautski pisao je prije 15 godina, u početku bernštajnijade, da bi se na dnevni red, ako bi oportunizam od tendencije postao pravac, postavio rascjep. A kod nas u Rusiji je stara »Iskra«, koja je stvorila socijaldemokratsku partiju radničke klase, pisala u br. 2, na početku 1901, u članku »Na pragu XX vijeka«, da revolucionarna klasa XX vijeka ima (slično revolucionarnoj klasi XVIII vijeka, buržoaziji) svoju *Žirondu* i svoju *Montanju*.

Evropski rat znači najveću istorijsku krizu, početak nove epohe. Kao svaka kriza, rat je zaoštrio duboko skrivene protivrječnosti i iznio ih na svjetlost dana, rastrgavši sve licemjerne koprene, odbacivši sve konvencionalnosti, srušivši gnjile ili već nagnjile autoritete. (U tome je, u zagradama rečeno, blagotvorno i progresivno djelovanje svakojakih kriza, neshvatljivo samo tupim poklonicima »mirne evolucije«). II internacionala, kojoj je pošlo za rukom da za 25—45 godina (prema tome računa li se od 1870. ili 1889) obavi izvanredno važan i koristan posao rasprostranjenja socijalizma u širinu i pripremnog, osnovnog, najjednostavni-

jeg organiziranja njegovih snaga, odigrala je svoju istorijsku ulogu i umrla, pobijeđena ne toliko od fon Klukâ, koliko od oportunizma. Neka sad mrtvi sahranjuju mrtve. Nek se prazni neutrudnici (ako ne intrigantski lakeji šovinista i oportunista) »trude« sad oko toga da dovedu u vezu Vandervelde i Sambae s Kautskim i Hazeom, kao da je pred nama Ivan Ivanić koji je rekao Ivanu Nikiforiču da je »gusan« i kojemu je potrebno prijateljsko »gurkanje« k protivniku. Internacionala se ne sastoji u tome da sjede za istim stolom i pišu licemjernu i rabulustičku rezoluciju ljudi koji smatraju da je istinski internacionalizam to kad njemački socijalisti opravdavaju apeliranje njemačke buržoazije da se puca u francuske radnike, a francuski — apeliranje francuske buržoazije da se puca u njemačke radnike »u ime otadžbine«!!! Internacionala se sastoji u tome da se međusobno zbližavaju (najprije idejno, a zatim, u svoje vrijeme, i organizaciono) ljudi koji su u naše teške dane sposobni da brane socijalistički internacionalizam na djelu, tj. da prikupljaju svoje snage i »da pucaju drugi« protiv vlade i komandujućih klasa *svoje* otadžbine«. To je težak posao koji zahtijeva ne malu pripremu, velike žrtve i koji ne može biti bez porazâ. Ali upravo zato što je to težak posao, treba ga raditi samo s onima koji *hoće* da ga rade ne bojeći se potpunog prekida sa šovinistima i braniteljima socijalšovinizma.

Najviše rade za iskreno, a ne za licemjerno, uspostavljanje socijalističke, a ne šovinističke, Internacionale ljudi kao što je Panekuk, koji je u članku »Bankrotstvo Internacionale« napisao: »Neka se poslije rata vođe opet sastanu i pokušaju na kongresima zalijepiti pukotinu, to neće imati nikakvog značenja«.

Recimo otvoreno ono što jeste: rat će svejedno *primorati*, ako ne sutra a ono prekosutra, da se to učini. Postoje tri struje u međunarodnom socijalizmu: 1) šovinisti, koji dosljedno provode politiku oportunizma; 2) dosljedni neprijatelji apsolutizma, koji u svim zemljama već počinju da upozoravaju na sebe (oportunisti su ih većim dijelom potukli do nogu, ali »tučene armije dobro uče«) i koji su sposobni da vode revolucionarni rad u pravcu građanskog rata; 3) ljudi koji su se zbunili i koji se kolebaju, koji sada kaskaju za oportunistima i nanose proletarijatu više štete licemjernim pokušajima da gotovo naučno i marksistički (bez šale!) opravdaju oportunizam. Dio onih koji propadaju u toj trećoj struji može biti spašen i vraćen socijalizmu, ali ne drukčije nego politikom najodlučnijeg kidanja i rascjepa s prvom strujom, sa svima koji su sposobni da opravdavaju glasanje za kredite, »odbranu otadžbine«, »pokoravanje zakonima ratnog vreme-

na«, zadovoljavanje legalnošću, odricanje od građanskog rata. Samo oni koji vode *tu* politiku grade na djelu socijalističku Internacionalu. Mi, sa svoje strane, uspostavivši veze s ruskim kolegijumom CK i s rukovodećim elementima petrogradskog radničkog pokreta, razmijenivši s njima misli i uvjerivši se da postoji solidarnost u osnovnom, možemo, kao redakcija Centralnog organa, izjaviti u ime naše partije da samo rad vođen u tom pravcu jeste partijski i socijaldemokratski rad.

Rascjep njemačke socijaldemokratije — to je, čini se, misao koja mnoge odviše plaši svojom »neuobičajenošću«. Ali objektivna situacija jamči za to da će se to neuobičajeno ili dogoditi (Adler i Kautski izjavili su na posljednjem zasjedanju Međunarodnog socijalističkog biroa u julu 1914. da oni ne vjeruju u čuda i da zato ne vjeruju u evropski rat!), ili ćemo biti svjedoci mučnog truljenja onog što je nekad bilo njemačka socijaldemokratija. One koji su odveć navikli »vjerovati« u *(bivšu)* njemačku socijaldemokratiju, podsjetićemo na završetku još samo na to kako ljudi koji su mnogo godina bili naši protivnici dolaze u čitavom nizu pitanja na misao o takvom rascjepu; — kao što je L. Martov pisao u »Golosu« »umro je »Vorwärts««; socijaldemokratija koja objavljuje da se odrekla klasne borbe bolje bi učinila kad bi otvoreno priznala ono što jeste, privremeno raspustila svoju organizaciju, zatvorila svoje organe«; — kao što je Plehanov, prema izvještaju u »Golosu« govorio u referatu: »ja sam veliki protivnik rascjepa, ali ako se zbog integriteta organizacije žrtvuju principi, onda je bolji rascjep nego lažno jedinstvo«. Plehanov je to rekao za njemačke radikale: on vidi trn u oku Nijemaca, a ne vidi brvno u oku svome. To je njegova individualna osobina, na koju smo mi svi i suviše navikli posljednjih 10 godina Plehanovljeva radikalizma u teoriji i oportunizma u praksi. Ali ako čak ljudi s *takvim* individualnim... čudnovatostima počinju da govore o rascjepu kod Nijemaca, onda je to znak vremena.

»Social-Demokrat« br. 35,

12. decembra 1914.

nog, zadovoljava je legalnošću, odricanje od proleterskog rata. Samo oni koji vode tu politiku imaju pravo na dijelu socijalističku Internacionalu. Mi sa svoje strane, uspostavivši vezu s ruskim Kolegijumom CK i s rukovodećim elementima petrogradskog radničkog pokreta, razmijenivši s njima misli i uvjerivši se da postoji solidarnost u osnovnom, možemo, kao redakcija Centralnog organa, izjaviti u ime naše partije da samo rad vođen u tom pravcu jeste partijski i socijaldemokratski rad.

Rascjep njemačke socijaldemokratije — to je, čini se, misao koja mnoge odviše plaši svojom »neobičnošću«. Ali objektivna situacija jamči za to da će se to neobično ipak dogoditi (Adler i Kautsky izjavili su na posljednjem zasjedanju Međunarodnog socijalističkog biroa u julu 1914. da oni ne vjeruju u čuda i da zato ne vjeruju u evropski rat). Ili ćemo biti svjedoci mučnog truljenja onog što je nekad bilo njemačka socijaldemokratija. One koji su odveć navikli vjerovati u (bivšu) njemačku socijaldemokratiju, podsjećamo na završetku još samo na to kako ljudi koji su mnogo godina bili naši protivnici dolaze u čitavom nizu pitanja na misao o takvom rascjepu; — kao što je L. Martov pisao u »Golosu« pošto je »Vorwärts«: socijaldemokratija koja objavljuje da se odrekla klasne borbe bolje bi učinila kad bi otvoreno priznala ono što jeste, privremeno raspustila svoju organizaciju, zatvorila svoje organe; — kao što je Plehanov, prema izvještaju u »Golosu« govorio u referatu: »Ja sam veliki protivnik rascjepa, ali ako se zbog integriteta organizacije žrtvuju principi, onda je bolji rascjep nego lažno jedinstvo«. Plehanov je to rekao za njemačke radikale: on vidi trn u oku Nijemaca, a ne vidi brvno u oku svome. To je njegova individualna osobina, na koju smo mi svi i suviše navikli posljednjih 10 godina Plehanovljeva radikalizma u teoriji i oportunizma u praksi. Ali ako čak ljudi s takvim individualnim čudnovatostima počinju da govore o rascjepu kod Nijemaca, onda je to znak vremena.

»Social-Demokrat« br. 33,
1. studenoga 1914.

PROLETERSKA REVOLUCIJA I RENEGAT KAUTSKI

Brošura Kautskog »Diktatura proletarijata«, koja je izašla nedavno u Beču (Wien, 1918, Ignaz Brand, str. 63), najočigledniji je primjer onog potpunog i najsramnijeg bankrotstva II internacionale o kojem odavno govore svi pošteni socijalisti svih zemalja. Pitanje proleterske revolucije stavlja se danas praktično na dnevni red u čitavom nizu država. Zato je analiza renegatskih sofizama i potpunog odricanja od marksizma kod Kautskog prijeko potrebna.

Ali ponajprije treba istaći da je pisac ovih redova od samog početka rata više puta ukazivao na to da je Kautski raskinuo s marksizmom. Niz članaka 1914—1916. u zagraničnom »Socijaldemokratu«[1] i »Komunistu«[2] posvećen je tome. Ti članci skupljeni su u izdanju Petrogradskog sovjeta: G. Zinovjev i N. Lenjin: »Protiv struje«, Petrograd 1918 (stranâ 550). U jednoj brošuri koja je izašla u Ženevi 1915. godine i koja je iste godine bila prevedena na njemački i francuski jezik,[3] pisao sam o »kautskijanstvu«:

---

[1] »*Socijaldemokrat*« (»Соцнал-Демократ«) — ilegalni list, centralni organ Socijaldemokratske radničke pa tije Rusije. Izlazio je od februara 1908. do januara 1917; prvi broj je izašao u Rusiji, a ostali u inostranstvu. Od decembra 1911. uređivao ga je V. I. Lenjin. U listu je objavljeno više od osamdeset Lenjinovih članaka i bilježaka.

[2] »*Komunist*« (»Коммунист«) — časopis koji je organizirao Lenjin, a izdavala redakcija lista »Socijaldemokrat« zajedno sa G. L. Pjatakovom i E. B. Bošom. U redakciji časopisa bio je i N. I. Buha in. Izašao je svega jedan dvobroj (septembar 1915), u kojem su bila objavljena tri Lenjinova članka: »Krah II internacionale«, »Pošten glas francuskog socijalista« i »Imperijalizam i socijalizam u Italiji«.

[3] Ima se u vidu brošura »*Socijalizam i rat* (Odnos RSDRP prema ratu)«. Zamislio ju je Lenjin u vezi s pripremom za prvu Međunarodnu socijalističku konferenciju. U radu na brošuri učestvovao je G. J. Zinovjev, ali ju je uglavnom napisao Lenjin, čija je i opća redakcija cijele brošure. Izašla je uoči Cimervaldske

»Kautski, najveći autoritet II internacionale, predstavlja najtipičniji i najizrazitiji primjer toga kako se verbalno priznanje marksizma faktički svelo na njegovo pretvaranje u „struvizam" ili „brentanizam"« (to jest u liberalnoburžoasko učenje koje priznaje nerevolucionarnu »klasnu« borbu protiv proletarijata, što su naročito jasno izrazili ruski pisac Struve i njemački ekonomist Brentano). »To vidimo i na primjeru Plehanova. Iz marksizma se putem očiglednih sofizama čupa njegova revolucionarna živa duša, u marksizmu se priznaje *sve osim* revolucionarnih sredstava borbe, njihova propagiranja i pripremanja, odgajanja masa u tom pravcu. Kautski bezidejno »miri« osnovnu misao socijalšovinizma, priznavanje odbrane otadžbine u ovom ratu, s diplomatskim, tobožnjim ustupkom lijevima u obliku uzdržavanja pri izglasavanju kredita, verbalne izjave o svom opozicionarstvu, itd. Kautski — koji je 1909. godine napisao cijelu knjigu o približavanju epohe revolucija i o vezi rata s revolucijom, Kautski — koji je 1912. godine potpisao Bazelski manifest[4] o revolucionarnom iskorištavanju rata koji dolazi, sad na sve moguće načine opravdava i uljepšava socijalšovinizam i pridružuje se, kao Plehanov, buržoaziji, ismijava svaku pomisao na revoluciju, svaki korak k neposredno revolucionarnoj borbi.

Radnička klasa ne može ostvariti svoj svjetskorevolucionarni cilj ako ne bude vodila nemilosrdnu borbu protiv tog renegatstva, beskarakternosti, izmećarenja oportunizma i besprimjerne teoretske vulgarizacije marksizma. Kautskijanstvo nije slučajnost, nego socijalni produkt protivrječnosti II internacionale, spoja vjernosti marksizmu na riječima i podvrgavanja oportunizmu na djelu« (G. Zinovjev i N. Lenjin: »Socijalizam i rat«, Ženeva, 1915, str. 13—14).

---

konferencije, održane u septembru 1915, na ruskom i njemačkom jeziku i bila podijeljena učesnicima konferencije. Poslije Cimervaldske konferencije izdana je u Francuskoj na francuskom jeziku.

[4] *Bazelski manifest* — manifest o ratu usvojen na vanrednom međunarodnom socijalističkom kongresu u Baselu, održanom 24—25. novembra 1912. Manifest je upozoravao narode na opasnost svjetskog imperijalističkog rata, razotkrivao pljačkaške ciljeve tog rata i pozivao radnike svih zemalja na odlučnu borbu za mir suprostavivši »kapitalističkom imperijalizmu moć međunarodne solidarnosti proletarijata«. U Bazelski manifest bila je uključena tačka iz rezolucije Štutgartskog kongresa (1907), koju je formulisao Lenjin, da u slučaju izbijanja imperijalističkog rata socijalisti moraju iskoristiti ratom izazvanu ekonomsku i političku krizu u cilju borbe za socijalističku revoluciju.

Dalje. U knjizi »Imperijalizam kao najnovija etapa kapitalizma«, koja je napisana 1916. godine (izašla je u Petrogradu 1917. godine), podvrgao sam detaljnoj analizi teoretsku lažnost svih rasuđivanja Kautskog o imperijalizmu. Navodio sam definiciju imperijalizma kod Kautskog: »Imperijalizam je produkt visokorazvijenog industrijskog kapitalizma. On se sastoji u težnji svake industrijske kapitalističke nacije da priključuje ili podvrgava sve veće *agrarne* (kurziv Kautskog) oblasti, bez ozbira na to kojim su nacijama one naseljene«. Pokazivao sam kako je ta definicija potpuno netačna i kako je »prilagođena« zabašurivanju najdubljih protivrječnosti imperijalizma, a zatim mirenju s oportunizmom. Navodio sam svoju definiciju imperijalizma: »Imperijalizam je kapitalizam na onom stadiju razvitka kad je već sazrelo gospodstvo monopola i finansijskog kapitala, dobio vrlo veliko značenje izvoz kapitala, otpočela podjela svijeta od strane međunarodnih trustova i završila se podjela čitave teritorije Zemlje od strane najkrupnijih kapitalističkih zemalja«. Pokazivao sam da kritika imperijalizma kod Kautskog stoji čak ispod buržoaske, građanske kritike imperijalizma.

Naposljetku, u augustu i septembru 1917, tj. prije proleterske revolucije u Rusiji (25. oktobra — 7. novembra 1917) napisao sam brošuru »Država i revolucija. Učenje marksizma o državi i zadaci proletarijata u revoluciji«, koja je izašla u Petrogradu početkom 1918, i u njoj sam, u glavi VI — »Vulgariziranje marksizma od strane oportunista« — posvetio naročitu pažnju Kautskom, dokazujući da je on potpuno izvrnuo Marksovo učenje, prepravljao ga u oportunizam, »odricao se od revolucije na djelu priznajući je na riječima«.

U suštini, osnovna teoretska pogreška Kautskog u njegovoj brošuri o diktaturi proletarijata sastoji se baš u onim oportunističkim izopačavanjima Marksova učenja o državi koja su detaljno prikazana u mojoj brošuri »Država i revolucija«.

Ove prethodne napomene bilo je prijeko potrebno učiniti, jer one dokazuju da sam ja Kautskog otvoreno optužio za renegatstvo *mnogo prije* nego što su boljševici uzeli državnu vlast i bili za to osuđeni od Kautskog.

KAKO JE KAUTSKI PRETVORIO MARKSA U NAJOBIČNIJEG LIBERALA

Osnovno pitanje koje Kautski potrže u svojoj brošuri je pitanje o osnovnom sadržaju proleterske revolucije, to jest o diktaturi proletarijata. To je pitanje koje ima najveće zna-

čenje za sve zemlje, naročito za razvijene, naročito one koje su u ratu, naročito danas. Može se bez pretjerivanja reći da je to najglavnije pitanje cijele proleterske klasne borbe. Zato je neophodno potrebno pažljivo se zadržati na njemu.

Kautski postavlja pitanje ovako: »suprotnost oba socijalistička pravca« (tj. boljševika i neboljševika) je »suprotnost dviju u osnovi različitih metoda: demokratske i diktatorske« (str. 3).

Napomenućemo uzgred da se Kautski nazivajući neboljševike u Rusiji, tj. menjševike i esere,[5] socijalistima rukovodi njihovim nazivom, tj. riječju, a ne *stvarnim mjestom* koje oni zauzimaju u borbi proletarijata protiv buržoazije. Divno shvaćanje i divna primjena marksizma! Ali o tome detaljnije niže.

Sad treba uzeti glavno: veliko otkriće Kautskog o »fundamentalnoj suprotnosti »demokratske i diktatorske metode«. U tome je srž pitanja. U tome je cijela suština brošure Kautskog. I to je takva čudovišna teoretska zbrka, takvo potpuno odricanje od marksizma, da je Kautski, mora se priznati, daleko premašio Bernštajna.

Pitanje diktature proletarijata je pitanje odnosa proleterske države prema buržoaskoj državi, proleterske demokratije prema buržoaskoj demokratiji. To je bar jasno kao dan. Ali Kautski, kao kakav gimnazijski profesor koji se sav osušio ponavljajući udžbenike istorije, uporno okreće leđa XX vijeku, lice XVIII vijeku, i stoti put, nevjerovatno dosadno, u čitavom nizu paragrafa, žvače i prežvakava otrcane fraze o odnosu buržoaske demokratije prema apsolutizmu i srednjem vijeku!

---

[5] *Socijalisti-revolucionari* (eseri) — sitnoburžoaska stranka u Rusiji. Nastala je krajem 1901 — počétkom 1902. ujedinjenjem različitih narodnjačkih grupa i kružoka. Pogledi esera bili su eklektička mješavina ideja narodnjaštva i revizionizma. Boljševička partija je razobličavala pokušaje esera da se maskiraju kao socijalisti, uporno se borila s eserima za uticaj na seljaštvo, pokazivala štetnost njihove taktike individualnog terora za radnički pokret. U isto vrijeme boljševici su, pod određenim uvjetima, sklapali privremene sporazume s eserima u borbi protiv carizma. U godinama Prvog svjetskog rata većina esera je stajala na pozicijama socijalšovinizma. Poslije pobjede februarske revolucije 1917. u Rusiji, eseri su, zajedno s menjševicima i konstitucionim demokratima (kadetima), bili glavni oslonac kontrarevolucionarne buržoasko-veleposjedničke privremene vlade. Potkraj novembra 1917. lijevo krilo esera formiralo je samostalnu partiju lijevih esera. Nastojeći da sačuvaju svoj utjecaj u seljačkim masama, lijevi eseri su formalno priznali sovjetsku vlast i sporazumjeli se sa boljševicima, ali su ubrzo pošli putem borbe protiv sovjetske vlasti.

Kao da u snu žvače rogožinu, zaista!

Pa to znači apsolutno ne razumjeti gdje šta spada. Ta samo smijeh izazivaju upinjanja Kautskog da prikaže stvar tako kao da ima ljudi koji propovijedaju »preziranje demokratije« (str. 11), itd. Takvim glupostima mora zabašurivati, zapetljavati pitanje Kautski, jer on postavlja pitanje liberalski, o demokratiji uopće, a ne o buržoaskoj demokratiji; on čak izbjegava taj precizni, klasni pojam, i nastoji da govori o »predsocijalističkoj« demokratiji. Gotovo trećinu brošure, 20 stranica od 63, ispunio je naš vodolija brbljanjem koje je vrlo prijatno buržoaziji, jer se svodi na uljepšavanje buržoaske demokratije i zabašuruje pitanje proleterske revolucije.

Ali ipak je naslov brošure Kautskog »Diktatura proletarijata«. Da je u tome upravo suština Marksova učenja, to je općepoznato. I Kautski je morao, poslije svega brbljanja o drugom, ne o temi, navesti Marksove riječi o diktaturi proletarijata.

Kako je to izveo »marksist« Kautski, to je već direktno komedija! Čujte:

»Ovo shvaćanje« (koje Kautski proglašava za preziranje demokratije) »oslanja se na jednu riječ Karla Marksa«, tako doslovno stoji na str. 20. A na str. 60 to je ponovljeno čak u ovom obliku (boljševici) »su se sjetili na vrijeme riječce (doslovno tako!! des Wörtchens) »o diktaturi proletarijata, koju je Marks upotrijebio jedanput 1875. godine u pismu«.

Evo te Marksove »riječce«:

»Između kapitalističkog društva i komunističkog društva leži period revolucionarnog preobražaja prvog u drugo. Tom periodu odgovara i politički prelazni period, i država tog perioda ne može biti ništa drugo osim revolucionarna diktatura proletarijata«.[6]

Prvo, nazvati ovo čuveno mjesto, koje predstavlja rezime čitavog Marksova revolucionarnog učenja, »jednom riječju« ili čak »riječcom« — znači šegačiti se s marksizmom, znači odricati se marksizma potpuno. Ne treba zaboravljati da Kautski zna Marksa gotovo napamet, da u njegovu pisaćem stolu ili u njegovoj glavi, sudeći po svim njegovim spisima, ima niz drvenih kutijica, u kojima je sve što je Marks napisao raspoređeno najpedantnije i kako je najzgodnije za citiranje. Kautski *ne može ne znati* da su i Marks i Engels, i u pismima i u štampanim djelima, govorili o diktaturi proletarijata *mnogo puta,* i to i prije i poslije Komune. Kautski ne može ne znati da je formula »diktatura proletarijata« samo istorijski konkretnije i naučno preciznije izlaganje onog

[6] Citat je iz Marksove »Kritike Gotskog programa«.

zadatka proletarijata — »razbiti« buržoasku državnu mašinu — o kojem (zadatku) i Marks i Engels, uzimajući u obzir iskustvo revolucije od 1848. i još više od 1871. godine, govore od 1852. do 1891. godine, *u toku četrdeset godina.*

Na šta se svodi ovo fantastično izvrtanje marksizma od strane erudita u marksizmu Kautskog? Ako tu pojavu promatramo s gledišta njenih filozofskih osnova, stvar će se svesti na zamjenjivanje dijalektike eklekticizmom i sofistikom. Kautski je veliki majstor za takvo zamjenjivanje. Ako je promatramo s gledišta praktičnopolitičkog, stvar će se svesti na lakejstvo pred oportunistima, tj. na kraju krajeva pred buržoazijom. Napredujući od početka rata sve brže, Kautski je postao virtuoz u vještini da bude marksist na riječima, lakej buržoazije na djelu

Još više se čovjek u to uvjerava kad promatra kako je Kautski sjajno »protumačio« Marksovu »riječcu« o diktaturi proletarijata. Čujte:

»Marks je, na žalost, propustio da navede detaljnije kako zamišlja tu diktaturu«... (Skroz naskroz netočna fraza renegata, jer su Marks i Engels dali niz detaljnih objašnjenja, koja namjerno obilazi erudit u marksizmu Kautski...) »Doslovno, riječ diktatura znači uništenje demokratije. Ali, uzeta doslovno, razumije se da riječ znači i ličnu vlast pojedinca koji nije vezan nikakvim zakonima. Ličnu vlast — koja se razlikuje od despotizma time što se ona zamišlja ne kao stalna državna institucija, nego kao prelazna mjera krajnje nužde.

Izraz »diktatura proletarijata«, dakle ne diktatura pojedinca, nego jedne klase, već isključuje da je Marks pri tome mislio na diktaturu u doslovnom smislu riječi.

On govori na ovom mjestu ne o *formi vladanja*, nego o *stanju* koje nužno mora nastupiti svuda gdje je proletarijat izvojevao političku vlast. Da Marks ovdje nije imao u vidu formu vladanja, proizilazi već iz toga što je on smatrao da se u Engleskoj i Americi prelaz može izvršiti mirno, dakle demokratskim putem« (str. 20).

Mi smo namjerno naveli cijelo to rasuđivanje, da bi čitalac mogao jasno vidjeti kakvim metodama operira »teoretičar« Kautski.

Kautskom je palo na pamet da priđe pitanju na taj način što bi počeo od definicije »riječi« diktatura.

Vrlo dobro. Da priđe pitanju na koji hoće način — sveto je pravo svakog. Treba samo razlikovati ozbiljno i pošteno prilaženje pitanju od nepoštenog. Ko hoće da ozbiljno tretira stvar prilazeći pitanju na gornji način, kao Kautski, taj mora dati *svoju definiciju* »riječi« diktatura. Tada bi pitanje bilo postavljeno jasno i otvoreno. Kautski to ne čini.

»Doslovno — piše on — riječ diktatura znači uništenje demokratije«.

Prvo, to nije definicija. Ako Kautski želi da izbjegne davanje definicije pojma diktatura, zašto je onda izabrao gornji način prilaženja pitanju?

Drugo, to je apsolutno netačno. Prirodno je da će liberal govoriti o »demokratiji« uopće. Marksist nikad neće zaboraviti da postavi pitanje: »za koju klasu?«. Svako zna, na primjer — i »istoričar« Kautski zna to tako isto — da su ustanci ili čak jači nemiri robova u antičko doba odmah pokazivali suštinu antičke države kao *diktature robovlasnika*. Da li je ta diktatura uništavala demokratiju *među robovlasnicima*, za robovlasnike? Svi znamo da nije.

»Marksist« Kautski rekao je nevjerovatnu glupost i neistinu, jer je *»zaboravio«* klasnu borbu...

Da bi se od liberalskog i lažnog tvrđenja, koje je dao Kautski, napravilo marksističko i istinito, treba reći: diktatura ne znači obavezno uništenje demokratije za onu klasu koja ostvaruje tu diktaturu nad drugim klasama, ali ona obavezno znači uništenje (ili vrlo bitno ograničenje, što je također jedan od oblika uništenja) demokratije za onu klasu nad kojom se ili protiv koje se ostvaruje diktatura.

Ali, koliko god bilo tačno to tvrđenje, ono ne daje definiciju diktature.

Razmotrimo sljedeću rečenicu Kautskog:

...Ali, uzeta doslovno, razumije se, ta riječ znači i ličnu vlast pojedinca koji nije vezan nikakvim zakonima«...

Kao slijepo štene koje slučajno zabada njušku čas ovdje čas ondje, Kautski je i ne sluteći nabasao ovdje na *jednu* tačnu misao (naime, da je diktatura vlast koja nije vezana nikakvim zakonima), ali definiciju diktature *opet nije dao* i rekao je, osim toga, notornu istorijsku neistinu: da tobože diktatura znači vlast pojedinca. To je i gramatički netačno, jer diktatorstvovati može i grupa lica, i oligarhija, i jedna klasa, itd.

Dalje Kautski govori o razlici između diktature i despotizma, ali, iako je ono što on govori očigledno netačno, mi se na tome nećemo zadržavati, jer to nema nikakve veze s pitanjem koje nas interesira. Poznata je sklonost Kautskog da se od XX vijeka okreće XVIII, a od XVIII antičkoj starini, i mi se nadamo da će njemački proletarijat kad izvojuje diktaturu uzeti u obzir tu sklonost Kautskog i postaviti ga, recimo, za gimnazijskog profesora povijesti starog vijeka. Od definicije diktature proletarijata izvlačiti se putem umova-

nja o despotizmu — to je ili krajnja glupost ili veoma nevješta prevara.

Izlazi, poslije svega ovog, da je Kautski uzevši da govori o diktaturi napričao mnogo notorne neistine, ali da nikakve definicije nije dao! On bi mogao, ne uzdajući se u svoje intelektualne sposobnosti, uzeti u pomoć svoje pamćenje i izvaditi iz »kutijica« sve slučajeve u kojima Marks govori o diktaturi. On bi dobio, sigurno, ili ovu definiciju ili definiciju koja se s ovom u suštini poklapa:

Diktatura je vlast koja se oslanja neposredno na nasilje, koja nije vezana nikakvim zakonima.

Revolucionarna diktatura proletarijata je vlast koja je izvojevana i koja se održava nasiljem proletarijata nad buržoazijom, vlast koja nije vezana nikakvim zakonima.

I eto tu prostu istinu, istinu jasnu kao božji dan za svakog svjesnog radnika (predstavnika mase, a ne najgornjeg sloja od kapitalista potkupljene malograđanske bagre, kakvi su socijalimperijalisti svih zemalja), tu očiglednu istinu za svakog predstavnika eksploatiranih, koji se bore za svoje oslobođenje, tu neospornu za svakog marksistu istinu treba »ratom osvajati« od učenog gospodina Kautskog! Čime to da objasnimo? Onim duhom lakejstva kojim su prožete vođe II internacionale, koji su postali prezreni sikofanti u službi buržoazije.

Kautski je najprije izveo jednu manipulaciju, rekavši očiglednu glupost da u doslovnom smislu riječ diktatura znači individualnog diktatora, a zatim — na osnovu te manipulacije! — izjavljuje da kod Marksa, »prema tome«, riječi o diktaturi klase imaju ne doslovni smisao (nego smisao pri kojem diktatura ne znači revolucionarno nasilje, već »mirno« osvajanje većine pod buržoaskom — zapamtite to — »demokratijom«).

Treba, vidite, razlikovati »stanje« od »forme vladanja«. Nevjerovatno dubokomislena razlika: taman kao kad bismo razlikovali »stanje« gluposti kod čovjeka koji rezonira glupo od »forme« njegovih gluposti!

Kautski *mora* protumačiti diktaturu kao »stanje gospodstva« (taj izraz on je doslovno upotrijebio već na idućoj, 21. strani), jer pri takvom tumačenju *iščezava revolucionarno nasilje*, iščezava *nasilna revolucija*. »Stanje gospodstva« je stanje u kojem se nalazi svaka većina pod... »demokratijom«. Zahvaljujući tom varaličkom triku, *revolucija* sretno *iščezava!*

Ali prevara je odveć gruba, i ona neće spasiti Kautskog. Da diktatura pretpostavlja i znači »stanje« neprijatno za re-

negate *revolucionarnog nasilja* jedne klase nad drugom, to »šilo u vreći nećeš sakriti«. Apsurdnost razlikovanja »stanja« i »forme vladanja« probija napolje. Govoriti ovdje o formi vladanja sasvim je glupo, jer svako dijete zna da su monarhija i republika različite forme vladanja. Gospodinu Kautskom mora se dokazivati da su *obje* ove forme vladanja, kao i sve prelazne »forme vladanja« u kapitalizmu, samo vrste *buržoaske države*, tj. *diktature buržoazije*.

Naposljetku, govoriti o formama vladanja znači ne samo glupo nego i grubo falsificirati Marksa, koji jasno, da ne može biti jasnije, govori ovdje o formi ili tipu *države*, a ne o formi vladanja.

Proleterska revolucija nije moguća bez nasilnog razaranja buržoaske državne mašine i zamjene te mašine *novom*, koja, po Engelsovim riječima, »nije više država u pravom smislu«.[7]

Kautski mora da sve to zamaže i zalaže — to traži njegova renegatska pozicija.

Pogledajte kakvim bijednim trikovima on pribjegava.

Trik prvi: ... »Da Marks nije ovdje imao u vidu formu vladanja, proizlazi već iz toga što je on smatrao da se u Engleskoj i Americi prelaz može izvršiti mirno, tj. demokratskim putem« ...

Forma vladanja nema ovdje apsolutno nikakva posla, jer ima monarhija koje nisu tipične za buržoasku državu, na primjer monarhije koje se odlikuju nepostojanjem stajaće vojske, i ima republika koje su sasvim tipične za tu državu, na primjer republike sa stajaćom vojskom i s birokratijom. To je općepoznata istorijska i politička činjenica, i Kautskom neće poći za rukom da je falsificira.

Da je Kautski htio ozbiljno i pošteno da rasuđuje, on bi sebi postavio pitanje: postoje li istorijski zakoni koji se tiču revolucije koji ne znaju za izuzetak? Odgovor bi bio: ne, takvi zakoni ne postoje. Ti zakoni imaju u vidu samo ono što je tipično, ono što je Marks jedanput nazvao »idealnim« u smislu prosječnog, normalnog, tipičnog kapitalizma.

Dalje. Da li je sedamdesetih godina prošlog vijeka postojalo nešto što je od Engleske i Amerike pravilo izuzetak u *razmatranom pogledu*? Svakome ko koliko toliko poznaje zahtjev nauke u oblasti istorijskih pitanja jasno je da se to pitanje mora postaviti. Ne postaviti ga, znači falsificirati nauku, znači igrati se sofizama. A kad to pitanje postavimo, znamo kakav ćemo dobiti odgovor: revolucionarna diktatura proletarijata je *nasilje* protiv buržoazije; *a posebno* — nuž-

7 Vidi pismo F. Engelsa A. Bebelu, 18—28. III 1875.

nost tog nasilja izaziva činjenica, kao što su vrlo iscrpno i više puta objašnjavali Marks i Engels (naročito u »Građanskom ratu u Francuskoj« i u njegovu predgovoru), što postoji *stajaća vojska i birokratija.* Baš tih institucija, baš u Engleskoj i Americi, baš sedamdesetih godina XIX vijeka, kad je Marks učinio svoju napomenu, *nije bilo!* (A sad njih i u Engleskoj i u Americi *ima*).

Kautski mora doslovno podvaljivati na svakom koraku, da bi prikrio svoje renegatstvo!

I pazite kako je on ovdje nehotice pokazao svoje magareće uši: on je napisao *»mirno, tj. demokratskim putem«!!*

Pri definiranju diktature Kautski se iz petnih žila upinjao da sakrije od čitaoca osnovno obilježje tog pojma, naime: revolucionarno *nasilje.* A ovdje je istina izbila na površinu: radi se o suprotnosti *mirnog* i *nasilnog prevrata.*

U tom grmu leži zec. Svi trikovi, sofizmi, švindlerski falsifikati i potrebni su Kautskom zato da bi se *izvukao* od *nasilne* revolucije, da bi prikrio svoje odricanje od nje, svoj prelazak na stranu *liberalne* radničke politike, tj. na stranu buržoazije. U tom grmu leži zec.

»Istoričar« Kautski tako bezočno falsificira istoriju da zaboravlja osnovno: — predmonopolistički kapitalizam — a njegova apogeja bile su baš sedamdesete godine XIX vijeka — odlikovao se, zbog svojih glavnih *ekonomskih* osobina, koje su se u Engleskoj i Americi manifestirale naročito tipično, najvećom, relativno, miroljubivošću i slobodoljubivošću. A imperijalizam, tj. monopolistički kapitalizam, koji je definitivno sazreo tek u XX vijeku, po svojim glavnim *ekonomskim* osobinama odlikuje se najmanjom miroljubivošću i slobodoljubivošću, najvećim i općim razvitkom militarizma. »Ne opaziti« to raspravljajući o tome koliko je tipičan ili vjerovatan mirni ili nasilni prevrat — znači srozati se na običnog lakeja buržoazije.

Trik drugi. Pariska komuna bila je diktatura proletarijata, a bila je izabrana *općim* pravom glasa, bez lišavanja buržoazije izbornih prava, *»demokratski«.* I Kautski trijumfira: ... »Diktatura proletarijata bila je za Marksa« (ili po Marksu) »stanje koje nužno proizilazi iz čiste demokratije kad proletarijat čini većinu« (bei überwiegendem Proletariat, S. 21.).

Taj argument Kautskog toliko je smiješan da se čovjek stvarno nalazi u pravom embarras des richesses (na muci je od obilja ... protivargumenata). Prvo, poznato je da su cvijet, štab, vrhovi buržoazije pobjegli iz Pariza u Versaj. U Versaju je bio »socijalist« Luj Blan, što, između ostalog, pokazuje netačnost tvrđenja Kautskog da su u Komuni učestvovali

»svi pravci« socijalizma. Zar nije smiješno prikazivati kao »čistu demokratiju« s »općim pravom glasa« podjelu stanovnika Pariza na dva zaraćena tabora, od kojih je jedan koncentrirao svu borbenu, politički aktivnu buržoaziju?

Drugo, Komuna se borila protiv Versaja kao radnička vlada *Francuske* protiv buržoaske vlade. Šta će tu »čista demokratija« i »opće pravo glasa«, kad je Pariz rješavao sudbinu Francuske? Da nije Marks polazio od principâ i prakse »čiste demokratije« kad je smatrao da je Komuna pogriješila što nije uzela banku koja je pripadala čitavoj Francuskoj?[8]

Vidi se, zaista, da Kautski piše u zemlji u kojoj policija zabranjuje ljudima da se »kolektivno« smiju, inače bi Kautski bio ubijen smijehom.

Treće. Dozvoliću sebi da učtivo podsjetim gospodina Kautskog, koji zna napamet Marksa i Engelsa, na ovu Engelsovu ocjenu Komune s gledišta... »čiste demokratije«:

»Jesu li ikad vidjela revoluciju ta gospoda« (antiautoritaristi)? »Revolucija je, nesumnjivo, najautoritativnija stvar koja postoji, akt u kome jedan dio stanovništva nameće svoju volju drugom dijelu puškama, bajonetima i topovima, to jest sredstvima veoma autoritativnim. I partija koja je pobijedila mora da održava svoje gospodstvo pomoću straha koji reakcionarima uliva njeno oružje. Da se Pariska komuna nije oslanjala na autoritet naoružanog naroda protiv buržoazije, zar bi se ona držala duže od jednog dana? I zar mi, naprotiv, ne bismo imali pravo da zamjerimo Komuni što se ona odveć malo služila tim autoritetom?«.[9]

Eto vam »čiste demokratije«! Kako bi Engels ismijao nekog banalnog malograđanina, »socijaldemokrata« (u francuskom smislu — četrdesetih godina i u općeevropskom — 1914—1918) kome bi palo na um da uopće govori o »čistoj demokratiji« u društvu podijeljenom na klase!

Ali dosta. Nabrojati sve apsurde do kojih dolazi Kautski nije moguće, jer kod njega u svakoj rečenici zjapi provalija renegatstva.

Marks i Engels su dali vrlo iscrpnu analizu Pariske komune, pokazali su da je njen pokušaj da *razbije, slomi* »gotovu državnu mašinu« — njena zasluga. Marks i Engels smatrali su taj zaključak za toliko važan da su *samo* tu ispravku unijeli 1872. godine u »zastarjeli« (dijelom) program »Komu-

---

[8] Tu misao izrekao je Engels u »Uvodu« Marksovom »Građanskom ratu u Francuskoj«.

[9] Lenjin citira Engelsov članak »O autoritetu«.

nističkog manifesta«.[10] Marks i Engels su pokazali da je Komuna uništavala vojsku i činovništvo, uništavala *parlamentarizam,* razarala »parazitsku izraslinu — državu«, itd., a premudri Kautski, stavivši spavaću kapu na glavu, ponavlja ono što su hiljadu puta rekli liberalni profesori — bajke o »čistoj demokratiji«.

Imala je pravo Roza Luksemburg kad je 4. avgusta 1914. rekla da je njemačka socijaldemokratija sada *smrdljivi leš.*

Trik treći je ovaj: »Ako govorimo o diktaturi kao formi vladanja, ne možemo govoriti o diktaturi klase. Klasa, kao što smo već rekli, može samo gospodariti, ne vladati«... Vladaju »organizacije« ili »partije«.

Zapetljavate, do zla boga zapetljavate, gospodine »konfuzije savjetniče«! Diktatura nije »forma vladanja«, to je smiješno i glupo. I Marks govori ne o formi vladanja, nego o formi ili tipu *države.* To nipošto nije isto, nipošto nije isto. Također je potpuno netačno i to da ne može vladati *klasa;* takvu glupost mogao je izvaliti samo »parlamentarni kreten«, koji ne vidi ništa osim buržoaskog parlamenta, koji ne zapaža ništa osim »vladajućih partija«. U svakoj evropskoj zemlji naći će Kautski primjere koji pokazuju da je njome vladala njena gospodujuća *klasa,* na primjer vlastela u srednjem vijeku, i pored svoje nedovoljne organiziranosti.

Da rezimiramo. Kautski je na najskandalozniji način izvrnuo pojam diktature proletarijata, pretvorivši Marksa u najobičnijeg liberala, tj. sam se srozao na nivo liberala koji brblja banalne fraze o »čistoj demokratiji«, uljepšavajući i zabašurujući klasni sadržaj *buržoaske* demokratije, zazirući najviše od *revolucionarnog* nasilja od strane ugnjetene klase. »Protumačivši« pojam »revolucionarne diktature proletarijata« tako da iz njega iščezava revolucionarno nasilje od strane ugnjetene klase nad ugnjetačima, Kautski je u liberalnom izvrtanju Marksa tukao svjetski rekord. Renegat Bernštajn ispao je siromašak u poređenju s renegatom Kautskim.

BURŽOASKA I PROLETERSKA DEMOKRATIJA

Pitanje koje je Kautski užasno zapetljao izgleda u stvari ovako.

Ako nećemo da tjeramo šegu sa zdravim razumom i s istorijom, jasno je da se ne može govoriti o »čistoj demokratiji« dok postoje različite *klase:* može se govoriti samo o

[10] Ima se u vidu Predgovor K. Marksa i F. Engelsa njemačkom izdanju »Manifesta komunističke partije« napisan 1872..

klasnoj demokratiji. (U zagradi rečeno, »čista demokratija« nije samo *ignorantska* fraza, koja pokazuje neshvaćanje kako klasne borbe tako i suštine države, nego i potpuno šuplja fraza, jer u komunističkom društvu demokratija će, preobražavajući se i pretvarajući se u naviku, *odumirati*, ali nikad neće biti »čista« demokratija).

»Čista demokratija« je lažna fraza liberala, koji obmanjuju radnike. Istorija zna za buržoasku demokratiju, koja smjenjuje feudalizam, i za proletersku demokratiju, koja smjenjuje buržoasku.

Kad Kautski malone desetak strana posvećuje »dokazivanju« istine da je buržoaska demokratija progresivna u poređenju sa srednjim vijekom i da nju proletarijat pošto poto mora iskorištavati u svojoj borbi protiv buržoazije, to je obično liberalsko brbljanje koje obmanjuje radnike. To je turizam — ne samo u prosvijećenoj Njemačkoj nego i u neprosvijećenoj Rusiji. Kautski jednostavno baca »učenu« prašinu u oči radnicima kad s važnim izrazom lica priča i o Vajtlingu i o jezuitima u Paragvaju i o mnogočemu drugom, da bi *opisao* *buržoasku* suštinu savremene, tj. *kapitalističke demokratije*.

Kautski uzima iz marksizma ono što je prihvatljivo za liberale, za buržoaziju (kritika srednjeg vijeka, progresivna istorijska uloga kapitalizma uopće i kapitalističke demokratije napose), a izbacuje, prešućuje, zabašuruje u marksizmu ono što je *neprihvatljivo* za buržoaziju (revolucionarno nasilje proletarijata protiv buržoazije radi njena uništenja). Eto zašto Kautski ispada, neizbježno, zbog svoje objektivne pozicije, ma kakvo bilo njegovo subjektivno uvjerenje, lakej buržoazije.

Buržoaska demokratija, ma koliko da je ona veliki istorijski progres u poređenju sa srednjim vijekom, uvijek ostaje — i u kapitalizmu ne može ne ostati — uska, krnja, lažna, licemjerna, raj za bogate, klopka i prevara za eksploatirane, za siromašne. Eto tu istinu, koja čini najbitniji sastavni dio marksističkog učenja, »marksist« Kautski nije shvatio. Eto u tom — osnovnom — pitanju Kautski servira »prijatne stvari« za buržoaziju umjesto naučne kritike onih uslova koji čine svaku buržoasku demokratiju demokratijom za bogate.

Podsjetićemo najprije veleučenog gospodina Kautskog na one teoretske izjave Marksove i Engelsove koje je naš erudit sramno »zaboravio« (da ugodi buržoaziji), a zatim ćemo stvar objasniti u najpopularnijem obliku.

Ne samo antička i feudalna država, i »moderna predstavnička država je sredstvo za eksploatiranje najamnog rada od strane kapitala« (Engels u svom djelu o državi). »Kako je

pak država samo prolazna institucija, kojom se služe u borbi, u revoluciji, da bi nasilno gušili svoje protivnike, čista je besmislica govoriti o slobodnoj narodnoj državi: dok je proletarijatu još *potrebna* država, ona mu je potrebna ne u interesu slobode, nego u interesu ugušivanja njegovih protivnika, a čim postane moguće govoriti o slobodi, prestaje država kao takva postojati« (Engels u pismu Bebelu od 28. III 1875). »Država nije ništa drugo do mašina za ugnjetavanje jedne klase od strane druge, i to u demokratskoj republici ništa manje nego u monarhiji« (Engels u predgovoru Marksovu »Građanskom ratu«). Opće izborno pravo je »mjerilo zrelosti radničke klase. *Više ono ne može dati i neće nikad dati u današnjoj državi«* (Engels u svom djelu o državi). Gospodin Kautski prežvakava neobično dosadno prvi dio te postavke, koji je prihvatljiv za buržoaziju. A drugi, koji smo mi podvukli i koji je za buržoaziju neprihvatljiv, renegat Kautski prešućuje! »Komuna je imala da bude ne parlamentarno, nego radno tijelo, izvršno i zakonodavno u isto vrijeme... Umjesto toga da se jedanput u tri godine ili u šest godina rješava koji će član vladajuće klase predstavljati i tlačiti (ver- und zertreten) narod u parlamentu, opće izborno pravo imalo je da služi narodu, organiziranom u komune, za to da pronalazi za svoje poduzeće radnike, nadzornike i knjigovođe, kao što individualno izborno pravo služi za taj cilj svakom poslodavcu« (Marks u djelu o Pariskoj komuni »Građanski rat u Francuskoj«).

Svaka od tih postavki, koje su vrlo dobro poznate veleučenom gospodinu Kautskom, bije Kautskog u glavu, razgolićuje sve njegovo renegatstvo. U čitavoj brošuri Kautskog nema ni trunka shvaćanja tih istina. Cijeli je sadržaj njegove brošure tjeranje šege s marksizmom!

Uzmite osnovne zakone savremenih država, uzmite upravljanje njima, uzmite slobodu zbora ili štampe, uzmite »jednakost građana pred zakonom«, — i naći ćete na svakom koraku dobro poznato svakom poštenom i svjesnom radniku licemjerstvo buržoaske demokratije. Svaka država, neka je ona i najdemokratskija, ima u svom ustavu stražnja vratašca ili klauzule koje daju mogućnost buržoaziji da krene trupe protiv radnika, da stavi na snagu ratne zakone itd. »u slučaju narušavanja reda«, — faktički, u slučaju kad eksploatirana klasa »narušava« svoj ropski položaj i pokušava da se ne ponaša robovski. Kautski bezočno uljepšava buržoasku demokratiju prećutkujući, na primjer, ono što rade najdemokratskiji i najrepublikanskiji buržuji u Americi ili Švajcarskoj protiv radnika štrajkaša.

O, mudri i učeni Kautski to prećutkuje! On ne shvaća, taj učenjak i političar, da je prećutkivanje toga podlost. On više voli da priča radnicima dječje bajke kao što je bajka da demokratija znači »zaštitu manjine«. Nevjerojatno ali istinito! U ljeto 1918. godine od rođenja Kristova, u petoj godini svjetskog imperijalističkog pokolja i gušenja internacionalističkih (tj. onih koje nisu podlo izdale socijalizam kao Renodeli i Longei, kao Šajdemani i Kautski, kao Hendersoni i Vebi, itd.) manjina u svim »demokratijama svijeta«, gospodin učenjak Kautski, slatkim, slatkim glasom pjeva slavopojke »zaštiti manjine«. Ko hoće, može o tome pročitati na str. 15. brošure Kautskog. A na strani 16. ova učena... individua ispričaće vam o vigovcima i torijevcima[11] u XVIII vijeku u Engleskoj!

Kakva učenost! Kakvo rafinirano lakejstvo pred buržoazijom! Kakav civiliziran manir puzanja potrbuške pred kapitalistima i lizanja njihovih čizama! Kad bih bio Krup ili Šajdeman, ili Klem ili Rendel, ja bih plaćao gospodinu Kautskom milione, nagrađivao ga Judinim poljupcima, hvalio ga pred radnicima, preporučivao »jedinstvo socijalizma« s ljudima tako »dostojnim poštovanja« kao što je Kautski. Pisati brošure protiv diktature proletarijata, pričati o vigovcima i torijevcima u XVIII vijeku u Engleskoj, uvjeravati da demokratija znači »zaštitu manjine i prećutkivati *pogrome* protiv internacionalista u »demokratskoj« republici Americi — zar to nisu lakejske usluge buržoaziji?

Učeni gospodin Kautski »zaboravio je« — vjerovatno slučajno zaboravio... — jednu »sitnicu«: da zaštitu manjine vladajuća partija buržoaske demokratije pruža samo drugoj *buržoaskoj* partiji, a proletarijat pri svakom *ozbiljnom, dubokom, osnovnom* pitanju umjesto »zaštite manjine« dobiva ratne zakone ili pogrome.. *Ukoliko je demokratija razvijenija, utoliko je ona pri svakom dubokom političkom razmimoilaženju koje je opasno za buržoaziju bliža pogromu ili građanskom ratu.* Taj »zakon« buržoaske demokratije učeni gospo-

---

[11] *Vigovci i torijevci* — političke stranke u Engleskoj koje su nastale sedamdesetih i osamdesetih godina XVII stoljeća. Stranka vigovaca je izražavala interese finansijskih krugova, trgovačke buržoazije i jednog dijela buržoazirane aristokratije. Vigovci su udarili temelje liberalnoj partiji. Stranka torijevaca predstavljala je krupne zemljoposjednike i visoki kler anglikanske crkve, branila tradicije feudalne prošlosti i vodila borbu protiv liberalnih i progresivnih zahtjeva. Kasnije je udarila temelje konzervativnoj partiji. Stranka vigovaca i stranka torijevaca smjenjivale su se na vlasti.

din Kautski mogao bi promatrati na Drajfusovoj aferi[12] u republikanskoj Francuskoj, na linčovanju Crnaca i internacionalista u demokratskoj republici Americi, na primjeru Irske i Alstera u demokratskoj Engleskoj,[13] na hajci protiv boljševika i organiziranju pogroma protiv njih u aprilu 1917. u demokratskoj republici Rusiji. Ja namjerno uzimam primjere ne samo iz vremena rata nego i iz predratnog, mirnog vremena. Slatki gospodin Kautski voli da zatvara oči pred tim činjenicama XX vijeka i da umjesto toga priča radnicima neobično nove, veoma interesatne, vanredno poučne, nevjerovatno važne stvari o vigovcima i torijevcima u XVIII vijeku.

Uzmite buržoaski parlament. Možemo li uzeti da učeni Kautski nikad nije čuo kako berza i bankari *utoliko više* podvrgavaju sebi buržoaske parlamente *ukoliko je jače* razvijena demokratija? Iz toga ne proizlazi da ne- treba iskorištavati buržoaski parlamentarizam (i teško da ga je ijedna partija na svijetu iskorištavala tako uspješno kao boljševici, jer smo mi 1912—1914. godine osvojili čitavu radničku kuriju u četvrtoj Dumi). Ali iz toga proizlazi da samo liberal može zaboravljati *istorijsku ograničenost i uslovnost* buržoaskog parlamentarizma, kao što to zaboravlja Kautski. U najdemokratskijoj buržoaskoj državi ugnjetene mase nailaze na svakom koraku na vapijuću protivrječnost između *formalne* jednakosti, koju »demokratija« kapitalistâ proglašava, i hiljadâ faktičkih ograničenja i komplikacija koji čine proletere *najamnim robovima*. Baš ta protivrječnost otvara oči masama da vide trulost, lažnost, licemjerstvo kapitalizma. Baš tu protivrječnost razgolićuju stalno agitatori i propagandisti socijalizma pred masama *da bi* ih *pripremili* za revoluciju! A kad je *počela* era revolucije, Kautski joj je okrenuo leđa i počeo je opjevati draži *umiruće* buržoaske demokratije.

Proleterska demokratija, čiji je jedan od oblika sovjetska vlast, omogućila je neviđen na svijetu razvitak i proširenje demokratije baš za ogromnu većinu stanovništva, za eksploatirane i trudbenike. Napisati čitavu brošuru o demokra-

---

[12] Lenjin ima u vidu proces koji su 1894. organizirali reakcionarni monarhistički krugovi francuskog militarizma protiv oficira francuskog generalštaba Jevrejina A. Drajfusa, lažno okrivljenog za špijunažu i veleizdaju. Od reakcionarnog militarizma inspiriranu osudu Drajfusa na doživotni zatvor iskoristili su reakcionarni krugovi Francuske za raspirivanje antisemitizma i za napad na republikanski režim i demokratske slobode. Godine 1899. pod pritiskom javnog mnjenja, Drajfus je bio pomilovan, a 1906. presudom kasacionog suda proglašen nevinim i vraćen u armiju.

[13] Ima se u vidu ugušenje irskog ustanka 1916. koji je imao za cilj oslobođenje Irske od engleske vladavine.

tiji, kao što je to učinio Kautski koji govori na dvije strane o diktaturi i na desecima strana o »čistoj demokratiji«, — i *ne opaziti* to, znači potpuno izvrnuti stvar, kao pravi liberal.

Uzmite vanjsku politiku. Ni u jednoj, ni u najdemokratskijoj buržoaskoj zemlji ona se ne vodi otvoreno. Svuda obmana masa — u demokratskoj Francuskoj, Švajcarskoj, Americi, Engleskoj, sto puta šira i rafiniranija nego u drugim zemljama. Sovjetska vlast je revolucionarno skinula veo tajne sa vanjske politike. Kautski to nije opazio, on o tome ništa ne govori, iako u epohi pljačkaških ratova i tajnih ugovora o »podjeli sfera utjecaja« (tj. o podjeli svijeta među razbojnicima-kapitalistima) to ima kardinalno značenje, jer od toga zavisi pitanje mira, pitanje života i smrti desetaka miliona ljudi.

Uzmite ustrojstvo države. Kautski se hvata za »sitnice«, čak i za to što su izbori »posredni« (u sovjetskom ustavu), ali suštinu stvari ne vidi. *Klasnu* suštinu državnog aparata, državne mašine on ne opaža. U buržoaskoj demokratiji kapitalisti hiljadama smicalica — koje su utoliko vještije i sigurnije ukoliko je »čista« demokratija razvijenija, *otiskuju* mase od učešća u upravljanju, od slobode zbora i štampe, itd. Sovjetska vlast *prva* na svijetu (strogo uzevši druga, jer je isto to počela raditi Pariska komuna) *privlači* mase, i to baš *eksploatirane* mase, upravljanju. Učešće u buržoaskom parlamentu (koji *nikad* ne *rješava oz*biljna pitanja u buržoaskoj demokratiji: njih rješavaju berza, banke) *zagrađeno* je od radnih masa hiljadama pregrada, i radnici vrlo dobro znaju i osjećaju, vide i uočavaju da je buržoaski parlament *tuđa* institucija, *oruđe ugnjetavanja* proletera od strane buržoazije, institucija neprijateljske klase, eksploatatorske manjine.

Sovjeti su neposredna organizacija samih radnika i eksploatiranih masa koja na sve moguće načine *olakšava* tim masama da same ustrojavaju državu i upravljaju njome. Upravo avangarda trudbenika i eksploatiranih, gradski proletarijat dobiva pri tome prednost, zato što je on najbolje ujedinjen — putem krupnih preduzeća; njemu je najlakše birati i pratiti izbore. Sovjetska organizacija automatski *olakšava* ujedinjenje svih trudbenika i eksploatiranih oko njihove avangarde, proletarijata. Stari buržoaski aparat — činovništvo, privilegije bogatstva, buržoaskog obrazovanja, veza, itd. (te faktičke privilegije utoliko su raznovrsnije ukoliko je buržoaska demokratija razvijenija), — sve to pri sovjetskoj organizaciji otpada. Sloboda štampe nije više licemjerstvo, jer se štamparije i papir oduzimaju buržoaziji. Tako isto i najbolje zgrade, palače, vile, veleposjedničke kuće. Sovjetska vlast je mnoge i mnoge hiljade tih najboljih zgrada odmah oduzela

eksploatatorima, i tako učinila **milion** puta »demokratskijim« pravo zbora za mase, — ono pravo zbora bez kojeg je demokratija laž. Posredni izbori u ne-lokalne, ne-mjesne sovjete olakšavaju kongrese sovjeta, čine *cijeli* aparat jeftinijim, elastičnijim, pristupačnijim za radnike i seljake u periodu kad život vri i kad je naročito potrebno imati brzu mogućnost opozivanja svog mjesnog deputata ili njegova slanja na opći kongres sovjeta.

Proleterska demokratija je *milion puta* demokratskija od svake buržoaske demokratije; sovjetska vlast je milion puta demokratskija od najdemokratskije buržoaske republike.

Ne opaziti to — mogao je samo ili svjesni sluga buržoazije ili politički potpuno mrtav čovjek, koji ne vidi živi život od prašnjavih buržoaskih knjiga, koji je skroz naskroz prožet buržoaskodemokratskim predrasudama i koji se zbog toga, objektivno, pretvara u lakeja buržoazije.

Ne opaziti to — mogao je samo čovjek koji nije kadar *postaviti pitanje* s gledišta *ugnjetenih* klasa:

postoji li ijedna zemlja na svijetu, među najdemokratskijim buržoaskim zemljama, u kojoj *prosječni, masovni* radnik, prosječni, masovni *poljoprivredni radnik* ili seoski poluproleter uopće (tj. predstavnik ugnjetene mase, ogromne većine stanovništva) ima i približno onu *slobodu* da organizira zborove u najljepšim zgradama, onu *slobodu* da ima za izražavanje svojih misli, za odbranu svojih interesa, najveće štamparije i najbolje magazine papira, onu *slobodu* da izdiže baš ljude svoje klase na upravljanje državom i na »ustrojavanje« države koju ima u Sovjetskoj Rusiji?

Smiješno je i misliti da gospodin Kautski može naći i u jednoj zemlji makar jednog od hiljade obaviještenih radnika i poljoprivrednih radnika koji bi se kolebao odgovarajući na to pitanje. Instinktivno, slušajući odlomke priznanja istine iz buržoaskih listova, radnici cijelog svijeta simpatiziraju sa Sovjetskom Republikom baš zato što vide u njoj *proletersku* demokratiju, *demokratiju za siromašne,* a ne demokratiju za bogate, kakva je na djelu svaka, čak i najbolja buržoaska demokratija.

Nama upravljaju (i našu državu »ustrojavaju«) buržoaski činovnici, buržoaski parlamentarci, buržoaski suci. To je prosta, očigledna, neosporna istina, koju znaju iz svog životnog iskustva, koju osjećaju i uočavaju svakog dana deseci i stotine miliona ljudi iz ugnjetenih klasa u svim buržoaskim zemljama, i u najdemokratskijim buržoaskim zemljama.

A u Rusiji su potpuno razbili činovnički aparat, nisu ostavili u njem ni kamen na kamenu, istjerali su sve stare

suce, rastjerali su buržoaski parlament i dali su *kudikamo pristupačnije* predstavništvo baš radnicima i seljacima, *njihovim* sovjetima zamijenili su činovnike ili su *njihove* sovjete postavili nad činovnicima, *njihove* sovjete učinili biračima sudaca. Dovoljna je sama ta činjenica, pa da sve ugnjetene klase priznaju sovjetsku vlast, to jest danu formu diktature proletarijata, koja je milion puta demokratskija od najdemokratskije buržoaske republike.

Kautski ne shvaća tu za svakog radnika shvatljivu i očiglednu istinu, jer je »zaboravio«, »odvikao se« da postavlja pitanje: demokratija *za koju klasu?* On rezonira s gledišta »čiste« (tj. besklasne? ili vanklasne? demokratije. On rezonira kao Šajlok:[14] »funta mesa«, više ništa. Jednakost svih građana — inače nema demokratije.

Mora se učenom Kautskom, »marksisti« i »socijalisti« Kautskom, postaviti pitanje:

može li biti jednakosti među eksploatiranim i eksploatatorom?

Čudovišno je, nevjerovatno je, da se to pitanje mora postavljati pri analizi knjige idejnog vođe II internacionale. Ali »kad si se uhvatio u kolo, igraj«. Kad si uzeo da pišeš o Kautskom, — objašnjavaj učenom čovjeku zašto ne može biti jednakosti među eksploatatorom i eksploatiranim.

MOŽE LI BITI JEDNAKOSTI MEĐU EKSPLOATIRANIM I EKSPLOATATOROM?

Kautski rasuđuje ovako:

(1) »Eksploatatori su činili uvijek samo neznatnu manjinu stanovništva« (str. 14. brošure Kautskog).

To je neosporna istina. Kako treba rasuđivati polazeći od te istine? Može se rasuđivati marksistički, socijalistički: u tom slučaju treba uzeti za bazu odnos eksploatiranih prema eksploatatorima. Može se rasuđivati liberalski, buržoasko-demokratski: u tom slučaju treba uzeti za bazu odnos većine prema manjini.

Ako se rasuđuje marksistički, mora se reći: eksploatatori neminovno pretvaraju državu (a riječ je o demokratiji, to jest o jednoj od formi države) u oruđe vladavine svoje klase, eksploatatora, nad eksploatiranima. Zato će i demokratska država, dok postoje eksploatatori koji gospodare nad većinom eksploatiranih, nužno biti demokratija za eksploatatore. Dr-

[14] *Šajlok,* lice iz Šekspirove komedije »Mletački trgovac«.

žava eksploatiranih mora se iz osnova razlikovati od takve države, mora biti demokratija za eksploatirane i *ugušivanje eksploatatora,* a ugušivanje klase znači nejednakost te klase, njeno izuzimanje iz »demokratije«.

Ako se rasuđuje liberalski, moraće se reći: većina odlučuje, manjina se pokorava. Oni koji se ne pokoravaju, kažnjavaju se. I to je sve. Ni o kakvom klasnom karakteru države uopće, »čiste demokratije« napose, ne vrijedi raspravljati; to se stvari ne tiče, jer većina je većina, a manjina je manjina. Funta mesa je funta mesa, i basta.

Kautski rasuđuje baš tako:

(2) »Zašto bi vladavina proletarijata uzimala i morala uzimati formu koja je nespojiva s demokratijom?« (str. 21). Iza toga dolazi komentar: proletarijat ima na svojoj strani većinu; komentar — veoma iscrpan i veoma bogat riječima, i s citatom iz Marksa i s ciframa glasova u Pariskoj komuni. Zaključak: »Režim koji ima tako jake korijene u masama nema ni najmanjeg razloga da dira u demokratiju. On će morati neki put upotrijebiti nasilje: u slučajevima kad se pribjegava nasilju da bi se ugušila demokratija. Na nasilje se može odgovoriti samo nasiljem. Ali režim koji zna da su za njim mase primjenjivaće nasilje samo da *štiti* demokratiju, a ne da je *uništava.* On bi prosto naprosto izvršio samoubistvo kad bi uklonio svoju najsigurniju osnovu, opće izborno pravo, duboki izvor snažnog moralnog autoriteta« (str. 22).

Kao što vidite: odnos između eksploatiranih i eksploatatora iz argumentacije Kautskog iščezao je. Ostala je samo većina uopće, manjina uopće, demokratija uopće, poznata nam već »čista demokratija«.

Ne zaboravite da se to govori *u vezi s Pariskom komunom!* Navešćemo, radi ilustracije, šta su Marks i Engels rekli o diktaturi *u vezi s Komunom:*

Marks: ... »Kad radnici na mjesto diktature buržoazije stavljaju svoju revolucionarnu diktaturu... da bi slomili otpor buržoazije... oni daju državi revolucionarnu i prelaznu formu«...[15]

Engels: ... »Partija koja je pobijedila« (u revoluciji) »mora da održava svoju vladavinu pomoću straha koji reakcionarima uliva njeno oružje. Da se Pariska komuna nije oslanjala na autoritet naoružanog naroda protiv buržoazije, zar bi se ona držala duže od jednog dana? I zar mi, naprotiv, ne bismo imali pravo da zamjerimo Komuni što se ona odveć malo služila tim autoritetom?...[16]

---

[15] Vidi Marksov članak »Politički indiferentizam«.
[16] Vidi Engelsov članak »O autoritetu«.

Isti: »Kako je pak država samo prolazna institucija, kojom se služe u borbi, u revoluciji, da bi nasilno gušili svoje protivnike, čista je besmislica govoriti o slobodnoj narodnoj državi: dok je proletarijatu još potrebna država, ona mu je potrebna ne u interesu slobode, nego u interesu ugušivanja njegovih protivnika, a čim postane moguće govoriti o slobodi, prestaje država kao takva postojati«...[17]

Između Kautskog i Marksa sa Engelsom razmak je kao između neba i zemlje, kao između liberala i proleterskog revolucionara. Čista demokratija i naprosto »demokratija«, o kojoj govori Kautski, samo je prepričavanje te »slobodne narodne države«, tj. *čista besmislica.* Kautski s učenošću veleučene kabinetske budale ili s nevinošću desetogodišnje djevojčice, pita: zašto bi bila potrebna diktatura kad postoji većina? A Marks i Engels objašnjavaju:

— Zato da bi se slomio otpor buržoazije,
— zato da bi se reakcionarima ulivao strah,
— zato da bi se podržavao autoritet naoružanog naroda protiv buržoazije,
— zato da bi proletarijat mogao nasilno ugušiti svoje protivnike.

Kautski ta objašnjenja ne shvaća. Zaljubljen u »čistoću« demokratije, ne videći njenu buržoaznost, on »dosljedno« stoji na tome da većina, pošto je ona većina, ne treba da »lomi otpor« manjine, ne treba da je »nasilno ugušuje«, — dovoljno je ugušivati *slučajeve* kršenja demokratije. Zaljubljen u »čistoću« demokratije, Kautski *nehotice* pravi onu sićušnu grešku koju uvijek prave svi buržoaski demokrati: naime, on formalnu jednakost (skroz lažnu i licemjernu u kapitalizmu) uzima za faktičku! Sitnica!

Eksploatator ne može biti jednak s eksploatiranim.

Ta istina, ma koliko bila neprijatna Kautskom, čini bitni sadržaj socijalizma.

Druga istina: stvarne, faktičke jednakosti ne može biti dok ne bude potpuno uništena svaka mogućnost eksploatacije jedne klase od strane druge.

Eksploatatore je moguće razbiti odmah, kad uspije ustanak u centru ili pobuna vojske. Ali, osim sasvim rijetkih i naročitih slučajeva, eksploatatore nije moguće uništiti odmah. Nije moguće odmah eksproprirati sve veleposjednike i kapitaliste iole veće zemlje. Dalje, sama eksproprijacija, kao pravni ili politički akt, ni najmanje ne rješava stvar, jer je potrebno faktički *ukloniti* veleposjednike i kapitaliste, faktič-

[17] Vidi Engelsovo pismo Bebelu, 18—28. III 1875.

ki ih *zamijeniti* drugom, radničkom, upravom tvornica i imanja. Ne može biti jednakosti među eksploatatorima, koji su se u toku mnogih generacija izdvajali i obrazovanjem, i uslovima bogatog života i iskustvom, — i eksploatiranima, čija je velika većina čak i u najrazvijenijim i najdemokratskijim buržoaskim republikama potlačena, neprosvijećena, neuka, zastrašena, rascjepkana. Eksploatatori dugo poslije prevrata nužno zadržavaju niz ogromnih faktičkih prednosti: kod njih ostaje novac (uništiti novac nije moguće odmah), izvjesna, često velika, pokretna imovina, ostaju veze, iskustvo organizacije i upravljanja, poznavanje svih »tajni« (običaja, metoda, sredstava, mogućnosti) upravljanja, ostaje više obrazovanje, prisnost s tehnički višim osobljem (koje živi i misli buržoaski), ostaje kudikamo veća praksa u vojnim stvarima (to je veoma važno) i tako dalje, i tako dalje.

Kad su eksploatatori razbijeni samo u jednoj zemlji — a to je, dabome, tipičan slučaj, jer je istovremena revolucija u nizu zemalja rijedak izuzetak — oni ostaju *ipak jači* od eksploatiranih, jer su međunarodne veze eksploatatora ogromne. Da dio eksploatiranih ili najnerazvijenijih srednjoseljačkih, zanatlijskih, itd. masa ide i može ići za eksploatatorima, pokazivale su *sve* revolucije dosad, računajući tu i Komunu (jer je među versajskim trupama, što je »zaboravio« veleučeni Kautski, bilo i proletera).

Kad tako stvari stoje, pretpostavljati da u iole dubokoj i ozbiljnoj revoluciji stvar rješava naprosto odnos većine prema manjini je najveći idiotizam, najgluplja predrasuda najobičnijeg liberala, *obmana masâ,* sakrivanje od njih notorne istorijske istine. Ta istorijska istina sastoji se u ovome: za svaku duboku revoluciju važi kao *pravilo dug, uporan, očajan* otpor eksploatatora, koji niz godina zadržavaju krupne faktičke prednosti nad eksploatiranima. Nikad — osim u slatkoj fantaziji slatke budalice Kautskog — eksploatatori se neće podvrgnuti odluci većine eksploatiranih dok ne isprobaju u posljednjoj, očajnoj bici, u nizu bitaka, svoju prednost.

Prelaz od kapitalizma ka komunizmu je čitava istorijska epoha. Dok se ona ne završi, eksploatatorima neminovno ostaje nada u restauraciju, a ta se *nada* pretvara *u pokušaje* restauracije. I poslije prvog ozbiljnog poraza, oboreni eksploatatori, koji nisu očekivali svoje obaranje, nisu vjerovali u nj, nisu dopuštali ni pomisao na nj, s udesetorostručenom energijom, s divljom strašću, s mržnjom koja je postala sto puta silnija, bacaju se u borbu za povratak otetog »raja«, za svoje porodice koje su živjele tako prijatno i koje sad »prosta fukara« osuđuje na propast i bijedu (ili na »grube« poslove...) A za eksploatatorima-kapitalistima vuče se široka masa

sitne buržoazije, za koju deseci godina istorijskog iskustva svih zemalja dokazuju da se povija i koleba: danas ide za proletarijatom, sutra se plaši teškoća revolucije, pada u paniku od prvog poraza ili poluporaza radnika, nervira se, batrga se, kuka, prebjegava iz tabora u tabor... kao naši menjševici i eseri.

I u toj situaciji, u periodu očajnog, oštrog rata, kad istorija stavlja na dnevni red pitanje života ili smrti vjekovnih i hiljadugodišnjih privilegija, — govoriti o većini i manjini, o čistoj demokratiji, o nepotrebnosti diktature, o jednakosti eksploatatora s eksploatiranim!! Koliko je gluposti, koliko filistarstva potrebno za to!

Ali deceniji relativno »mirnog« kapitalizma, 1871—1914, nagomilali su u socijalističkim partijama koje se prilagođavaju oportunizmu Augijeve štale[18] filistarstva, borniranosti, renegatstva...

Čitalac je, vjerojatno, opazio da Kautski u gore navedenom citatu iz njegove brošure govori o atentatu na opće izborno pravo (nazivajući ga — u zagradi rečeno — dubokim izvorom snažnog moralnog autoriteta, dok Engels isto povodom Pariske komune i isto povodom pitanja diktature govori o autoritetu naoružanog naroda protiv buržoazije; interesantno je uporediti gledanje filistra i revolucionara na »autoritet« ...)

Valja istaći da je pitanje o lišavanju eksploatatora izbornog prava *čisto rusko* pitanje, a ne pitanje diktature proletarijata uopće. Da je Kautski, bez licemjerstva, dao svojoj brošuri naslov: »Protiv boljševika«, onda bi taj naslov odgovarao sadržaju brošure i Kautski bi tada imao pravo da govori direktno o izbornom pravu. Ali Kautski je htio da govori prije svega kao »teoretičar«. On je svojoj brošuri dao naslov: »Diktatura proletarijata« *uopće*. On govori specijalno o sovjetima i o Rusiji tek u drugom dijelu brošure, počevši od šestog paragrafa. A u prvom dijelu (iz kojeg sam i uzeo citat) govori se o *demokratiji* i *diktaturi* *uopće*. Kad je uzeo da govori o izbornom pravu Kautski *se odao* kao polemičar pro-

---

[18] *Augijeve štale* — prema grčkoj mitologiji prostrane konjušnice kralja Elide Augija koje nisu bile čišćene mnogo godina, a heroj Heraklo ih je očistio za jedan dan. Izraz »Augijeve štale« je sinonim za gomilanje svakojakog smeća i prljavštine, ili za krajnji nemar i nered u poslovima.

tiv boljševika *koji nimalo ne zarezuje teoriju.* Jer teorija, tj. rasuđivanje o općim (a ne nacionalno posebnim) klasnim osnovama demokratije i diktature, mora govoriti ne o specijalnom pitanju, kao što je izborno pravo, nego o općem pitanju: može li demokratija biti *sačuvana i za bogate i za eksploatatore* u istorijskom periodu obaranja eksploatatora i zamjene njihove države državom eksploatiranih?

Tako i samo tako može postavljati pitanje teoretičar.

Mi znamo primjer Komune, mi znamo sva rasuđivanja osnivača marksizma u vezi s njom i povodom nje. Na osnovu toga materijala ja sam analizirao, na primjer, pitanje demokratije i diktature u svojoj brošuri »Država i revolucija«, napisanoj prije oktobarskog prevrata. O ograničenju izbornog prava *nisam rekao ni riječi.* Sad treba reći da je pitanje ograničenja izbornog prava nacionalno-posebno pitanje, a ne opće pitanje diktature. Pitanju ograničenja izbornog prava treba prilaziti izučavajući *posebne uslove* ruske revolucije, *poseban put* njena razvitka. U daljem izlaganju to će biti i učinjeno. Ali bila bi pogreška unaprijed garantirati da će buduće proleterske revolucije u Evropi bezuvjetno donijeti, sve ili većina njih, ograničenje izbornog prava za buržoaziju. To može biti. Poslije rata i poslije iskustva ruske revolucije to će, vjerovatno, biti, ali to *nije obavezno* za ostvarenje diktature, to ne čini *nužno* obilježje logičkog pojma diktature, to ne ulazi kao *nužan* uvjet u istorijski i klasni pojam diktature.

Nužno obilježje, obavezan uvjet diktature jest *nasilno* ugušivanje eksploatatorâ kao *klase* i, prema tome, *kršenje* »čiste demokratije«, tj. jednakosti i slobode, *u odnosu* prema toj *klasi.*

Tako i samo tako može biti postavljeno pitanje teoretski. I time što nije postavio pitanje tako, Kautski je dokazao da istupa protiv boljševika ne kao teoretičar, nego kao sikofant oportunistâ i buržoazije.

U kojim će zemljama, pri kakvim nacionalnim osobitostima ovog ili onog kapitalizma biti primijenjeno (isključivo ili pretežno) ovo ili ono ograničenje, kršenje demokratije za eksploatatore, to je pitanje nacionalnih osobitosti ovog ili onog kapitalizma, ove ili one revolucije. Teoretski se pitanje postavlja drukčije, ono se postavlja ovako: da li je moguća diktatura proletarijata *bez kršenja demokratije* u odnosu prema klasi *eksploatatora?*

A Kautski je obišao baš to, teoretski *jedino* važno i bitno, pitanje. Kautski je navodio sve moguće citate iz Marksa i Engelsa, *samo nije naveo one* koji se odnose na dano pitanje i koje sam ja gore naveo.

Kautski je pričao o svemu i svačemu, o svemu što je prihvatljivo za liberale i buržoaske demokrate, što ne izlazi iz njihova kruga ideja, — samo ne o glavnom, samo ne o tome da proletarijat ne može pobijediti *ako ne slomi otpor buržoazije, ako ne uguši nasilno svoje protivnike,* i da ondje gdje postoji »nasilno ugušivanje«, gdje nema »slobode«, *naravno, nema demokratije.*

To Kautski nije shvatio.

Pređimo na iskustvo ruske revolucije i na razmimoilaženje između sovjetâ deputata i Ustavotvorne skupštine koje je dovelo do raspuštanja Ustavotvorne skupštine i do lišavanja buržoazije izbornog prava.[19]

SOVJETI SE NE SMIJU PRETVARATI U DRŽAVNE ORGANIZACIJE

Sovjeti su ruski oblik proleterske diktature. Kad bi teoretičar-marksist koji piše rad o diktaturi proletarijata stvarno proučavao tu pojavu (a ne ponavljao sitnoburžoaske lamentacije protiv diktature, kao što radi Kautski prepjevavajući menjševičke melodije) — on bi dao opću definiciju diktature, zatim bi razmotrio njen posebni, nacionalni oblik, sovjete, i dao kritiku sovjeta kao jednog od oblika diktature proletarijata.

Jasno je da od Kautskog, poslije njegove liberalske »obrade« Marksova učenja o diktaturi, ne možemo očekivati nešto ozbiljno. Ali je više nego interesantno pogledati kako je

---

[19] Izbori za Ustavotvornu skupštinu održani su, poslije pobjede oktobarske socijalističke revolucije, o određenom roku — 21 (25) novembra 1917. Vršeni su na temelju izbornih lista sastavljenih prije oktobarske revolucije, po uredbi o izborima koju je donijela Privremena vlada i u situaciji kad znatan dio naroda još nije mogao shvatiti smisao socijalističke revolucije. Time su se koristili desni eseri, koji su uspjeli da u gubernijama i oblastima udaljenim od prijestonice i industrijskih centara skupe većinu glasova. Ustavotvorna skupština sastala se u Petrogradu 5 (18) januara 1918, ali s obzirom na to da je njena kontrarevolucionarna većina odbacila »Deklaraciju prava radnog i eksploatiranog naroda«, koju joj je predložio Sveruski centralni izvršni komitet (VCIK), i odbila da potvrdi dekrete II kongresa sovjeta o miru, o zemlji, o prelasku vlasti k sovjetima, bila je raspuštena dekretom VCIK-a od 6 (19) januara.

on prišao pitanju šta su sovjeti i kako je izašao na kraj s tim pitanjem.

Sovjeti su, piše on, govoreći o njihovu nastanku, o 1905. godini, stvorili »oblik proleterske organizacije koji je bio najsveobuhvatniji (umfassendste) od svih, jer je obuhvatio sve najamne radnike« (str. 31). 1905. godine oni su bili samo mjesne korporacije, a 1917. postali su sveruska organizacija.

»Već danas — nastavlja Kautski — sovjetska organizacija ima za sobom veliku i slavnu istoriju. A čeka je još slavnija, i to ne samo u Rusiji. Svuda se pokazuje da su protiv divovskih snaga kojima finansijski kapital raspolaže u ekonomskom i političkom pogledu nedovoljne« (versagen; taj njemački izraz je nešto jači nego »nedovoljne« i nešto slabiji nego »nemoćne«) »ranije metode ekonomske i političke borbe proletarijata. Njih ne treba napuštati one ostaju kao neophodne za normalna vremena, ali s vremena na vrijeme pred njih se postavljaju zadaci koje one ne mogu ispuniti, zadaci kad samo spoj svih političkih i ekonomskih sredstava radničke klase obećava uspjeh« (32).

Iza toga dolazi raspravljanje o masovnom štrajku i o tome da »sindikalna birokratija«, koja je isto toliko potrebna koliko i sindikati, »nije podesna za rukovođenje onim moćnim masovnim bitkama koje sve više postaju znak vremena«...

... »Dakle — zaključuje Kautski — sovjetska organizacija je jedna od najvažnijih pojava našeg vremena. Ona obećava da će dobiti odlučujuće značenje u velikim odlučnim bitkama između kapitala i rada, kojima idemo u susret.

Ali smijemo li mi tražiti od sovjeta još više? Boljševici, koji su poslije novembarske (po novom kalendaru, tj. po našem — oktobarske) revolucije 1917. godine dobili zajedno s lijevim socijalistima-revolucionarima većinu u ruskim sovjetima radničkih deputata, prešli su poslije rastjerivanja Ustavotvorne skupštine na to da od Sovjeta, koji je dotle bio *borbena organizacija* jedne *klase*, naprave *državnu organizaciju*. Oni su uništili demokratiju koju je ruski narod izvojevao u martovskoj (po novom kalendaru, po našem — u februarskoj) revoluciji. U vezi s tim, boljševici su prestali da se nazivaju *socijaldemokratima*. Oni sebe nazivaju *komunistima*« (str. 33, kurziv Kautskog).

Ko poznaje rusku menjševičku literaturu, odmah će vidjeti da Kautski ropski prepisuje Martova, Akselroda, Štejna i komp. Baš »ropski«, jer je direktno smiješno dokle ide Kautski izvrćući činjenice za ljubav menjševičkim predrasudama. Kautski se, na primjer, nije potrudio da se obavijesti kod svojih informatora, recimo kod berlinskog Štejna ili stokholmskog Akselroda, *kada* su bila pokrenuta pitanja o za-

mjeni naziva boljševici nazivom komunisti i o značenju sovjeta kao državnih organizacija. Da se Kautski obavijestio o tome, o tim jednostavnim stvarima, on ne bi napisao retke koji izazivaju smijeh, jer su oba ova pitanja boljševici pokrenuli *u aprilu 1917,* na primjer u mojim »tezama« od 4. aprila 1917, tj. *mnogo prije* Oktobarske revolucije od 1917. godine (da i ne govorimo o rastjerivanju Ustavotvorne skupštine 5. januara 1918).

Ali rasuđivanje Kautskog, koje sam naveo cijelo, predstavlja *srž* cijelog pitanja o sovjetima. A srž je pitanja u ovome: moraju li sovjeti težiti za tim da postanu državne organizacije (boljševici su u aprilu 1917. istakli parolu: »sva vlast sovjetima«, a na konferenciji boljševičke partije, isto u aprilu 1917, boljševici su izjavili da se ne zadovoljavaju buržoaskom parlamentarnom republikom, nego da traže radničko-seljačku republiku tipa Komune ili tipa sovjeta); — *ili* sovjeti ne smiju težiti za tim, ne smiju uzimati vlast u ruke, ne smiju postati državne organizacije, nego moraju ostati »borbene organizacije« jedne »klase« (kako je govorio Martov, uljepšavajući svojom nevinom željom činjenicu da su sovjeti pod menjševičkim rukovodstvom bili *oruđe podvrgavanja radnika buržoaziji).*

Kautski je ropski ponovio Martovljeve riječi, uzevši *odlomke* iz teoretskog spora boljševika s menjševicima i prenijevši te odlomke, nekritično i bez smisla, na općeteoretski, općeevropski teren. Napravila se kaša koja bi kod svakog svjesnog ruskog radnika, kad bi se on upoznao s navedenim rasuđivanjem Kautskog, izazvala homerovski smijeh.

S homerovskim smijehom dočekivaće Kautskog svi evropski radnici (osim šačice nepopravljivih socijalimperijalista) kad im objasnimo u čemu je stvar. Kautski je učinio Martovu medvjeđu uslugu: doveo je do apsurda, sasvim očiglednog, Martovljevu pogrešku. Da vidite šta je u stvari ispalo kod Kautskog.

Sovjeti obuhvaćaju sve najamne radnike. Protiv finansijskog kapitala ranije metode ekonomske i političke borbe proletarijata nedovoljne su. Sovjete očekuje velika uloga ne samo u Rusiji. Oni će odigrati odlučujuću ulogu u velikim odlučujućim bitkama između kapitala i rada u Evropi. Tako kaže Kautski.

Vrlo dobro. »Odlučujuće bitke između kapitala i rada« — zar one ne rješavaju pitanje koja će od tih klasa ovladati državnom vlašću?

Nikako. Bože sačuvaj.

U »odlučujućim« bitkama savezi koji obuhvaćaju sve najamne radnike *ne smiju postati državna organizacija!*

A šta je država?

Država nije ništa drugo nego mašina za ugnjetavanje jedne klase od strane druge.

Dakle, ugnjetena klasa, avangarda svih trudbenika i eksploatiranih u savremenom društvu, mora težiti »odlučujućim bitkama između kapitala i rada«, *ali ne smije dirati* u mašinu pomoću koje kapital ugnjetava rad! — — *Ne smije lomiti* tu mašinu! — — *Ne smije* svoju sveobuhvatnu organizaciju *iskorištavati za ugnjetavanje eksploatatora!*

Divno, odlično, gospodine Kautski! »Mi« priznajemo klasnu borbu, — kao što je priznaju svi liberali, tj. bez obaranja buržoazije...

Eto gdje potpun raskid Kautskog i s marksizmom i sa socijalizmom postaje očigledan. To je prelazak, faktički, na stranu buržoazije, koja će pristati na sve, na sve što hoćete, osim na pretvaranje organizacija klase koju ona ugnjetava u državne organizacije. Ovdje Kautski više nikako ne može spasiti svoju poziciju koja sve izmiruje, koja se od svih dubokih protivječnosti izvlači frazama.

Kautski se ili odriče od svakog prelaza državne vlasti u ruke radničke klase, ili dopušta da radnička klasa uzme u ruke staru, buržoasku državnu mašinu, ali nikako ne dopušta da je ona slomi, razbije, zamijenivši je novom, proleterskom. Kako god mi »tumačili« i »objašnjavali« rasuđivanje Kautskog, na prvi ili na drugi način, u oba slučaja je raskid s marksizmom i prelazak na stranu buržoazije očigledan.

Još u »Komunističkom manifestu«, govoreći o tome kakva je država potrebna radničkoj klasi koja je pobijedila, Marks je pisao: »država, tj. organizirani kao vladajuća klasa proletarijat«. Sad se javlja čovjek, koji misli da ostaje i dalje marksist, i veli da proletarijat koji je stoprocentno organiziran i koji vodi »odlučujuću borbu« protiv kapitala *ne smije* učiniti svoju klasnu organizaciju državnom. »Praznovjernu vjeru u državu«, o kojoj je Engels 1891. godine pisao da je »prešla u Njemačkoj u opću svijest buržoazije i čak mnogih radnika«,[20] — eto što je ovdje pokazao Kautski. Borite se, radnici, — »pristaje« naš filistar (na to »pristaje« i buržuj, jer se radnici i onako bore i valja samo misliti o tome kako da se slomi oštrica njihova mača), — borite se, ali *ne smijete pobijediti!* Ne razarajte državnu mašinu buržoazije, ne stavljajte na mjesto buržoaske »državne organizacije« proletersku »državnu organizaciju«.

---

[20] Lenjin ima u vidu »Uvod« F. Engelsa Marksovu »Građanskom ratu u Francuskoj«.

Ko je ozbiljno prihvatio marksističko mišljenje da država nije ništa drugo nego mašina za ugnjetavanje jedne klase od strane druge, ko je koliko toliko ušao u tu istinu, nikad ne može doći do takve besmislice: da se proleterske organizacije koje su kadre pobijediti finansijski kapital ne smiju pretvarati u državne organizacije. U ovoj tački se i ispoljio sitni buržuj, za kojeg je država »ipak« nešto izvanklasno ili natklasno. Zašto bi, u stvari, proletarijatu, »*jednoj klasi*«, bilo dopušteno da vodi odlučujući rat protiv *kapitala* koji gospodari ne samo nad proletarijatom nego i nad čitavim narodom, nad čitavom sitnom buržoazijom, nad čitavim seljaštvom, — a ne bi proletarijatu, »*jednoj klasi*«, bilo dopušteno da pretvara svoju organizaciju u državnu? Zato što se sitni buržuj *boji* klasne borbe i ne dovodi je do kraja, *do najglavnijeg*.

Kautski se potpuno zapetljao, odao se potpuno. Pazite: on je priznao da Evropa ide u susret odlučujućim bitkama između kapitala i rada i da ranije metode ekonomske i političke borbe proletarijata nisu dovoljne. A te metode sastojale su se baš u iskorišćavanju *buržoaske* demokratije. Prema tome?...

Kautski nije imao hrabrosti da domisli šta iz toga proizlazi.

... Prema tome, samo reakcionar, neprijatelj radničke klase, sluga buržoazije, može sad maljati ljepote buržoaske demokratije i brbljati o čistoj demokratiji okrećući se licem preživjeloj prošlosti. Buržoaska demokratija *bila je* progresivna u odnosu prema srednjem vijeku, i nju je trebalo iskorištavati. Ali sad je ona *nedovoljna* za radničku klasu. Sad treba gledati ne nazad, nego naprijed, put zamjenjivanja buržoaske demokratije *proleterskom*. I ako su pripremni rad za proletersku revoluciju, obučavanje i formiranje proleterske armije bili mogući (i nužni) *u okviru* buržoaskodemokratske države, ograničavati proletarijat tim okvirom kad je stvar došla do »odlučujućih bitaka« — znači biti izdajnik proleterske stvari, znači biti renegat.

Kautski je dospio u arhikomičan položaj, jer je ponovio argument Martovljev, *ne opazivši* da se kod Martova taj argument oslanja *na drugi* argument, kojeg kod Kautskog nema! Martov veli (i Kautski za njim ponavlja) da Rusija još nije zrela za socijalizam, iz čega prirodno proizlazi: rano je još pretvarati sovjete iz organa borbe u državne organizacije (čitaj: a vrijeme je pretvarati sovjete, pomoću menjševičkih vođa, u organe *podvrgavanja* radnika imperijalističkoj buržoaziji). A Kautski *ne može* otvoreno reći da Evropa nije zrela za socijalizam. Kautski je pi-

sao 1909. godine, kad još nije bio renegat, da se sad ne treba bojati *preuranjene* revolucije, da bi onaj ko bi se iz straha od poraza odrekao revolucije — bio izdajnik. Odreći se toga *otvoreno* Kautski se ne usuđuje. I šta se dobiva? Besmislica koja do kraja razgolićuje svu glupost i kukavičluk sitnog buržuja: s jedne strane, Evropa je zrela za socijalizam i ide k odlučujućim bitkama rada protiv kapitala, a s druge strane — *borbena organizacija* (tj. organizacija koja nastaje, raste, jača u borbi), organizacija proletarijata, avangarde i organizatora, vođe ugnjetenih, *ne smije* se pretvarati u državnu organizaciju!

U praktičnopolitičkom pogledu, ideja da su sovjeti nužni kao borbena organizacija, ali da se ne smiju pretvarati u državne organizacije, još je apsurdnija, kudikamo apsurdnija, nego u teoretskom pogledu. I u mirno vrijeme čak, kad nema revolucionarne situacije, masovna borba radnika protiv kapitalista, na primjer masovni štrajkovi, izazivaju užasnu razdraženost na obje strane, neobično strasnu borbu, stalna pozivanja buržoazije na to da ona ostaje i želi da ostane »gospodar u kući«, itd. A u vrijeme revolucije, kad politički život vri, organizacija kao što su sovjeti, koja obuhvaća *sve* radnike *svih* grana industrije, zatim *sve* vojnike i sve radno i siromašno seosko stanovništvo, — takva organizacija sama sobom, samim tokom borbe, jednostavnom »logikom« pritiska i otpora neizbježno dovodi do postavljanja pitanja *u svoj oštrini*. Pokušaj da se zauzme srednja pozicija, da se proletarijat i buržoazija »izmire«, glup je i doživljuje bijedan krah: tako je bilo u Rusiji s propovijeđu Martova i drugih menjševika, tako će neizbježno biti i u Njemačkoj i u drugim zemljama ako se sovjeti razviju koliko toliko u širinu, ako uspiju da se ujedine i učvrste. Reći sovjetima: borite se, ali ne uzimajte u ruke svu državnu vlast, ne postajte državne organizacije — znači propovijedati suradnju klasa i »socijalni mir« proletarijata s buržoazijom. Smiješno je i misliti da takav stav u ogorčenoj borbi može dovesti i do čega drugog osim do sramnog kraha. Sjedenje na dvije stolice — vječna je sudbina Kautskog. On se pravi da se ni u čemu ne slaže s oportunistima u teoriji, a u stvari on se u svemu bitnom (tj. u svemu što se odnosi na revoluciju) slaže s njima *u praksi*.

USTAVOTVORNA SKUPŠTINA I SOVJETSKA REPUBLIKA

Pitanje Ustavotvorne skupštine i njena rastjerivanja od strane boljševika — srž je čitave brošure Kautskog. Na to pitanje on se stalno vraća. Čitavo djelo idejnog vođe II in-

ternacionale puno je i prepuno aluzija na to kako su boljševici »uništili demokratiju« (vidi gore u jednom citatu iz Kautskog). Pitanje je, doista, interesantno i važno, jer se odnos buržoaske i proleterske demokratije postavlja ovdje pred revoluciju *praktično*. Da vidimo kako razmatra to pitanje naš »teoretičar-marksista«.

On citira »teze o Ustavotvornoj skupštini« koje sam ja napisao i objavio u »Pravdi« 26. XII 1917. Pomislio bi čovjek da se ne može očekivati boljeg dokaza o tome kako je Kautski, s dokumentima u rukama, ozbiljno prišao stvari. Ali pogledajte *kako* citira Kautski. On ne kaže da je tih teza bilo 19, on ne kaže da je u njima postavljeno pitanje kako o odnosu između obične buržoaske republike s Ustavotvornom skupštinom i republike sovjetâ tako i o *istoriji* razmimoilaženja Ustavotvorne skupštine s diktaturom proletarijata u našoj revoluciji. Kautski sve ovo zaobilazi i naprosto veli čitaocu da su »naročito važne među njima (među tim tezama) dvije«: jedna — da su se eseri pocijepali poslije izbora za Ustavotvornu skupštinu, ali prije njena sazivanja (Kautski ništa ne kaže da je to peta teza), druga — da je republika sovjeta uopće viši demokratski oblik nego Ustavotvorna skupština (Kautski ništa ne kaže da je to treća teza).

I samo iz te treće teze Kautski citira potpuno njen djelić, naime ovo mjesto:

»Republika sovjeta je ne samo oblik višeg tipa demokratskih institucija (u poređenju s *običnom*, buržoaskom republikom s Ustavotvornom skupštinom kao njenom krunom) nego i jedini oblik koji može osigurati najbezbolniji* prelaz u socijalizam« (Kautski ispušta riječ »običnom« i uvodne riječi teze: »za prelaz od buržoaskog sistema k socijalističkom, za diktaturu proletarijata«).

Pošto je naveo te riječi, Kautski s veličajnom ironijom uzvikuje:

»Šteta samo što su do tog zaključka došli tek kad su ostali u manjini u Ustavotvornoj skupštini. Prije toga nju niko nije tražio burnije od Lenjina«.

---

* Između ostalog, taj izraz »najbezbolniji« prelaz Kautski citira više puta, pokušavajući, očigledno, da ironizira. Ali kako je to pokušaj s nepodobnim sredstvima, Kautski poslije nekoliko stranica izvrće stvar i citira netačno: »bezbolni« prelaz! Takvim sredstvima, naravno, podmetnuti protivniku besmislicu — nije teško. Izvrtanje pomaže i da se pređe preko stvarnog argumenta: najbezbolniji prelaz k socijalizmu moguć je samo uz stoprocentnu organizaciju sirotinje (sovjeti) i uz pomoć centra državne vlasti (proletarijata) toj organizaciji.

Tako je doslovno rečeno na str. 31. knjige Kautskog! Biser! Samo sikofant buržoazije može prikazati stvar tako lažno, da čitalac dobiva utisak da su svi razgovori boljševika o višem tipu države izmišljotina koja se pojavila *tek kad* su boljševici ostali u manjini u Ustavotvornoj skupštini!! Tako podlu laž mogao je reći samo nitkov koji se prodao buržoaziji ili, što je potpuno isto, koji vjeruje P. Akselrodu i krije svoje informatore.

Jer svi znaju da sam ja istog dana kad sam došao u Rusiju, 4. IV 1917, javno pročitao teze, u kojima sam govorio o prednostima države tipa Komune nad buržoaskom parlamentarnom republikom. Kasnije sam to *više puta* ponavljao u štampi na primjer u brošuri o političkim partijama,[21] koja je prevedena na engleski jezik i štampana u Americi u januaru 1918. u njujorškom listu »Evening Post«. I ne samo to. Konferencija boljševičke partije krajem aprila 1917. usvojila je rezoluciju o tome da je proletersko-seljačka republika iznad buržoaske parlamentarne republike, da se naša partija neće zadovoljiti ovom posljednjom, da program partije mora biti u skladu s tim izmijenjen.[22]

Šta da kažemo poslije toga o ispadu Kautskog, koji uvjerava njemačke čitaoce da sam ja tobože burno zahtijevao sazivanje Ustavotvorne skupštine i da sam tek kad su boljševici ostali u njoj u manjini počeo »krnjiti« čast i dostojanstvo Ustavotvorne skupštine? Čime se može pravdati taj ispad?* Time što Kautski nije znao činjenice? A što je onda uzimao da piše o njima? ili što nije rekao pošteno: ja, Kautski, pišem na osnovi informacija menjševika Štejna i P. Akselroda i komp.? Kautski hoće da pretenzijom na objektivnost prikrije svoju ulogu sluge menjševika, koji su uvrijeđeni zbog svog poraza.

No to su samo cvjetovi. Plodovi će tek doći.

Uzmimo da Kautski nije htio ili nije mogao (??) da dobije od svojih informatora prevod boljševičkih rezolucija i izjava o pitanju da li se boljševici zadovoljavaju buržoaskom parlamentarnom demokratskom republikom. Uzmimo i to,

---

[21] Ima se u vidu brošura »*Političke partije u Rusiji i zadaci proletarijata*«. Brošura je bila štampana na engleskom jeziku u listu »The Evening Post« 15. januara 1918. i u časopisu lijevog krila Socijalističke partije Amerike »The Class Struggle«, br. 4 za novembar-decembar 1917.

[22] Lenjin ima u vidu rezoluciju o reviziji partijskog programa, usvojenu na VII (aprilskoj) sveruskoj konferenciji RSDRP (b). Tekst rezolucije napisao je Lenjin.

* Uzgred budi rečeno: takvih menjševičkih laži ima dosta u brošuri Kautskog! Ona je — pamflet ozlojeđenog menjševika.

iako je to nevjerovatno. Ali moje teze od 26. XII 1917. Kautski *direktno pominje* na str. 30 svoje knjige.

Zna li Kautski te teze u potpunosti, ili zna iz njih samo ono što su mu preveli Štejni, Akselrodi i komp.? Kautski citira *treću* tezu *o osnovnom* pitanju: da li su boljševici *prije* izbora za Ustavotvornu skupštinu bili svjesni toga da republika sovjetâ stoji iznad buržoaske republike i da li su govorili *narodu* o tome.

No Kautski ništa ne govori o drugoj tezi. A druga teza glasi:

»Postavljajući zahtjev za sazivanje Ustavotvorne skupštine, revolucionarna socijaldemokratija, od samog početka revolucije od 1917. godine, *više puta je isticala* da je *republika sovjeta viši oblik demokratizma nego obična, buržoaska republika s ustavotvornom skupštinom*« (kurziv je moj).

Da bi prikazao boljševike kao neprincipijelne ljude, »revolucionarne oportuniste« (taj izraz, ne sjećam se u vezi s čim, upotrebljava negdje u svojoj knjizi Kautski), gospodin Kautski je *sakrio od njemačkih čitalaca* da u tezama postoji direktno pozivanje na »*više puta*« isticane izjave!

Eto kakvim sitnim, mizernim i prezrenim metodama operira gospodin Kautski. Od *teoretskog* pitanja on se na taj način izvukao.

Da li je tačno ili nije da buržoaskodemokratska parlamentarna republika stoji *niže* od republike tipa Komune ili tipa sovjeta? To je glavno, a Kautski je to obišao. Sve što je dao Marks u analizi Pariske komune, Kautski je »zaboravio«. On je »zaboravio« i Engelsovo pismo Bebelu od 28. III 1875, u kojem je naročito jasno i razumljivo rečena ista misao Marksova: »Komuna više nije bila država u pravom smislu«.

Eto vam najistaknutijeg teoretičara II internacionale, koji u specijalnoj brošuri o »Diktaturi proletarijata«, specijalno rasuđujući o Rusiji, u kojoj je direktno i više puta postavljeno pitanje o višem obliku države nego što je demokratsko-buržoaska republika, prećutkuje to pitanje. Čime se to *faktički* razlikuje od prelaska na stranu buržoazije?

(Napominjemo u zagradi da se Kautski i ovdje plete na repu ruskih menjševika. Kod njih ima ljudi koji znaju »sve citate« iz Marksa i Engelsa, koje god hoćete, ali nijedan menjševik od aprila 1917. do oktobra 1917. i od oktobra 1917. do oktobra 1918. nije *nijedanput* pokušao da analizira pitanje države tipa Komune. Plehanov je također obišao to pitanje. *Biće da sve to ima svog razloga.)*

Samo po sebi se razumije da bi govoriti o rastjerivanju Ustavotvorne skupštine s ljudima koji sebe nazivaju socija-

listima i marksistima, a faktički prelaze buržoaziji u *glavnom* pitanju, u pitanju države tipa Komune, značilo — bacati biser pred svinje. Dovoljno će biti štampati u potpunosti kao prilog ovoj brošuri moje teze o Ustavotvornoj skupštini. Iz njih će čitalac vidjeti da je pitanje bilo postavljeno 26. XII 1917. i teoretski, i istorijski, i praktičnopolitički.

Ako se Kautski kao teoretičar potpuno odrekao marksizma, on je mogao kao istoričar razmotriti pitanje borbe sovjeta protiv Ustavotvorne skupštine. Mi znamo iz mnogih radova Kautskog da je on *umio* da bude marksistički istoričar, tako da će *ti* njegovi radovi ostati trajna svojina proletarijata; i pored kasnijeg renegatstva. Ali u danom pitanju Kautski se i kao istoričar *okreće* od istine, ignorira *općepoznate* činjenice, postupa kao sikofant. On *bi htio* da boljševike prikaže kao ljude neprincipijelne, i priča kako su boljševici pokušavali da *ublaže* sukob s Ustavotvornom skupštinom prije nego će je rastjerati. U tome nema apsolutno ničega rđavog, mi nemamo čega da se odričemo; ja objavljujem teze u potpunosti, a u njima je rečeno jasno da ne može biti jasnije: gospodo kolebljivi sitni buržuji koji sjedite u Ustavotvornoj skupštini, ili se mirite s proleterskom diktaturom, ili ćemo vas »revolucionarnim putem« pobijediti (teze 18. i 19).

Tako je uvijek postupao i tako će uvijek postupati stvarno revolucionarni proletarijat prema kolebljivoj sitnoj buržoaziji.

Kautski stoji u pitanju Ustavotvorne skupštine na formalnom gledištu. U mojim tezama rečeno je jasno i više puta da interesi revolucije stoje iznad formalnih prava Ustavotvorne skupštine (vidi tezu 16. i 17). Formalnodemokratsko gledište i jeste gledište *buržoaskog* demokrata, koji ne priznaje da interes proletarijata i proleterske klasne borbe stoji iznad. Kautski bi kao istoričar morao priznati da su buržoaski parlamenti organi ove ili one klase. Ali sad je Kautskom bilo potrebno (za prljav posao odricanja od revolucije) da zaboravi marksizam, i Kautski *ne postavlja pitanje:* koje je *klase* organ bila Ustavotvorna skupština u Rusiji. Kautski ne analizira konkretnu situaciju, on neće da pogleda činjenice, on njemačkim čitaocima ne govori ni riječi o tome da je u tezama dano ne samo teoretsko osvjetljenje pitanja ograničenosti buržoaske demokratije (teze br. 1—3), da su u tezama dani ne samo konkretni uslovi koji su učinili da partijske izborne liste iz polovine oktobra 1917. ne odgovaraju stvarnosti u decembru 1917. (teze br. 4—6), nego da je u njima dana i *istorija klasne borbe i građanskog rata* od oktobra do decembra 1917 (teze br. 7—15). Iz te konkretne istorije mi smo izveli zaključak (teza br. 14) da je parola

»sva vlast Ustavotvornoj skupštini« postala *u stvari* parola kadeta[23] i kaledinovaca i njihovih pomagača.

Istoričar Kautski to ne vidi. Istoričar Kautski nikad nije čuo o tome da opće izborno pravo daje čas sitnoburžoaske, čas reakcionarne i kontrarevolucionarne parlamente. Istoričar-marksist Kautski nije čuo o tome da je jedna stvar — oblik izbora, oblik demokratije, a druga stvar — klasni sadržaj dane institucije. To pitanje o klasnom sadržaju Ustavotvorne skupštine direktno je postavljeno i riješeno u mojim tezama. Moguće je da moje rješenje nije tačno. Meni ne bi bilo ništa milije od marksističke kritike moje analize koja bi dolazila od nekog sa strane. Umjesto da piše sasvim glupe fraze (njih ima dosta kod Kautskog) o tome da tobože neko sprečava kritiku boljševizma, Kautski bi trebalo da se lati takve kritike. Ali stvar i jest u tome što kritike kod njega nema. On čak i *ne postavlja pitanje* klasne analize sovjeta, s jedne strane, i Ustavotvorne skupštine, s druge strane. Zato *ne možemo* raspravljati, diskutirati s Kautskim; ostaje nam jedino da *pokažemo* čitaocu zašto ne možemo Kautskog nazvati drukčije nego renegatom.

Razmimoilaženje sovjetâ s Ustavotvornom skupštinom ima svoju istoriju, koju ne bi mogao obići čak ni istoričar koji ne stoji na gledištu klasne borbe. Kautski nije htio da se *dotakne* ni te faktičke istorije. Kautski je sakrio od njemačkih čitalaca općepoznatu činjenicu (koju sad skrivaju samo najljući menjševici) da su se sovjeti i za vrijeme gospodstva menjševika, tj. od kraja februara do oktobra 1917, razmimoilazili s »općedržavnim« (tj. buržoaskim) institucijama. Kautski stoji, u suštini, na gledištu mirenja, usklađivanja, saradnje proletarijata i buržoazije; takvo njegovo gledište je činjenica, koju potvrđuje čitava njegova brošura, ma koliko on to poricao. Nije trebalo rastjerivati Ustavotvornu skupštinu — to znači: nije trebalo dovoditi do kraja borbu protiv buržoazije, nije je trebalo obarati, trebalo je da se proletarijat izmiri s buržoazijom.

Zašto je Kautski prešutio da su se menjševici bavili tim ne baš mnogo časnim poslom od februara do oktobra 1917. i da nisu ništa postigli? Ako je bilo moguće izmiriti buržoaziju s proletarijatom, zašto nije došlo za vrijeme menjševika do izmirenja, zašto se buržoazija držala po strani od sovjeta, za-

---

[23] *Kadeti* (konstituciono-demokratska stranka) — vodeća stranka liberalnomonarhijske buržoazije u Rusiji, stvorena u oktobru 1905. Poslije pobjede oktobarske revolucije 1917. kadeti su istupali kao nepomirljivi neprijatelji sovjetske vlasti, učestvovali su u svim oružanim kontrarevolucionarnim akcijama i u vojnim pohodima intervenata.

što su sovjeti nazivani *(od strane menjševika)* »revolucionarnom demokratijom«, a buržoazija — »privilegiranim elementima«?

Kautski je sakrio od njemačkih čitalaca da su baš menjševici u »epohi« (II—X 1917.) svoje prevlasti nazivali sovjete revolucionarnom demokratijom, priznajući tim samim njihovu prednost pred svim ostalim institucijama. Samo zato što je istoričar Kautski sakrio tu činjenicu, ispalo je kod njega da razmimoilaženje sovjeta s buržoazijom nema svoju istoriju, da je ono izbilo najedanput, iznenada, bez uzroka, zbog ružnog ponašanja boljševika. A u stvari *više nego polugodišnje* (za revoluciju je to ogroman rok) *iskustvo* menjševičkog sporazumaštva, pokušaja mirenja proletarijata i buržoazije je i uvjerilo narod u jalovost tih pokušaja i odgurnulo proletarijat od menjševika.

Sovjeti su odlična borbena organizacija proletarijata, koja ima veliku budućnost, — priznaje Kautski. Ako je tako, cijela pozicija Kautskog ruši se kao kuća od karata ili kao maštanje sitnog buržuja o tome da bi se mogla izbjeći oštra borba proletarijata protiv buržoazije. Jer cijela revolucija je neprestana i uz to očajna borba, a proletarijat je vodeća klasa *svih* ugnjetenih, žarište i centar svih težnji svih ugnjetenih za svojim oslobođenjem. Sovjeti — organ borbe ugnjetenih masa — odražavali su i izražavali, prirodno, raspoloženja i promjenu pogleda tih masa kudikamo brže, potpunije, vjernije nego ma koje druge institucije (u tome je, između ostalog, jedan od osnovnih razloga zašto je sovjetska demokratija viši tip demokratije).

Sovjeti su uspjeli da od 28. februara (po starom kalendaru) do 25. oktobra 1917. sazovu *dva* sveruska kongresa ogromne većine stanovništva Rusije, svih radnika i vojnika, sedam ili osam desetina seljaštva, ne računajući masu mjesnih, kotarskih, gradskih, gubernijskih i oblasnih kongresa. Za to vrijeme buržoazija nije uspjela da sazove nijednu instituciju koja predstavlja većinu (osim očigledno krivotvorenog, skandaloznog »Demokratskog savjetovanja«,[24] koje je ozlojedilo pro-

[24] *Sverusko demokratsko savjetovanje* sazvao je septembra 1917. u Petrogradu menjševičko-eserski Centralni izvršni komitet sovjeta radi rješavanja pitanja vlasti. No stvarni cilj koji su sebi postavili njegovi organizatori bilo je odvlačenje pažnje narodnih masa od narastajuće revolucije. Na savjetovanju je bilo više od 1500 ljudi. Vođe menjševika i esera poduzeli su sve mjere da na savjetovanju oslabe predstavništvo sovjeta radničkih i seljačkih deputata, a povećaju broj delegata raznih sitnoburžoaskih i buržoaskih organizacija te tako sebi osiguraju većinu na savjetovanju. Demokratsko savjetovanje donijelo je odluku o organiziranju pretparlamenta (Privremenog vijeća Republike).

letarijat). Ustavotvorna skupština odrazila je *isto* raspoloženje masa, *isto* političko grupiranje koje i prvi (junski) Sveruski kongres sovjeta. Prije sazivanja Ustavotvorne skupštine (januar 1918) održan je drugi kongres sovjeta (oktobar 1917) i treći (januar 1918), i oba su *pokazala jasno da ne može biti jasnije* da su mase otišle ulijevo, revolucionirale se, da su se okrenule od menjševika i esera, prešle na stranu boljševika, *to jest* da su se okrenule od sitnoburžoaskog rukovodstva, od iluzija sporazuma s buržoazijom i prešle na stranu proleterske revolucionarne borbe za obaranje buržoazije.

Prema tome, već sama *vanjska istorija* sovjeta pokazuje neizbježnost rastjerivanja Ustavotvorne skupštine i njenu *reakcionarnost.* Ali Kautski se čvrsto drži svoje »parole«: neka propada revolucija, neka buržoazija trijumfira nad proletarijatom, samo neka procvjeta »čista demokratija«. Fiat justitia, pereat mundus! [Neka bude pravda, makar svijet propao!].

Evo nekoliko sažetih podataka o sveruskim kongresima sovjeta u istoriji ruske revolucije:

Sveruski kongresi sovjeta	Broj delegata	Od toga boljševika	% boljševika
I (3. VI 1917)	790	103	13%
II (25. X 1917)	675	343	51%
III (10. I 1918)	710	434	61%
IV (14. III 1918)	1.232	795	64%
V (4. VII 1918)	1.164	773	66%

Dovoljno je baciti pogled na te cifre pa razumjeti zašto odbrana Ustavotvorne skupštine ili izjave (kao što su izjave Kautskog) o tome da boljševici nemaju za sobom većinu stanovništva nailaze kod nas samo na smijeh.

SOVJETSKI USTAV

Kao što sam već rekao, lišavanje buržoazije izbornih prava ne čini obavezno i nužno obilježje diktature proletarijata. I u Rusiji boljševici, koji su mnogo prije Oktobra istakli parolu te diktature, nisu govorili unaprijed o lišavanju eksploatatora izbornih prava. *Taj* sastavni dio diktature nije došao »po planu« neke partije: on je *izrastao* sam od sebe u toku borbe. Istoričar Kautski to, naravno, nije opazio. On nije shvatio da se buržoazija još za prevlasti menjševika (sporazumaša s buržoazijom) u sovjetima, sama odvojila od sovjeta, bojkotirala ih, suprotstavljala sebe njima, intrigirala protiv njih. Sovjeti su nastali bez ikakva ustava i *više od godinu dana* (od

proljeća 1917. do ljeta 1918) živjeli bez ikakva ustava. Ogorčenje buržoazije protiv samostalne i svemoćne (jer sve obuhvaća) organizacije ugnjetenih, borba — uz to najbeskrupuloznija, najsebičnija, najprljavija — borba buržoazije protiv sovjeta, najzad, otvoreno učešće buržoazije (od kadeta do desnih esera ,od Miljukova do Kerenskog) u kornilovštini, — sve je to *pripremilo* formalno isključenje buržoazije iz sovjeta.

Kautski je čuo za kornilovštinu, ali on veličanstveno pljuje na istorijske činjenice i na tok, na oblike borbe koji određuju *oblike* diktature: šta će, zaista, ovdje činjenice kad je riječ o »čistoj« demokratiji? Zato se »kritika» Kautskog, uperena protiv oduzimanja izbornih prava buržoaziji, odlikuje onom... slatkom naivnošću koja bi bila dirljiva kad bi dolazila od djeteta, a koja izaziva gađenje kad dolazi od osobe koja oficijelno još nije proglašena slaboumnom.

...»Kad bi kapitalisti pri općem izbornom pravu ispali neznatna manjina, oni bi se prije pomirili sa svojom sudbinom« (33)... Dirljivo, zar ne? Pametni Kautski je toliko puta sreo u istoriji, i najzad vrlo dobro zna iz promatranja živog života, veleposjednike i kapitaliste koji vode računa o volji većine ugnjetenih. Pametni Kautski čvrsto stoji na gledištu »opozicije«, tj. na gledištu unutarparlamentarne borbe. On i piše doslovno: »opozicija« (str. 34 i mn. dr.).

O, učeni istoričaru i političaru! Ne bi vam ništa škodilo da znate da je »opozicija« pojam mirne i samo parlamentarne borbe, to jest pojam koji odgovara nerevolucionarnoj situaciji, pojam koji odgovara *nepostojanju revolucije*. U revoluciji se radi o nemilosrdnom neprijatelju u građanskom ratu — nikakve reakcionarne jeremijade sitnog buržuja, koji se boji takvog rata kao što se njega boji Kautski, neće izmijeniti tu činjenicu. Razmatrati pitanje nemilosrdnog građanskog rata u momentu kad je buržoazija spremna na sve zločine — primjer versajaca i njihova paktiranja s Bismarkom govori nešto svakom čovjeku koji se prema istoriji ne odnosi kao Gogoljev Petruška,[25] — kad buržoazija zove u pomoć strane države i intrigira s njima protiv revolucije, to je smiješna stvar. Revolucionarni proletarijat morao bi, kao »konfuzije savjetnik« Kautski, navući spavaću kapu i gledati na buržoaziju koja organizira Dutovljeve, Krasnovljeve i češke kontrarevolucionar-

---

[25] Petruška — lice iz Gogoljevih »Mrtvih duša«.

ne ustanke,[26] koja plaća milione saboterima, — gledati na nju kao na legalnu »opoziciju«. O, duboke misli!

Kautskog interesira isključivo formalno-pravna strana, tako da se čovjek čitajući njegova rasuđivanja o sovjetskom ustavu i nehotice mora sjetiti Bebelovih riječi »pravnici — to su skroz naskroz reakcionarni ljudi«. »U stvari — piše Kautski — same kapitaliste nije moguće učiniti bespravnim. Ko je kapitalista u pravom smislu? Onaj ko posjeduje? Čak i u zemlji koja je ekonomski toliko otišla naprijed kao Njemačka, čiji je proletarijat tako mnogobrojan, organiziranje sovjetske republike učinilo bi politički bespravnim velike mase. Godine 1907. broj osoba koje privređuju i njihovih porodica u tri velike grupe — poljoprivreda, industrija i trgovina, iznosio je u Njemačkoj oko 35 miliona u grupi namještenika i najamnih radnika, a 17 miliona u grupi samostalnih. Prema tome, partija može sasvim lijepo imati za sobom većinu najamnih radnika, i opet predstavljati manjinu stanovništva« (str. 33).

To je jedan od primjera rasuđivanja Kautskog. No, zar to nije kontrarevolucionarno cmoljenje buržuja? Zašto ste, gospodine Kautski, sve »samostalne« uračunali u bespravne, kad vrlo dobro znate da ogromna većina ruskih seljaka ne drži najamne radnike, dakle nije lišena prava? Zar to nije falsifikat?

Zašto niste, učeni ekonomisto, naveli podatke, koji su vam dobro poznati i koji se nalaze u toj istoj njemačkoj statistici iz 1907. godine, o najamnom radu u poljoprivredi po grupama gazdinstava? Zašto niste pokazali njemačkim radnicima, čitaocima vaše brošure, te podatke, iz kojih bi se vidjelo *koliko je eksploatatora*, koliko je malo eksploatatora od ukupnog broja »seoskih domaćina« po njemačkoj statistici?

Zato što je vaše renegatstvo napravilo od vas prostog sikofanta buržoazije.

Kapitalista je, zaboga, neodređen pravni pojam, i Kautski na nekoliko stranica grmi protiv »samovolje« sovjetskog ustava. Engleskoj buržoaziji taj »ozbiljni učenjak« dopušta da vjekovima izrađuje i razrađuje nov (za srednji vijek nov) buržoaski ustav, a nama, radnicima i seljacima Rusije, taj predstavnik lakejske nauke ne daje nikakvih rokova. Od nas on traži do posljednjeg slova razrađen ustav za nekoliko mjeseci...

---

[26] Riječ je o kontrarevolucionarnoj oružanoj pobuni čehoslovačkog vojnog korpusa, koju su organizirali imperijalisti Antante uz aktivno učešće menjševika i esera. Operirajući u tijesnom kontaktu sa bjelogardejcima i kulacima, taj korpus je zauzeo znatan dio Urala, Povolžja i Sibira te svuda uspostavljao vlast buržoazije.

...»Samovolja«! Pomislite samo koliko najprljavijeg lakejstva pred buržoazijom, koliko glupog pedantstva pokazuje *to* prebacivanje. Kad skroz buržoaski i mahom reakcionarni pravnici kapitalističkih zemalja u toku vjekova ili decenija razrađuju detaljna pravila, pišu na desetke i stotine svezaka zakona i komentara zakona koji *dave* radnika, koji vezuju ruke i noge *siromahu,* koji postavljaju hiljade začkoljica i prepreka svakom prostom radnom čovjeku iz naroda, — o, tada buržoaski liberali i gospodin Kautski ne vide u tome »samovolju«! Tu je »red« i »zakonitost«! Tu je sve sračunato i propisano da bi se mogao »iscijediti« siromah. Tu su hiljade buržoaskih advokata i činovnika (o njima Kautski uopće ne govori, vjerojatno zato što je Marks pridavao ogromno značenje *razbijanju* činovničke mašine...), — advokata i činovnika koji umiju da tumače zakone tako da se radnik i srednji seljak nikad ne mogu probiti kroz žičane prepreke tih zakona. To nije »samovolja« buržoazije, to nije diktatura sebičnih i prljavih eksploatatora i krvopija naroda — bože sačuvaj! To je »čista demokratija«, koja svaki dan postaje sve čistija i čistija.

A kad su radne i eksploatirane klase, odsječene imperijalističkim ratom od svoje braće preko granice, prvi put u istoriji stvorile *svoje* sovjete, pozvale na političku izgradnju *one mase* koje je buržoazija ugnjetavala, zastrašivala, zaglupljivala, i počele *same* da izgrađuju *novu,* proletersku državu, počele u vatri ogorčene borbe, u ognju građanskog rata da *obilježavaju* osnovne principe države *bez eksploatatora,* — tada su svi nitkovi buržoazije, tada je cijela banda krvopija sa svojim prišipetljom Kautskim nadala dreku o »samovolji«! Gdje će, zaboga, te neznalice, radnici i seljaci, ta »fukara«, moći da protumače svoje zakone? Gdje će oni imati osjećaj pravednosti, oni, prosti trudbenici, koji se ne služe savjetima obrazovanih advokata, buržoaskih pisaca, Kautskih, i mudrih starih činovnika?

Iz mog govora od 29. IV 1918.[27] gospodin Kautski citira riječi: ...»Mase same određuju red i vrijeme izbora«... I »čisti demokrat« Kautski izvodi zaključak:

...»Izgleda, dakle, da svaka skupština birača može po svom nahođenju određivati izbornu proceduru. Samovolja i mogućnost osloboditi se nepoželjnih opozicionih elemenata u samom proletarijatu bile bi na taj način dovedene do krajnjeg stepena« (str. 37).

Po čemu se ovo razlikuje od pisanja piskarala koje su najmili kapitalisti, koje diže dreku povodom toga što masa

[27] Lenjin ima u vidu svoj članak »Naredni zadaci sovjetske vlasti«, objavljen 28. aprila 1918. u »Pravdi«.

prilikom štrajka ugnjetava vrijedne radnike »koji žele da rade?« Zašto činovničko-*buržoasko* određivanje izborne procedure u »čistoj« buržoaskoj demokratiji *nije* samovolja? Zašto osjećaj pravednosti *kod masa koje su se digle u borbu* protiv svojih vjekovnih eksploatatora, kod masa koje ta očajna borba prosvjećuje i prekaljuje, mora biti slabiji nego kod *šačice* u *buržoaskim* predrasudama odgojenih činovnika, inteligenata, advokata?

Kautski je pravi socijalist, ne sumnjajte u iskrenost toga cijenjenog oca porodice, toga čestitog građanina. On je vatreni i uvjereni pristalica pobjede radnika, proleterske revolucije. On bi samo želio da sladunjavi inteligentići-malograđani i filistri u spavaćoj kapi *najprije*, prije pokreta masa, *prije* njihove ogorčene borbe protiv eksploatatora i pošto poto *bez* građanskog rata, sastave umjerena i pendantna *pravila razvitka revolucije*...

S dubokom moralnom indignacijom naš veleučeni Juduška Golovljov[28] priča njemačkim radnicima da je 14. VI 1918. Sveruski CIK sovjeta donio odluku da se iz sovjeta isključe predstavnici partije desnih esera i partije menjševika.[29] »Ta mjera — piše Juduška Kautski plamteći sav od plemenite ljutnje — nije usmjerena protiv određenih osoba koje su izvršile određena krivična djela... Ustav Sovjetske Republike ne govori ni riječi o imunitetu deputata — članova sovjeta. Ne isključuju se ovdje iz sovjeta određene *osobe*, nego određene *partije*« (str. 37).

Da, to je zbilja strašno, to je užasno odstupanje od čiste demokratije, po čijim će pravilima revoluciju praviti naš revolucionarni Juduška Kautski. Trebalo je da smo mi ruski boljševici prvo osigurali imunitet Savinkovima i komp., Liber-

---

[28] *Juduška Golovljov* — lice iz romana M. N. Saltikova-Ščedrina »Gospoda Golovljovi«. U liku Juduške pisac je izrazio duhovno raspadanje klase plemića-posjednika, parazitizam, gramžljivost, bigotnost, bezgranično licemjerstvo i izdajstvo.

[29] U rezoluciji koju je 14. VI 1918. usvojio Sveruski centralni izvršni komitet (VCIK) isticalo se da menjševici i desni eseri vode borbu protiv sovjetske republike svim sredstvima, sve do oružanog ustanka; stoga je u sovjetima — rečeno je u rezoluciji — prisutnost stranaka »koje nastoje diskreditirati i srušiti vlast sovjeta apsolutno nedopustiva«. Rezolucija je bila usvojena ogromnom većinom glasova. Menjševici i desni eseri bili su isključeni iz svih mjesnih sovjeta, a njihovi štampani organi zabranjeni.

danima[30] s Potresovima (»aktivistima«[31]) i komp., da smo zatim napisali krivični zakonik koji proglašava »kažnjivim« učešće u čehoslovačkom kontrarevolucionarnom ratu ili savez u Ukrajini ili u Gruziji s njemačkim imperijalistima *protiv* radnika svoje zemlje, i tek *onda*, na osnovu tog krivičnog zakonika, imali bismo pravo, u skladu s »čistom demokratijom«, da isključujemo iz sovjeta »određene osobe«. Samo po sebi se razumije ,pri tome, da bi Čehoslovaci koji preko Savinkova, Potresova i Liberdana (ili uz pomoć njihove agitacije) dobivaju pare od anglo-francuskih kapitalista, a tako isto i Krasnovi, koji su dobili naoružanje od Nijemaca uz pomoć ukrajinskih i tifliskih menjševika, sjedili skrštenih ruku sve dok mi ne napravimo pravilan krivični zakonik i organičavali se, kao najčistiji demokrati, na ulogu »opozicije«...

Ne manju moralnu indignaciju izaziva kod Kautskog to što sovjetski ustav oduzima izborna prava onima koji »drže najamne radnike u cilju izvlačenja profita«. »Radnik koji radi kod kuće ili sitni majstor — piše Kautski — sa jednim kalfom može živjeti i osjećati potpuno proleterski, a nema izborno pravo« (str. 36).

Užasno odstupanje od »čiste demokratije«! Užasna nepravda! Dosad su, doduše, svi marksisti mislili, i hiljade činjenica su to potvrđivale, da su sitni majstori najbezdušniji i najgori eksploatatori najamnih radnika, ali Juduška Kautski uzima, razumije se, ne *klasu* sitnih majstora (i ko je to izmislio štetnu teoriju klasne borbe?), nego pojedine osobe, eksploatatore koji »žive i osjećaju potpuno proleterski«. Čuvena »štedljiva Agneza«, za koju se mislilo da je davno umrla, uskrsla je pred perom Kautskog. Tu štedljivu Agnezu izmislio je i lansirao u njemačkoj literaturi, prije nekoliko decenija, »čisti« demokrata, buržuj Eugen Rihter. On je proricao neopisane nevolje od diktature proletarijata, od konfiskacije kapitala eksploatatora, on je nevino pitao — ko je kapitalista u pravnom smislu. On je uzimao primjer sirote štedljive švelje (»štedljiva Agneza«) kojoj opaki »diktatori proletarijata« oduzimaju posljednji groš. Nekad se sva njemačka socijaldemokratija smijala toj »štedljivoj Agnezi« čistog demokrate Eugena Rihtera. Ali to je bilo davno, tako davno, dok je još bio živ Bebel, koji je govorio otvoreno i bez uvijanja istinu:

---

[30] *Liberdani* — ironičan nadimak menjševičkih vođa Libera, Dana i njihovih pristalica nakon što se pojavio feljton Demjana Bjednoga pod naslovom »Liberdan«.

[31] *Aktivistima* su nazivali grupu menjševika koji su od prvih dana oktobarske socijalističke revolucije počeli primjenjivati metode oružane borbe protiv sovjetske vlasti i boljševičke partije.

u našoj partiji ima mnogo nacionalliberala;[32] to je bilo tako davno, kad Kautski još nije bio renegat.

Sad je »štedljiva Agneza« uskrsla u osobi »sitnog majstora sa jednim kalfom, koji živi i osjeća potpuno proleterski«. Opaki boljševici čine mu krivo, oduzimaju mu izborno pravo. Doduše, na »svakoj skupštini birača«, kako kaže isti Kautski, može u Sovjetskoj Republici učestvovati siromašni sitni majstor koji je povezan, recimo, s nekom tvornicom, ako on, po izuzetku, nije eksploatator, ako on *faktički* »živi i osjeća potpuno proleterski«. Ali zar je moguće pouzdati se u poznavanje života, u osjećaj pravednosti tvorničkog skupa prostih radnika koji rade bez strogog reda i (strašno!) bez pravila? Zar nije jasno da je bolje dati izborno pravo *svim* eksploatatorima, *svima* koji unajmljuju najamne radnike, nego rizikovati da radnici učine krivo »štedljivoj Agnezi« i »sitnom majstoru koji proleterski živi i osjeća?«

* *
*

Neka prezreni nitkovi renegatstva, koje pozdravljaju buržoazija i socijalšovinisti*, grde naš sovjetski ustav zato što on oduzima izborno pravo eksploatatorima. To je dobro, jer će to ubrzati i produbiti rascjep revolucionarnih radnika Evrope sa Šajdemanima i Kautskima, Renodelima i Longeima, Hendersonima i Rameima Makdonaldima, sa starim vođama i starim izdajnicima socijalizma.

Mase ugnjetenih klasa, svjesne i poštene vođe iz redova revolucionarnih proletera biće *za* nas. Dovoljno je upoznati te proletere i te mase s našim sovjetskim ustavom, i oni će odmah reći: evo gdje su pravi *naši ljudi*, evo gdje je prava radnička partija, prava radnička vlada. Jer ona ne obmanjuje radnike brbljanjem o reformama, kao što su *nas obmanjivale sve imenom pomenute vođe,* nego se ozbiljno

---

[32] Lenjin ima u vidu govor A. Bebela održan 20. IX 1910. na Magdeburškom kongresu Socijaldemokratske partije Njemačke.

* Upravo sam pročitao uvodnik u »Frankfurtskim novinama« (22. X 1918. br. 293), u kome se s oduševljenjem prepričava brošura Kautskog. List berzijanaca je zadovoljan. Kako i da ne bude! A drug iz Berlina piše mi da je »Vorwärts«, Šajdemanov list, u specijalnom članku kazao da potpisuje svaki red Kautskog.[33] Čestitamo, čestitamo!

[33] Ima se u vidu uvodnik »Diktatura ili demokratija?« štampan u listu »Vorwärts«, centralnom organu Njemačke socijaldemokratske partije, br. 290 od 21. X 1918.

bori protiv eksploatatora, ozbiljno provodi revoluciju, bori se *na djelu* za potpuno oslobođenje radnika.

Kad su eksploatatori lišeni izbornog prava od strane sovjeta poslije godinu dana »prakse« sovjeta, *znači* — ti sovjeti su stvarno organizacija ugnjetenih masa, a ne socijalimperijalista i socijalpacifista, koji su se prodali buržoaziji. *Kad* su ti sovjeti oduzeli izborno pravo eksploatatorima, *znači* — sovjeti nisu organi sitnoburžoaskog sporazumaštva s kapitalistima, oni nisu organi parlamentarnog brbljanja (Kautskih, Longea i Makdonalda), nego organi stvarno revolucionarnog proletarijata koji vodi borbu na život i smrt protiv eksploatatora.

»Za brošuru Kautskog ovdje gotovo niko ne zna«, piše mi ovih dana (danas je 30. X) iz Berlina jedan dobro obaviješteni drug. Ja bih savjetovao našim poslanicima u Njemačkoj i u Švajcarskoj da ne žale hiljada da kupe tu knjigu i da *je razdijele besplatno* svjesnim radnicima, da bi svukli u blato onu »evropsku« — čitaj: imperijalističku i reformističku — socijaldemokratiju, koja je već davno postala »smrdljivi leš«.

Na kraju svoje knjige, na str. 61 i 63 gospodin Kautski gorko plače povodom toga što »nova teorija« (kako on zove boljševizam bojeći se da dodirne Marksovu i Engelsovu analizu Pariske komune) »nalazi pristalica čak i u starim demokratijama, kao na primjer u Švajcarskoj«. »Nepojmljivo je« za Kautskog »kad tu teoriju primaju njemački socijaldemokrati«.

Ne, to je potpuno pojmljivo, jer revolucionarnim masama postaju odvratni, poslije ozbiljnih lekcija rata, i Šajdemani i Kautski.

»Mi« smo uvijek bili za demokratiju — piše Kautski — i da se sad najedanput nje odreknemo!

»Mi«, oportunisti socijaldemokratije, uvijek smo bili protiv diktature proletarijata, i Kolbi i komp. govore to otvoreno *odavno*. Kautski to zna i uzalud misli da će sakriti od čitalaca očiglednu činjenicu svog »vraćanja u krilo« Bernštajna i Kolba.

»Mi«, revolucionarni marksisti, nikad nismo pravili fetiš od »čiste« (buržoaske) demokratije. Plehanov je godine 1903. bio, kao što je poznato, revolucionarni marksista (prije svog žalosnog zaokreta, koji ga je doveo na poziciju ruskog Šaj-

demana). I Plehanov je tada na kongresu partije, koji je usvojio program, rekao da će proletarijat u revoluciji oduzeti, u slučaju potrebe, izborno pravo kapitalistima, *rastjerati svaki parlamenat* koji se pokaže kontrarevolucionarnim.[34] Da taj pogled jedino odgovara marksizmu, to će vidjeti svako već iz Marksovih i Engelsovih riječi koje sam gore naveo; to, očigledno, proizlazi iz svih osnova marksizma.

»Mi«, revolucionarne marksiste nismo držali narodu govore s kojima su voljeli da istupaju kautskijanci svih nacija puzeći pred buržoazijom, prilagođavajući se buržoaskom parlamentarizmu, prešutkujući *buržoaski* karakter savremene demokratije i zahtijevajući samo *njeno* proširenje, *njeno* dovođenje do kraja.

»Mi« smo govorili buržoaziji: »vi, eksploatatori i licemjeri, govorite o demokratiji postavljajući u isto vrijeme na svakom koraku hiljade prepreka učešću *ugnjetenih masa* u politici. Mi vas držimo za riječ i zahtijevamo, u interesu tih masa, proširenje *vaše* buržoaske demokratije, *da bismo pripremili mase za revoluciju* koja će oboriti vas eksploatatore. I ako vi eksploatatori pokušate da pružite otpor našoj proleterskoj revoluciji, mi ćemo vas nemilosrdno ugušiti, mi ćemo vas učiniti bespravnima; i ne samo to: mi vam nećemo dati kruha, jer u našoj proleterskoj republici eksploatatori će biti bespravni, biće lišeni vatre i vode, jer mi smo ozbiljni — a ne šajdemanovski ili kautskijanski — socijalisti«.

Eto kako smo govorili i kako ćemo govoriti »mi«, revolucionarni marksisti, i eto zašto će ugnjetene mase biti za nas i s nama, a Šajdemani i Kautski naći će se u renegatskoj pomijari.

ŠTA JE INTERNACIONALIZAM?

Kautski s najvećom uvjerenošću smatra i naziva sebe internacionalistom. Šajdemane proglašava »vladinim socijalistima«. Braneći menjševike (Kautski ne kaže otvoreno da je solidaran s njima, ali se potpuno drži njihovih pogleda), Kautski je pokazao izvanredno jasno kakve je vrste njegov »internacionalizam«. A kako Kautski nije jedan čovjek, nego predstavnik struje koja je neizbježno izrasla u atmosferi II internacionale (Longe u Francuskoj, Turati u Italiji, Nobs i Grim, Graber i Nen u Švicarskoj, Ramse, Makdonald u En-

---

[34] Lenjin ima u vidu govor G. V. Plehanova na II kongresu RSDRP, prilikom diskusije o programu partije, održan 30. VII (12. VIII) 1903. Na ove Plehanovljeve riječi Lenjin se češće pozivao u svojim radovima.

gleskoj itd.), poučno je zadržati se na »internacionalizmu« Kautskog.

Ističući da su menjševici također bili u Cimervaldu (diploma, nema sumnje, ali... natrula diploma), Kautski ovako prikazuje poglede menjševika, s kojima se on slaže:

...»Menjševici su htjeli opći mir. Oni su htjeli da sve zaraćene zemlje usvoje parolu: bez aneksija i kontribucija. Dok to ne bude postignuto, ruska armija imala je, po tom mišljenju, da stoji u borbenoj pripravnosti. Boljševici su naprotiv, zahtijevali neodložan mir po svaku cijenu, oni su bili spremni da u slučaju potrebe sklope separatan mir, oni su nastojali da ga iznude povećavajući već i onako veliku dezorganizaciju armije« (str. 27). Boljševici nisu smjeli, po mišljenju Kautskog, uzimati vlast i morali su se zadovoljiti Ustavotvornom skupštinom.

Dakle, internacionalizam Kautskog i menjševika sastoji se u ovome: od imperijalističke buržoaske vlade zahtijevati reforme, ali je podržavati i dalje, podržavati i dalje rat koji vodi ta vlada, dok sve zaraćene zemlje ne usvoje parolu: bez aneksija i kontribucija. Takvo gledište iznosili su ne jedanput i Turati, i kautskijanci (Haze i dr.) i Longe sa komp., koji su govorili: mi smo *za* »odbranu otadžbine«.

Teoretski — to znači ne umjeti se apsolutno odvojiti od socijalšovinista i imati sasvim smušene pojmove u pitanju odbrane otadžbine. Politički — to znači zamijeniti internacionalizam malograđanskim nacionalizmom i preći na stranu reformizma, odreći se revolucije.

Priznavanje »odbrane otadžbine« je pravdanje, s gledišta proletarijata, ovog rata, priznavanje njegove zakonitosti. A kako rat ostaje imperijalistički (i pod monarhijom i pod republikom) — nezavisno od toga gdje stoje neprijateljske trupe u datom momentu, u mojoj ili tuđoj zemlji — priznavanje odbrane otadžbine je *na djelu* pomaganje imperijalističke, pljačkaške buržoazije, potpuna izdaja socijalizma. U Rusiji je i za vrijeme Kerenskog, u buržoaskodemokratskoj republici, rat i dalje ostajao imperijalistički, jer ga je vodila buržoazija kao vladajuća klasa (a rat je »nastavljanje politike«); naročito jasan izraz imperijalističkog karaktera rata bili su tajni ugovori o podjeli svijeta i pljački tuđih zemalja koje je sklopio bivši car s kapitalistima Engleske i Francuske.

Menjševici su podlo obmanjivali narod, nazivajući takav rat odbrambenim ili revolucionarnim i Kautski odobravajući politiku menjševika odobrava obmanjivanje naroda, odobrava ulogu sitnih buržuja koji su služili kapitalu obmanjujući radnike, uprežući radnike u kola imperijalista. Kautski

tjera tipično malograđansku, filistarsku politiku, uobražavajući (i sugerirajući masama glupu misao) da *isticanje parole* mijenja stvar. Sva istorija buržoaske demokratije govori protiv te iluzije: da bi obmanuli narod, buržoaski demokrati uvijek su isticali i uvijek ističu svakojake »parole«. Radi se o tome da se *provjeri* njihova iskrenost, da se riječi uporede s *djelima*, da se ne zadovoljavamo idealističkom ili šarlatanskom *frazom*, nego da tražimo *klasnu realnost*. Imperijalistički rat prestaje biti imperijalistički ne onda kad šarlatani ili frazeri ili malograđani-filistri ističu sladunjavu »parolu«, — nego tek onda kad je *klasa* koja vodi imperijalistički rat i koja je s njim povezana milionima ekonomskih niti (pa i konopaca) faktički *oborena* i kad nju na vlasti smjenjuje stvarno revolucionarna klasa, proletarijat. *Drukčije se iz imperijalističkog rata — a tako isto ni iz imperijalističkog, pljačkaškog mira — nije moguće iščupati.*

Odobravajući vanjsku politiku menjševika, proglašavajući je za internacionalističku i cimervaldističku, Kautski, prvo, pokazuje time svu trulost cimervaldske, oportunističke, većine (nismo se bez razloga mi *ljevica* Cimervalda[35] odmah ogradili od te većine!), a drugo — i to je najglavnije — Kautski prelazi s pozicije proletarijata na poziciju buržoazije, s pozicije revolucionarne na poziciju reformističku.

Proletarijat se bori za revolucionarno obaranje imperijalističke buržoazije, sitna buržoazija za reformističko »usavršavanje« imperijalizma, za prilagođavanje njemu, uz *podvrgavanje* njemu. Dok je Kautski još bio marksista, na primjer 1909. godine kad je pisao »Put k vlasti«, on je branio upravo ideju o neizbježnosti *revolucije* u vezi s ratom, on je govorio o približavanju *ere revolucija*. Bazelski manifest od 1912. godine direktno i određeno govori o *proleterskoj revoluciji* baš u vezi s tim imperijalističkim ratom između njemačke i engleske grupe koji je i izbio 1914. godine. A 1918. godine, kad su revolucije u vezi s ratom počele, Kautski umjesto da objašnjava njihovu neizbježnost, umjesto da misli i razmišlja do kraja o *revolucionarnoj* taktici, o načinima i metodama pripremanja za revoluciju, uzeo je da naziva internacionalizmom reformističku taktiku menjševika. Zar to nije renegatstvo?

---

[35] *Cimervaldska lijeva grupa* bila je osnovana inicijativom V. I. Lenjina na Međunarodnoj socijalističkoj konferenciji u Cimervaldu, u septembru 1915. Vodila je borbu protiv centrističke većine konferencije. Imala je rukovodeći organ, biro (Lenjin, Zinojev i Radek), i izdavala na njemačkom jeziku časopis »Vorbote« (»Preteča«), u kojem je štampan niz Lenjinovih članaka. Vidi i napomenu 50.

Menjševike hvali Kautski zato što su insistirali na tome da armija stoji u borbenoj pripravnosti. Boljševike osuđuje Kautski zato što su povećavali već i onako veliku »dezorganizaciju armije«. To znači hvaliti reformizam i podvrgavanje imperijalističkoj buržoaziji, osuđivati revoluciju, odricati se nje. Jer čuvanje borbene pripravnosti značilo je i bilo je za vrijeme Kerenskog čuvanje armije s *buržoaskom* komandom (iako republikanskom). Svima je poznato — i tok događaja je to jasno potvrdio — da je ta republikanska armija i dalje imala *kornilovski* duh, zahvaljujući kornilovskom komandnom sastavu. Buržoaski oficiri nisu mogli ne biti kornilovski, nisu mogli ne naginjati imperijalizmu, nasilnom ugušivanju proletarijata. Ostaviti po starome sve temelje imperijalističkog rata, sve temelje *buržoaske* diktature, popraviti malo detalje, uljepšati sitnice (»reforme«) — eto na što se svodila *na djelu* menjševička taktika.

I obrnuto. Bez »dezorganizacije armije« nijedna velika revolucija nije mogla proći i ne može proći. Jer armija je najokoštalije oruđe podrške starog sistema, najtvrđi bedem buržoaske discipline, podrške vlasti kapitala, čuvanja i odgajanja ropske pokornosti i podvrgavanja trudbenika kapitalu. Pored armije kontrarevolucija nikad nije trpjela, nije mogla trpjeti, naoružane radnike. U Francuskoj — pisao je Engels — poslije svake revolucije radnici su bivali naoružani; »zato je za buržuje koji su se nalazili na državnom kormilu prva zapovijed bila razoružanje radnika«.[36] Naoružani radnici bili su zametak *nove* armije, organizaciona ćelija *novog* društvenog uređenja. Zgaziti tu ćeliju, ne dati joj da poraste — bila je prva zapovijed buržoazije. Prva zapovijed svake pobjedonosne revolucije — Marks i Engels su to više puta isticali — bila je: razbiti staru vojsku, raspustiti je, zamijeniti je novom. Nova društvena klasa, uzdižući se ka vlasti, nikad nije mogla i ni sad ne može postići vlast i učvrstiti je drukčije nego potpuno rastrojivši staru armiju (»dezorganizacija«, — viču povodom toga reakcionarni ili naprosto plašljivi malograđani); drukčije nego prošavši veoma težak, veoma mučan period bez ikakve armije (taj mučan period prošla je i velika francuska revolucija); drukčije nego postepeno izgrađujući, u teškom građanskom ratu, novu armiju, novu disciplinu, novu vojnu organizaciju nove klase. Istoričar Kautski je ranije to shvaćao. Renegat Kautski je to zaboravio.

Kakvo pravo ima Kautski da naziva Šajdemane »vladinim socijalistima« kad on *odobrava* taktiku menjševika u

[36] Lenjin citira »Uvod« F. Engelsa Marksovu »Građanskom ratu u Francuskoj«.

ruskoj revoluciji? Menjševici, podržavajući Kerenskog, ulazeći u njegovu vladu, bili su isto tako vladini socijalisti. Taj zaključak Kautski nikako neće moći izbjeći, samo ako pokuša da postavi pitanje o *vladajućoj klasi* koja vodi imperijalistički rat. Ali Kautski izbjegava da postavi pitanje o vladajućoj klasi, pitanje koje je za marksistu obavezno, jer bi već samo postavljanje tog pitanja razgolitilo renegata.

Kautskijanci u Njemačkoj, longetisti u Francuskoj, Turati i komp. u Italiji rasuđuju ovako: socijalizam pretpostavlja jednakost i slobodu nacija, njihovo samoodređenje: *zato* kad našu zemlju napadaju ili kad su neprijateljske trupe provalile u našu zemlju, socijalisti imaju pravo i dužni su da brane domovinu. Ali to rasuđivanje je, teoretski, ili stoprocentno tjeranje šege sa socijalizmom ili lopovski trik, a praktičnopolitički — to rasuđivanje podudara se s rasuđivanjem potpuno zaostalog seljaka, koji nije kadar čak ni da razmišlja o socijalnom, klasnom karakteru rata i o zadacima revolucionarne partije za vrijeme reakcionarnog rata.

Socijalizam je protiv nasilja nad nacijama. To je neosporno. Ali socijalizam je uopće protiv nasilja nad ljudima. Međutim, osim kršćanskih anarhista i tolstojevaca, niko još nije iz toga izvukao zaključak da je socijalizam protiv *revolucionarnog* nasilja. Dakle, govoriti o »nasilju« uopće, ne analizirajući uslove po kojima se rekacionarno nasilje razlikuje od revolucionarnog, znači biti malograđanin koji se odriče revolucije, ili to znači naprosto obmanjivati sebe i druge sofistikom.

To isto važi i za nasilje nad nacijama. Svaki je rat nasilje nad nacijama, ali to ne smeta socijalistima da budu *za* revolucionarni rat. Klasni karakter rata — to je osnovno pitanje koje stoji pred socijalistom (ako on nije renegat). Imperijalistički rat 1914—1918. je rat između dvije grupe imperijalističke buržoazije za podjelu svijeta, za podjelu plijena, za pljačkanje i gušenje malih i slabih nacija. Tu ocjenu rata dao je Bazelski manifest 1912. godine, tu ocjenu potvrdile su činjenice. Ko silazi s tog gledišta na rat, taj nije socijalist.

Ako Nijemac pod Vilhelmom ili Francuz pod Klemansoom kaže: ja imam pravo i dužan sam, kao socijalist, da branim otadžbinu kad je neprijatelj provalio u moju zemlju, onda je to rasuđivanje ne socijalista, ne internacionalista, ne revolucionarnog proletera, nego *malograđanina-nacionalista*. Jer u tome rasuđivanju iščezava klasna revolucionarna borba radnika protiv kapitala, iščezava ocjena *sveg* rata u cjelini, s gledišta svjetske buržoazije i svjetskog proletarijata, tj. iščezava internacionalizam, ostaje ubogi, skorušeni nacio-

nalizam. Mojoj zemlji se nanosi nepravda, mene se drugo ne tiče, — eto na što se svodi takvo rasuđivanje, eto u čemu je njegova malograđanski nacionalistička uskost. To je — kao kad bi o individualnom nasilju, o nasilju nad jednim licem, netko rasuđivao: socijalizam je protiv nasilja, zato ja više volim da budem izdajnik nego da sjedim u zatvoru.

Francuz, Nijemac ili Talijan koji kaže: socijalizam je protiv nasilja nad nacijama, *zato* se ja branim kad je neprijatelj provalio u moju zemlju, *izdaje* socijalizam i internacionalizam. Jer takav čovjek *vidi samo* svoju »zemlju«, iznad svega stavlja »svoju«... *buržoaziju*, ne misleći *o internacionalnim vezama* koje rat čine imperijalističkim, koje čine *njegovu* buržoaziju karikom u lancu imperijalističke pljačke.

Svi malograđani i svi zaostali i ograničeni seljaci rasuđuju ovako kao što rasuđuju renegati kautskijanci, longetisti, Turati i komp., naime: u mojoj zemlji je neprijatelj, a drugo me se ništa ne tiče.*

Socijalist, revolucionarni proleter, internacionalist, rasuđuju drukčije: karakter rata (da li je rat reakcionaran ili revolucionaran) ne zavisi od toga ko je napao i u čijoj se zemlji nalazi »neprijatelj«, nego *od toga koja klasa* vodi rat, koju politiku nastavlja dani rat. Ako je dani rat reakcionarni imperijalistički rat, tj. ako ga vode dvije svjetske grupe imperijalističke, nasilničke, pljačkaške reakcionarne buržoazije, svaka buržoazija (čak i male zemlje) pretvara se u učesnika u pljački, i moj je zadatak, zadatak predstavnika revolucionarnog proletarijata, da pripremam *svjetsku proletersku revoluciju* kao *jedini* spas od strahota svjetskog rata. Ja moram rasuđivati ne s gledišta »svoje« zemlje (jer je to rasuđivanje ubogog tupoglavca, nacionalističkog malograđanina, koji ne razumije da je igračka u rukama imperijalističke buržoazije), nego s gledišta *mog učešća* u pripremanju, u propagandi, u približavanju svjetske proleterske revolucije.

Eto što je internacionalizam, eto kakav je zadatak internacionalista, revolucionarnog radnika, stvarnog socijalista. Eto kakvu je *abecedu* »zaboravio« renegat Kautski. I njego-

---

* Socijalšovinisti (Šajdemani, Renodeli, Hendersoni, Gompersi i komp.) neće uopće da govore o »Internacionali« za vrijeme rata. Oni smatraju »izdajnicima«... socijalizma neprijatelje svoje buržoazije. Oni su *za* osvajačku politiku svoje buržoazije. Socijalpacifisti (tj. socijalisti na riječima, malograđanski pacifisti na djelu) izražavaju razne »internacionalističke« osjećaje, ustaju protiv aneksija itd., ali na djelu i dalje pomažu svoju imperijalističku buržoaziju. Razlika između ta dva tipa nije ozbiljna, kao što nije ozbiljna ni razlika između kapitalista s pakosnim i kapitalista sa slatkim riječima na ustima.

vo renegatstvo postaje još očiglednije kad on od odobravanja taktike sitnoburžoaskih nacionalista (menjševika u Rusiji, longetista u Francuskoj, Turatija u Italiji, Hazea i komp. u Njemačkoj) prelazi na kritiku boljševičke taktike. Evo te kritike:

»Boljševička revolucija bila je izgrađena na pretpostavci da će ona poslužiti kao polazna tačka za opću evropsku revoluciju; da će smjela inicijativa Rusije potaći proletere cijele Evrope da se dignu.

Pri takvoj pretpostavci bilo je, naravno, svejedno koje će oblike uzeti ruski separatni mir, koje će terete i gubitke teritorija (doslovno: sakaćenja, Verstümmelungen) on donijeti ruskom narodu, kakvo će tumačenje samoodređenja nacija on dati. Bilo je tako isto svejedno i da li je Rusija sposobna da se brani ili nije. Evropska revolucija, po tome shvaćanju, predstavljala je najbolju odbranu ruske revolucije, ona je morala donijeti svim narodima na dotadašnjem teritoriju Rusije potpuno i pravo samoodređenje.

Ali revolucija u Evropi, koja bi Evropi donijela socijalizam i učvrstila ga, morala je postati i sredstvo za uklanjanje prepreka koje u Rusiji ostvarivanju socijalističke proizvodnje stavlja ekonomska zaostalost zemlje.

Sve je to bilo vrlo logično smišljeno i dobro obrazloženo, samo ako se primi osnovna pretpostavka: da ruska revolucija neminovno mora otvoriti branu evropskoj revoluciji. Ali šta ćemo u slučaju ako se to ne dogodi?

Dosad se ta pretpostavka nije ispunila. I sad se proleteri Evrope optužuju da su ostavili na cjedilu i izdali rusku revoluciju. To je optužba protiv nepoznatih, jer koga da učiniš odgovornim za ponašanje evropskog proletarijata?« (str. 28).

I Kautski prežvakava, kao dodatak tome, da su se Marks, Engels i Bebel često varali što se tiče izbijanja revolucije koju su očekivali, ali da oni nikad nisu izgrađivali svoju taktiku na očekivanju revolucije *»u određenom roku«* (str. 29), dok su, tobože, boljševici »stavili sve na kartu opće evropske revolucije«.

Mi smo namjerno ispisali ovako dug citat, da bismo čitaocu zorno pokazali kako Kautski »vješto« falsificira marksizam, zamjenjujući ga banalnim i reakcionarnim malograđanskim shvaćanjem.

Prvo, pripisivati protivniku očiglednu glupost i zatim je pobijati — metoda je ne baš mnogo pametnih ljudi. Da su boljševici izgradili svoju taktiku na očekivanju revolucije u drugim zemljama *u određenom roku,* to bi bila neosporna glupost. Ali boljševička partija tu glupost nije učinila: u svom pismu američkim radnicima (20. VIII 1918) ja se direktno ograđujem od te gluposti, ja govorim da mi računamo na

američku revoluciju, ali ne u određenom roku. U svojoj polemici protiv lijevih esera i »lijevih komunista« (januar-mart 1918) ja sam više puta razvijao istu misao. Kautski je izvršio malu... sasvim malu manipulaciju, na kojoj je i izgradio svoju kritiku boljševizma. Kautski je uzeo kao istu stvar taktiku koja računa na evropsku revoluciju u manje više bliskom, ali ne u određenom roku, i taktiku koja računa na evropsku revoluciju u određenom roku. Mali, sasvim mali falsifikat!

Druga taktika je glupost. Prva je *obavezna* za marksistu za svakog revolucionarnog proletera i internacionalistu; — *obavezna,* jer samo ona marksistički pravilno uzima u obzir objektivnu situaciju u svim evropskim zemljama koja nastaje zbog rata, samo ona odgovara internacionalnim zadacima proletarijata.

Zamijenivši krupno pitanje o osnovima revolucionarne taktike uopće sitnim pitanjem o pogrešci koju bi mogli učiniti revolucionari-boljševici, ali koju oni nisu učinili, Kautski se sretno odrekao revolucionarne taktike uopće!

Renegat u politici, on u teoriji *ne umije čak ni da postavi pitanje* objektivnih pretpostavki revolucionarne taktike.

I ovdje smo došli do druge tačke.

Drugo. Računanje na evropsku revoluciju obavezno je za marksistu ako postoji *revolucionarna situacija.* Azbučna je istina marksizma da taktika socijalističkog proletarijata ne može biti ista kad postoji revolucionarna situacija i kad ova ne postoji.

Da je Kautski postavio to, za marksistu obavezno, pitanje, on bi vidio da se dobiva odgovor koji bezuslovno govori protiv njega. Još mnogo prije rata svi marksisti, svi socijalisti, slagali su se u tome da će evropski rat stvoriti revolucionarnu situaciju. Dok Kautski još nije bio renegat, on je to jasno i određeno priznavao — i 1902. godine (»Socijalna revolucija«) i 1909. godine (»Put k vlasti«). Bazelski manifest priznao je to u ime čitave II internacionale: ne boje se bez razloga, kao vatre, socijalšovinisti i kautskijanci (»centrumaši«, ljudi koji se kolebaju između revolucionara i oportunista) svih zemalja deklaracija Bazelskog manifesta o tome!

Prema tome, očekivanje revolucionarne situacije u Evropi nije bilo zanos boljševika, nego *opće mišljenje* svih marksista. Kad se Kautski izvlači od te neosporne istine frazama da su tobože boljševici »uvijek vjerovali u svemogućnost nasilja i volje«, onda je to šuplja fraza koja *prikriva* bijeg — i sramni bijeg — Kautskog od postavljanja pitanja o revolucionarnoj situaciji.

Dalje. Da li je u stvari nastupila revolucionarna situacija ili nije? Ni to pitanje Kautski nije umio da postavi. Na nj odgovaraju ekonomske činjenice: glad i osiromašenje, koje je rat stvorio svuda, znak su revolucionarne situacije. Na ovo pitanje odgovaraju i političke činjenice: još od 1915. godine jasno se ispoljilo u *svim* zemljama proces cijepanja starih, trulih, socijalističkih partija, proces *odlaženja masa* proletarijata od socijalšovinističkih vođa ulijevo, k revolucionarnim idejama i raspoloženjima, k revolucionarnim vođama.

Ne vidjeti te činjenice 5. augusta 1918. godine, kad je Kautski pisao svoju brošuru, mogao je samo čovjek koji se boji revolucije, koji izdaje revoluciju. A danas, krajem oktobra 1918, revolucija u *nizu* zemalja Evrope raste pred očima svih, i to vrlo brzo. »Revolucionar« Kautski, koji bi htio da ga kao i prije smatraju marksistom, ispao je kratkovid filistar koji — kao filistri iz 1847. godine, koje je ismijao Marks — nije vidio revoluciju koja se približava!!

Došli smo do treće tačke.

Treće. Koje su osobitosti revolucionarne taktike kad postoji evropska revolucionarna situacija? Kautski, postavši renegat, nije imao hrabrosti da postavi to za marksistu obavezno pitanje. Kautski rasuđuje kao tipičan filistar-malograđanin ili zaostali seljak: da li je nastupila »opća evropska revolucija« ili nije? Ako je nastupila, onda je *i on* spreman da postane revolucionar? Ali onda će — dodaćemo mi — svaka rđa (kao što su oni nitkovi koji se sad često prišljamčuju boljševicima koji su pobijedili) početi da govori za sebe: ja sam revolucionar!

Ako nije nastupila, onda Kautski okreće glavu od revolucije! Kod Kautskog nema ni traga razumijevanja one istine da se revolucionar-marksista razlikuje od ćifte i malograđanina time što umije da *propovijeda* zaostalim masama nužnost revolucije koja sazrijeva, da *dokazuje* njenu neizbježnost, da *objašnjava* njenu korist za narod, da *priprema* za nju proletarijat i sve radne i eksploatirane mase.

Kautski je pripisivao boljševicima besmislicu da su oni stavljali sve na jednu kartu, računajući da će evropska revolucija nastupiti u određenom roku. Ta besmislica okrenula se protiv Kautskog, jer je baš kod njega ispalo: taktika boljševika bila bi pravilna da je evropska revolucija nastupila oko 5. augusta 1918! Baš taj datum navodi Kautski kao vrijeme kad je napisao svoju brošuru. I kad je nekoliko nedjelja poslije tog 5. augusta postalo jasno da revolucija u nizu evropskih zemalja nastupa, sve renegatstvo Kautskog, sve njegovo falsificiranje marksizma, sve njegovo neznanje da misli re-

volucionarno i da postavlja pitanja revolucionarno — sve se to ispoljilo u svoj svojoj ljepoti!

Kad proletere Evrope optužuju za izdaju — piše Kautski — to je optužba protiv nepoznatih.

Varate se, gospodine Kautski! Pogledajte u ogledalo, i vidjećete »nepoznate« protiv kojih je ta optužba usmjerena. Kautski se pravi naivan, on se pravi da ne shvaća *ko* je tu optužbu podizao i *kakav smisao* ona ima. A u stvari Kautski vrlo dobro zna da su tu optužbu podizali i podižu njemački »lijevi«, spartakovci,[37] Libkneht i njegovi prijatelji. Ta optužba pokazuje *jasnu svijest* o tome da je njemački proletarijat vršio izdajstvo ruske (i međunarodne) revolucije kad je gušio Finsku, Ukrajinu, Letoniju, Estoniju. Ta optužba se usmjeruje prije svega i najviše ne protiv *mase*, koja je uvijek potlačena, nego protiv onih *vođa* koji, kao Šajdemani i Kautski, *nisu izvršili* svoju dužnost revolucionarne agitacije, revolucionarne propagande, revolucionarnog rada u masama protiv inertnosti masa, koji su išli faktički *protiv* revolucionarnih instinkata i težnji, koje uvijek tinjaju u dubini mase ugnjetene klase. Šajdemani su otvoreno, grubo, cinički, mahom iz koristoljublja izdavali proletarijat i prelazili na stranu buržoazije. Kautskijanci i longetisti činili su to isto kolebajući se, povijajući se, bojažljivo se osvrćući na one koji su jaki u danom trenutku. Kautski je svim svojim spisima za vrijeme rata *gasio* revolucionarni duh, umjesto da ga podržava, razvija.

Činjenica da čak ni Kautski ne shvaća kakvo ogromno *teoretsko značenje*, kakvo još veće agitaciono i propagandističko značenje, ima »optuživanje« proletera Evrope da su izdali rusku revoluciju, — ta činjenica ostaće direktno istorijski spomenik malograđanske otupjelosti »prosječnog« vođe njemačke službene socijaldemokratije! Kautski ne shvaća da je to »optuživanje« — u uslovima cenzure u njemačkom

---

[37] *Spartakovci* — članovi revolucionarne organizacije lijevih njemačkih socijaldemokrata. Grupu »Spartak« formirali su na početku svjetskog imperijalističkog rata K. Libkneht, R. Luksemburg, F. Mering, K. Cetkin, J. Marhlevski, L. Jogihes (Tiška) i V. Pik. Spartakovci su vodili revolucionarnu propagandu u masama, organizirali masovne protivratne akcije, rukovodili štrajkovima, raskrinkavali imperijalistički karakter svjetskog rata i izdaju oportunističkih vođa socijaldemokratije. U aprilu 1917. ušli su u centrističku Nezavisnu socijaldemokratsku partiju Njemačke, sačuvavši u njoj svoju organizacionu samostalnost. U novembru 1918, u toku revolucije u Njemačkoj, formirali su »Savez Spartaka« i, objavivši 14. XII 1918. svoj program, prekinuli su sa »nezavišnjacima«. Na osnivačkom kongresu 30. XII 1918. do 1. I 1919. spartakovci su stvorili Komunističku partiju Njemačke.

»imperiju« — gotovo jedini oblik u kojem njemački socijalisti koji nisu izdali socijalizam, Libkneht i njegovi prijatelji, mogu izraziti *svoj apel njemačkim radnicima* da zbace Šajdemane i Kautske, da odgurnu takve »vođe«, da se oslobode njihove propovijedi koja otupljuje i vulgarizira, da se dignu, *uprkos* njima, *mimo* njih, preko njih, do revolucije, *u revoluciju!*

Kautski to ne shvaća. Gdje da on shvati taktiku boljševika? Može li se očekivati da će čovjek koji se uopće odriče revolucije odmjeriti i ocijeniti uslove razvitka revolucije u jednom od »najtežih« slučajeva?

Taktika boljševika bila je pravilna, bila je *jedino* internacionalistička taktika, jer se ona bazirala ne na kukavičkom strahu od svjetske revolucije, ne na malograđanskom »nevjerovanju« u nju, ne na usko nacionalističkoj želji da se odbrani »svoja« otadžbina (otadžbina svoje buržoazije), a na sve drugo »pljune«, — ona je bila osnovana na pravilnom (do rata, do renegatstva socijalšovinista i socijalpacifista općepriznatom) *uzimanju u obzir* evropske revolucionarne situacije. Ta taktika bila je jedino internacionalistička, jer je provodila maksimum onoga što je ostvarljivo u jednoj zemlji *za* razvijanje, pomaganje, buđenje revolucije *u svim zemljama*. Pravilnost te taktike potvrdio je ogroman uspjeh, jer je boljševizam (ne nipošto zbog zasluga ruskih boljševika, nego zbog dubokog simpatiziranja *masa*, svuda, taktici koja je faktički revolucionarna) postao *svjetski* boljševizam, dao ideju, teoriju, program, taktiku koja se konkretno, praktično razlikuje od socijalšovinizma i socijalpacifizma. Boljševizam je dotukao staru, trulu Internacionalu Šajdemana i Kautskih, Renodela i Longea, Hendersona i Makdonalda, koji će se sad jedan drugom vrtjeti oko nogu, maštajući o »jedinstvu« i uskrsavajući leš. Boljševizam je *stvorio* idejne i taktičke temelje III internacionale, stvarno proleterske i komunističke, koja uzima u obzir i tekovine mirne epohe i iskustvo *započete epohe revolucija*.

Boljševizam je popularizirao u cijelom svijetu ideju »diktature proletarijata«, preveo te riječi s latinskog najprije na ruski jezik, a zatim na *sve* jezike svijeta, pokazavši na primjeru *sovjetske vlasti* da su radnici i siromašni seljaci *čak* zaostale zemlje, čak najmanje iskusni, najmanje obrazovani, najmanje naviknuti na organizaciju *mogli* čitavu godinu, boreći se s ogromnim teškoćama, boreći se protiv eksploatatora (koje je pomagala buržoazija *cijelog* svijeta), sačuvati vlast trudbenika, stvoriti demokratiju kudikamo višu i širu od svih ranijih demokratija svijeta, *početi* rad desetaka miliona radnika i seljaka na praktičnom ostvarivanju socijalizma.

Boljševizam je faktički tako pomogao razvitak proleterske revolucije u Evropi i Americi kako ga nijedna partija ni u jednoj zemlji dosad nije pomogla i pomagala. Dok radnicima cijelog svijeta svaki dan postaje jasnije da taktika Šajdemana i Kautskih nije spasavala od imperijalističkog rata i od najamnog ropstva imperijalističkoj buržoaziji, da ta taktika ne može poslužiti kao obrazac za sve zemlje, — dotle proleterskim masama svih zemalja svaki dan postaje jasnije da je boljševizam pokazao pravilan put spasenja od strahota rata i imperijalizma, da boljševizam *može poslužiti kao obrazac taktike za sve.*

Ne samo općeevropska proleterska revolucija, i svjetska proleterska revolucija sazrijeva pred očima svih; i njoj je pomogla, nju je ubrzala, nju je podržala pobjeda proletarijata u Rusiji. Je li sve to malo za potpunu pobjedu socijalizma? Malo, naravno. Jedna zemlja više učiniti ne može. Ali ta jedna zemlja, zahvaljujući sovjetskoj vlasti, učinila je ipak toliko da čak i u slučaju kad bi rusku sovjetsku vlast sutra zgazio svjetski imperijalizam, recimo putem sporazuma njemačkog imperijalizma s anglo-francuskim, čak i u tom najgorem slučaju pokazalo bi se da je boljševička taktika donijela ogromnu korist socijalizmu i da je doprinijela rastenju nepobjedive svjetske revolucije.

IZMEĆARENJE BURŽOAZIJI POD VIDOM »EKONOMSKE ANALIZE«

Kao što sam već rekao, knjiga Kautskog trebalo bi da se zove — kad bi naslov pravilno izražavao sadržaj — ne »Diktatura proletarijata«, nego »Prepjev buržoaskih napada na boljševike«.

Stare menjševičke »teorije« o buržoaskom karakteru ruske revolucije, tj. staro izopačavanje marksizma od strane menjševika (koje je 1905. godine Kautski *odbacio!),* sad je podgrijao naš teoretičar. Moramo se zadržati na tome pitanju, ma koliko ono bilo dosadno za ruske marksiste.

Ruska revolucija je buržoaska — govorili su svi marksisti Rusije pred 1905. godinu. Menjševici, poturajući umjesto marksizma liberalizam, izvodili su iz toga zaključak: prema tome, proletarijat ne smije ići dalje od onoga što je prihvatljivo za buržoaziju, on mora voditi politiku sporazuma s njom. Boljševici su govorili da je to liberalnoburžoaska teorija. Buržoazija ide za tim da izvrši preobražaj države buržoaski, *reformistički,* a ne revolucionarno, zadržavajući po mogućnosti i monarhiju i vlastelinski zemljoposjed, itd. Pro-

letarijat mora voditi buržoaskodemokratsku revoluciju do njena kraja, i ne smije dopustiti da ga »sputa« buržoaski reformizam. *Klasni* odnos snaga u buržoaskoj revoluciji boljševici su formulirali ovako: proletarijat, prisajedinjujući sebi seljaštvo, neutralizira liberalnu buržoaziju i ruši do kraja monarhiju, srednji vijek, vlastelinski zemljoposjed.

U savezu proletarijata sa seljaštvom *uopće* i ispoljava se buržoaski karakter revolucije, jer seljaštvo uopće — to su sitni proizvođači koji stoje na tlu robne proizvodnje. Dalje, dodavali su već tada boljševici, proletarijat priključuje sebi *sav poluproletarijat* (sve eksploatirane i trudbenike), neutralizira srednje seljaštvo i *obara* buržoaziju: u tome se sastoji socijalistička revolucija za razliku od buržoaskodemokratske. (Vidi moju brošuru iz 1905. godine: »Dvije taktike«, preštampanu u zborniku: »Za 12 godina«, Petrograd, 1907. godine).

Kautski je indirektno učestvovao u tom sporu 1905. godine,[38] izjasnivši se, na interpelaciju tadašnjeg menjševika Plehanova, u suštini, *protiv* Plehanova, što je tada izazvalo grdan smijeh u boljševičkoj štampi. Danas Kautski ni *riječju* ne spominje tadašnje sporove (boji se da ne bude razgolićen svojim vlastitim izjavama!) i na taj način lišava njemačkog čitaoca svake mogućnosti da shvati suštinu stvari. Gospodin Kautski *nije mogao* ispričati njemačkim radnicima 1918. godine o tome kako je 1905. godine bio za savez radnika sa seljacima, a ne s liberalnom buržoazijom, i na osnovu čega je branio taj savez, kakav program je projektirao za taj savez.

Udarivši nazad, Kautski pod vidom »ekonomske analize«, s pretencioznim frazama o »istorijskom materijalizmu«, brani sad potčinjavanje radnika buržoaziji, preživakavajući, pomoću citata iz menjševika Maslova, stare liberalne poglede menjševika; pri tome se citatima dokazuje nova misao o zaostalosti Rusije, a iz te nove misli izvlači se stari zaključak u tom duhu: da se, tobože, u buržoaskoj revoluciji ne smije ići dalje od buržoazije! I to — uprkos svemu onome što su govorili Marks i Engels poredeći buržoasku revoluciju 1789—1793. u Francuskoj s buržoaskom revolucijom 1848. godine u Njemačkoj![39]

Prije nego što pređemo na glavni »argument« i glavni sadržaj »ekonomske analize« kod Kautskog, napomenućemo da već prve rečenice pokazuju neobičnu zbrku misli ili nepromišljenost misli piščevih:

---

[38] Ima se u vidu članak K. Kautskog *»Pokretačke snage i perspektive ruske revolucije«*.

[39] Vidi članak. K. Marksa »Buržoazija i kontrarevolucija«, štampan u listu »Neue Rheinische Zeitung« br. 165, 169, 170 i 183. od 10, 15, 16. i 31. XII 1848.

»Ekonomsku bazu Rusije — svečano izjavljuje naš »teoretičar« — čini danas još poljoprivreda, i uz to baš sitna seljačka proizvodnja. Od nje živi oko 4/5, možda čak i 5/6 stanovništva« (str. 45). Prvo, da li ste vi, dragi teoretičaru, razmislili koliko može biti eksploatatora među tom masom sitnih proizvođača? Naravno, ne više od 1/10 svega njihova broja, a u gradovima još manje, jer je u njima krupna proizvodnja razvijenija. Uzmite čak nevjerovatno visoku cifru, uzmite da su 1/5 sitnih proizvođača eksploatatori, koji gube izborno pravo. I tada ćete dobiti da su 66% boljševika na V kongresu sovjeta predstavljali *većinu stanovništva*. A tome treba dodati da je među lijevim eserima uvijek bio impozantan dio za sovjetsku vlast, tj principijelno *svi* lijevi eseri bili su za sovjetsku vlast, a kad se jedan dio lijevih esera upustio u ustanak-avanturu u julu 1918. godine, od njih su se, iz njihove bivše partije, odvojile dvije nove partije: »narodnjaci komunisti« i »revolucionarni komunisti« (od istaknutih lijevih esera koje je još stara partija isticala na važne državne položaje; prvoj pripada, na primer, Zaks, drugoj Kolegajev).[40] Prema tome, Kautski sam pobija — nehotice! — smiješnu priču da iza boljševika stoji manjina stanovništva.

Drugo, da li ste vi, dragi teoretičaru, razmislili o tome da se sitni seljački proizvođač *neizbježno* koleba između proletarijata i buržoazije? Tu marksističku istinu, koju je potvrdila sva novija istorija Evrope, Kautski je »zaboravio« tačno kad treba, jer ona razbija u prah i pepeo svu menjševičku »teoriju« koju on ponavlja! Da Kautski nije to »zaboravio«, on ne bi mogao poricati nužnost proleterske diktature u zemlji u kojoj prevladavaju sitni seljački proizvođači. — — —

Da razmotrimo glavni sadržaj »ekonomske analize« našeg teoretičara.

Da je sovjetska vlast diktatura, to je neosporno, veli Kautski. »Ali da li je diktatura *proletarijata?*« (str. 34).

»Seljaci čine, po sovjetskom ustavu, većinu stanovništva koje ima pravo da učestvuje u zakonodavstvu i upravi. Ono što nam se servira kao diktatura *proletarijata*, ispalo bi, kad bi bilo dosljedno provedeno i kad bi jedna klasa, uopće govoreći, mogla neposredno ostvarivati diktaturu, što može samo partija, — diktatura *seljaštva*« (str. 35).

I neobično zadovoljan tako dubokim i oštroumnim rasuđivanjem, dobri Kautski pokušava da bude duhovit: »Iz-

---

[40] Do izdvajanja iz partije lijevih esera dviju novih partija — »narodnjaka-komunista« i »revolucionarnih komunista« — došlo je poslije provokacijskog ubistva njemačkog poslanika Mirbaha i bune lijevih esera 6—7. jula 1918.

lazi, dakle, da je najbezbolnije ostvarenje socijalizma osigurano kad se ono preda u ruke seljaka« (str. 35).

Vrlo iscrpno, s nizom neobično učenih citata iz poluliberalnog Maslova, naš teoretičar dokazuje novu misao: da su seljacima u interesu visoke cijene žita, mala plaća gradskih radnika, itd., itd. Te nove misli, uzgred budi rečeno, utoliko su dosadnije, kao izlaganje, utoliko je manje pažnje obraćeno na stvarno nove pojave posljeratnog vremena, na primjer na to da seljaci traže za žito ne novac, nego robu, da seljaci oskudijevaju u oruđima koja se ne mogu nabaviti u dovoljnoj mjeri ni za kakve pare. O tome još posebno niže.

Dakle, Kautski optužuje boljševike, partiju proletarijata, da je ona predala diktaturu, predala provođenje socijalizma, u ruke sitnoburžoaskog seljaštva. Vrlo lijepo, gospodine Kautski! A kakvi bi trebalo da budu, po vašem prosvijećenom mišljenju, odnosi proleterske partije prema sitnoburžoaskom seljaštvu?

O tome je naš teoretičar više volio da ništa ne kaže — po svoj prilici sjetivši se poslovice: »govoriti je srebro, šutjeti — zlato«. Ali Kautski se odao ovim rasuđivanjem:

»U početku Sovjetske Republike seljački sovjeti predstavljali su organizaciju *seljaštva* uopće. Danas ta republika proglašava da su sovjeti organizacije proletera i *siromašnih* seljaka. Imućni gube izborno pravo za sovjete. Siromašni seljak priznaje se ovdje kao trajni i masovni produkt socijalističke agrarne reforme pri „diktaturi proletarijata"« (str. 48).

Ubistvena ironija! Nju možete čuti u Rusiji od svakog buržuja: svi se buržuji zlurado vesele i smiju što Sovjetska Republika otvoreno priznaje da postoje siromašni seljaci. Oni se smiju socijalizmu. To je njihovo pravo. Ali »socijalist« koji se smije tome što poslije razornog četvorogodišnjeg rata kod nas ostaju — i dugo će ostati — siromašni seljaci, takav »socijalist« mogao se roditi samo u atmosferi masovnog renegatstva.

Čujte dalje:

... »Sovjetska Republika miješa se u odnose između bogatih i siromašnih seljaka, ali ne putem nove raspodjele zemlje. Da bi se izišlo na kraj s oskudicom gradskog stanovništva u žitu, u selo se šalju odredi naoružanih radnika, koji oduzimaju bogatim seljacima viškove žita. Jedan dio toga žita daje se gradskom stanovništvu, drugi — siromašnim seljacima« (str. 48).

Razumije se, socijalista i marksista Kautski duboko je uznemiren mišlju da se ta mjera ne proširi dalje, ne ograni-

čivši se samo na okolicu velikih građova (a ona se kod nas proširuje na čitavu zemlju). Socijalista i marksista Kautski docirajući napominje, s besprimjernom, neuporedivom, zadivljujućom hladnokrvnošću (ili tupoglavošću) filistra: ... »One (eksproprijacije imućnih seljaka) unose nov element nemira i građanskog rata u proces proizvodnje« ... (građanski rat koji se unosi u »proces proizvodnje«, to je već nešto vrhunaravno!) ... »koji za svoje ozdravljenje traži pošto-poto mir i sigurnost« (str. 49).

Da, da, što se tiče mira i sigurnosti za eksploatatore i špekulante žitom, koji sakrivaju viškove žita, gaze zakon o žitnom monopolu, dovode do gladi gradsko stanovništvo, — što se toga tiče marksisti i socijalisti Kautskom, naravno, ne ostaje ništa drugo nego da uzdahne i prolije suzu. Svi mi socijalisti i marksisti i internacionalisti — viču u jedan glas gospoda Kautski, Hajnrihi Veberi (Beč), Longei (Pariz), Makdonaldi (London), itd. — svi smo mi za revoluciju radničke klase, samo... samo da se ne narušava mir i sigurnost špekulanata žitom! I to prljavo izmećarenje kapitalistima mi prikrivamo »marksističkim« pozivanjem na »proces proizvodnje«... Ako je to marksizam, šta se onda zove lakejstvo pred buržoazijom?

Pogledajte što se dobilo kod našeg teoretičara. On optužuje boljševike da serviraju diktaturu seljaštva kao diktaturu proletarijata. I u isto vrijeme on nas optužuje da unosimo građanski rat u selo (mi to smatramo svojom *zaslugom*), da šaljemo u selo odrede naoružanih radnika, koji otvoreno govore da ostvaruju »diktaturu proletarijata i siromašnog seljaštva«, pomažu siromašnom seljaštvu, eksproprirraju od špekulanata, bogatih seljaka, viškove žita koje ovi sakrivaju gazeći zakon o žitnom monopolu.

S jedne strane, naš marksista-teoretičar je za čistu demokratiju, za podvrgavanje revolucionarne klase, vođe trudbenikâ i eksploatiranih, većini stanovništva (ubrajajući u tu većinu, dakle, i eksploatatore). S druge strane, on *protiv* nas objašnjava neizbježnost buržoaskog karaktera revolucije, buržoaskog zato što seljaštvo u cjelini stoji na tlu buržoaskih društvenih odnosa, i u isto vrijeme pretendira da zastupa proletersko, klasno, marksističko gledište!

Umjesto »ekonomske analize« — to je kaša i zbrka prvog reda. Umjesto marksizma — to su fragmenti liberalnih učenja i propovijedanje lakejstva pred buržoazijom i pred kulacima.

Pitanje koje je Kautski zapetljao boljševici su potpuno objasnili još 1905. godine. Da, naša revolucija je buržoaska *dok* idemo *zajedno* sa seljaštvom kao *cjelinom*. To smo mi

jasno da ne može biti jasnije shvaćali, stotinama i hiljadama puta od 1905. godine govorili, nikad nismo pokušavali ni da preskočimo ni da dekretima ukinemo taj neophodni stepen istorijskog procesa. Upinjanja Kautskog da nas »razgoliti« u toj tački razgoličavaju samo zbrku njegovih pogleda i njegov strah da se sjeti onog što je pisao 1905. godine, dok još nije bio renegat.

Ali 1917. godine, od *aprila* mjeseca, mnogo prije oktobarske revolucije, prije nego što smo uzeli vlast, mi smo govorili otvoreno i tumačili narodu: zaustaviti se na tome revolucija sad neće moći, jer je zemlja otišla naprijed, kapitalizam je koraknuo naprijed, neviđene razmjere uzela je razorenost, koja će *zahtijevati* (htio to neko ili ne), zahtijevati korake naprijed *k socijalizmu.* Jer drukčije ići naprijed, drukčije spasavati zemlju izmučenu ratom, drukčije *olakšavati* muke trudbenika i eksploatiranih — *nije moguće.*

Dogodilo se baš onako kako smo mi govorili. Tok revolucije potvrdio je pravilnost našeg rasuđivanja. *Najprije* zajedno s »čitavim« seljaštvom protiv monarhije, protiv veleposjednika, protiv srednjeg vijeka (i utoliko revolucija ostaje buržoaska, buržoaskodemokratska). *Zatim,* zajedno sa siromašnim sejaštvom, zajedno sa poluproletarijatom, zajedno sa svim eksploatiranim, *protiv kapitalizma,* to znači i protiv seoskih bogataša, kulaka, špekulanata, i utoliko revolucija postaje *socijalistička.* Htjeti postaviti umjetni kineski zid između jedne i druge, odvojiti ih jednu od druge ma čim drugim *osim* stepenom pripreme proletarijata i stepenom njegova ujedinjenja sa seoskom sirotinjom, značilo bi potpuno izopačavati marksizam, vulgarizirati ga, zamjenjivati ga liberalizmom. To bi značilo putem kvazinaučnih pozivanja na progresivnost buržoazije u odnosu na srednji vijek proturati reakcionarnu odbranu buržoazije u odnosu na socijalistički proletarijat.

Sovjeti, između ostalog, zato i predstavljaju kudikamo viši oblik i tip demokratizma što ujedinjavajući i uvlačeći u politiku *masu radnika i seljaka* daju najbliži »narodu« (u onom smislu u kome je Marks 1871. godine govorio o stvarno narodnoj revoluciji), najosjetljiviji barometar razvitka i rastenja političke klasne zrelosti masa. Sovjetski ustav nije pisan po nekom »planu«, nije sastavljen u kabinetima, nisu ga trudbenicima nametali buržoaski pravnici. Ne, taj ustav *izrastao* je iz toka razvitka *klasne borbe* onako kako su sazrijevale *klasne protivrječnosti.* Baš one činjenice koje je Kautski morao priznati — dokazuju to.

U početku sovjeti su ujedinjavali cijelo seljaštvo. Nerazvijenost, zaostalost, neprosvijećenost baš siromašnih seljaka

davala je rukovodstvo u ruke kulaka, bogatih, kapitalista, sitne buržoazije, sitnoburžoaskih inteligenata. To je bilo vrijeme gospodstva sitne buržoazije, menjševika i socijalista-revolucionara (smatrati jedne i druge socijalistima mogu samo glupaci ili renegati tipa Kautskog). Sitna buržoazija se neminovno, neizbježno kolebala između diktature buržoazije (Kerenski, Kornilov, Savinkov) i diktature proletarijata, jer sitna buržoazija nije sposobna ni za što samostalno po osnovnim osobinama svog ekonomskog položaja. Uzgred budi rečeno, Kautski se potpuno odrekao marksizma izvlačeći se pri analizi ruske revolucije pravnim, formalnim pojmom »demokratija«, koji služi buržoaziji za prikrivanje njena gospodstva i za obmanjivanje masa, i *zaboravljajući* na to da »demokratija« izražava, u stvari, neki put *diktaturu buržoazije*, neki put nemoćni reformizam malograđanstva koje se podvrgava toj diktaturi, itd. Po Kautskom izlazi da su u kapitalističkoj zemlji postojale buržoaske partije, da je postojala proleterska partija koja vodi za sobom većinu proletarijata, njegovu masu (boljševici), *ali da nije bilo* sitnoburžoaskih partija! Nije bilo *klasnih korijena,* sitnoburžoaskih korijena kod menjševika i esera!

Kolebanja sitne buržoazije, menjševika i esera otvorila su oči masama i odbila ogromnu većinu masa, sve »donje slojeve«, sve proletere i poluproletere, od takvih »vođa«.

U sovjetima su dobili većinu (u Petrogradu i Moskvi oko oktobra 1917. godine) boljševici, među eserima i menjševicima produbio se rascjep.

Boljševička revolucija koja je pobijedila značila je kraj kolebanja, značila je potpuno rušenje monarhije i vlastelinskog zemljoposjeda (prije oktobarske revolucije on *nije bio* uništen). *Buržoasku* revoluciju mi smo doveli *do kraja.* Seljaštvo je u cijelosti išlo za nama. Njegov antagonizam prema socijalističkom proletarijatu nije se mogao ispoljiti odmah. Sovjeti su ujedinjavali seljaštvo *uopće.* Klasna podjela u samom seljaštvu još nije bila sazrela, još nije bila izbila napolje.

Taj proces razvio se u ljeto i u jesen 1918. godine. Čehoslovački kontrarevolucionarni ustanak probudio je kulake. Rusijom se prelio talas kulačkih ustanaka. Siromašno seljaštvo učilo je ne iz knjiga, ne iz novina, *nego iz života* da su njegovi interesi nepomirljivi s interesima kulaka, bogataša, seoske buržoazije. »Lijevi eseri«, kao svaka sitnoburžoaska partija, odražavali su kolebanja masa, i u ljeto 1918. oni su se pocijepali: jedan dio pošao je zajedno s Čehoslovacima (ustanak u Moskvi, kad je Prošjan zauzevši telegraf — na jedan sat! — obavještavao Rusiju da su boljševici oboreni,

zatim izdaja glavnokomandujućeg armijom protiv Čehoslovaka Muravjova,[41] itd.); drugi dio, koji sam pomenuo gore, ostao je s boljševicima.

Zaoštravanje prehrambene krize u gradovima postavljalo je sve oštrije pitanje žitnog monopola (na koji je »zaboravio« teoretičar Kautski u svojoj ekonomskoj analizi, koja ponavlja stare stvari, pročitane prije deset godina kod Maslova!).

Stara, veleposjednička i buržoaska, čak i demokratsko-republikanska, država slala je u selo naoružane odrede kojima je faktički raspolagala buržoazija. To gospodin Kautski ne zna! U tome on ne vidi »diktaturu buržoazije«, bože sačuvaj! To je »čista demokratija«, naročito kad to odobrava buržoaski parlament! Da su Avksentjev i S. Maslov, u društvu Kerenskih, Ceretelija i njima slične publike esera i menjševika, hapsili u ljeto i u jesen 1917. članove agrarnih komiteta, to Kautski »nije čuo«, o tome on ništa ne govori.

Sva je stvar u tome što buržoaska država, koja ostvaruje diktaturu buržoazije putem demokratske republike, ne može priznati pred narodom da ona služi buržoaziji, ne može reći istinu, mora da licemjeri.

A država tipa Komune, država sovjetska, otvoreno i javno govori narodu *istinu*, izjavljujući da je ona diktatura proletarijata i siromašnog seljaštva, privlačeći sebi baš tom istinom desetke i desetke miliona novih građana, potlačenih u svakoj demokratskoj republici, koje sovjeti uvlače u politiku, u *demokratiju*, u upravljanje državom. Sovjetska republika šalje u sela odrede naoružanih radnika; u prvom redu svjesnijih, iz prijestolnica. Ti radnici nose socijalizam u selo, privlače na svoju stranu sirotinju, organiziraju je i prosvjećuju, pomažu joj da *uguši otpor buržoazije*.

Svi koji poznaju stvari i koji su bili na selu govore da naše selo tek u ljeto i u jesen 1918. *samo* preživljuje »oktobarsku« (tj. proletersku) »revoluciju«. Nastupa prelom. Umjesto talasa kulačkih ustanaka dolazi uzdizanje seoske sirotinje, rastenje »komiteta seoske sirotinje«. U armiji raste broj komesara iz redova radnika, oficira iz redova radnika, komandanata divizija i armija iz redova radnika. Dok Kaut-

---

[41] Izdaja komandanta sovjetskih trupa na Istočnom frontu M. A. Muravjova bila je tijesno povezana s bunom lijevih esera u julu 1918. Muravjov je, stigavši 10. jula u Simbirsk, izjavio da ne priznaje Brestlitovski mir i da objavljuje rat Njemačkoj. Radiogramom je pozvao bjelogardejce od Samare do Vladivostoka da počnu ofanzivu na Moskvu. Sovjetska vlada morala je poduzeti izvanredne mjere za likvidaciju Muravjovljeve avanture.

ski prestrašen julskom (1918) krizom[42] i drekom buržoazije, klipše za buržoazijom i piše čitavu brošuru prožetu uvjerenjem da se boljševici nalaze pred padom, da će ih oboriti seljaci, dok Kautski vidi u otcjepljenju lijevih esera »sužavanje« (str. 37) kruga onih koji podržavaju boljševike, — dotle *stvarni* krug pristalica boljševizma *raste neizmjerno*; jer se bude i stupaju u *samostalan* politički život deseci i deseci miliona seoske sirotinje, oslobađajući se tutorstva i utjecaja kulaka i seoske buržoazije.

Mi smo izgubili stotine lijevih esera, beskarakternih inteligenata i kulaka iz redova seljaka, mi smo dobili milione predstavnika seoske sirotinje.*

Godinu dana poslije proleterske revolucije u prijestonicama nastupila je, pod njenim uticajem i uz njenu pomoć, proleterska revolucija u zabačenim selima, koja je definitivno učvrstila sovjetsku vlast i boljševizam, definitivno dokazala da u zemlji nema snaga protiv nje.

Završivši buržoaskodemokratsku revoluciju zajedno sa seljaštvom uopće, proletarijat Rusije prešao je definitivno na revoluciju socijalističku kad mu je pošlo za rukom da pocijepa selo, da priključi sebi njegove proletere i poluproletere, da ih ujedini protiv kulaka i buržoazije, dakle i protiv seljačke buržoazije.

Da boljševički proletarijat prijestonica i krupnih industrijskih centara nije bio sposoban da okupi oko sebe seosku sirotinju protiv bogatog seljaštva, time bi bila dokazana »nezrelost« Rusije za socijalističku revoluciju, u tom slučaju seljaštvo bi ostalo »cijelo«, tj. ostalo bi pod ekonomskim, političkim i duhovnim rukovodstvom kulaka, bogataša, buržoazije, u tom slučaju revolucija ne bi prešla okvire buržoaskodemokratske revolucije. (Ali ni u tom slučaju, u zagradi rečeno, ne bi bilo dokazano da proletarijat nije smio uzimati vlast, jer je samo proletarijat stvarno doveo do kraja buržoaskodemokratsku revoluciju, samo proletarijat je učinio nešto ozbiljno za približavanje svjetske proleterske revolucije, samo proletarijat je stvorio sovjetsku državu, drugi korak, poslije Komune, u pravcu socijalističke države).

---

[42] Pod *julskom krizom* Lenjin ima u vidu kulačke kontrarevolucionarne pobune u centralnim gubernijama Rusije, u Povolžju, na Uralu i u Sibiru u ljeto 1918. Organizirali su ih menjševici i eseri uz pomoć inostranih intervenata.

* Na VI kongresu sovjeta (7—9. XI 1918) bilo je 967 deputata s odlučujućim glasom, od kojih 950 boljševika; a sa savjetodavnim glasom 351 deputat, od kojih 335 boljševika. Ukupno 97% boljševika.

S druge strane, da je boljševički proletarijat pokušao odmah, u oktobru-novembru 1917, da »dekretira« građanski rat ili »uvođenje socijalizma« na selu, ne sačekavši klasno raslojenje sela, ne *pripremivši* ga i ne provevši ga, da je pokušao da izvede stvar bez privremenog bloka (saveza) sa seljaštvom uopće, bez niza ustupaka srednjem seljaku, itd., — to bi bilo *blankističko*[43] izopačavanje marksizma, to bi bio pokušaj manjine da nametne svoju volju većini, to bi bio teoretski apsurd, neshvaćanje činjenice da je općeseljačka revolucija *još* revolucija buržoaska i da nju *bez niza prelaza, prelaznih stupnjeva,* nije moguće učiniti socijalističkom u zaostaloj zemlji.

Kautski je *sve* pomiješao u veoma važnom teoretskom i političkom pitanju i u praksi ispao naprosto izmećar buržoazije koji viče protiv diktature proletarijata.

Isto takvu, ako ne i veću, zbrku unio je Kautski i u drugo veoma interesantno i veoma važno pitanje, u pitanje: da li je bila principijelno pravilno postavljena, a zatim — da li je bila svrsishodno provedena *zakonodavna* djelatnost Sovjetske Republike u agrarnom preobražaju, tom veoma teškom i u isto vrijeme veoma važnom socijalističkom preobražaju? Mi bismo bili neizmjerno zahvalni svakom zapadnoevropskom marksisti kad bi on, upoznavši se bar s najvažnijim dokumentima, dao *kritiku* naše politike, jer bi nam time vrlo mnogo pomogao, pomogao bi i revoluciji koja sazrijeva u cijelom svijetu. Ali Kautski daje umjesto kritike nevjerovatnu teoretsku zbrku, koja pretvara marksizam u liberalizam, a u praksi — prazne, zlobne, malograđanske ispade protiv boljševika. Neka sudi čitalac:

»Krupni zemljoposjed postao je uslijed revolucije neodrživ. To se odmah jasno vidjelo. On je morao biti predan seljačkom stanovništvu«... (To nije tačno, gospodine Kautski: vi stavljate ono što je za vas »jasno« na mjesto odnosa raznih *klasa* prema pitanju; istorija revolucije dokazala je da je koaliciona vlada buržuja sa sitnim buržujima, s menj-

---

[43] *Blankizam* — struja u francuskom socijalističkom pokretu koju je vodio istaknuti revolucionar, predstavnik francuskog utopijskog komunizma, Luj Ogist Blanki (1805—1881). Zamjenjujući djelatnost revolucionarne partije akcijom šačice zavjerenika, blankisti nisu vodili računa o revolucionarnoj situaciji, neophodnoj za pobjedu ustanka, i zanemarivali su vezu s masama.

ševicima i eserima, vodila politiku održanja krupnog zemljoposjeda. To su napose dokazali zakon S. Maslova i hapšenja članova agrarnih komiteta.[44] Bez diktature proletarijata »seljačko stanovništvo« ne bi pobijedilo veleposjednika, koji se ujedinio s kapitalistom).

...»Međutim u pitanju: u kojim oblicima je imalo to da se dogodi — jedinstva nije bilo. Moguća su bila razna rješenja«... (Kautskom zadaje najveću brigu »jedinstvo« »socijalista«, bez obzira na to ko su oni što se nazivaju tim imenom. Činjenicu da osnovne klase kapitalističkog društva moraju dolaziti do raznih rješenja, on zaboravlja.)...»Sa socijalističkog gledišta najracionalnije bi bilo predati krupna imanja u državno vlasništvo i ostaviti seljacima, koji su dotle radili na njima kao najamni radnici, da ih obrađuju u zadružnim oblicima. Ali to rješenje pretpostavlja seoske radnike, kojih u Rusiji nema. Drugo rješenje moglo bi da bude predaja krupnog zemljoposjeda u državno vlasništvo, s tim da se on podijeli na parcele koje se daju pod zakup seljacima s malo zemlje. U tom slučaju bilo bi još ostvareno nešto od socijalizma«...

Kautski se izvlači, kao uvijek, čuvenim: s jedne strane, ne može se ne priznati, s druge strane, treba priznati. On stavlja razna rješenja *jedno pored drugog*, ne baveći se problemom — jedino realnim, jedino marksističkim problemom — kakvi moraju biti *prelazi* od kapitalizma ka komunizmu u takvim i takvim *posebnim uslovima*. U Rusiji ima seoskih najamnih radnika, ali ih ima malo, i pitanja, koje je sovjetska vlast *postavila:* kako preći na komunsko i zadružno obrađivanje zemlje, Kautski se nije dotakao. Najzanimljivije je, međutim, što bi Kautski htio da vidi »nešto od socijalizma« u davanju zemljišnih parcela pod zakup. To je, u stvari, *sitnoburžoaska* parola, i »od socijalizma« tu nema *ničeg*. Ako »država« koja daje zemlju pod zakup *nije* država tipa Komune, nego parlamentarna buržoaska republika (a Kautski

[44] Riječ je o eserovskom nacrtu zakona koji je ministar poljoprivrede S. L. Maslov podnio Privremenoj vladi nekoliko dana prije oktobarske revolucije. Nacrt zakona je predviđao da se pri agrarnim komitetima stvori poseban arendni (zakupni) fond kojemu bi se predavala državna i manastirska zemlja. Veleposjedničko vlasništvo na zemlju bi se sačuvalo. Veleposjednici bi predavali privremenom arendnom fondu samo one zemlje koje su ranije davali pod zakup, pri čemu bi zakupninu za »arendirane zemlje« dobivali veleposjednici, a plaćali seljaci. Privremena vlada je hapsila članove agrarnih komiteta kao odgovor na seljačke ustanke i seljačko zaposjedanje veleposjedničke zemlje.

stalno polazi od te pretpostavke), davanje zemlje pod zakup u obliku parcele biće tipična *liberalna reforma*.

O tome da je sovjetska vlast ukinula *svako* vlasništvo na zemlju, Kautski ne govori ništa. Još gore. On vrši nevjerovatno podmetanje citirajući dekrete sovjetske vlasti na taj način što ispušta ono što je najbitnije.

Rekavši da »sitna proizvodnja teži za potpunim privatnim vlasništvom na sredstva za proizvodnju«, da bi Ustavotvorna skupština bila »jedini autoritet« koji može da spriječi podjelu (tvrđenje koje će izazvati smijeh u Rusiji, jer svi znaju da radnici i seljaci smatraju autoritetima *samo* sovjete, a Ustavotvorna skupština postala je parola Čehoslovaka i veleposjednika), — Kautski nastavlja:

»Jedan od prvih dekreta sovjetske vlade odredio je: 1. Veleposjedničko vlasništvo na zemlju ukida se odmah bez ikakva otkupa. 2. Veleposjednička imanja, kao i sve krunske, manastirske i crkvene zemlje, sa svim svojim živim i mrtvim inventarom, zgradama i svim pripadnostima prelaze na raspolaganje općinskih agrarnih komiteta sreskih sovjeta seljačkih deputata, dok Ustavotvorna skupština ne riješi pitanje zemlje«.

Citiravši *samo te dvije tačke*, Kautski izvodi zaključak:

»Pozivanje na Ustavotvornu skupštinu ostalo je mrtvo slovo. Faktički su seljaci pojedinih općina mogli raditi sa zemljom šta su htjeli« (str. 47).

Eto vam obrasca »kritike« Kautskog! Eto vam »učenog« rada koji najviše liči na falsifikat. Njemačkom čitaocu sugerira se da su boljševici kapitulirali pred seljaštvom u pitanju privatnog vlasništva na zemlju! da su boljševici pustili da seljaci rascjepkano (»pojedine općine«) rade šta hoće!

A u stvari, dekret koji Kautski citira — prvi dekret, koji je izdan 26. oktobra 1917 (po starom kalendaru) — sastoji se ne od dva člana, nego od pet članova *plus* osam članova »instrukcije«, pri čemu je za instrukciju rečeno da ona »treba služiti kao rukovodstvo«.

U trećem članu dekreta kaže se da imanja prelaze *»narodu«*, da je obavezno sastavljanje »tačnog popisa cjelokupne konfiscirane imovine« i »najstrože revolucionarno čuvanje«. A u instrukciji se govori da se »pravo privatnog vlasništva na zemlju, ukida zauvijek«, da »zemljišta s visokokulturnim gospodarstvima« *»ne podliježu podjeli«*, da »sav privredni inventar konfisciranih zemalja, živi i mrtvi, prelazi u isključivo korišćenje države ili općine, u zavisnosti od veli-

čine i značaja njihova, bez otkupa«, da »sva zemlja ulazi u općenarodni zemljišni fond«.

Dalje, u isto vrijeme kad je raspuštena Ustavotvorna skupština (5. I 1918), Treći kongres sovjeta donio je »*Deklaraciju prava* radnog i eksploatiranog naroda«, koja je sad ušla u Osnovni zakon Sovjetske Republike. Član II, 1. te deklaracije kaže da se »privatno vlasništvo na zemlju ukida« i da se »uzorna dobra i poljoprivredna preduzeća proglašavaju nacionalnim vlasništvom«.

Prema tome, pozivanje na Ustavotvornu skupštinu *nije* ostalo mrtvo slovo, jer je druga općenarodna predstavnička institucija, kudikamo autoritetnija u očima seljaka, uzela na sebe rješenje agrarnog pitanja.

Dalje, 6 (19) februara 1918. objavljen je zakon o socijalizaciji zemlje, koji još jedanput potvrđuje ukidanje svakog vlasništva na zemlju, predaje raspolaganje zemljom i *svim privatnovlasničkim* inventarom sovjetskim vlastima *pod kontrolom federativne sovjetske vlasti;* kao jedan od zadataka raspolaganja zemljom postavlja

»razvijanje kolektivnog gospodarstva u poljoprivredi kao povoljnijeg u smislu uštede rada i proizvoda, za račun gospodarstva inokosnih, u cilju prelaza na socijalističko gospodarstvo« (čl. 11, tačka *d*).

Uvodeći *ujednačeno* korištenje zemlje, taj zakon na osnovno pitanje: »ko ima pravo uživati zemlju«, odgovara:

»(Čl. 20.). Pojedinim zemljišnim parcelama za društvene i lične potrebe u granicama Sovjetske Federativne Republike Rusije mogu se koristiti: A) U kulturno-prosvjetne svrhe: 1) država, u licu organa sovjetske vlasti (federativne, oblasne, gubernijske, sreske, općinske i seoske). 2) Društvene organizacije (pod kontrolom i s dozvolom mjesne sovjetske vlasti). B) Za poljoprivredne svrhe: 3) Poljoprivredne komune. 4) Poljoprivredne zadruge. 5) Seoske zajednice. 6) Pojedine porodice i osobe«...

Čitalac vidi da je Kautski potpuno izvrnuo stvar i njemačkom čitaocu apsolutno krivo predstavio agrarnu politiku i agrarno zakonodavstvo proleterske države u Rusiji.

Teoretski važna, osnovna, pitanja Kautski čak nije umio ni postaviti!

Ta pitanja su sljedeća:

(1) ujednačenost korištenja zemljom i

(2) nacionalizacija zemlje, — odnos jedne i druge mjere prema socijalizmu uopće i prema prelazu od kapitalizma ka komunizmu napose.

(3) kolektivno obrađivanje zemlje kao prelaz od sitne iscjepkane zemljoradnje na krupnu društvenu; odgovara li postavljanje toga pitanja u sovjetskom zakonodavstvu zahtjevima socijalizma?

Što se tiče prvog pitanja, potrebno je zadržati se prije svega na ovim dvjema osnovnim činjenicama: (a) boljševici su i pri ocjenjivanju iskustva 1905. godine (pozvaću se, na primjer, na svoj rad o agrarnom pitanju u prvoj ruskoj revoluciji) ukazivali na demokratskoprogresivno, demokratskorevolucionarno značenje parole ujednačenosti i 1917. godine, *prije* oktobarske revolucije, potpuno određeno govorili o tome. (b) Provodeći zakon o socijalizaciji zemlje, — zakon čija je »duša« parola ujednačenog uživanja zemlje, — boljševici su potpuno precizno i određeno rekli: ta ideja nije naša, mi se s tom parolom ne slažemo, ali smatramo svojom dužnošću da je provodimo, jer je ona zahtjev ogromne većine seljaka. A ideja i zahtjevi većine trudbenika moraju biti *iživljeni od njih samih;* ni »ukinuti« ni »preskočiti« te zahtjeve nije moguće. Mi boljševici *pomagaćemo* seljaštvu da iživi sitnoburžoaske parole, da *pređe* od njih što prije i što lakše na socijalističke.

Teoretičar-marksist koji bi htio da pomogne radničkoj revoluciji svojom naučnom analizom morao bi odgovoriti, prvo, da li je tačno da ideja ujednačenosti korištenja zemljom ima demokratskorevolucionarno značenje, značenje dovođenja do kraja *buržoaskodemokratske* revolucije? Drugo, da li su boljševici pravilno postupili kad su svojim glasovima provodili (i najlojalnije poštovali) sitnoburžoaski zakon o ujednačenosti?

Kautski čak nije ni *opazio* u čemu je, teoretski, suština pitanja!

Kautski nikad ne bi mogao pobiti činjenicu da ideja ujednačenosti ima progresivno i revolucionarno značenje u buržoaskodemokratskom prevratu. Dalje taj prevrat ne može ići. Dolazeći do kraja, on *utoliko jasnije,* utoliko *prije,* utoliko *lakše* pokazuje pred masama *nedovoljnost* buržoaskodemokratskih rješenja, neophodnost prelaženja njihovih okvira, prelaženja na *socijalizam.*

Seljaštvo koje je zbacilo carizam i veleposjednike sanja o ujednačenosti, i nikakva sila ne bi mogla stati na put seljacima oslobođenim i od veleposjednika i od *buržoasko*-parlamentarne, republikanske države. Proleteri vele seljacima: mi ćemo vam pomoći da dođete do »idealnog« kapitalizma, jer ujednačenost korištenja zemljom jest idealizacija kapitalizma s gledišta sitnog proizvođača. I u isto vrijeme mi će-

mo vam pokazati nedovoljnost toga, nužnost prelaza na društveno obrađivanje zemlje.

Bilo bi interesantno vidjeti na koji bi način Kautski pobijao pravilnost *takvog* rukovođenja seljačkom borbom od strane proletarijata!

Kautski je više volio da izbjegne pitanje...

Dalje, Kautski je direktno obmanuo njemačke čitaoce sakrivši od njih da je u *zakonu* o zemlji sovjetska vlast dala *direktnu* prednost komunama i zadrugama, postavivši ih na prvo mjesto.

Sa seljaštvom do kraja buržoaskodemokratske revolucije, — sa siromašnim, proleterskim i poluproleterskim dijelom seljaštva naprijed u socijalističku revoluciju! To je bila politika boljševika, i to je bila jedina marksistička politika.

A Kautski se zapliće, ne umije da postavi nijedno pitanje! S jedne strane, on *ne smije* reći da su se proleteri morali razići sa seljaštvom u pitanju ujednačenosti, jer on osjeća apsurdnost takvog razmimoilaženja (a uz to je Kautski 1905. godine, dok još nije bio renegat, jasno i otvoreno branio savez radnika i seljaka kao uvjet pobjede revolucije). S druge strane, Kautski citira sa simpatijama liberalne trivijalnosti menjševika Maslova, koji »dokazuje« utopičnost i reakcionarnost sitnoburžoaske jednakosti *s gledišta socijalizma*, i ništa ne govori o progresivnosti i revolucionarnosti sitnoburžoaske borbe za jednakost, za ujednačenost, *s gledišta buržoaskodemokratske revolucije.*

Kod Kautskog imamo zbrku kojoj nema kraja: ne zaboravite da Kautski (1918. godine) *insistira* na *buržoaskom* karakteru ruske revolucije. Kautski (1918. godine) zahtijeva: ne prelazite taj okvir! I taj isti Kautski vidi »nešto *od socijalizma«* (za *buržoasku* revoluciju) u *sitnoburžoaskoj* reformi, u davanju parcela *siromašnim* seljacima (tj. u približavanju k ujednačenosti)!!

Neka razumije ko može!

Povrh toga, Kautski pokazuje filistarsku nesposobnost da uzme u obzir stvarnu politiku određene partije. On citira *fraze* menjševika Maslova, *ne želeći da vidi stvarnu* politiku menjševičke partije 1917. godine, kad je ona, u »koaliciji« s veleposjednicima i kadetima, branila faktički *liberalnu agrarnu reformu i sporazum s veleposjednicima* (dokaz: hapšenja članova agrarnih komiteta i nacrt zakona S. Maslova).

Kautski nije opazio da fraze P. Maslova o reakcionarnosti i utopičnosti sitnoburžoaske jednakosti prikrivaju u stvari menjševičku politiku *sporazuma* seljaka s veleposjednicima (tj. vučenja za nos seljaka od strane veleposjednika)

umjesto *revolucionarnog* obaranja veleposjednika od strane seljaka.

E jeste »marksist« taj Kautski!

Baš boljševici su strogo uzeli u obzir razliku između buržoaskodemokratske revolucije i socijalističke revolucije: dovodeći do kraja prvu, oni su otvarali vrata za prelaz na drugu. To je jedino revolucionarna i jedino marksistička politika.

I uzalud ponavlja Kautski bezube liberalne viceve: »Još nigdje i nikad nisu sitni seljaci pod utjecajem teoretskih uvjerenja prelazili na kolektivnu proizvodnju« (50).

Jako duhovito!

Nigdje i nikad sitni seljaci velike zemlje nisu bili pod utjecajem proleterske države.

Nigdje i nikad sitni seljaci nisu dolazili do otvorene klasne borbe, borbe siromašnih seljaka protiv bogatih, koja je išla sve do građanskog rata među njima, *u situaciji* propagandističke, političke, ekonomske i vojne podrške siromašnih od strane proleterske državne vlasti.

Nigdje i nikad nije bilo takvog bogaćenja špekulanata i bogataša od rata, uz takvo propadanje mase seljaka.

Kautski ponavlja otrcane stvari, mlati praznu slamu, bojeći se i da pomisli o novim zadacima proleterske diktature.

A šta ćemo, dragi Kautski, ako seljaci *nemaju* oruđa za sitnu proizvodnju, a proleterska država im *pomaže* da nabavljaju mašine za kolektivno obrađivanje zemlje, — je li to »teoretsko uvjerenje«?

Pređimo na pitanje nacionalizacije zemlje. Naši narodnjaci, među njima svi lijevi eseri, poriču da je mjera koja je kod nas provedena — nacionalizacija zemlje. Oni teoretski nisu u pravu. Ukoliko mi ostajemo u okviru robne proizvodnje i kapitalizma, utoliko ukidanje privatnog vlasništva na zemlju jest nacionalizacija zemlje. Riječ »socijalizacija« izražava samo tendenciju, želju, pripremanje prelaza u socijalizam.

Kakav mora biti stav marksista prema nacionalizaciji zemlje?

Kautski i ovdje ne umije čak postaviti teoretsko pitanje ili — što je još gore — namjerno obilazi pitanje, iako znamo, iz ruske literature, da su Kautskom poznati stari sporovi među ruskim marksistima oko pitanja nacionalizacije zemlje, municipalizacije zemlje (predaja krupnih imanja mjesnim samoupravama), podjele zemlje.

Direktno šegačenje s marksizmom je tvrđenje Kautskog da bi predaja krupnih imanja državi i njihovo davanje pod zakup, u manjim parcelama, seljacima s malo zemlje ostva-

rivala »nešto od socijalizma«. Mi smo već pokazali da tu nema nikakvog socijalizma. Ali to nije sve: tu nema ni *buržoaskodemokratske* revolucije dovedene do kraja. Kautskom se desila grdna nezgoda: on je povjerovao menjševicima. Iz toga je proizišao kuriozum: Kautski koji brani buržoaski karakter naše revolucije, koji optužuje boljševike zbog toga što su naumili da idu u socijalizam, *sam* servira liberalnu reformu pod vidom socijalizma, *ne dovodeći tu reformu* do potpunog čišćenja svega što je srednji vijek u odnosima zemljišnog posjeda! Kod Kautskog, kao i kod njegovog savjetnika-menjševika, imamo odbranu liberalne buržoazije, koja se boji revolucije, umjesto odbrane dosljedne buržoaskodemokratske revolucije.

Stvarno, zašto pretvarati u državno vlasništvo samo krupna imanja, a ne svu zemlju? Liberalna buržoazija postiže time najveće čuvanje starine (tj. najmanju dosljednost u revoluciji) i najveću lakoću vraćanja na staro. Radikalna buržoazija, tj ona koja buržoasku revoluciju dovodi do kraja, ističe parolu *nacionalizacije zemlje.*

Kautskom, koji je u davno prošlim vremenima, gotovo prije 20 godina, napisao odličan marksistički rad o agrarnom pitanju, moraju biti poznate Marksove riječi da je nacionalizacija zemlje — *dosljedna* parola *buržoazije.*[45] Kautski mora znati za Marksovu polemiku s Rodbertusom i za izvrsna Marksova objašnjenja u »Teorijama o višku vrijednosti«, u kojima je neobično jasno pokazano i revolucionarno, u buržoaskodemokratskom smislu, značenje nacionalizacije zemlje.

Menjševik P. Maslov, kojeg je Kautski tako nesretno izabrao za svog savjetnika, negirao je da bi ruski seljaci mogli pristati na nacionalizaciju sve zemlje (računajući tu i seljačku). Taj pogled Maslova mogao je donekle biti u vezi s njegovom »originalnom« teorijom (koja ponavlja buržoaske kritičare Marksa), naime s negiranjem apsolutne rente i priznavanjem »zakona« (ili »fakta«, kako je govorio Maslov) »opadajuće plodnosti tla«.

U stvari se još u revoluciji 1905. godine vidjelo da je ogromna većina seljaka Rusije, i općinara i individualnih vlasnika, za nacionalizaciju sve zemlje. Revolucija od 1917. godine potvrdila je i, poslije prelaska vlasti u ruke proletarijata, ostvarila to. Boljševici su ostali vjerni marksizmu, nisu pokušavali (uprkos Kautskom koji nas za to optužuje — bez trunka dokaza) da »preskoče« buržoaskodemokratsku revoluciju. Boljševici su prije svega pomogli najradikalnijim, najrevolucionarnijim, najbližim proletarijatu buržoaskode-

[45] Karl Marks, »Teorije o višku vrijednosti«, drugi dio.

mokratskim ideolozima seljaštva, lijevim eserima, da provedu ono što je faktički predstavljalo nacionalizaciju zemlje. 26. X 1917, tj. prvog dana proleterske, socijalističke revolucije, privatno vlasništvo na zemlju u Rusiji je ukinuto. Time je stvoren temelj, najsavršeniji s gledišta razvitka kapitalizma (ne raskidajući s Marksom, Kautski neće moći da to porekne), i stvoren je u isto vrijeme agrarni sistem koji je *najelastičniji* u smislu prelaza k socijalizmu. S buržoaskodemokratskog gledišta, revolucionarno seljaštvo u Rusiji *nema kud dalje:* ničeg »idealnijeg«, s toga gledišta, ničeg »radikalnijeg« (s istog gledišta) od nacionalizacije zemlje i jednakosti korišćenja zemlje *ne može biti.* Baš boljševici, samo boljševici, samo zahvaljujući pobjedi *proleterske* revolucije, pomogli su seljaštvu da buržoaskodemokratsku revoluciju stvarno dovede do kraja. I samo tim oni su učinili maksimum za olakšanje i ubrzanje prelaza na socijalističku revoluciju.

Po ovome se može suditi kakvu nevjerovatnu zbrku servira čitaocu Kautski, koji optužuje boljševike da ne shvaćaju buržoaski karakter revolucije i koji sam do te mjere odstupa od marksizma da *šuti* o nacionalizaciji zemlje i predstavlja najmanje revolucionarnu (s buržoaskog gledišta), liberalnu agrarnu reformu kao »nešto od socijalizma«! — —

Došli smo do trećeg od gore postavljenih pitanja, do pitanja koliko je proleterska diktatura u Rusiji uzela u obzir neophodnost prelaza na kolektivno obrađivanje zemlje. Kautski i ovdje vrši nešto što vrlo mnogo liči na falsifikat: on citira samo »teze« jednog boljševika koje govore o zadatku prelaza na kolektivno obrađivanje zemlje! Citiravši jednu od tih teza, naš »teoretičar« pobjedonosno kliče:

»Time što se nešto proglašava za zadatak, zadatak se, na žalost, ne rješava. Kolektivna poljoprivreda u Rusiji osuđena je zasada na to da ostane na papiru. Još nigdje i nikad sitni seljaci nisu prelazili na kolektivnu proizvodnju na osnovu teoretskih uvjerenja« (50).

Još nigdje i nikad nije bilo literarnog švindleraja kao što je ovaj do kojeg se srozao Kautski. On citira »teze« ne spominjući *zakon* sovjetske vlasti. On govori o »teoretskom uvjerenju« šuteći o proleterskoj državnoj vlasti koja ima u rukama i tvornice i robu! Sve što je pisao marksista Kautski u »Agrarnom pitanju« 1899. o pitanju sredstava koja ima u rukama proleterska država za postepeno prevođenje sitnih seljaka u socijalizam — zaboravio je renegat Kautski 1918. godine.

Naravno, nekoliko stotina od države pomaganih poljoprivrednih komuna i sovjetskih gospodarstava (tj. za račun države od strane radničkih asocijacija obrađivanih krupnih imanja), — to je vrlo malo. Ali zar se može nazvati »kritikom« prelaženje Kautskog preko te činjenice?

Nacionalizacija zemlje, koju je u Rusiji provela proleterska diktatura, najbolje je osigurala dovođenje do kraja buržoaskodemokratske revolucije, — čak i za slučaj kad bi pobjeda kontrarevolucije udarila nazad od nacionalizacije k podjeli (taj slučaj ja sam specijalno analizirao u brošuri o agrarnom programu marksista u revoluciji 1905. godine). A osim toga, nacionalizacija zemlje pružila je najveće mogućnosti proleterskoj državi da prelazi na socijalizam u poljoprivredi.

Sve u svemu: teoretski, Kautski nam je dao nevjerovatnu kašu, s potpunim odricanjem od marksizma; a u praksi — lakejstvo pred buržoazijom i njenim reformizmom. Lijepa kritika, nema šta!

* *
*

»Ekonomska analiza« industrije počinje kod Kautskog ovim veličajnim rasuđivanjem:

U Rusiji postoji krupna kapitalistička industrija. Zar nije moguće na toj osnovi izgraditi socijalističku proizvodnju? »Tako bi se moglo misliti kad bi se socijalizam sastojao u tome što bi radnici pojedinih tvornica i rudnika uzimali ove u vlasništvo« (bukvalno: prisvajali ih) »da bi zasebno eksploatirali svaku od tvornica« (52). »Baš danas, 5. avgusta, kad pišem ove retke — dodaje Kautski — javljaju iz Moskve o jednom Lenjinovu govoru od 2. avgusta, u kojem je on, kako javljaju, rekao: »Radnici čvrsto drže tvornice u svojim rukama, a seljaci neće dati zemlju veleposjednicima«. Parola: »tvornica — radnicima, zemlja — seljacima bila je dosad ne socijaldemokratska, nego anarhosindikalistička« (52—53).

Ispisali smo cijelo ovo rasuđivanje da bi ruski radnici, koji su prije cijenili Kautskog, i cijenili ga zasluženo, sami vidjeli metode prebjega buržoaziji.

Zamislite samo: 5. avgusta, kad je već postojala masa dekreta o nacionalizaciji tvornica u Rusiji, pri čemu nijednu tvornicu nisu bili »prisvojili« radnici, nego su *sve* bile predane u vlasništvo republike, — 5. avgusta Kautski, na osnovu očigledno švindlerskog tumačenja jedne rečenice iz mog govora, sugerira njemačkim čitaocima misao da se u Rusiji tvornice predaju pojedinim radnicima! I Kautski poslije toga

u desecima i desecima redaka preživa to: da se tvornice ne smiju pojedinačno predavati radnicima!

To nije kritika, nego metoda lakeja buržoazije koga su najmili kapitalisti da kleveće radničku revoluciju.

Tvornice treba predavati državi, ili općini ili potrošačkim zadrugama — piše još i još jednom Kautski i na kraju dodaje:

»Tim putem se i pokušalo ići sad u Rusiji«... Sad!! šta to znači? u avgustu? Zar Kautski nije mogao nabaviti od svog Štejna, Akselroda ili od drugih prijatelja ruske buržoazije prevod bar jednog dekreta o tvornicama?

...»Dokle se pri tome došlo, ne vidi se još. Ta strana Sovjetske Republike je svakako od najvećeg interesa za nas, ali ona, na žalost, još lebdi u potpunom mraku. Dekreta ima dovoljno«... (zato Kautski ignorira njihov *sadržaj* ili ga krije od svojih čitalaca!), »ali nema dovoljno pouzdanih vijesti o djelovanju tih dekreta. Socijalistička proizvodnja nemoguća je bez svestrane, detaljne i pouzdane statistike, koja brzo informira. A takve statistike Sovjetska Republika još nema. Ono što mi doznajemo o njenu ekonomskom djelovanju nevjerovatno je protivrječno i nikako se ne može provjeriti. I to je jedan od rezultata diktature i ugušivanja demokratije. Jer slobode štampe i govora nema...« (53).

Eto kako se piše istorija! Od »slobodne« štampe kapitalista i dutovaca Kautski bi dobio podatke o tvornicama koje prelaze radnicima... Divan je taj natklasni »ozbiljni učenjak«, zaista! Nijednu od bezbrojnih činjenica koje svjedoče da se tvornice predaju *samo* Republici, da njima upravlja organ sovjetske vlasti, Vrhovno vijeće narodne privrede, koji je sastavljen pretežno od delegata radničkih sindikalnih saveza, — nijednu od tih činjenica Kautski ne želi ni dotaći. On uporno s tvrdoglavošću čovjeka u futroli, tjera svoje: dajte mi mirnu demokratiju, bez građanskog rata, bez diktature, s dobrom statistikom (Sovjetska Republika stvorila je statističku ustanovu i privukla je sve najbolje statističke snage Rusije, ali, naravno, do idealne statistike ne može se doći odmah). Jednom riječi, revoluciju bez revolucije, bez ogorčene borbe, bez nasilja, — eto što traži Kautski. To je — kao kad bi čovjek tražio štrajk bez burne strasnosti radnika i poslodavaca. Razlikujte sad takvog »socijalista« od najobičnijeg liberalnog činovnika!

I oslanjajući se na takav »činjenički materijal«, tj. namjerno prelazeći s potpunim prezirom preko mnogobrojnih činjenica, Kautski »zaključuje«:

»Pitanje je da li je ruski proletarijat što se tiče stvarnih, praktičnih tekovina, ne dekretâ, dobio u Sovjetskoj Republici više nego što bi dobio od Ustavotvorne skupštine, u kojoj su, isto kao i u sovjetima, bili u većini socijalisti, iako druge boje« (58).

Biser, zar ne? Mi savjetujemo poštovaocima Kautskog da ovu izreku što šire populariziraju među ruskim radnicima, jer boljeg materijala za ocjenu svog političkog pada Kautski nije mogao dati. Kerenski je također bio »socijalist«, drugovi radnici, samo »druge boje!« Istoričar Kautski zadovoljava se nadimkom, nazivom koje su »prisvojili« desni eseri i menjševici. O činjenicama koje govore da su za vrijeme Kerenskog menjševici i desni eseri podržavali imperijalističku politiku i maroderstvo buržoazije, istoričar Kautski neće ni da čuje; preko toga da je Ustavotvorna skupština davala većinu baš tim junacima imperijalističkog rata i buržoaske diktature on prelazi šutke. I to se zove »ekonomska analiza«! ...

Na kraju još jedan primjer »ekonomske analize«:

...»Sovjetska Republika, poslije devet mjeseci svog postojanja, umjesto da proširi opće blagostanje mora da objašnjava odakle dolazi opća bijeda« (41).

Kadeti su nas navikli na takva rasuđivanja. Tako rasuđuju svi izmećari buržoazije u Rusiji: dajte, vele, poslije 9 mjeseci opće blagostanje — poslije četvorogodišnjeg razornog rata, uz to kad inozemni kapital pruža svestranu pomoć sabotaži i ustancima buržoazije u Rusiji. Apsolutno nikakve razlike, ni traga od razlike između Kautskog i kontrarevolucionarnog buržuja u stvari nije ostalo. Slatke riječi, koje nisu ništa drugo do falsifikat »socijalizma«, ponavljaju ono što grubo, bez uvijanja, bez uljepšavanja, govore kornilovci i dutovci i krasnovci u Rusiji.

* *
*

Gornje retke napisao sam 9. novembra 1918. U noći između 9. i 10. stigle su iz Njemačke vijesti o pobjedonosnoj revoluciji, koja je prvo izbila u Kilu i drugim sjevernim i primorskim gradovima gdje je vlast prešla u ruke radničkih i vojničkih vijeća, zatim u Berlinu, gdje je vlast također prešla u ruke vijeća.

Zaključak koji je trebalo još da napišem brošuri o Kautskom i o proleterskoj revoluciji — sad je nepotreban.

10. novembra 1918.

PRILOZI

»Pitanje je da li je ruski proletarijat, što se tiče stvarnih, praktičnih tekovina, ne dekreta, dobio u Sovjetskoj Republici više nego što bi dobio od Ustavotvorne skupštine, u kojoj su, isto kao i u sovjetima, bili u većini socijalisti, samo druge boje« (58).

Biser, zar ne? Mi savjetujemo pobornicima Kautskog da ovu frazu što šire populariziraju među ruskim radnicima, jer boljeg materijala za ocjenu svog političkog pada Kautski nije mogao dati. Kerenski je također bio »socijalist«, drugovi radnici, samo »druge boje«! Istoričar Kautski zadovoljava se nadimkom, nazivom koje su »prisvojili« desni eseri i menjševici. O činjenicama koje govore da su za vrijeme Kerenskog menjševici i desni eseri podržavali imperijalističku politiku i maroderstvo buržoazije, istoričar Kautski neće ni da čuje; preko toga da je Ustavotvorna skupština davala većinu baš tim junacima imperijalističkog rata i buržoaske diktature on prelazi šutke. I to se zove »ekonomska analiza«!...

Na kraju još jedan primjer »ekonomske analize«:

»...sovjetska Republika, poslije devet mjeseci svog postojanja, umjesto da proširi opće blagostanje mora da objašnjava odakle dolazi opća bijeda« (41).

Kadeti su nas navikli na takva rasuđivanja. Tako rasuđuju svi izmećari buržoazije u Rusiji: dajte, velo, poslije 9 mjeseci opće blagostanje — poslije četvorogodišnjeg razornog rata, uz to kad inozemni kapital pruža svestranu pomoć sabotaži i ustancima buržoazije u Rusiji. Apsolutno nikakve razlike, ni traga od razlike između Kautskog i kontrarevolucionarnog buržuja u stvari nije ostalo. Slatke riječi, koje nisu ništa drugo do falsifikat »socijalizma«, ponavljaju ono što grubo, bez uvijanja, bez uljepšavanja, govore kornilovci i dutovci i krasnovci u Rusiji.

* * *

Gornje retke napisao sam 9. novembra 1918. U noći između 9. i 10. stigle su iz Njemačke vijesti o pobjedonosnoj revoluciji, koja je prvo izbila u Kilu i drugim sjevernim i primorskim gradovima gdje je vlast prešla u ruke radničkih i vojničkih vijeća, zatim u Berlinu, gdje je vlast također prešla u ruke vijeća.

Zaključak koji je trebalo još da napišem brošuri o Kautskom i o proletarskoj revoluciji — sad je nepotreban.

10. novembra 1918.

Prilog prvi

PROLETERSKA REVOLUCIJA I RENEGAT KAUTSKI

Pod tim naslovom počeo sam pisati brošuru[46] posvećenu kritici brošure Kautskog: »Diktatura proletarijata«, koja je nedavno izišla u Beču. Ali kako se moj rad otegao, odlučio sam da zamolim redakciju »Pravde« da štampa ovaj kratki članak o gornjoj temi.

Više nego četvorogodišnji iznurujući i reakcionarni rat učinio je svoje. U Evropi se osjeća dah nazadujuće proleterske revolucije — i u Austriji, i u Italiji, i u Njemačkoj, i u Francuskoj, čak i u Engleskoj (veoma su karakteristična, npr. u julskoj svesci arhioportunističkog »Socijalističkog pregleda«,[47] koji uređuje poluliberal Ramzej Makdonald, »Priznanja kapitalista«).

I u takvom momentu vođa II internacionale, gospodin Kautski, objavljuje knjigu o diktaturi proletarijata, tj. o proleterskoj revoluciji, knjigu koja je sto puta sramnija, odvratnija, renegatskija od čuvenih Bernštajnovih »Pretpostavki socijalizma«. Prošlo je skoro 20 godina otkako je izišla ta renegatska knjiga, i sad dolazi ponavljanje, potenciranje renegatstva od strane Kautskog!

Sasvim mali dio knjige posvećen je specijalno ruskoj boljševičkoj revoluciji. Kautski ponavlja u potpunosti menjševičke mudrosti, tako da bi ruski radnik dočekao to samo s homerovskim smijehom. Zamislite, na primjer, da se »marksizmom« naziva rasuđivanje koje vrvi citatima iz poluliberalnih djela poluliberala Maslova, — rasuđivanje o tome kako bogati seljaci hoće da prigrabe zemlju (novo!), kako

[46] Vidi ovu knjigu, str. 7—92. *Prev.*

[47] »*The Socialist Review*« (»Socijalistički pregled«) — mjesečni časopis, organ reformističke Nezavisne radničke partije Engleske; izlazio je u Londonu od 1908. do 1934.

su njima u interesu visoke cijene žita, itd. A paralelno s tim puna bagateliziranja, sasvim već liberalna, izjava našeg »marksiste«: »Siromašni seljak priznaje se ovdje« (tj. u Sovjetskoj Republici od strane boljševika) »kao stalni i masovni produkat socijalističke agrarne reforme „diktature proletarijata"« (str. 48 brošure Kautskog).

Lijepo, zar ne? Socijalista, marksista, hoće da *nam* dokaže kako revolucija ima *buržoaski* karakter i pri tome ismijava, potpuno u duhu Maslova, Potresova i *kadeta*, organiziranje sirotinje na selu.

»Eksproprijacije bogatih seljaka unose samo nov elemenat nemira i građanskog rata u proces proizvodnje, koji za svoje ozdravljenje traži pošto-poto mir i sigurnost« (str. 49).

Nevjerovatno, ali fakat: To je od riječi do riječi rekao Kautski, a ne Savinkov i ne Miljukov!

Mi u Rusiji imali smo već toliko i toliko puta prilike da vidimo kako se »marksizmom« prikrivaju branioci kulaka, da nas Kautski neće iznenaditi. Možda ćemo se radi evropskog čitaoca morati detaljnije zadržati na tom podlom izmećarenju buržoaziji i na liberalnom strahu od građanskog rata. Ruskom radniku i seljaku dovoljno je ukazati prstom na to renegatstvo Kautskog — i poći dalje.

Gotovo devet desetina knjige Kautskog posvećeno je općem teoretskom pitanju od najveće važnosti: pitanju odnosa diktature proletarijata prema »demokratiji«. I tu je, u tom pitanju, potpun raskid Kautskog s marksizmom najjasniji.

Kautski uvjerava svoje čitaoce — potpuno ozbiljno i neobično »učeno« — da je Marks pod »revolucionarnom diktaturom proletarijata« podrazumijevao ne »*formu vladanja*« koja isključuje demokratiju, nego *stanje*, to jest: »stanje vlasti«. A vlast proletarijata, kao većine stanovništva, moguća je uz najstrože poštovanje demokratije, i Pariska komuna, koja je bila baš diktatura proletarijata, bila je, na primjer, izabrana na osnovu općeg prava glasa. A da Marks govoreći o diktaturi proletarijata nije imao pred očima »formu vladanja« (ili formu vlade, Regierungsform), to, veli, »proizlazi već iz toga što je on, Marks, smatrao da se u Engleskoj i Americi prelaz (ka komunizmu) može izvršiti mirno, tj. demokratskim putem« (20—21. str.).

Nevjerovatno, ali fakat! Kautski rasuđuje baš tako i oštro napada boljševike zbog kršenja »demokratije« u nji-

hovu ustavu, u čitavoj njihovoj politici, propovijeda iz svega grla, u svakoj prilici, »demokratsku, a ne diktatorsku metodu«.

To je najpotpuniji prelazak na stranu onih oportunista (kao što su njemački oportunisti David, Kolb i drugi stupovi socijalšovinizma, ili engleski fabijanci[48] i nezavišnjaci,[49] ili francuski i talijanski reformisti) koji su govorili otvorenije i poštenije da ne priznaju Marksovo učenje o diktaturi proletarijata, jer ono, tobože, protivrječi demokratizmu.

To je potpuno vraćanje gledištu predmarksističkog njemačkog socijalizma: mi težimo »slobodnoj narodnoj državi«, gledištu malograđanskih demokrata koji nisu shvaćali da je *svaka* država mašina za ugnjetavanje jedne klase od strane druge klase.

To je potpuno odricanje od proleterske revolucije, na mjesto koje se stavlja liberalna teorija »osvajanja većine«, »iskorištavanja demokratije«! Sve što su četrdeset godina, od 1852. do 1891. propovijedali i dokazivali Marks i Engels o tome da proletarijat mora »razbiti« buržoasku državnu mašinu, renegat Kautski je potpuno zaboravio, izvrnuo, odbacio kao nepotrebno.

Iscrpno analizirati teoretske pogreške Kautskog značilo bi ponavljati ono što je rečeno u mojoj »Državi i revoluciji«. To ovdje nije potrebno. Reći ću samo ukratko:

Kautski se odrekao marksizma, zaboravivši da je *svaka* država mašina za ugušivanje jedne klase od strane druge i da je *najdemokratskija buržoaska* republika mašina za ugnjetavanje proletarijata od strane buržoazije.

Diktatura proletarijata, proleterska država, mašina za ugnjetavanje *buržoazije od strane proletarijata* nije »forma vladanja«, *nego država novog tipa.* Ugušivanje je nužno zato što će buržoazija uvijek pružiti bjesomučan otpor svom eksproprirranju.

---

[48] *Fabijanci* — članovi Fabijanskog društva, engleske reformističke organizacije osnovane 1884. Svoje ime društvo je dobilo po imenu Fabija Maksima, rimskog vojskovođe iz III stoljeća prije n. e., prozvanog »Cunctator« (»Oklijevalo«) zbog njegove taktike iščekivanja, izbjegavanja odlučnih borbi u ratu s Hanibalom. Članovi fabijanskog društva bili su pretežno predstavnici građanske inteligencije, učenjaci, pisci, političari (S. i B. Webb, R. Makdonald, B. Shaw i dr.); oni su negirali potrebu klasne borbe proletarijata i socijalističke revolucije, tvrdili su da je prelaz od kapitalizma k socijalizmu moguć samo putem sitnih reformi, postepenih preobražaja društva. God. 1900. Fabijansko društvo ušlo je u Laburističku partiju.

[49] *Nezavišnjaci,* članovi Nezavisne radničke partije Engleske (Independent Labour Party).

(Pozivanje na to da je Marks sedamedesetih godina dopuštao mogućnost mirnog prelaza k socijalizmu u Engleskoj i Americi[50] je argument sofista, to jest, jednostavnije rečeno, varalice koji obmanjuje pomoću citata i upućivanja. Prvo, tu mogućnost Marks je i onda smatrao za izuzetak. Drugo, tada još nije bilo monopolističkog kapitalizma, tj. imperijalizma. Treće, baš u Engleskoj i Americi nije bilo tada (*sad ima*) — stajaće vojske kao glavnog aparata buržoaske državne mašine).

Gdje ima ugušivanja, tu ne može biti slobode, jednakosti, itd. Zato je Engels i govorio: »Dok je proletarijatu još potrebna država, ona mu je potrebna ne u interesu slobode, nego u interesu ugušivanja njegovih protivnika, a čim postane moguće govoriti o slobodi, prestaje država kao takva postojati«.

Buržoaska demokratija, čija je vrijednost za odgajanje i obučavanje proletarijata za borbu neosporna, uvijek je uska, licemjerna, neiskrena, lažna, uvijek ostaje demokratija za bogate, prevara za siromašne.

Proleterska demokratija ugušuje eksploatatore, buržoaziju — i zato ne licemjeri, *ne obećava im* slobodu i demokratiju — a trudbenicima daje *pravu demokratiju*. Samo je Sovjetska Rusija dala proletarijatu, i čitavoj ogromnoj trudbeničkoj većini Rusije, *slobodu i demokratiju* kakve nije nikad bilo, koja nije moguća i koja se ne da zamisliti ni u jednoj buržoaskoj demokratskoj republici, oduzevši, na primjer, palače i vile buržoaziji (bez toga je sloboda zbora — licemjerstvo), oduzevši štamparije i papir kapitalistima (bez toga je sloboda štampe za trudbeničku većinu nacije — laž), zamijenivši buržoaski parlamentarizam demokratskom organizacijom *sovjeta* koji su *1000 puta* bliži »narodu«, »demokratskiji« od najdemokratskijeg buržoaskog parlamenta. *I tako dalje.*

Kautski je odbacio kao nepotrebnu... »klasnu borbu« u primjeni na demokratiju! Kautski je postao pravi pravcati renegat i lakej buržoazije.

[50] Imaju se u vidu riječi K. Marksa u pismu L. Kugelmanu od 12. aprila 1871. i u govoru o Haškom kongresu na mitingu u Amsterdamu 8. IX 1872. Vidi i predgovor F. Engelsa engleskom izdanju prvog toma Marksova »Kapitala«.

Moramo uzgred navesti nekoliko bisera renegatstva. Kautski je bio prinuđen priznati da sovjetska organizacija ima ne samo rusko značenje, nego svjetsko značenje, da ona ide u red »najvažnijih pojava našeg vremena«, da ima izgleda da će ona dobiti »odlučujuće značenje« u budućim velikim »bitkama između kapitala i rada«. Ali — ponavljajući mudrost menjševika, koji su sretno prešli na stranu buržoazije protiv proletarijata — Kautski »izvodi zaključak«: sovjeti su dobri kao »organizacije za borbu«, ali ne kao »državne organizacije«.

Divno! Organizirajte se u sovjete, proleteri i siromašni seljaci! Ali bože sačuvaj! — ne smijete pobjeđivati, nemojte da vam padne na pamet da pobijedite! Čim pobijedite buržoaziju, svršeno je s vama, jer »državne« organizacije u proleterskoj državi vi ne smijete da budete. Vi se morate, čim pobijedite, raspustiti!!

O divni »marksisto« Kautski! O nenadmašni »teoretičaru« renegatstva!

Biser broj dva. Građanski rat je »smrtni neprijatelj« »socijalne revolucije«, jer njoj je, kao što smo već čuli, »potreban mir« (za bogate?) »i sigurnost« (za kapitaliste?).

Proleteri Evrope! Ne mislite o revoluciji dok ne nađete takvu buržoaziju koja za građanski rat protiv vas *neće uzimati u najam* Savinkova i Dana, Dutova i Krasnova, Čehoslovake i kulake!

Marks je 1870. godine pisao: to što je rat naučio francuske radnike rukovati oružjem — najbolja je garancija budućnosti. »Marksista« Kautski očekuje od četvorogodišnjeg rata — ne da će radnici upotrijebiti oružje protiv buržoazije (bože sačuvaj! to je potpuno »nedemokratski«), nego... da će dobri kapitalisti sklopiti dobri mir!

Biser broj tri. Građanski rat ima još jednu neprijatnu stranu: dok u »demokratiji« postoji »zaštita manjine« (koju su — u zagradi rečeno — tako dobro iskusili na sebi francuski branioci Drajfusa ili Libknehti, Maklini i Debsi u posljednje vrijeme) — građanski rat (čujte! čujte!) »prijeti pobijeđenome potpunim uništenjem«.

E, pa zar nije pravi revolucionar taj Kautski? On je svim srcem za revoluciju... samo za revoluciju u kojoj ne bi bilo ozbiljne borbe što prijeti uništenjem! On je potpuno »savladao« stare pogreške starog Engelsa, koji je oduševljeno slavio odgojno djelovanje nasilnih revolucija. On se, kao »ozbiljan« istoričar, potpuno oslobodio zabluda onih koji su govorili da građanski rat prekaljuje eksploatirane, uči ih da stvaraju novo društvo *bez* eksploatatora.

Biser broj četiri. Da li je bila istorijski velika i korisna diktatura proletera i sitne buržoazije u revoluciji od 1789. godine? Bože sačuvaj! Jer je došao Napoleon. »Diktatura nižih slojeva krči put diktaturi sablje« (str. 26) — — — Naš »ozbiljni« istoričar — kao i svi liberali, u tabor kojih je prešao, — čvrsto je uvjeren da u zemljama koje nisu imale »diktaturu nižih slojeva« — na primjer u Njemačkoj, diktature sablje nije bilo. Njemačka se nikad nije razlikovala od Francuske grubljom, podlijom diktaturom sablje, — sve je to kleveta koju su izmislili Marks i Engels, koji su bezočno lagali govoreći da je i dandanas u »narodu« Francuske više slobodoljublja i ponosa kod ugnjetenih nego u Engleskoj ili Njemačkoj, i da Francuska ima za to da zahvali baš svojim revolucijama.

... Ali dosta! Morali bismo napisati posebnu brošuru, da bismo pregledali sve bisere renegatstva kod podlog renegata Kautskog.

Moramo se zadržati na »internacionalizmu« gospodina Kautskog. Kautski ga je i nehotice jako osvijetlio, — i to time što je najsimpatičnijim izrazima prikazao internacionalizam menjševika, koji su također cimervaldisti,[51] — uvjerava slatki Kautski, — koji su »braća« boljševika, nemojte se smijati!

Evo tog slatkog prikazivanja »cimervaldizma« menjševika:

---

[51] *Cimervaldisti* — učesnici organizacije stvorene na prvoj Međunarodnoj konferenciji u Cimervaldu 5—8. IX 1915. Konferenciji je prisustvovalo 38 delegata partija i organizacija iz 11 evropskih zemalja. Centralni komitet RSDRP su na konferenciji predstavljali Lenjin i Zinovjev, a menjševički Organizacioni komitet RSDRP Akselrod i Martov. Kao rukovodeći organ konferencija je izabrala Internacionalnu socijalističku komisiju. Unutar organizacije vodila se borba između cimervaldske ljevice (8 delegata), na čelu s boljševicima, i kautskijanske centrističke većine (tzv. cimervaldske desnice). Centristi su se zalagali za izmirenje sa socijalšovinistima i ponovno uspostavljanje II internacionale. Cimervaldska ljevica zahtijevala je potpuno kidanje sa socijalšovinistima, revolucionarnu borbu protiv imperijalističkog rata i osnivanje nove, revolucionarne Internacionale. Poslije Kintalske (Kienthal) konferencije (1916), cimervaldska desnica prešla je na pozicije otvorenog socijalšovinizma. U vezi s tim Lenjin je pozvao pristalice cimervaldske ljevice da prekinu s većinom cimervaldske organizacije i, poduzmu praktične mjere za stvaranje III. Komunističke internacionale.

»Menjševici su htjeli opći mir. Oni su htjeli da sve zaraćene zemlje usvoje parolu: bez aneksija i kontribucija. Dok to ne bude postignuto, ruska armija imala bi, po njihovu mišljenju, da stoji u borbenoj pripravnosti«... A opaki boljševici »dezorganizirali su« armiju i sklopili rđav Brestski mir... I Kautski veli jasno da ne može biti jasnije da je trebalo ostaviti Ustavotvornu skupštinu, da nije trebalo da boljševici uzimaju vlast.

Dakle, internacionalizam se sastoji u tome što se *podržava »svoja«* imperijalistička vlada, kao što su menjševici i eseri podržavali Kerenskog, što se prikrivaju njeni tajni ugovori i obmanjuje narod slatkom frazom: mi »zahtijevamo« od zvijeri da postanu dobre, mi »zahtijevamo« od imperijalističkih vlada da »usvoje parolu bez aneksija i kontribucija«.

U tome se, po mišljenju Kautskog, sastoji niternacionalizam.

A po našem mišljenju, to je potpuno renegatstvo.

Internacionalizam se sastoji u kidanju sa *svojim* socijalšovinistima (tj. obranašima) i sa *svojom* imperijalističkom vladom, u revolucionarnoj borbi protiv nje, u obaranju nje, u spremnosti na najveće nacionalne žrtve (čak i na Brestski mir) ako to koristi razvitku *internacionalne* radničke revolucije.

Mi vrlo dobro znamo da su Kautski i njegova kompanija (kao Štrebel, Bernštajn, itd.) bili veoma »ozlojeđeni« sklapanjem Brestskog mira: njima bi bilo milije da smo mi napravili »gest«... koji u Rusiji odmah predaje vlast u ruke buržoazije! Ti tupoglavi, ali dobri i slatki njemački malograđani nisu se rukovodili time da se proleterska sovjetska republika, koja je prva na svijetu revolucionarno oborila svoj imperijalizam, održi do revolucije u Evropi, raspirujući požar u drugim zemljama (malograđani *se boje* požara u Evropi, *boje se* građanskog rata koji narušava »mir i sigurnost«). Ne. Oni su se rukovodili time da se u *svim* zemljama održi *malograđanski* nacionalizam, koji zbog svoje »umjerenosti i akuratnosti« proglašuje sebe »internacionalizmom«. Neka ruska republika ostane buržoaska i... i neka čeka... Tada bi svi na svijetu bili dobri i umjereni malograđani-nacionalisti koji nisu za osvajanja, i u tome bi se sastojao internacionalizam!

Tako misle kautskijanci u Njemačkoj, longetisti u Francuskoj, nezavišnjaci (I.L.P.) u Engleskoj, Turati i njegova »braća« po renegatstvu u Italiji, i tako dalje, i tako dalje.

Sad već samo kompletne budale ne vide da smo mi imali pravo ne samo obarajući svoju buržoaziju (i njene lakeje, menjševike i esere) nego da smo imali pravo i sklapajući Bretski mir *kad* je otvoreni poziv na opći mir, pomognut

objavljivanjem i raskidom tajnih ugovora, buržoazija Antante odbila. Prvo, da nismo sklopili Brestski mir, mi bismo odmah dali vlast ruskoj buržoaziji i time nanijeli najveću štetu svjetskoj socijalističkoj revoluciji. Drugo, po cijenu *nacionalnih* žrtava mi smo sačuvali takav *internacionalni* revolucionarni utjecaj da nas sad otvoreno oponaša Bugarska, da vri Austrija i Njemačka, da su oslabljena *oba* imperijalizma, a mi smo ojačali i *počeli* stvarati pravu proletersku armiju.

Iz taktike renegata Kautskog proizlazi da njemački radnici sad moraju braniti otadžbinu zajedno s buržoazijom, i bojati se najviše njemačke revolucije, jer bi joj Englezi mogli nametnuti novi Brest. To i jest renegatstvo. To i jest malograđanski nacionalizam.

A mi velimo: okupacija Ukrajine bila je velika nacionalna žrtva, ali proletere i siromašne seljake Ukrajine ona je prekalila i *ojačala* kao revolucionarne borce za internacionalnu radničku revoluciju. Ukrajina je stradala — internacionalna revolucija imala je koristi »demoraliziravši« njemačku vojsku, oslabivši njemački imperijalizam, *zbliživši* njemačke, ukrajinske i ruske radničke revolucionare.

Bilo bi, naravno, »prijatnije« kad bismo naprosto ratom mogli oboriti i Vilhelma i Vilsona. Ali to su fantazije. Oboriti ih vanjskim ratom mi ne možemo. A pomaknuti naprijed njihovo *unutrašnje* raspadanje — možemo. Mi smo to postigli sovjetskom, proleterskom, revolucijom u *ogromnim* razmjerima.

Još prije bi takav uspjeh postigli njemački radnici da su pošli u revoluciju *bez obzira* na nacionalne žrtve (u tome se jedino i sastoji internacionalizam), da su rekli (i *djelom* potvrdili) da je za njih interes međunarodne radničke revolucije *iznad* integriteta, sigurnosti, spokojstva ove ili one, *i specijalno svoje,* nacionalne države.

Najveća nesreća i opasnost za Evropu je u tome što u njoj *nema* revolucionarne partije. Postoje partije izdajnika kao što su Šajdemani, Renodeli, Hendersoni, Vebi i komp., ili lakejskih duša kao što je Kautski. Nema revolucionarne partije.

Naravno, snažan revolucionarni pokret masa može popraviti taj minus, ali on ostaje velika nesreća i velika opasnost.

Zato treba na sve moguće načine razgolićivati renegate kao što je Kautski, pomažući time revolucionarne *grupe* stvarno internacionalističkih proletera, kojih ima u *svim* zemljama. Proletarijat će se brzo okrenuti od izdajnika i od renegata i poći za tim grupama, odgojiće od njih sebi vođe. Ne urla bez razloga buržoazija svih zemalja o »svjetskom boljševizmu«.

Svjetski boljševizam pobijediće svjetsku buržoaziju.

9. X 1918.

»Pravda« br. 219, 11. oktobra 1918.

Prilog drugi

NOVA VANDERVELDEOVA KNJIGA O DRŽAVI

S Vanderveldeovom knjigom »Socijalizam protiv države« (Pariz 1918) imao sam priliku da se upoznam tek pošto sam pročitao knjigu Kautskog. Poređenje obiju knjiga nameće se i nehotice. Kautski je idejni vođa Druge (1889—1914) internacionale, Vandervelde — formalni predstavnik njen, kao predsjednik Međunarodnog socijalističkog biroa. Oba predstavljaju potpuno bankrotstvo II internacionale, oba »majstorski«, sa svom vještinom iskusnih novinara, prikrivaju marksističkim riječima to bankrotstvo, svoj vlastiti krah i prelazak na stranu buržoazije. Jedan nam naročito očigledno pokazuje ono što je tipično u njemačkom oportunizmu, teškom, teoretskom, koji grubo falsificira marksizam odsijecajući od marksizma ono što je za buržoaziju neprihvatljivo. Drugi je tipičan za romansku — u izvesnoj mjeri možemo reći: zapadnoevropsku (to jest onu koju nalazimo na zapadu od Njemačke) — varijantu vladajućeg oportunizma, elastičniju, manje tešku, koja suptilnije falsificira marksizam pomoću iste osnovne metode.

Oba potpuno izopačuju kako Marksovo učenje o državi tako i njegovo učenje o diktaturi proletarijata, pri čemu se Vandervelde više zadržava na prvom pitanju, Kautski na drugom. Oba zabašuruju najtješnju, nerazdvojnu vezu jednog i drugog pitanja. Oba su na riječima revolucionari i marksisti, na djelu — renegati koji se svim silama trude da se *izvuku* od revolucije. Ni kod jednog ni kod drugog nema ni trunka onog što najdublje prožima sva djela Marksova i Engelsova, onog po čemu se socijalizam u stvari razlikuje od buržoaske karikature socijalizma, naime: iznošenja i objašnjavanja zadataka revolucije *za razliku* od zadataka reforme, iznošenja i objašnjavanja revolucionarne taktike za razliku od reformističke, iznošenja i objašnjavanja uloge prole-

tarijata *u uništenju* sistema ili poretka, režima najamnog ropstva za razliku od uloge proletarijata »velikih« država koji dijeli s buržoazijom djelić njena imperijalističkog ekstraprofita i ekstraplijena.

Navešćemo nekoliko bitnijih rasuđivanja Vanderveldeovih koja potvrđuju tu ocjenu.

Vandervelde citira Marksa i Engelsa neobično revnosno, kao i Kautski. I, kao i Kautski, citira iz Marksa i Engelsa sve *osim* onog što je apsolutno neprihvatljivo za buržoaziju, što odvaja revolucionara od reformista. O osvajanju političke vlasti od strane proletarijata — koliko hoćete, jer je tome praksa već dala isključivo parlamentarni okvir. O tome da su Marks i Engels poslije iskustva Komune smatrali za potrebno da dopune dijelom zastarjeli »Komunistički manifest« objašnjavanjem istine da radnička klasa ne može naprosto ovladati gotovom državnom mašinom, da je ona mora *razbiti,* — o tome *nijedne jedine riječi!* I Vandervelde i Kautski, kao da su se dogovorili, šutke prelaze baš preko onog što je najbitnije u *iskustvu* proleterske revolucije, baš preko onog po čemu se revolucija proletarijata razlikuje od reforama buržoazije.

Kao i Kautski, Vandervelde govori o diktaturi proletarijata da bi se izvukao od nje. Kautski je to izveo putem grubih falsifikata. Vandervelde izvodi to suptilnije. U odgovarajućem paragrafu, paragrafu 4, »o osvajanju političke vlasti od strane proletarijata«, on posvećuje odjeljak »*b*« pitanju »kolektivne diktature proletarijata«, »citira« Marksa i Engelsa (ponavljam: ispuštajući baš ono što se odnosi na najglavnije, na *razbijanje* stare, buržoaskodemokratske državne mašine) i zaključuje:

... »U socijalističkim krugovima obično zamišljaju socijalnu revoluciju ovako: nova komuna, koja ovaj put pobjeđuje, i to ne u jednoj tački, nego u glavnim centrima kapitalističkog svijeta.

Hipoteza; ali hipoteza koja nema u sebi ničega nevjerojatnog u vrijeme kad već postaje očigledno da će poslijeratni period u mnogim zemljama vidjeti nečuvene antagonizme klasa i socijalne konvulzije.

Samo, ako neuspjeh Pariske komune — ne govoreći o teškoćama ruske revolucije — išta dokazuje, dokazuje baš to da je nemoguće svršiti s kapitalističkim sistemom prije nego što se proletarijat dovoljno pripremi za iskorištavanje vlasti, koja bi silom prilika mogla dospjeti u njegove ruke« (str. 73).

I više ništa o suštini stvari!

Eto to su oni, vođe i predstavnici II internacionale! 1912. godine oni potpisuju Bazelski manifest, u kojem otvoreno govore o vezi baš ovog rata, koji je izbio 1914. godine, s pro-

leterskom revolucijom, otvoreno *prijete* njom. A kad je došao rat i kad se stvorila revolucionarna situacija, oni počinju, ti Kautski i Vanderveldi, da se izvlače od revolucije. Izvolite vidjeti: revolucija po tipu Komune samo je nevjerovatna hipoteza! To potpuno liči na rasuđivanje Kautskog o mogućoj ulozi sovjeta u Evropi.

Ali tako rasuđuje svaki obrazovani *liberal*, koji će se, nema sumnje, danas složiti s tim da nova komuna »nije nevjerovatna«, da sovjetima predstoji velika uloga, itd. Proleterski revolucionar razlikuje se od liberala po tome što, kao teoretičar, analizira novo *državno* značenje Komune i sovjeta. Vandervelde *šuti* o svemu što o toj temi iscrpno govore Marks i Engels analizirajući iskustvo Komune.

Kao praktičar, kao političar, marksista bi morao pokazati da se samo izdajnici socijalizma mogu sad izvlačiti od zadatka: pokazivati nužnost proleterske revolucije (tipa Komune, tipa sovjeta ili, recimo, nekog trećeg tipa), objašnjavati nužnost pripremanja za nju, propagirati u masama revoluciju, pobijati malograđanske predrasude protiv revolucije, itd.

Ništa nalik na to ne čine ni Kautski ni Vandervelde, baš zato što su oni sami izdajnici socijalizma, koji bi htjeli da kod radnika sačuvaju reputaciju socijalista i marksista.

Uzmite teoretsko postavljanje pitanja.

Država u demokratskoj republici nije ništa drugo nego mašina za ugušivanje jedne klase od strane druge. Kautski tu istinu zna, priznaje, prima, — ali... ali obilazi najosnovnije pitanje: koju klasu, zašto i kojim sredstvima mora ugušivati proletarijat kad izvojuje proletersku državu.

Vandervelde zna, priznaje, prima, citira taj princip marksizma (str. 72 njegove knjige), ali... ni riječi o »neprijatnoj« (za gospodu kapitaliste) temi o *ugušivanju otpora eksploatatora!!*

I Vandervelde i Kautski potpuno su obišli tu »neprijatnu« temu. U tome i jest njihovo renegatstvo.

Vandervelde je, kao i Kautski, velik majstor u zamjenjivanju dijalektike eklekticizmom. S jedne strane, nije moguće ne priznati, s druge strane, treba priznati. S jedne strane, pod državom se može shvaćati »cjelokupnost nacije« (vidi Litreov rječnik, — učeno djelo, nema šta — str. 87. kod Vanderveldea), s druge strane, pod državom se može shvaćati »vlada« (na istom mjestu). Tu učenu trivijalnost Vandervelde ispisuje, odobravajući je, *naporedo* s citatima iz Marksa.

Marksističko značenje riječi »država« razlikuje se od običnog, — piše Vandervelde. Zbog toga mogući su »nespo-

razumi«. »Država, kod Marksa i Engelsa, nije država u širokom smislu, država — organ vođenja, država — predstavnik općih interesa društva (intérêts généraux de la société). To je država-vlast, država — organ autoriteta, država — oruđe gospodstva jedne klase nad drugom« (str. 75—76 kod Vanderveldea).

O uništenju države Marks i Engels govore samo u drugom smislu . . . »Odveć apsolutna tvrđenja mogu ispasti netačna. Između države kapitalista, koja se bazira na gospodstvu isključivo jedne klase, i države proleterske, koja ide za uništenjem klasa, ima mnogo prelaznih stupnjeva«. (str. 156).

Eto vam »manire« Vanderveldeove, koja se samo malčice razlikuje od manire Kautskog, a u suštini — obje su manire iste. Dijalektika negira apsolutne istine rasvjetljujući smjenjivanje suprotnosti i značenje kriza u istoriji. Eklektik ne voli »odveć apsolutna« tvrđenja, jer hoće da progura svoju malograđansku, svoju filistarsku želju da revoluciju zamijeni *»prelaznim stupnjevima«*.

O tome da je prelazni stupanj između države organa gospodstva kapitalističke klase i države organa gospodstva proletarijata baš *revolucija*, koja se sastoji u *obaranju* buržoazije i u *lomljenju*, u razbijanju *njene* državne mašine — o tome Kautski i Vanderveldi šute.

To da diktatura buržoazije mora biti smijenjena diktaturom *jedne* klase, proletarijata, da poslije »prelaznih stupnjeva« *revolucije* dolaze »prelazni stupnjevi« postepenog odumiranja proleterske države, — to Kautski i Vandervedi zabašuruju.

U tome i jest njihovo političko renegatstvo.

U tome i jest, teoretski, filozofski, zamjenjivanje dijalektike eklekticizmom i sofistikom. Dijalektika je konkretna i revolucionarna, »prelaz« od diktature jedne klase k diktaturi druge klase ona razlikuje od »prelaza« demokratske proleterske države k ne-državi (»odumiranje države«). Eklektika i sofistika Kautskih i Vanderveldea brišu, za ljubav buržoazije, sve konkretno i precizno u klasnoj borbi, podmećući opći pojam »prelaza«, iza kojeg se može sakriti (i iza kojeg *devet desetina* službenih *socijaldemokrata* naše epohe *sakriva)* odricanje od revolucije!

Kao eklektik i sofist Vandervelde je vještiji, suptilniji nego Kautski, jer se pomoću *fraze* »prelaz od države u uskom smislu k državi u širokom smislu« mogu obići sva, sva moguća, pitanja revolucije, može se obići sva razlika između revolucije i reforme, čak i razlika između marksista i liberala. Jer kojem će evropskom obrazovanom buržuju pa-

sti na um da odriče »uopće« »prelazne stupnjeve« u tako »općem« smislu?

»Ja se slažem s Gedom — piše Vandervelde — u tome da je nemoguće socijalizirati sredstva za proizvodnju i razmjenu dok se prethodno ne ispune ova dva uvjeta:

1. Pretvaranje sadašnje države, organa gospodstva jedne klase nad drugom, u ono što Menger zove narodnom državom rada, putem osvajanja političke vlasti od strane proletarijata.

2. Odvajanje države, organa autoriteta, i države, organa vođenja, ili, da upotrijebim Sen-Simonov izraz, upravljanja ljudima od administriranja stvarima« (89).

Ovo piše Vandervelde kurzivom, podvlačeći naročito značenje tih postavki. Ali to je najčistija eklektička kaša, potpun raskid s marksizmom! »Narodna država rada« samo je prepričavanje stare »slobodne narodne države«, s kojom su se šepurili njemački socijaldemokrati sedamdesetih godina i koju je Engels žigosao kao besmislicu. Izraz »narodna država rada« je fraza dostojna sitnoburžoaskog demokrata (poput našeg lijevog esera), — fraza koja zamjenjuje klasne pojmove *vanklasnim*. Vandervelde stavlja naporedo i zavojevanje državne vlasti *od strane proletarijata* (jedne *klase)* i »narodnu« državu, ne opažajući da se dobiva kaša. I kod Kautskog, s njegovom »čistom demokratijom«, dobiva se ista kaša, isto antirevolucionarno, malograđansko ignoriranje zadataka klasne revolucije, klasne, proleterske diktature, *klasne* (proleterske) države.

Dalje. Upravljanje ljudima iščeznuće i ustupiće mjesto administriranju stvarima tek onda kad odumre *svaka* država. Tom relativno dalekom budućnošću Vandervelde zatrpava, zamračuje zadatak *sutrašnjeg* dana: *obaranje* buržoazije, Ta metoda opet je isto što i izmećarenje liberalnoj buržoaziji. Liberal vrlo rado govori o tome šta će biti kad ne bude potrebno upravljati ljudima. Što da se ne bavi tako bezazlenim snovima? A o ugušivanju od strane proletarijata otpora buržoazije, koja se protivi svojoj eksproprijaciji, — o tome nećemo govoriti. To zahtijeva klasni interes buržoazije.

»Socijalizam protiv države«. Time se Vandervelde klanja proletarijatu. Pokloniti se nije teško, svaki »demokratski« političar umije da se klanja svojim biračima. A pod maskom »klanjanja« provodi se antirevolucionarni, antiproleterski sadržaj.

Vandervelde iscrpno prepričava Ostrogorskog, govori o tome koliko se prevare, nasilja, korupcije, laži, licemjerstva, tlačenja siromašnih krije pod civiliziranom, začešljanom,

zalizanom vanjštinom suvremene buržoaske demokratije. Ali zaključak iz toga Vandervelde ne izvlači. Činjenicu da buržoaska demokratija ugušuje radnu i eksploatiranu masu, *a da će proleterska demokratija* imati da *ugušuje buržoaziju*, on ne opaža. Kautski i Vandervelde ne vide to. Klasni interes buržoazije, za kojom se pletu ti sitnoburžoaski izdajnici marksizma, *zahtijeva* obilaženje tog pitanja, njegovo prešućivanje ili direktno odricanje potrebe za takvim ugušivanjem.

Malograđanski eklekticizam protiv marksizma, sofistika protiv dijalektike, filistarski reformizam protiv proleterske revolucije, eto kakav bi naslov trebalo dati knjizi Vanderveldeovoj.

Prilog treći

TEZE O USTAVOTVORNOJ SKUPŠTINI

1. Zahtjev za sazivanje Ustavotvorne skupštine ulazio je potpuno opravdano u program revolucionarne socijaldemokratije, jer je u buržoaskoj republici ustavotvorna skupština najviši oblik demokratizma i jer je imperijalistička republika s Kerenskim na čelu, stvarajući pretparlament, pripremala falsificiranje izbora s nizom kršenja demokratizma.

2. Postavljajući zahtjev za sazivanje Ustavotvorne skupštine, revolucionarna socijaldemokratija je od samog početka revolucije 1917. godine više puta isticala da je republika sovjeta viši oblik demokratizma nego obična buržoaska republika s Ustavotvornom skpuštinom.

3. Za prelaz od buržoaskog uređenja k socijalističkom, za diktaturu proletarijata, republika sovjeta (radničkih, vojničkih i seljačkih deputata) jest ne samo oblik višeg tipa demokratskih institucija (u poređenju s običnom buržoaskom republikom s Ustavotvornom skupštinom kao njenom krunom) nego i jedini oblik koji može osigurati najbezbolniji prelaz k socijalizmu.

4. Sazivanje Ustavotvorne skupštine u našoj revoluciji, na osnovu kandidatskih lista koje su podnesene u polovini oktobra 1917, vrši se u uslovima koji isključuju mogućnost pravilnog izražavanja volje naroda uopće i radnih masa napose putem izbora za tu Ustavotvornu skupštinu.

5. Prvo, proporcionalni sistem izbora omogućava istinsko izražavanje narodne volje samo onda kad partijske kandidatske liste odgovaraju stvarnoj podjeli naroda na one partijske grupacije koje su se odrazile u tim listama. Kod nas, kao što je poznato, partija koja je od maja do oktobra imala najviše pristalica u narodu, i naročito u seljaštvu, partija socijalista-revolucionara, podnijela je jedinstvene kandidatske liste za Ustavotvornu skupštinu u polovini oktobra

1917, ali se pocijepala poslije izbora za Ustavotvornu skupštinu, prije njena sazivanja.

Zbog toga, čak ni formalnog podudaranja između volje birača u njihovoj većini i sastava izabranih u Ustavotvornu skupštinu nema i ne može biti.

6. Drugo, još važniji, ne formalni, ne pravni, nego društveno-ekonomski, klasni izvor nepodudaranja volje naroda i specijalno radnih klasa, s jedne strane, i sastava Ustavotvorne skupštine — s druge strane, jest okolnost što su izbori za Ustavotvornu skupštinu izvršeni kad ogromna većina naroda nije još mogla znati sav opseg i sve značenje oktobarske, sovjetske, proletersko-seljačke revolucije, koja je počela 25. oktobra 1917, tj. poslije podnošenja kandidatskih lista za Ustavotvornu skupštinu.

7. Oktobarska revolucija, osvajajući vlast za sovjete, istržući političko gospodstvo iz ruku buržoazije i predajući ga u ruke proletarijata i siromašnog seljaštva, preživljuje pred našim očima dalje etape svog razvitka.

8. Ona je počela s pobjedom od 24—25. oktobra u prijestonici, kad je II sveruski kongres sovjeta radničkih i vojničkih deputata, ove avangarde proletera i politički najaktivnijeg dijela seljaštva, dao većinu partiji boljševika i postavio je na vlast.

9. Revolucija je zatim u toku novembra i decembra zahvatila svu masu vojske i seljaštva, manifestirajući se prije svega u smjenjivanju starih i u reelekciji starih vrhunskih organa (armijski komiteti, gubernijski, seljački komiteti, CIK Sveruskog sovjeta seljačkih deputata, itd.), koji su izražavali prijeđeni, sporazumaški, period revolucije, njenu buržoasku, a ne proletersku etapu, i koji su zato neizbježno morali sići s pozornice, pod pritiskom dubljih i širih narodnih masa.

10. Taj snažni pokret eksploatiranih masa za rekonstrukciju rukovodećih organa njihovih organizacija nije završen još ni sad, u polovini decembra 1917, i nezavršeni željezničarski kongres jedna je od njegovih etapa.

11. Prema tome, u novembru i decembru 1917. oformljuje se, faktički, principijelno drukčije grupiranje klasnih snaga Rusije u njihovoj klasnoj borbi od grupiranja koje je moglo doći do izraza u partijskim listama kandidata za Ustavotvornu skupštinu iz polovine oktobra 1917.

12. Posljednji događaji u Ukrajini (donekle i u Finskoj i u Bjelorusiji, a jednako i na Kavkazu) ukazuju tako isto na novo grupiranje klasnih snaga, koje se vrši u procesu borbe između buržoaskog nacionalizma Ukrajinske rade, Finskog sabora itd., s jedne strane, i sovjetske vlasti, prole-

tersko-seljačke revolucije svake od tih nacionalnih republika — s druge strane.

13. Najzad, građanski rat, otpočet kadetsko-kaledinovskim kontrarevolucionarnim ustankom protiv sovjetske vlasti, protiv radničke i seljačke vlade, definitivno je zaoštrio klasnu borbu i oduzeo svaku mogućnost da se formalnodemokratskim putem riješe najakutnija pitanja koja je istorija postavila pred narode Rusije i u prvom redu pred njenu radničku klasu i seljaštvo.

14. Samo potpuna pobjeda radnika i seljaka nad buržoaskim i veleposjedničkim ustankom (koji je našao svoj izraz — u kadetsko-kaledinovskom pokretu), samo nemilosrdno vojničko ugušivanje tog ustanka robovlasnika može faktički osigurati proletersko-seljačku revoluciju. Tok događaja i razvitak klasne borbe u revoluciji doveli su do toga da je parola »sva vlast Ustavotvornoj skupštini«, koja ne uzima u obzir tekovine radničko-seljačke revolucije, koja ne uzima u obzir sovjetsku vlast, koja ne uzima u obzir odluku II sveruskog kongresa sovjeta radničkih i vojničkih deputata, II sveruskog kongresa seljačkih deputata, itd., da je ta parola *postala faktički* parola kadeta i kaledinovaca i njihovih pomagača. Cijelom narodu postalo je potpuno jasno da bi Ustavotvorna skupština, kad bi se ona razišla sa sovjetskom vlašću, bila neminovno osuđena na političku smrt.

15. U red naročito akutnih pitanja narodnog života ide pitanje mira. Stvarno revolucionarna borba za mir počela je u Rusiji tek poslije pobjede revolucije 25. oktobra, i ta pobjeda donijela je prve plodove u obliku objavljivanja tajnih ugovora, zaključivanja primirja i početka javnih pregovora o općem miru bez aneksija i bez kontribucija.

Široke narodne mase faktički tek sad potpuno i otvoreno dobivaju mogućnost da vide politiku revolucionarne borbe za mir i da proučavaju njene rezultate.

Za vrijeme izbora za Ustavotvornu skupštinu narodne mase nisu imale te mogućnosti.

Jasno je da je i s te strane nepodudaranje između sastava izabranih u Ustavotvornu skupštinu i stvarne volje naroda u pitanju završetka rata — neizbježno.

16. Cjelokupnost gore izloženih okolnosti daje ovaj rezultat: Ustavotvorna skupština, koja se saziva po kandidatskim listama partija koje su postojale do proletersko-seljačke revolucije, u uslovima gospodstva buržoazije, neminovno dolazi u sukob s voljom i interesima radnih i eksploatiranih klasa, koje su 25. oktobra počele socijalističku revoluciju protiv buržoazije. Prirodno je da interesi te revolucije stoje

iznad formalnih prava Ustavotvorne skupštine, čak i da nisu ta formalna prava oslabljena time što se u zakonu o Ustavotvornoj skupštini ne priznaje pravo naroda na ponovno biranje svojih deputata u svako doba.

17. Svaki pokušaj, posredni ili neposredni, da se pitanje Ustavotvorne skupštine promatra s formalnopravne strane, u okviru obične buržoaske demokratije, ne uzimajući u obzir klasnu borbu i građanski rat, izdaja je stvari proletarijata i prelazak na gledište buržoazije. Upozoriti svakog da se čuva te pogreške, u koju padaju pojedinci iz vrhova boljševizma koji nisu umjeli da ocijene oktobarski ustanak i zadatke diktature proletarijata, bezuslovna je dužnost revolucionarne socijaldemokratije.

18. Jedina šansa za bezbolno rješenje krize do koje je došlo zbog nepodudaranja izbora za Ustavotvornu skupštinu i volje naroda, a tako isto i interesa radnih i eksploatiranih klasa, jest što šire i brže ostvarenje od strane naroda prava novog biranja članova Ustavotvorne skupštine, pristajanje same Ustavotvorne skupštine na zakon CIK o tim novim izborima i bezuvjetna izjava Ustavotvorne skupštine da priznaje sovjetsku vlast, sovjetsku revoluciju, njenu politiku u pitanju mira, zemlje i radničke kontrole, odlučno pridruživanje Ustavotvorne skupštine taboru protivnikâ kadetsko-kaledinovske kontrarevolucije.

19. Bez tih uvjeta kriza u vezi s Ustavotvornom skupštinom može da bude riješena samo revolucionarnim putem, putem najenergičnijih, brzih, čvrstih i odlučnih revolucionarnih mjera sovjetske vlasti protiv kadetsko-kaledinovske kontrarevolucije, ma kojim se parolama i institucijama (makar i članstvom u Ustavotvornoj skupštini) ta kontrarevolucija prikrivala. Svaki pokušaj da se vežu ruke sovjetskoj vlasti u toj borbi bio bi pomaganje kontrarevolucije.

Objavljeno u »Pravdi«

br. 213 od 26. (13) decembra 1917.

O »DEMOKRATIJI« I DIKTATURI

Ono malo do Moskve stiglih brojeva berlinske »Crvene zastave« i bečkog »Pokliča« (Weckruf),* organa komunističke partije Njemačke i Austrije, pokazuju nam da izdajnici socijalizma koji su podržavali rat grabežljivaca-imperijalista, svi ti Šajdemani i Eberti, Austerlici i Reneri, nailaze na dostojan otpor istinskih predstavnika revolucionarnih proletera Njemačke i Austrije. Mi najtoplije pozdravljamo oba organa, koji svjedoče o životnosti i rastu III internacionale.

Kao što se vidi, glavno pitanje revolucije u Njemačkoj i u Austriji sada je pitanje: Ustavotvorna skupština ili vlast sovjeta. Predstavnici bankrotirane II internacionale, svi od Šajdemana do Kautskog, zalažu se za prvu i nazivaju svoje stanovište odbranom »demokratije« (Kautski je čak dotjerao do »čiste demokratije«) nasuprot diktaturi. Poglede Kautskog analizirao sam potanko u brošuri: »Proleterska revolucija i renegat Kautski«, koja je upravo izašla u Moskvi i Petrogradu. Pokušaću da ukratko izložim suštinu spornog pitanja, koje je sad praktički stalo na dnevni red za sve napredne kapitalističke zemlje.

Šajdemani i Kautski govore o »čistoj demokratiji« ili o »demokratiji« uopće da bi obmanuli mase i sakrili od njih *buržoaski* karakter *savremene* demokratije. Neka buržoazija i dalje drži u svojim rukama sav aparat državne vlasti, neka se šačica eksploatatora i dalje služi prijašnjom, buržoaskom državnom mašinom! Izbore koji se provode u takvim uslovima, buržoazija, razumljiva stvar, voli nazivati »slobodnim«, »jednakim«, »demokratskim«, »svenarodnim«, jer te riječi služe za sakrivanje istine, za sakrivanje toga da vlasništvo na sredstvima za proizvodnju i politička vlast ostaju kod eksploatatora, da stoga o stvarnoj slobodi, o stvarnoj jednakosti za eksploatirane, tj. za ogromnu većinu stanovništva,

* Zov na buđenje. *Prev.*

ne može biti ni govora. Buržoaziji je korisno i potrebno da sakriva od naroda *buržoaski* karakter savremene demokratije, da je prikazuje kao demokratiju uopće ili »čistu demokratiju«, i Šajdemani, a tako isto i Kautski, ponavljajući to, *u stvari* napuštaju gledište proletarijata i prelaze na stranu buržoazije.

Marks i Engels, kad su posljednji put zajedno potpisivali predgovor »Komunističkom manifestu« (to je bilo 1872. godine), smatrali su za potrebno da specijalno obrate pažnju radnika na to da proletarijat ne može naprosto ovladati gotovom (tj. buržoaskom) državnom mašinom i upotrijebiti je za svoje ciljeve, da je on mora slomiti, razbiti. Renegat Kautski napisao je čitavu brošuru o »Diktaturi proletarijata«, sakrivši od radnika tu najvažniju marksističku istinu, izopačivši u njemu marksizam, i razumljivo da su pohvale kojima su gospoda Šajdemani i komp. obasipali tu brošuru bile potpuno zaslužene, kao pohvale agenata buržoazije onome ko prelazi na stranu buržoazije.

Govoriti o čistoj demokratiji, o demokratiji uopće, o jednakosti, o slobodi, o svenarodnosti, kad su radnici i svi radni ljudi gladni, goli, osiromašeni, izmučeni ne samo kapitalističkim najamnim ropstvom nego i četvorogodišnjim pljačkaškim ratom, a kapitalisti i špekulanti i dalje raspolažu svojim napljačkanim »vlasništvom« i »gotovim« aparatom državne vlasti, znači izrugivati se radnim i eksploatiranim ljudima. To znači protivrječiti osnovnim istinama marksizma, koji je učio radnike: vi morate iskorištavati buržoasku demokratiju, kao ogroman istorijski progres u poređenju sa feudalizmom, ali ni za trenutak ne zaboravljajte buržoaski karakter te »demokratije«, njenu istorijsku uslovnost i ograničenost, ne dijelite »sujevjernu vjeru« u »dražavu«, ne zaboravljajte da država i u najdemokratskijoj republici, a ne samo u monarhiji, nije ništa drugo do mašina za ugnjetavanje jedne klase od strane druge.

Buržoazija je prinuđena licemjeriti i nazivati »općenarodnom vlašću«, ili demokratijom uopće, ili čistom demokratijom *(buržoasku)* demokratsku republiku, koja u stvari predstavlja diktaturu buržoazije, diktaturu eksploatatora nad radnim masama. Šajdemani i Kautski, Austerlici i Reneri (sada, na žalost, uz pomoć Fridriha Adlera) podržavaju tu laž i to licemjerstvo. A marksisti, komunisti, razgolićuju ga i govore radnicima i radnim masama direktnu i otvorenu istinu: u stvari demokratska republika, ustavotvorna skupština, svenarodni izbori, itsl. jesu diktatura buržoazije, i za oslobođenje rada od jarma kapitala nema drugog puta

do smjene te diktature *diktaturom proletarijata*. Samo diktatura proletarijata može osloboditi čovječanstvo od pritiska kapitala, od laži, od neiskrenosti, licemjerstva buržoaske demokratije, ove demokratije *za bogate*, može uspostaviti demokratiju *za siromašne*, tj. učiniti dobra demokratije *faktički* dostupnim radnicima i siromašnim seljacima, dok sada (čak i u najdemokratskijoj — *buržoaskoj* — republici) ta dobra demokratije *faktički* su nedostupna ogromnoj većini radnih ljudi.

Uzmimo, na primjer, slobodu zborova i slobodu štampe. Šajdemani i Kautski, Austerlici i Reneri uvjeravaju radnike da se sadašnji izbori za Ustavotvornu skupštinu u Njemačkoj i u Austriji provode »demokratski«. To je laž, jer *u stvari* kapitalisti, eksploatatori, veleposjednici, špekulanti drže u svojim rukama 9/10 najboljih zgrada koje su prikladne za zborove i 9/10 zaliha papira, štamparija, i tako dalje. Radnik u gradu, poljoprivredni radnik i nadničar na selu *u stvari* su odstranjeni od demokratije kako ovim »svetim pravom vlasništva« (koje čuvaju gospoda Kautski i Reneri, kojima je prešao, na žalost, i Fridrih Adler), tako i buržoaskim aparatom državne vlasti, tj. buržoaskim činovnicima, buržoaskim sudijama, i tako dalje. Sadašnja »sloboda zborova i štampe« u »demokratskoj« (buržoaskodemokratskoj) njemačkoj republici jeste laž i licemjerstvo, jer *u stvari* to je *sloboda za bogataše* da kupuju i potkupljuju štampu, *sloboda bogataša* da opijaju narod patokom buržoaske novinske laži, *sloboda bogataša* da drže u svom »vlasništvu« spahijske kuće, najbolje zgrade, i sl. Diktatura proletarijata *oduzeće* od kapitalista u korist radnih ljudi spahijske kuće, najbolje zgrade, štamparije, skladišta papira.

To će biti zamjena »svenarodne«, »čiste« demokratije »diktaturom jedne klase« — viču Šajdemani i Kautski, Austerlici i Reneri (zajedno sa svojim inostranim istomišljenicima, Gompersima, Hendersonima, Renodelima, Vanderveldima i komp.).

Nije istina — odgovorićemo mi. To će biti zamjena faktičke diktature buržoazije (koju diktaturu licemjerno prikrivaju forme demokratske buržoaske republike) diktaturom proletarijata. To će biti zamjena demokratije za bogate demokratijom za siromašne. To će biti zamjena slobode zborova i štampe za manjinu, za eksploatatore, slobodom zborova i štampe za *većinu* stanovništva, za radne ljude. To će biti gigantsko, svjetskoistorijsko *proširenje* demokratije, njeno pretvaranje iz laži u istinu, oslobođenje čovječanstva od okova kapitala, koji *unakazuje* i skresava svaku, čak i

»najdemokratskiju« i republikansku, *buržoasku* demokratiju. To će biti zamjena buržoaske države *proleterskom* državom, koja zamjena je jedini put ka odumiranju države uopće.

A zašto se taj cilj ne može postići bez diktature jedne klase? zašto se ne može direktno preći ka »čistoj« demokratiji? pitaju licemjerni prijatelji buržoazije ili naivni klajnbirgeri i filistri obmanuti njome.

Mi odgovaramo: zato što u svakom kapitalističkom društvu odlučujuće značenje mogu imati ili buržoazija, ili proletarijat, a sitni vlasnici neizbježno ostaju kolebljivi, nemoćni, glupi maštaoci o »čistoj«, tj. vanklasnoj ili natklasnoj, demokratiji. Zato što se iz društva u kojem jedna klasa ugnjetava drugu ne može izaći drukčije nego diktaturom ugnjetene klase. Zato što pobijediti buržoaziju, svrgnuti je, može samo proletarijat, jer on je jedina klasa koju je objedinio i »disciplinirao« kapitalizam i koja može povući za sobom kolebljivu masu radnih ljudi koji žive sitnoburžoaski, — povući je za sobom ili je u najmanju ruku »neutralizirati«. Zato što samo sladunjavi malograđani i filistri mogu maštati, obmanjujući tim maštama i sebe i radnike, o zbacivanju jarma kapitala bez dugog i teškog *ugušivanja otpora* eksploatatora. U Njemačkoj i Austriji taj otpor se dosad još nije — pokazao otvoreno, jer dosad još nije počela eksproprijacija eksproprijatora. Taj otpor će biti očajan, bijesan, kad takva eksproprijacija počne. Sakrivajući to od sebe i od radnika, Šajdemani i Kautski, Austerlici i Reneri vrše izdaju interesa proletarijata, prelaze u najodlučnijem momentu sa pozicije klasne borbe i zbacivanja jarma buržoazije na poziciје sporazuma proletarijata sa buržoazijom, na poziciju »socijalnog mira« ili pomirenja eksploatatora s eksploatiranima.

Revolucije su lokomotive istorije, govorio je Marks.* Revolucije brzo poučavaju. Radnici gradova, poljoprivredni radnici sela Njemačke i Austrije brzo će shvatiti izdaju stvari socijalizma od strane Šajdemana i Kautskih, Austerlica i Renera. Proletarijat će odbaciti te »socijalizdajnike«, socijaliste na riječima, izdajnike socijalizma na djelu, kao što je u Rusiji odbacio iste takve sitne buržuje i filistre, menjševike i socijaliste-revolucionare«. Proletarijat će uvidjeti —

* Vidi K. Marks, »Klasne borbe u Francuskoj od 1848. do 1850. *Prev.*

utoliko prije ukoliko će potpunija biti dominacija spomenutih »vođa« — da samo zamjena buržoaske države, pa bila to najdemokratskija buržoaska republika, državom tipa Pariske komune (o kojoj je državi tako mnogo govorio Marks, izopačen i izdan od Šajdemana i Kautskih) ili državom tipa sovjeta može otvoriti put ka socijalizmu. Diktatura proletarijata će izbaviti čovječanstvo od jarma kapitala i od ratova.

Moskva, 23. XII 1918.

»Pravda« br. 2, 3. januara 1919. (Preveo Z. Tkalec)

I KONGRES KOMUNISTIČKE INTERNACIONALE

(2—6. marta 1919)

utoliko prije ukoliko će potrajati biti dominacija spomenutih »općih« — da samo zamjena buržoaske države, pa bila to najdemokratskija buržoaska republika, državom tipa Pariške komune (o kojoj je držao tako mnogo govorio Marks, izopačen i izdan od Šajdemana i Kautskog) ili državom tipa sovjeta može otvoriti put ka socijalizmu. Diktatura proletarijata će izbaviti čovječanstvo od jarma kapitala i od ratova.

Moskva, 12. XII 1918.

»Pravda« br. 2, 3. januara 1919. (Prevod Z. Tkalec)

1

GOVOR PRI OTVARANJU KONGRESA

2. MARTA

Po nalogu Centralnog komiteta Komunističke partije Rusije otvaram Prvi međunarodni komunistički kongres. Prije svega molim sve prisutne da ustajanjem odadu počast uspomeni najboljih predstavnika III internacionale: Karla Libknehta i Roze Luksemburg. (S v i u s t a j u).

Drugovi! Naš skup ima veliko svjetskoistorijsko značenje. On dokazuje slom svih iluzija buržoaske demokratije. Jer ne samo u Rusiji nego i u najrazvijenijim kapitalističkim zemljama Evrope, kao, na primjer, u Njemačkoj, građanski rat je postao činjenica.

Buržoaziju hvata bezumni strah od rastućeg revolucionarnog pokreta proletarijata. To će biti razumljivo ako uzmemo u obzir da tok događaja poslije imperijalističkog rata neizbježno pomaže revolucionarnom pokretu proletarijata, da međunarodna svjetska revolucija počinje i jača u svim zemljama.

Narod je svjestan veličine i značenja borbe koja se u današnje vrijeme razgorjeva. Potrebno je samo naći onu praktičnu formu koja će proletarijatu omogućiti da ostvari svoju vladavinu. Takva forma je sovjetski sistem sa diktaturom proletarijata. Diktatura proletarijata! — dosad su te riječi bile za mase latinština. Zahvaljujući rasprostranjivanju sistema sovjeta po cijelom svijetu, ta latinština prevedena je na sve savremene jezike; radničke mase našle su praktičnu formu diktature. Ona je postala razumljiva širokim masama radnika zahvaljujući sovjetskoj vlasti u Rusiji, zahvaljujući spartakovcima u Njemačkoj i analognim organizacijama u drugim zemljama, kao na primjer Shop Stewards Commit-

tees* u Engleskoj. Sve ovo dokazuje da je revolucionarna forma proleterske diktature nađena, da proletarijat može sad praktički iskoristiti svoju vladavinu.

Drugovi! Mislim da je poslije događaja u Rusiji i poslije januarske borbe u Njemačkoj osobito važno istaći da se i u drugim zemljama probija u život i zadobija prevlast najnovija forma pokreta proletarijata. Danas sam, na primjer, pročitao u jednom antisocijalističkom listu telegrafsku vijest o tome da je engleska vlada primila bermingenski odbor radničkih delegata** i izrazila spremnost da prizna odbore kao ekonomske organizacije. Sovjetski sistem je pobijedio ne samo u zaostaloj Rusiji nego i u najrazvijenijoj zemlji Evrope — u Njemačkoj, a također i u najstarijoj kapitalističkoj zemlji — u Engleskoj.

Neka buržoazija još bjesni, neka ona još ubija hiljade radnika — pobjeda je naša, pobjeda svjetske komunističke revolucije je obezbijeđena.

Drugovi! Srdačno vas pozdravljajući u ime Centralnog komiteta Komunističke partije Rusije, predlažem da se pređe na izbor predsjedništva. Molim za imena.

---

* *Shop-Stewards Committees* (odbori fabričkih povjerenika) — radničke organizacije koje su postojale u Velikoj Britaniji u nizu industrijskih grana i široko se rasprostranile u godinama prvog svjetskog rata. Nasuprot sporazumaškim tredjunionima, koji su se pridržavali politike »građanskog mira« i odricanja od štrajkaške borbe, ovi odbori (komiteti) stali su u odbranu interesa i zahtjeva radničkih masa, rukovodili su štrajkovima i vodili propagandu protiv rata. Povjerenici su se ujedinjavali u fabričke, rajonske i gradske odbore. *Prev.*

** Vjerovatno se ovdje nije radilo o bermingemskom odboru radničkih delegata, nego o odboru (komitetu) fabričkih povjerenika. *Prev.*

2

TEZE I REFERAT O BURŽOASKOJ DEMOKRATIJI I DIKTATURI PROLETARIJATA 4. MARTA

1. Rast revolucionarnog pokreta proletarijata u svim zemljama izazvao je grčevite napore buržoazije i njenih agenata u radničkim organizacijama da nađu idejno-političke argumente za odbranu vladavine eksploatatora. Među tim argumentima naročito se ističe osuda diktature i odbrana demokratije. Lažnost i licemjerstvo tog argumenta, koji se na hiljade načina ponavlja u kapitalističkoj štampi i na konferenciji žute Internacionale februara 1919. u Bernu, očigledni su za svakog ko neće da iznevjerava principe socijalizma.

2. Prije svega, taj argument operira s pojmovima »demokratija uopće« i »diktatura uopće«, ne postavljajući pitanje o kojoj klasi je riječ. Takvo vanklasno ili natklasno, tobože općenarodno postavljanje pitanja je direktno izrugivanje osnovnom učenju socijalizma, naime učenju o klasnoj borbi, koje na riječima priznaju, a na djelu zaboravljaju socijalisti koji su prešli na stranu buržoazije. Jer ni u jednoj civiliziranoj kapitalističkoj zemlji ne postoji »demokratija uopće«, nego postoji samo buržoaska demokratija, i riječ je ne o »diktaturi uopće«, nego o diktaturi ugnjetene klase, tj. proletarijata, nad ugnjetačima i eksploatatorima, tj. buržoazijom, radi savlađivanja otpora koji pružaju eksploatatori u borbi za svoju vladavinu.

3. Istorija uči da nijedna ugnjetena klasa nikad nije dolazila na vlast niti je mogla doći na vlast ne proživljavajući period diktature, tj. osvajanja političke vlasti i nasilnog ugušivanja najočajnijeg, najbješnjeg otpora, koji se ne zaustavlja ni pred kakvim zločinima, otpora koji su uvijek pružali eksploatatori. Buržoazija, čiju vladavinu sada brane socijalisti koji govore protiv »diktature uopće« i koji se svim silama zalažu za »demokratiju uopće«, osvajala je vlast u na-

prednim zemljama po cijenu niza ustanaka, građanskih ratova, nasilnog ugušivanja kraljeva, feudalaca, robovlasnika i njihovih pokušaja restauracije. Hiljade i milione puta objašnjavali su narodu klasni karakter tih buržoaskih revolucija, te buržoaske diktature socijalisti svih zemalja u svojim knjigama, brošurama, u rezolucijama svojih kongresa, u svojim agitacionim govorima. Stoga sadašnja odbrana buržoaske demokratije pod vidom govora o »demokratiji uopće« i sadašnja vika i krika protiv diktature proletarijata pod vidom povike protiv »diktature uopće«, jesu direktna izdaja socijalizma, faktički prelazak na stranu buržoazije, odricanje prava proletarijata na svoju, proletersku, revoluciju, odbrana buržoaskog reformizma upravo u takvom istorijskom momentu kad je buržoaski reformizam u cijelom svijetu pretrpio slom i kad je rat stvorio revolucionarnu situaciju.

4. Svi socijalisti, objašnjavajući klasni karakter buržoaske civilizacije, buržoaske demokratije, buržoaskog parlamentarizma, izražavali su onu misao koju su s najvećom naučnom tačnošću iskazali Marks i Engels riječima da najdemokratskija buržoaska republika nije ništa drugo do mašina za ugnjetavanje radničke klase od strane buržoazije, mase radnih ljudi od strane šačice kapitalista.* Nema nijednog revolucionara, nijednog marksiste među onima koji sad viču protiv diktature i za demokratiju koji se ne bi bio kleo i preklinjao pred radnicima da on priznaje tu osnovnu istinu socijalizma; a sad kad revolucionarni proletarijat dolazi u vrenje i kretanje usmjereno ka razaranju te mašine ugnjetavanja i ka osvajanju proleterske diktature, ovi izdajnici socijalizma prikazuju stvar tako kao da je buržoazija darovala radnim ljudima »čistu demokratiju«, kao da se buržoazija odrekla otpora i da je spremna pokoriti se većini radnih ljudi, kao da nikakve državne mašine za ugušivanje rada od strane kapitala u demokratskoj republici nije bilo i nema.

5. Pariska komuna, koju na riječima slave svi koji žele da budu smatrani za socijaliste, jer znaju da je radničke mase toplo i iskreno simpatiziraju, pokazala je veoma očigledno istorijsku uslovnost i ograničenu vrijednost buržoaskog parlamentarizma i buržoaske demokratije — institucija koje su u visokom stupnju progresivne u poređenju sa srednjim vijekom, ali koje neizbježno zahtijevaju korjenitu promjenu u epohi proleterske revolucije. Upravo Marks, koji je najbolje ocijenio istorijsko značenje Komune, pokazao je, analizirajući je, eksploatatorski karakter buržoaske demokratije

* Vidi »Uvod« F. Engelsa Marksovom »Građanskom ratu u Francuskoj«. *Prev.*

i buržoaskog parlamentarizma, kad ugnjetene klase dobijaju pravo da jedanput u nekoliko godina odlučuju koji će predstavnik imućnih klasa »predstavljati i ugnjetavati (ver- und zertreten) narod u parlamentu«.* Baš sada kad sovjetski pokret, obuhvatajući cijeli svijet, naočigled svih nastavlja djelo Komune, izdajnici socijalizma zaboravljaju konkretno iskustvo i konkretne pouke Pariske komune, ponavljajući stare buržoaske koještarije o »demokratiji uopće«. Komuna nije bila parlamentarna institucija.

6. Značenje Komune sastoji se, dalje, u tome što je ona pokušala razbiti, srušiti do temelja buržoaski državni aparat, činovnički, sudijski, vojni, policijski, zamijenivši ga samoupravnom masovnom organizacijom radnika koja nije znala za podjelu zakonodavne i izvršne vlasti. Sve savremene buržoaskodemokratske republike, među njima i njemačka, koju izdajnici socijalizma na porugu istini nazivaju proleterskom, zadržavaju taj državni aparat. Na taj način se još i još jedanput potvrđuje potpuno očigledno da povika u odbranu »demokratije uopće« predstavlja u stvari odbranu buržoazije i njenih eksploatatorskih privilegija.

7. »Sloboda zborova« može da bude uzeta kao primjer zahtjeva »čiste demokratije«. Svaki svjesni radnik koji nije raskinuo sa svojom klasom odmah će shvatiti da bi bilo besmisleno obećati slobodu zborova eksploatatorima u periodu i u situaciji kad eksploatatori pružaju otpor svome svrgavanju i brane svoje privilegije. Buržoazija, kad je bila revolucionarna, nije ni u Engleskoj 1649, ni u Francuskoj 1793. godine, davala »slobodu zborova« monarhistima i plemićima koji su pozivali strane trupe i »zborovali« radi organizovanja pokušaja restauracije. Ako sadašnja buržoazija, koja je davno postala reakcionarna, bude od proletarijata zahtijevala da on unaprijed garantuje, bez obzira na to kakav će otpor pružiti kapitalisti svojoj eksproprijaciji, »slobodu zborova« za eksploatatore, radnici će se samo smijati licemjerstvu buržoazije.

S druge strane, radnici vrlo dobro znaju da je »sloboda zborova« čak i u najdemokratskijoj buržoaskoj republici prazna fraza, jer bogati imaju sve najbolje javne i privatne zgrade na svom raspolaganju, a tako isto dovoljno slobodnog vremena za zborove, i imaju zaštitu tih zborova od strane buržoaskog aparata vlasti. Proleteri grada i sela i sitni seljaci, tj. gigantska većina stanovništva, nemaju ni jedno, ni drugo, ni treće. Dok stvari stoje tako, »jednakost«, tj. »čista demokratija«, jeste prevara. Da bi se izvojevala prava

* Vidi K. Marks, »Građanski rat u Francuskoj«. *Prev.*

jednakost, da bi se na djelu ostvarila demokratija za radne ljude, treba najprije oduzeti od eksploatatora sve javne i raskošne privatne zgrade, treba najprije dati slobodnog vremena radnim ljudima, treba da slobodu njihovih zborova štite naoružani radnici, a ne plemići ili kapitalisti-oficiri sa zastrašenim vojnicima.

Tek poslije takve promjene može se bez izrugivanja radnicima, radnim ljudima, siromašnima, govoriti o slobodi zborova, o jednakosti. A izvršiti takvu promjenu nema ko osim avangarde radnih ljudi, osim proletarijata koji svrgava eksploatatore, buržoaziju.

8. »Sloboda štampe« je takođe jedna od glavnih parola »čiste demokratije«. I opet radnici znaju, i socijalisti svih zemalja milionima puta su priznavali, da je ta sloboda prevara sve dotle dok najbolje štamparije i najkrupnije zalihe papira drže kapitalisti i dok ostaje vlast kapitala nad štampom, vlast koja se ispoljava na cijelom svijetu to izrazitije, to oštrije, to ciničnije što su razvijeniji demokratizam i republikansko uređenje, kao na primjer, u Americi. Da bi se izvojevala stvarna jednakost i prava demokratija za radne ljude, za radnike i seljake, treba najprije oduzeti kapitalu mogućnost da unajmljuje pisce, da kupuje izdavačke kuće i potkupljuje listove, a za to je neophodno zbaciti jaram kapitala, svrgnuti eksploatatore, ugušiti njihov otpor. Kapitalisti su uvijek nazivali »slobodom« slobodu lake dobiti za bogate, slobodu radnika da umire od gladi. Kapitalisti nazivaju slobodom štampe slobodu bogatih da potkupljuju štampu, slobodu da iskorištavaju bogatstvo za fabriciranje i falsificiranje takozvanog javnog mnjenja. Branitelji »čiste demokratije« i opet se pokazuju na djelu braniteljima najprljavijeg, najkoruptivnijeg sistema vladavine bogataša nad sredstvima za prosvjećivanje masa, pokazuju se obmanjivačima naroda koji ga putem zgodnih, lijepih i skroz lažnih fraza odvlače od konkretnog istorijskog zadatka oslobođenja štampe od njenog robovanja kapitalu. Stvarna sloboda i jednakost biće poredak koji grade komunisti i u kojem neće biti mogućnosti bogaćenja na tuđi račun, neće biti objektivne mogućnosti ni neposredno ni posredno potčinjavati štampu vlasti novca, neće biti prepreka tome da svaki radni čovjek (ili grupa ljudi bez obzira na njihov broj) ima i ostvaruje jednako pravo na korištenje društvenim štamparijama i društvenim papirom.

9. Istorija XIX i XX vijeka pokazala nam je još prije rata šta je u stvari famozna »čista demokratija« u kapitalizmu. Marksisti su uvijek govorili: što je razvijenija, što je

»čistija demokratija«, to ogoljelijom, oštrijom, bespoštednijom postaje klasna borba, to »čistije« izbija pritisak kapitala i diktatura buržoazije. Drajfusova afera u republikanskoj Francuskoj, krvavi obračuni plaćeničkih odreda, koje su naoružali kapitalisti, sa štrajkašima u slobodnoj i demokratskoj republici Americi, — ove i hiljade sličnih činjenica pokazuju istinu koju buržoazija uzalud pokušava sakriti, naime da u najdemokratskijim republikama u stvari vladaju teror i diktatura buržoazije, koji se otvoreno ispoljavaju svaki put kad se eksploatatorima počinje činiti da se vlast kapitala ljulja.

10. Imperijalistički rat 1914—1918. definitivno je pokazao čak pred zaostalim radnicima taj istinski karakter buržoaske demokratije, čak i u najslobodnijim republikama kao karakter diktature buržoazije. Radi bogaćenja njemačke ili engleske grupe milionera ili milijardera bili su pobijeni deseci miliona ljudi, i u najslobodnijim republikama bila je uspostavljena vojna diktatura buržoazije. Ta vojna diktatura nastavlja se u zemljama Antante i poslije poraza Njemačke. Upravo rat je najviše otvorio oči radnim ljudima, strgnuo lažne boje sa buržoaske demokratije, pokazao narodu sav bezdan špekulacije i lake dobiti u vrijeme rata i u vezi s ratom. U ime »slobode i jednakosti« vodila je buržoazija taj rat, u ime »slobode i jednakosti« nečuveno su se bogatili ratni liferanti. Nikakvi napori žute bernske Internacionale neće sakriti od masa sada dokraja razgolićeni eksploatatorski karakter buržoaske slobode, buržoaske jednakosti, buržoaske demokratije.

11. U najrazvijenijoj kapitalističkoj zemlji na evropskom kontinentu, u Njemačkoj, već prvi mjeseci republikanske slobode, koju je donio poraz imperijalističke Njemačke, pokazali su njemačkim radnicima i cijelom svijetu u čemu je stvarna klasna suština buržoaske demokratske republike. Ubistvo Karla Libknehta i Roze Luksemburg je događaj od svjetskoistorijske važnosti ne samo zato što su tragično poginuli najbolji ljudi i vođe istinske proleterske, Komunističke internacionale, nego i zato što se za naprednu evropsku — može se bez preuveličavanja reći: za naprednu u svjetskom mjerilu — državu obnažila do kraja njena klasna suština. Ako su uhapšene ljude, to jest ljude koje je državna vlast uzela da čuva, mogli nekažnjeno ubiti oficiri i kapitalisti, pod vladom socijalpatriota, onda to znači da demokratska republika u kojoj je takva stvar bila moguća jeste diktatura buržoazije. Ljudi koji izražavaju svoje negodovanje povodom ubistva Karla Libknehta i Roze Luksemburg, a ne shvaćaju tu istinu, time samo pokazuju ili svoju tupoglavost, ili svoje licemjerstvo. »Sloboda« u jednoj od najslobodnijih i najna-

prednijih republika svijeta, u njemačkoj republici, jeste sloboda nekažnjeno ubijati uhapšene vođe proletarijata. I to ne može da bude drukčije dok se kapitalizam održava, jer razvoj demokratizma ne otupljuje, nego zaoštrava klasnu borbu, koja je, uslijed svih rezultata i uticaja rata i njegovih posljedica, dovedena do tačke ključanja.

U cijelom civiliziranom svijetu sad protjeruju boljševike, progone ih, bacaju ih u zatvore, kao, na primjer, u jednoj od najslobodnijih buržoaskih republika, u Švajcarskoj, vrše pogrome boljševika u Americi, itd. S gledišta »demokratije uopće« ili »čiste demokratije« direktno je smiješno da se napredne, civilizirane, demokratske, do zuba naoružane zemlje boje prisutnosti nekoliko desetaka ljudi iz zaostale, gladne, razorene Rusije, koju buržoaski listovi u desecima miliona primjeraka nazivaju divljom, zločinačkom, itd. Jasno da društveno stanje koje je moglo roditi takvu strahovitu protivrječnost jeste u stvari diktatura buržoazije.

12. Pri takvom pitanju stvari diktatura proletarijata je ne samo potpuno opravdana kao sredstvo za svrgavanje eksploatatora i ugušivanje njihovog otpora nego i apsolutno neophodna za svu masu radnih ljudi kao jedina odbrana od diktature buržoazije, koja je dovela do rata i koja priprema nove ratove.

Glavno što ne shvataju socijalisti i što čini njihovu teoretsku kratkovidost, njihovu opčinjenost buržoaskim predrasudama i njihovu političku izdaju u odnosu na proletarijat, jeste to što u kapitalističkom društvu, pri koliko-toliko ozbiljnom zaoštravanju klasne borbe sadržane u njegovoj osnovi, ne može biti ničeg srednjeg, ničeg osim diktature buržoazije ili diktature proletarijata. Svako maštanje o nečem trećem je reakcionarna lamentacija sitnog buržuja. O tome svjedoči i iskustvo više no stogodišnjeg razvoja buržoaske demokratije i radničkog pokreta u svim naprednim zemljama i napose iskustvo posljednjeg petogodišta. O tome govori i sva nauka političke ekonomije, sav sadržaj marksizma, koji objašnjava ekonomsku neizbježnost, pri svakoj robnoj privredi, diktature buržoazije, koju nema ko drugi da smijeni osim klase koju sam razvoj kapitalizma razvija, umnožava, ujedinjuje i jača, tj. klase proletera.

13. Druga teoretska i politička pogreška socijalista sastoji se u nerazumijevanju toga da su se forme demokratije neizbježno smjenjivale u toku tisućuljeća, počevši od njenih klica u staro doba, onako kako je jedna vladajuća klasa smjenjivala drugu. U drevnim republikama Grčke, u gradovima srednjeg vijeka, u naprednim kapitalističkim zemljama,

demokratija ima različite forme i različiti stupanj primjene. Bila bi najveća glupost misliti da se najdublja revolucija u istoriji čovječanstva, prvi na svijetu prelazak vlasti od manjine eksploatatora ka većini eksploatiranih može izvršiti unutar starog okvira stare, buržoaske, parlamentarne demokratije, da se može izvršiti bez najoštrijih preloma, bez stvaranja novih formi demokratije, novih institucija koja otjelovljuju nove uslove njene primjene, itd.

14. Diktatura proletarijata slična je diktaturi drugih klasa po tome što je izazvana neophodnošću, kao i svaka diktatura, da uguši nasilni otpor klase koja gubi političku vladavinu. Korjenita razlika između diktature proletarijata i diktature drugih klasa — diktature spahija u srednjem vijeku, diktature buržoazije u svim civiliziranim kapitalističkim zemljama — sastoji se u tome što je diktatura spahija i buržoazije bila nasilno ugušivanje otpora ogromne većine stanovništva, naime radnih ljudi. Naprotiv, diktatura proletarijata je nasilno ugušivanje otpora eksploatatora, tj. ništavne manjine stanovništva, spahija i kapitalista.

Otud, sa svoje strane, proizilazi da diktatura proletarijata neizbježno mora donijeti sa sobom ne samo promjenu formi i institucija demokratije, govoreći uopće, nego upravo takvu njihovu promjenu koja daje još neviđeno na svijetu proširenje faktičkog korištenja demokratizmom od strane ugnjetenih kapitalizmom, od strane radnih klasa.

I doista, ona forma diktature proletarijata koja je već izražena faktički, tj. sovjetska vlast u Rusiji, Räte-System* u Njemačkoj, Shop Stewards Committees i druge analogne sovjetske institucije u drugim zemljama, svi oni znače i ostvaruju upravo za radne klase, tj. za ogromnu većinu stanovništva, takvu faktičnu mogućnost korištenja demokratskim pravima i slobodama kakve nikad nije bilo, čak ni približno, u najboljim i najdemokratskijim buržoaskim republikama.

Suština sovjetske vlasti je u tome što stalnu i jedinu osnovu cjelokupne državne vlasti, cjelokupnog državnog aparata, čini masovna organizacija upravo onih klasa koje je kapitalizam ugnjetavao, tj. radnika i poluproletera (seljaka koji ne eksploatiraju tuđi rad i koji stalno pribjegavaju prodaji makar dijela svoje radne snage). Upravo te mase koje su čak i u najdemokratskijim buržoaskim republikama, budući ravnopravne po zakonu, u stvari na hiljade načina i trikova bile odstranjivane od učešća u političkom životu i od korištenja demokratskim pravima i slobodama, sada privlače stalnom

---

* Sistem vijeća. *Prev.*

i neizostavnom, a uz to odlučujućem učešću u demokratskom upravljanju državom.

15. Onu jednakost građana bez obzira na pol, religiju, rasu i nacionalnost koju je buržoaska demokratija uvijek i svuda obećavala, ali nigdje provela i, zbog vladavine kapitalizma, provesti nije mogla, sovjetska vlast, ili diktatura proletarijata, ostvaruje odmah i potpuno, jer to može da učini samo vlast radnika nezainteresovanih za privatno vlasništvo sredstava za proizvodnju i za borbu oko njihove raspodjele i preraspodjele.

16. Stara, tj. buržoaska, demokratija i parlamentarizam bili su organizirani tako da su upravo mase radnih ljudi bile najviše otuđene od aparata upravljanja. Sovjetska vlast, tj. diktatura proletarijata, naprotiv, izgrađena je tako da zbliži mase radnih ljudi s aparatom upravljanja. Istom cilju služi spajanje zakonodavne i izvršne vlasti kod sovjetske organizacije države i zamjena teritorijalnih izbornih okruga produkcijskim jedinicama, kao što su: fabrika, zavodi.

17. Vojska je bila aparat ugnjetavanja ne samo pod monarhijom. Ostala je takav aparat i u svim buržoaskim, čak najdemokratskijim, republikama. Samo sovjetska vlast, kao stalna državna organizacija upravo onih klasa koje je ugnjetavao kapitalizam, može uništiti potčinjavanje vojske buržoaskoj komandi i doista stopiti proletarijat s vojskom, doista ostvariti naoružanje proletarijata i razoružanje buržoazije, bez čega pobjeda socijalizma nije moguća.

18. Sovjetska organizacija države prilagođena je rukovodećoj ulozi proletarijata kao klase koju je kapitalizam najviše koncentrirao i prosvetio. Iskustvo svih revolucija i svih pokreta ugnjetenih klasa, iskustvo svjetskog socijalističkog pokreta uči nas da samo proletarijat može ujediniti i voditi za sobom rascjepkane i zaostale slojeve radnog i eksploatiranog stanovništva.

19. Samo sovjetska organizacija države može doista razbiti odmah i definitivno razoriti stari, tj. buržoaski, činovnički i sudijski aparat, koji se održavao i neizbježno se morao održavati u kapitalizmu čak i u najdemokratskijim republikama, budući faktično najveća smetnja provođenju demokratizma u život za radnike i radne ljude. Pariska komuna je učinila prvi svjetskoistorijski korak na tom putu. Sovjetska vlast — drugi.

20. Uništenje državne vlasti je cilj koji su sebi postavljali svi socijalisti, među njima i na čelu njih Marks. Bez ostvarenja tog cilja istinski demokratizam, tj. jednakost i sloboda, nije ostvarljiv. A k tome cilju vodi praktički samo

sovjetska, ili proleterska, demokratija, jer ona privlačeći k stalnom i neizostavnom učešću u upravljanju državom masovne organizacije radnih ljudi, počinje odmah pripremati potpuno odumiranje svake države.

21. Potpuno bankrotstvo socijalista koji su se okupili u Bernu, njihovo potpuno nerazumijevanje nove, tj. proleterske demokratije vidi se naročito iz sljedećeg. 10. februara 1919. g. Branting je u Bernu zaključio međunarodnu konferenciju žute Internacionale. 11. februara 1919. u Berlinu, u listu njenih učesnika »Die Freiheit«, štampan je apel partije »nezavisnih« proletarijatu. U tom apelu priznaje se buržoaski karakter vlade Šajdemana, zamjera joj se što želi da ukine sovjete, koji se nazivaju Träger und Schützer der Revolution — nosiocima i čuvarima revolucije, i predlaže se da se legaliziraju sovjeti, da im dadu državna prava, da im dadu pravo suspendovanja odluke Nacionalne skupštine, s tim da se stvar riješi plebiscitom.

Takav prijedlog je potpuni idejni krah teoretičara koji su branili demokratiju i nisu shvatali njen buržoaski karakter. Smiješan pokušaj da se sistem sovjeta, tj. diktatura proletarijata spoji sa Nacionalnom skupštinom, tj. sa diktaturom buržoazije, razgolićuje dokraja i siromaštvo misli žutih socijalista i socijaldemokrata, i njihovu političku reakcionarnost sitnih buržuja, i njihove bojažljive ustupke nezadrživo rastućoj snazi nove, proleterske demokratije.

22. Osuđujući boljševizam, većina žute internacionale u Bernu, koja se nije usudila da formalno izglasa odgovarajuću rezoluciju iz straha od radničkih masa, postupala je pravilno s klasnog gledišta. Jer ta većina je potpuno solidarna s ruskim menjševicima i socijalistima-revolucionarima i Šajdemanima u Njemačkoj. Ruski menjševici i socijalisti-revolucionari, žaleći se na progone od strane boljševika, pokušavaju sakriti činjenicu da je te progone izazvalo učešće menjševika i socijalista-revolucionara u građanskom ratu na strani buržoazije protiv proletarijata. Tačno tako su Šajdemani i njihova partija već dokazali u Njemačkoj svoje isto takvo učešće u građanskom ratu na strani buržoazije protiv radnika.

Stoga je potpuno prirodno što se većina učesnika bernske žute internacionale izjasnila za osudu boljševika. U tome se nije izrazila odbrana »čiste demokratije«, nego samoodbrana ljudi koji znaju i osjećaju da u građanskom ratu stoje na strani buržoazije protiv proletarijata.

Evo zašto se, s klasnog gledišta, odluka većine žute internacionale mora smatrati pravilnom. Proletarijat treba, ne bojeći se istine da joj pogleda pravo u lice i izvuče odatle sve političke zaključke.

Drugovi! Htio bih dodati još nešto posljednjim dvjema tačkama. Mislim da će nam drugovi koji treba da podnesu referat o Bernskoj konferenciji ispričati o tom podrobnije.

U toku cijele Bernske konferencije nije bilo rečeno ni jedne riječi o značenju sovjetske vlasti. Već dvije godine mi u Rusiji raspravljamo to pitanje. U aprilu 1917. na partijskoj konferenciji mi smo već teoretski i politički postavili pitanje: »Šta je sovjetska vlast, koji je njen sadržaj, u čemu je njeno istorijsko značenje?« Već gotovo dvije godine raspravljamo to pitanje, i na našem partijskom kongresu usvojili smo povodom toga rezoluciju.*

Berlinska »Freiheit« štampala je 11. februara apel njemačkom proletarijatu, koji su potpisali ne samo vođe nezavisnih socijaldemokrata Njemačke nego i svi članovi frakcije nezavisnih. U augustu 1918. najistaknutiji teoretičar tih nezavisnih, Kautski, pisao je u svojoj brošuri »Diktatura proletarijata«, da je on pristalica demokratije *i* sovjetskih organa, ali da sovjeti treba da imaju samo privredno značenje a nikako da se priznaju kao državne organizacije. Kautski ponavlja isto u brojevima »Freiheit« od 11. novembra i 12. januara. 9. februara pojavljuje se članak Rudolfa Hilferdinga koji je također, smatran jednim od najistaknutijih teoretskih autoriteta II internacionale. On predlaže da se juridički, putem državnog zakonodavstva, sistem vijeća objedini s Nacionalnom skupštinom. To je bilo 9. februara. 11. februara taj prijedlog usvaja cijela partija nezavisnih, i on se objavljuje u vidu apela.

Bez obzira na to što Nacionalna skupština već postoji, čak nakon toga što je »čista demokratija« uzela oblik stvarnosti, nakon toga što su najistaknutiji teoretičari nezavisnih socijaldemokrata izjavili da sovjetske organizacije ne smiju biti državne organizacije, bez obzira na sve to — opet kolebanje! To dokazuje da ta gospoda doista nisu ništa razumjela u novom pokretu i o uslovima njegove borbe. Ali to dokazuje još i nešto drugo, naime: mora da postoje uslovi, uzroci koji izazivaju to kolebanje! Kad nam poslije svih tih događaja, poslije ove gotovo dvogodišnje pobjedonosne revolucije u Rusiji, nude takve rezolucije kakve su one usvojene na Bernskoj konferenciji, u kojima se ništa ne govori o sovjetima i njihovom značenju, na kojoj se nijednom delegatu ni u jednom govoru nije o tome omakla ni jedna jedina riječ, mi

* Ima se u vidu rezolucija o promjeni naziva partije i partijskog programa, koju je usvojio VII kongres RKP(b), održan 6—8. marta 1918. *Prev.*

možemo s punim pravom tvrditi da su sva ta gospoda, kao socijalisti i teoretičari, za nas mrtva.

Ali praktički, s gledišta politike, to je, drugovi, dokaz za to da se među masama događa veliki pomak — čim ti nezavisni, koji su bili teoretski i principijelno protiv tih državnih organizacija, najedanput predlažu takvu glupost kao što je »mirno« spajanje Nacionalne skupštine sa sistemom vijećâ to jest spajanje diktature buržoazije s diktaturom proletarijata. Mi vidimo kako su svi oni bankrotirali u socijalističkom i teoretskom pogledu, i kakva se ogromna promjena događa u masama. Zaostale mase njemačkog proletarijata idu k nama, došle su k nama! Značenje Nezavisne partije njemačkih socijaldemokrata, najboljeg dijela Bernske konferencije, s teoretskog i socijalističkog gledišta je na taj način jednako nuli; neko značenje joj ipak ostaje, a ono se sastoji u tome što nam ti kolebljivi elementi služe kao pokazatelji raspoloženja zaostalih dijelova proletarijata. Po mom uvjerenju, u tome i jeste najveće istorijsko značenje te konferencije. Nešto slično doživjeli smo mi u našoj revoluciji. Naši menjševici prošli su gotovo tačno isti razvojni put koji i teoretičari nezavisni u Njemačkoj. Isprva, kad su oni imali u sovjetima većinu, bili su za sovjete. Tada se samo i čulo: »Živjeli sovjeti!«, »Za sovjete!«, »Sovjeti su revolucionarna demokratija«. A kad smo većinu u sovjetima dobili mi, boljševici, tada su zapjevali druge pjesme: sovjeti ne smiju postojati uporedo s Ustavotvornom skupštinom; a razni menjševički teoretičari davali su gotovo iste prijedloge kao što je spajanje sistema sovjeta s Ustavotvornom skupštinom i uključivanje sovjetâ u državnu organizaciju. Tu se još jedanput pokazuje da je opći tok proleterske revolucije jednak na cijelom svijetu. Najprije spontano stvaranje sovjeta, zatim njihovo rasprostranjivanje i razvijanje, onda pojava pitanja u praksi: sovjeti ili Nacionalna skupština ili Ustavotvorna skupština, ili buržoaski parlamentarizam; potpuna zbunjenost među vođama i najzad — proleterska revolucija. No ja mislim da poslije gotovo dvije godine revolucije ne smijemo tako postavljati pitanje, već moramo donositi konkretna rješenja, jer rasprostranjivanje sistema sovjeta za nas je, i osobito za većinu zapadnoevropskih zemalja, najvažniji zadatak.

Htio bih ovdje navesti samo jednu rezoluciju menjševika. Molio sam druga Oboljenskog da je prevede na njemački jezik. Obećao mi je da će to uraditi, ali, na žalost, njega ovdje nema. Potrudiću se da je reproduciram po sjećanju, jer nemam potpunog teksta te rezolucije.

Inostrancu koji nije ništa čuo o boljševizmu veoma je teško stvoriti vlastito mišljenje o našim spornim pitanjima. Sve što tvrde boljševici, osporavaju menjševici, i obrnuto. Dabome, za vrijeme borbe ne može ni biti drukčije, i stoga je veoma važno što je posljednja konferencija menjševičke partije u decembru 1918. usvojila dugu, detaljnu rezoluciju, koja je u cijelosti bila štampana u menjševičkoj »Gazeti pečatnjikov«. U toj rezoluciji menjševici sami ukratko izlažu istoriju klasne borbe i građanskog rata. U rezoluciji se kaže da oni osuđuju one grupe svoje partije koje se nalaze u savezu s imućnim klasama na Uralu, na Jugu, na Krimu i u Gruziji, — i pobrajaju se sve ove oblasti. One grupe menjševičke partije koje su u savezu sa imućnim klasama išle protiv sovjetske vlasti, osuđuju se sad u rezoluciji, a posljednja tačka osuđuje i one koji su prešli komunistima. Otud slijedi: menjševici su prinuđeni priznati da u njihovoj partiji nema jedinstva i da oni stoje ili na strani buržoazije, ili na strani proletarijata. Veći dio menjševika prešao je na stranu buržoazije i u vrijeme građanskog rata borio se protiv nas. Mi, dabome, gonimo menjševike, mi ih čak strijeljamo kad se oni u ratu protiv nas, bore protiv naše Crvene armije i strijeljaju naše crvene komandire. Na rat buržoazije odgovorili smo ratom proletarijata, — drugog izlaza ne može biti. Na taj način, s političkog gledišta sve ovo je samo menjševičko licemjerstvo. Istorijski je neshvatljivo kako su na Bernskoj konferenciji ljudi koji nisu službeno proglašeni ludim, mogli, po nalogu menjševika i esera, govoriti o borbi boljševika protiv njih, a prećutati svoju borbu u savezu s buržoazijom protiv proletarijata.

Svi oni ozlojeđeno istupaju protiv nas jer ih mi gonimo. To je istina. Ali oni ne govore ni rječce o tome kakvo je bilo njihovo učešće u građanskom ratu! Mislim da ću morati ostaviti za zapisnik potpuni tekst rezolucije, a inostrane drugove ću zamoliti da obrate pažnju na tu rezoluciju, jer ona predstavlja istorijski dokument u kojem se pitanje postavlja pravilno i koji daje najbolji materijal za ocjenu spora među »socijalističkim« pravcima u Rusiji. Između proletarijata i buržoazije postoji još klasa ljudi koja se priklanja čas jednoj, čas drugoj strani; tako je bilo uvijek i u svim revolucijama, i apsolutno je nemoguće da u kapitalističkom društvu, gdje proletarijat i buržoazija čine dva neprijateljska tabora, ne bi među njima postojali međuslojevi. Postojanje tih kolebljivih elemenata je istorijski neizbježno, i, na žalost, takvi elementi, koji sami ne znaju na čijoj strani će se sutra boriti, postojaće još prilično dugo.

Htio bih dati praktičan prijedlog, koji se sastoji u tome da se usvoji rezolucija u kojoj treba da budu specijalno istaknute tri tačke.

Prvo: jedan od najvažnijih zadataka za drugove iz zapadnoevropskih zemalja sastoji se u razjašnjavanju masama značenja, važnosti i nužnosti sistema sovjeta. U tom pogledu opaža se nedovoljno razumijevanje. Ako su Kautski i Hilferding kao teoretičari i bankrotirali, posljednji članci u »Freiheit« ipak dokazuju da oni pravilno prikazuju raspoloženje zaostalih dijelova njemačkog proletarijata. I kod nas se događalo isto: u prvih osam mjeseci ruske revolucije pitanje sovjetske organizacije se vrlo mnogo raspravljalo, i radnicima nije bilo jasno u čemu se sastoji novi sistem i može li se od sovjeta stvoriti državni aparat. U našoj revoluciji mi smo se kretali naprijed ne teoretskim, nego praktičnim putem. Na primjer, pitanje Ustavotvorne skupštine nismo ranije teoretski postavljali i nismo govorili da ne priznajemo Ustavotvornu skupštinu. Tek kasnije, kad su se sovjetske organizacije rasprostranile po cijeloj zemlji i osvojile političku vlast, tek tada smo odlučili da rastjeramo Ustavotvornu skupštinu. Sad vidimo da u Mađarskoj i u Švajcarskoj pitanje stoji mnogo oštrije. S jedne strane, to je vrlo dobro: mi otud crpimo čvrstu uvjerenost u to da se revolucija u zapadnoevropskim državama kreće brže i da će nam donijeti velike pobjede. A s druge strane, u tome se krije izvjesna opasnost, naime opasnost da će borba biti toliko plahovita da svijest radnika neće držati korak s takvim razvojem. Značenje sistema sovjeta i sad još nije jasno velikim masama politički obrazovanih njemačkih radnika, jer su oni vaspitani u duhu parlamentarizma i u buržoaskim predrasudama.

Drugo: o rasprostranjivanju sistema sovjeta. Kad čujemo kako se brzo rasprostranjuje ideja sovjeta u Njemačkoj i čak u Engleskoj, za nas je to veoma važan dokaz da će proleterska revolucija pobijediti. Njen hod je moguće zadržati samo kratko vrijeme. Druga je stvar kad nam drugovi Albert i Platen izjavljuju da kod njih u selima među seoskim radnicima i sitnim seljaštvom sovjeti gotovo i ne postoje. Pročitao sam u »Rote Fahne« članak protiv seljačkih sovjeta, no, potpuno pravilno za sovjete poljoprivrednih radnika i seoske sirotinje. Buržoazija i njeni lakeji, kao Šajdeman i komp., već su istakli parolu: seljački sovjeti. Ali nama su potrebni samo sovjeti poljoprivrednih radnika i seoske sirotinje. Na žalost, iz referata drugova Alberta i Platena i drugih vidimo da se, izuzev Mađarsku, za rasprostranjivanje sovjetskog sistema na selu radi vrlo malo. U tome se možda, i

krije praktična i prilično velika opasnost za postizanje sigurne pobjede njemačkog proletarijata. Pobjeda se može smatrati obezbijeđenom tek tada kad budu organizirani ne samo gradski radnici nego i seoski proleteri, i uz to organizirani ne onako kao ranije — u strukovne saveze i kooperative — nego u sovjete. Mi smo lakše izvojevali pobjedu zato što smo u oktobru 1917. išli sa seljaštvom, sa svim seljaštvom. U tom smislu naša revolucija je tada bila buržoaska. Prvi korak naše proleterske vlade sastojao se u tome da su stari zahtjevi cijelog seljaštva, koje su još za vrijeme Kerenskog izrazili seljački sovjeti i skupovi, bili priznati u zakonu što ga je naša vlada donijela 26. oktobra (po starom kalendaru) 1917, sutradan poslije revolucije. U tome je i bila naša snaga, stoga smo i tako lako zadobili ogromnu većinu. Za selo je naša revolucija još i dalje bila buržoaska, i tek kasnije, za pola godine, bili smo prinuđeni da u okviru državne organizacije iniciramo u selima klasnu borbu, da osnivamo u svakom selu komitete sirotinje, poluproletera, i da se sistematski borimo protiv seoske buržoazije. Kod nas je to bilo neizbježno zbog zaostalosti Rusije. U Zapadnoj Evropi to će biti drukčije, pa stoga mi i moramo podvući da rasprostranjivanje sistema sovjeta i na seosko stanovništvo u odgovarajućim, možda novim formama jeste apsolutno nužno.

Treće: mi moramo reći da je osvajanje komunističke većine glavni zadatak u svim zemljama gdje sovjetska vlast još nije pobijedila. Naša komisija za rezolucije jučer je pretresala to pitanje. Možda će se drugi drugovi još izjasniti o tome, no ja bih htio predložiti da se ove tri tačke usvoje kao posebna rezolucija. Mi ne možemo, dabome, propisivati put razvoju. Vrlo je vjerovatno da će u mnogim zapadnoevropskim zemljama revolucija izbiti vrlo brzo, ali mi, kao organizirani dio radničke klase, kao partija, težimo i moramo težiti ka tome da dobijemo većinu u sovjetima. Tada će naša pobjeda biti obezbijeđena, i nikakva sila neće biti u stanju da išta preduzme protiv komunističke revolucije. Inače se pobjeda neće postići tako lako i neće biti dugog vijeka. Dakle, htio bih predložiti da se usvoje ove tri tačke u obliku specijalne rezolucije.

3

REZOLUCIJA UZ TEZE O BURŽOASKOJ DEMOKRATIJI I DIKTATURI PROLETARIJATA

Na osnovu ovih teza i izvještaja delegata raznih zemalja, kongres Komunističke internacionale izjavljuje da se glavni zadatak komunističkih partija u svim zemljama gdje još ne postoji sovjetska vlast sastoji u sljedećem:

1) Objašnjavanje širokim masama radničke klase istorijskog značenja, političke i istorijske nužnosti nove, proleterske, demokratije, koja mora da bude stavljena na mjesto buržoaske demokratije i parlamentarizma.

2) Rasprostranjivanje i organiziranje sovjeta među radnicima svih grana industrije i među vojnicima armije i flote, a također među poljoprivrednim radnicima i siromašnim seljacima.

3) Stvaranje unutar sovjeta čvrste komunističke većine.

4

ZAVRŠNA RIJEČ PRI ZATVARANJU KONGRESA 6. MARTA

Ako nam je uspjelo okupiti se bez obzira na sve političke teškoće i progone, ako nam je uspjelo bez bitnih neslaganja u kratkom vremenu donijeti važne odluke o svim gorućim pitanjima savremene revolucionarne epohe, onda je to uspjelo zahvaljujući tome što su proleterske mase cijelog svijeta praktički stavile sva ta pitanja na dnevni red svojim akcijama i počele ih praktički rješavati.

Mi smo morali ovdje zapisati samo ono što su mase već izvojevale u svojoj revolucionarnoj borbi.

Ne samo u istočnoevropskim nego i u zapadnoevropskim zemljama, ne samo u zemljama pobijeđenim, nego i u zemljama pobjednicama — kao, na primjer, u Engleskoj — sve dalje i dalje se širi pokret u korist sovjeta, i taj pokret nije ništa drugo do pokret s ciljem stvaranja nove, proleterske, demokratije, — on je najznačajniji korak naprijed ka diktaturi proletarijata, ka potpunoj pobjedi komunizma.

Neka buržoazija cijelog svijeta i dalje bjesni, neka protjeruje, baca u zatvore, čak ubija spartakovce i boljševike, — sve to joj više neće pomoći. To će samo poslužiti prosvjećivanju masa, njihovom oslobađanju od starih buržoaskodemokratskih predrasuda i njihovoj prekaljenosti u borbi. Pobjeda proleterske revolucije u cijelom svijetu je obezbijeđena. Približava se osnivanje međunarodne sovjetske republike. (B u r a n p l j e s a k).

IZVOJEVANO I ZAPISANO

U revoluciji je solidno samo ono što su izvojevale mase proletarijata. Zapisivati vrijedi samo ono što je zaista solidno izvojevano.

Osnivanje III, Komunističke internacionale u Moskvi, 2. marta 1919, bilo je zapisivanje onog što su izvojevale ne samo ruske, ne samo rusijske, nego i njemačke, austrijske, mađarske, finske, švajcarske, — jednom riječju, međunarodne proleterske mase.

I upravo zato je osnivanje III, Komunističke internacionale solidno djelo.

Prije svega četiri mjeseca još se nije moglo reći da je sovjetska vlast, sovjetski oblik države, međunarodna tekovina. U njoj je bilo nečeg, i to bitnog, što pripada ne samo Rusiji nego i svim kapitalističkim zemljama. Ali još se nije moglo reći, prije provjeravanja u praksi, kakve će promjene, koliko duboke i od kolike važnosti, donijeti dalji razvitak svjetske revolucije.

Njemačka revolucija je dala to provjeravanje. Razvijena kapitalistička zemlja — poslije jedne od najzaostalijih — pokazala je cijelom svijetu za kratko vrijeme, za nekih stotinu i nešto više dana, ne samo iste osnovne snage revolucije, ne samo isti osnovni pravac revolucije, nego i isti osnovni oblik nove proleterske demokratije: sovjete.

A u isto vrijeme u Engleskoj, u zemlji-pobjednici, u zemlji koja je najbogatija kolonijama, u zemlji koja je najduže bila i vrijedila za uzor »socijalnog mira«, u zemlji najstarijeg kapitalizma, vidimo široko, nezadrživo, bujno i snažno rastenje sovjeta i novih sovjetskih oblika masovne proleterske borbe, — »Shop Stewards Committees«, komiteta fabričkih povjerenika.

U Americi, u najjačoj i najmlađoj kapitalističkoj zemlji, postoje ogromne simpatije radničkih masa za sovjete.

Led se krenuo.

Sovjeti su pobijedili u cijelom svijetu.

Oni su pobijedili prije svega i najviše u tom pogledu što su osvojili simpatije proleterskih masa. To je najglavnije. Nikakva zvjerstva imperijalističke buržoazije, nikakvi progoni i ubijanja boljševika ne mogu da otmu masama ovu tekovinu. Što će »demokratska« buržoazija više bjesnjeti, to će ove tekovine biti solidnije u duši proleterskih masa, u njihovom raspoloženju, u njihovoj svijesti, u njihovoj junačkoj spremnosti za borbu.

Led se krenuo.

I zato je tako lako, tako glatko, s tako mirnom i čvrstom odlučnošću tekao rad Moskovske međunarodne komunističke konferencije koja je osnovala III internacionalu.

Mi smo zapisali ono što je već izvojevano. Mi smo stavljali na papir ono što je već bilo čvrsto u svijesti masa. Svi su znali, štaviše: svi su vidjeli, osjećali, opažali, svaki na

iskustvu svoje zemlje, da je uzavreo nov, po snazi i dubini još neviđen proleterski pokret, da on ne može da stane ni u kakav stari okvir, da njega neće zaustaviti veliki majstori sitnog politikanstva, ni veoma iskusni, veoma vješti Lojd Džordži i Vilsoni anglo-američkog »demokratskog« kapitalizma, ni Hendersoni, Renodeli, Brantingi i svi ostali junaci socijalšovinizma, koji su prošli i kroz sito i kroz rešeto.

Nov pokret ide k diktaturi proletarijata, ide, i pored svih kolebanja, i pored teških poraza, i pored nečuvenog i nevjerovatnog »ruskog« haosa (ako se sudi po spoljašnjosti, sa strane), — ide k *sovjetskoj vlasti* snagom bujice miliona i desetaka miliona proletera koja sve briše s puta.

Mi smo to zapisali. U našim rezolucijama, tezama, referatima i govorima izraženo je ono što je već izvojevano.

Teorija marksizma, osvijetljena jarkom svjetlošću novog, svjetski bogatog iskustva revolucionarnih radnika, pomogla nam je da shvatimo svu zakonitost onog što se događa. Ona će pomoći proleterima cijelog svijeta koji se bore za obaranje kapitalističkog najamnog ropstva da jasnije shvate ciljeve svoje borbe, da odlučnije idu po već obilježenom putu, da sigurnije i solidnije pobjeđuju i učvršćuju pobjedu.

Osnivanje III, Komunističke internacionale je predvorje internacionalne sovjetske republike, međunarodne pobjede komunizma.

5. marta 1919.

»Pravda« br. 51, 6. marta 1919.

TREĆA INTERNACIONALA I NJENO MJESTO U ISTORIJI

Imperijalisti zemalja »Antante« blokiraju Rusiju, nastojeći da odsijeku Sovjetsku Republiku, kao žarište zaraze, od kapitalističkog svijeta. Ti ljudi, koji se hvale »demokratizmom« svojih ustanova, toliko su zaslijepljeni mržnjom prema Sovjetskoj Republici da ne vide kako sami sebe čine smiješnima. Razmislite malo: najrazvijenije, najciviliziranije i »demokratske« zemlje, koje su naoružane do zuba, koje u vojnom pogledu neograničeno dominiraju cijelim svijetom, boje se kao vatre *idejne* zaraze koja dolazi od razorene, gladne, zaostale, po njihovom tvrđenju — čak poludivlje zemlje! Već sama ta protivrječnost otvara oči radnim masama svih zemalja i pomaže u raskrinkavanju licemjerja imperijalista Klemansoa, Lojd Džordža, Vilsona i njihovih vlada.

Ali nama pomaže ne samo zaslijepljenost kapitalista mržnjom prema sovjetima nego i njihovo međusobno gloženje, jer ih ono pobuđuje na to da jedni drugima podmeću nogu. Oni su učinili između sebe pravu zavjeru šutnje, bojeći se najviše širenja istinitih vijesti o Sovjetskoj Republici uopće, a njenih službenih dokumenata napose. Pa ipak je glavni organ francuske buržoazije, »Vrijeme« (»Le Temps«), štampao vijest o osnivanju III, Komunističke internacionale u Moskvi.

Za ovo mi glavnom organu francuske buržoazije, tom vođi francuskog šovinizma i imperijalizma, izričemo našu duboku zahvalnost. Mi smo spremni da »Vremenu« pošaljemo svečanu adresu kao izraz našeg priznanja zato što nam tako uspješno i tako vješto pomaže.

Iz načina na koji je »Vrijeme« sastavilo svoju vijest na osnovu našeg radija potpuno se jasno vide motivi kojima se rukovodio taj organ novčane kese. On je htio da bocne Vilsona, da ga šine: pogledajte, veli, kakvi su vam ti s kojima se upuštate u pregovore! Mudraci koji pišu po narudžbi nov-

čane kese ne opažaju kako se njihovo plašenje Vilsona boljševicima pretvara, u očima radnih masa, u reklamu za boljševike. Još jedanput: naša duboka zahvalnost organu francuskih milionara!

Osnivanje II internacionale izvršeno je u takvoj svjetskoj situaciji da nikakve zabrane, nikakvi sitni i mizerni trikovi imperijalista »Antante« ili lakeja kapitalizma, kao što su Šajdemani u Njemačkoj i Reneri u Austriji, ne mogu da spriječe širenje u radničkoj klasi cijelog svijeta vijesti o toj internacionali i simpatija za nju. Tu situaciju je stvorila proleterska revolucija, koja naočigled raste svuda, i to ne svakog dana nego svakog sata. Tu situaciju je stvorio *sovjetski* pokret među radnim masama koji je već došao do takve snage da je stvarno postao *međunarodan.*

Prva internacionala (1864—1872) udarila je temelje međunarodnoj organizaciji radnika za pripremanje njihove revolucionarne navale na kapital. Druga internacionala (1889—1914) bila je međunarodna organizacija proleterskog pokreta čiji je porast išao *u širinu,* a to nije prošlo bez privremenog opadanja visine revolucionarnog nivoa, bez privremenog jačanja oportunizma, koji je na kraju krajeva doveo do sramnog sloma te internacionale.

Treća internacionala faktično je stvorena 1918. godine, kad je dugogodišnji proces borbe protiv oportunizma i socijalšovinizma, naročito za vrijeme rata, doveo do stvaranja komunističkih partija u nizu nacija. Formalno je III internacionala osnovana na svom prvom kongresu, u martu 1919. u Moskvi. A najkarakterističnija crta te internacionale, njena misija: ispuniti, provesti u život zapovijesti marksizma i ostvariti vjekovne ideale socijalizma i radničkog pokreta, — ta najkarakterističnija crta III internacionale odmah se ispoljila u tome što je novo, treće »Međunarodno radničko udruženje« počelo *već sad da se poklapa,* u izvjesnoj mjeri, sa *Savezom Sovjetskih Socijalističkih Republika.*

Prva internacionala udarila je temelje proleterske, međunarodne borbe za socijalizam.

Druga internacionala je bila epoha pripremanja tla za široko, masovno rasprostranjenje pokreta u nizu zemalja.

Treća internacionala je preuzela plodove rada II internacionale, odsjekla je njenu oportunističku, socijalšovinističku buržoasku i sitnoburžoasku gnusobu i *počela ostvarivati* diktaturu proletarijata.

Međunarodni savez partija koje rukovode najrevolucionarnijim pokretom na svijetu, pokretom proletarijata za zbacivanje jarma kapitala, ima sad pod sobom neviđeno čvrstu bazu: nekoliko *sovjetskih republika,* koje u međunarodnim

razmjerima otjelovljuju diktaturu proletarijata, njegovu pobjedu nad kapitalizmom.

Svjetskoistorijsko značenje III, Komunističke internacionale sastoji se u tome što je ona počela da pretvara u djelo veliku Marksovu parolu, parolu u kojoj je sažet stoljetni razvitak socijalizma i radničkog pokreta, parolu koja se izražava pojmom: diktatura proletarijata.

To genijalno predviđanje, ta genijalna teorija postaje stvarnost.

Te latinske riječi prevedene su sad na sve narodne jezike savremene Evrope, — štaviše: na sve jezike svijeta.

Počela je nova epoha svjetske istorije.

Čovječanstvo zbacuje sa sebe posljednji oblik ropstva: kapitalističko ili najamno ropstvo.

Oslobađajući se od ropstva, čovječanstvo prvi put prelazi k pravoj slobodi.

Kako se moglo dogoditi da je prva zemlja koja je ostvarila diktaturu proletarijata, organizirala sovjetsku republiku, bila jedna od najzaostalijih evropskih zemalja? Teško da ćemo se prevariti ako kažemo da je upravo ta protivrječnost između zaostalosti Rusije i njenog »skoka« k višoj formi demokratizma, preko buržoaske demokratije k sovjetskoj ili proleterskoj demokratiji, da je upravo ta protivrječnost (pored tereta oportunističkih navika i filistarskih predrasuda koji pritiskuje većinu vođa socijalizma) bila jedan od uzroka koji je veoma otežao ili usporio shvaćanje uloge sovjeta na zapadu.

Radničke mase su instinktivno shvatile, u cijelom svijetu, značenje sovjeta kao sredstva za borbu proletarijata i kao oblika proleterske države. Ali oportunizmom iskvarene »vođe« i dalje su obožavale i obožavaju buržoasku demokratiju, nazivajući je »demokratijom« uopće.

Zar je čudo što je ostvarenje diktature proletarijata pokazalo prije svega »protivrječnost« između zaostalosti Rusije i njenog »skoka« *preko* buržoaske demokratije? Bilo bi čudo kad bi nam ostvarenje *novog* oblika demokratije istorija darovala *b e z* niza protivrječnosti.

Svaki će marksist, čak svaki čovjek koji je upoznat sa savremenom naukom uopće, ako mu postavimo pitanje: »Da li je vjerovatan ravnomjeran ili harmonično-proporcionalan prelaz raznih kapitalističkih zemalja k diktaturi proletarijata?« — odgovoriti na to pitanje, bez sumnje, negativno. Ni ravnomjernosti, ni harmoničnosti, ni proporcionalnosti u svijetu kapitalizma nikad nije bilo niti je moglo biti. Svaka zemlja je razvijala naročito reljefno čas jednu, čas drugu

stranu ili crtu ili grupu svojstava kapitalizma i radničkog pokreta. Proces razvitka tekao je neravnomjerno.

Kad je Francuska vršila svoju veliku buržoasku revoluciju i budila za istorijski nov život cijeli evropski kontinent, Engleska se našla na čelu kontrarevolucionarne koalicije, iako je u to vrijeme bila kapitalistički kudikamo razvijenija od Francuske. A engleski radnički pokret te epohe genijalno anticipira mnogo štošta od budućeg marksizma.

Kad je Engleska dala svijetu prvi širok, stvarno masovan, politički iskristaliziran, proleterski revolucionaran pokret, čartizam, na evropskom kontinentu su se u većini slučajeva vršile slabe buržoaske revolucije, a u Francuskoj je izbio prvi veliki građanski rat između proletarijata i buržoazije. Buržoazija je razbila razne nacionalne odrede proletarijata jedan po jedan i u svakoj zemlji različito.

Engleska je dala primjer zemlje u kojoj je, po Engelsovim riječima, buržoazija stvorila, pored buržoazirane aristokratije, najviše buržoazirani gornji sloj proletarijata. Napredna kapitalistička zemlja pokazala se zaostalom za nekoliko decenija u smislu revolucionarne borbe proletarijata. Francuska kao da je istrošila snage proletarijata na dva herojska ustanka radničke klase protiv buržoazije, 1848. i 1871. godine, koji su dali neobično mnogo u svjetskoistorijskom smislu. Hegemonija u Internacionali radničkog pokreta prešla je zatim k Njemačkoj, od sedamdesetih godina XIX vijeka, kad je Njemačka ekonomski bila i iza Engleske i iza Francuske. A kad je Njemačka ekonomski prestigla obje ove zemlje, tj. u drugom deceniju XX vijeka, onda se na čelu marksističke radničke partije Njemačke, primjerne za cijeli svijet, našla šačica najgorih nitkova, najprljavije bagre — od Šajdemana i Noskea do Davida i Legina — koja se prodala kapitalistima, najodvratnijih krvnika iz redova radnika u službi monarhije i kontrarevolucionarne buržoazije.

Svjetska istorija nepokolebljivo ide ka diktaturi proletarijata, ali ne ide ni izdaleka glatkim, jednostavnim, pravim putevima.

Dok je Karl Kautski još bio marksist, a ne onakav renegat marksizma kakav je postao kao borac za jedinstvo sa Šajdemanima i za buržoasku demokratiju protiv sovjetske ili proleterske demokratije, napisao je, u samom početku XX vijeka, članak: »Slaveni i revolucija«. U tom članku on je izlagao istorijske uslove koji su ukazivali na mogućnost da hegemonija u međunarodnom revolucionarnom pokretu pređe k Slavenima.

To se i dogodilo. Za neko vrijeme — razumije se, samo za kratko vrijeme — hegemonija u revolucionarnoj proleterskoj internacionali prešla je k Rusima, kao što je u raznim periodima XIX vijeka bila kod Engleza, zatim kod Francuza, zatim kod Nijemaca.

Ja sam već nekoliko puta govorio: u poređenju s naprednim zemljama Rusima je bilo lakše *početi* veliku proletersku revoluciju, ali će im biti teže *nastaviti* je i dovesti do definitivne pobjede, u smislu potpune organizacije socijalističkog društva.

Nama je bilo lakše početi, prvo, zato što je neobična — za Evropu XX vijeka — politička zaostalost carske monarhije izazvala neobičnu snagu revolucionarne navale masa. Drugo, zaostalost Rusije je svojevrsno spojila proletersku revoluciju protiv buržoazije sa seljačkom revolucijom protiv spahija. Mi smo od toga počeli u oktobru 1917, i mi tada ne bismo bili pobijedili tako lako da nismo počeli od toga. Marks je još 1856. godine ukazivao, govoreći o Pruskoj, na mogućnost svojevrsnog spajanja proleterske revolucije sa seljačkim ratom. Boljševici su od početka 1905. godine branili ideju revolucionarnodemokratske diktature proletarijata i seljaštva. Treće, revolucija od 1905. godine učinila je izvanredno mnogo za političko školovanje masa radnika i seljaka; kako u smislu upoznavanja njihove avangarde s »posljednjom riječju« socijalizma na zapadu, tako i u smislu revolucionarne *akcije* masa. Bez takve »generalne probe«, kao u 1905. godini, revolucije u 1917. godini — kako buržoaska, februarska, tako i proleterska, oktobarska — ne bi bile moguće. Četvrto, geografski uslovi omogućavali su Rusiji da duže od drugih zemalja istraje protiv vanjske nadmoćnosti kapitalističkih, razvijenih zemalja. Peto, svojevrstan odnos proletarijata prema seljaštvu olakšao je prelaz od buržoaske revolucije k socijalističkoj, olakšao je utjecaj gradskih proletera na poluproleterske, siromašne slojeve trudbenika na selu. Šesto, duga škola štrajkaške borbe i iskustvo evropskog masovnog radničkog pokreta olakšali su nastanak, u duboko revolucionarnoj situaciji koja se brzo zaoštravala, tako svojevrsnog oblika proleterske revolucionarne organizacije kao što su *sovjeti*.

Ovo nabrajanje, naravno, nije potpuno. Ali zasad se možemo ograničiti na njega.

Sovjetska ili proleterska demokratija rodila se u Rusiji. U poređenju s Pariskom komunom učinjen je drugi svjetsko-istorijski korak. Proletersko-seljačka sovjetska republika pokazala se kao prva stabilna socijalistička republika na

svijetu. Kao *nov tip države* ona više ne može da umre. Ona već sad nije sama.

Za nastavljanje izgradnje socijalizma, za njeno dovođenje do kraja hoće se još mnogo i mnogo. Sovjetske republike kulturnijih zemalja, s većim autoritetom i utjecajem proletarijata, imaju sve šanse da prestignu Rusiju čim stupe na put diktature proletarijata.

Bankrotirana II internacionala umire sad i raspada se živa. Ona faktično igra ulogu lakeja međunarodne buržoazije. To je prava žuta internacionala. Njene najkrupnije idejne vođe, kao Kautski, slave *buržoasku* demokratiju nazivajući je »demokratijom« uopće ili — što je još gluplje i još grublje — »čistom demokratijom«.

Buržoaska demokratija se preživjela, kao što se preživjela i II internacionala, koja je radila istorijski neophodan, koristan posao kad se na dnevnom redu nalazilo pripremanje radničkih masa u okviru te buržoaske demokratije.

Najdemokratskija buržoaska republika nikad nije bila niti je mogla biti išta drugo do mašina za ugnjetavanje trudbenika od strane kapitala, do oruđe političke vlasti kapitala, diktatura buržoazije. Demokratska buržoaska republika je obećavala vlast većini, proglašavala je vlast većine, ali dok je postojalo privatno vlasništvo na zemlju i na druga sredstva za proizvodnju, ona nikad nije mogla da je ostvari.

»Sloboda« u buržoaskoj demokratskoj republici bila je na djelu sloboda *za bogate*. Proleteri i radni seljaci mogli su i morali iskorištavati je radi pripremanja svojih snaga za obaranje kapitala, za savlađivanje buržoaske demokratije, ali *faktično* koristiti se demokratijom u kapitalizmu radne mase, po pravilu, nisu mogle.

Prvi put na svijetu sovjetska ili proleterska demokratija stvorila je *demokratiju* za mase, za trudbenike, za radnike i sitne seljake.

Još nikad nije na svijetu bilo takve državne vlasti *većine* stanovništva, vlasti te većine *na djelu*, kao što je sovjetska vlast.

Ona ugušuje »slobodu« eksploatatora i njihovih pomagača, ona im oduzima »slobodu« da eksploatiraju, »slobodu« da se bogate na gladi, »slobodu« borbe za obnavljanje vlasti kapitala, »slobodu« sporazuma s inostranom buržoazijom protiv radnika i seljaka vlastite zemlje.

Neka Kautski brane takvu slobodu. Za ovo treba biti renegat marksizma, renegat socijalizma.

Ni u čemu slom idejnih vođa II internacionale, takvih kao Hilferding i Kautski, nije došao do tako jasnog izraza kao u njihovoj potpunoj nesposobnosti da shvate značenje

sovjetske ili proleterske demokratije, njen odnos prema Pariskoj komuni, njeno istorijsko mjesto, njenu neophodnost kao oblika diktature proletarijata.

U broju 74. lista »Sloboda« (»Die Freiheit«) organu »nezavisne« (čitaj: malograđanske, filistarske, sitnoburžoaske) njemačke socijaldemokratije, štampan je 11. februara 1919. proglas: »Revolucionarnom proletarijatu Njemačke«.

Taj proglas su potpisali Izvršni odbor partije i cijela njena frakcija u »Nacionalnoj skupštini«, u njemačkoj »učredilki«.

Taj proglas optužuje Šajdemane da nastoje odstraniti *sovjete* i predlaže — bez šale! — da se sovjeti *kombiniraju* sa učredilkom, da se sovjetima dadu izvjesna državna prava, izvjesno mjesto u ustavu.

Pomiriti, ujediniti diktaturu buržoazije s diktaturom proletarijata! Kako je to jednostavno! Kakva je to genijalno filistarska ideja!

Šteta samo što su je u Rusiji za vrijeme Kerenskog već isprobali ujedinjeni menjševici i socijalisti-revolucionari, ti sitnoburžoaski demokrati koji misle za sebe da su socijalisti.

Ko čitajući Marksa nije shvatio da je u kapitalističkom društvu u svakom kritičnom momentu, u svakom ozbiljnom sukobu klasa moguća ili diktatura buržoazije ili diktatura proletarijata, taj nije ništa shvatio ni u ekonomskom ni u političkom učenju Marksovom.

Ali genijalno filistarska ideja Hilferdinga, Kautskog i komp. o mirnom ujedinjenju diktature buržoazije i diktature proletarijata zahtijeva specijalnu analizu, ako hoćemo da iscrpemo ekonomske i političke besmislice istovarene u tom vrlo značajnom i vrlo komičnom proglasu od 11. februara. Ali to ćemo ostaviti za drugi članak.

Moskva, 15. aprila 1919.

Objavljeno u maju 1919. u časopisu »Komunističeskij Internacional«, br. 1
Potpis: N. Lenjin

O ČETVRTOJ GODIŠNJICI OKTOBARSKE REVOLUCIJE

Približava se četvrta godišnjica 25. oktobra (7. novembra). Ukoliko se više taj veliki dan udaljava od nas, utoliko jasnije postaje značenje proleterske revolucije u Rusiji, utoliko se više udubljujemo i u praktično iskustvo našeg rada, uzeto u cjelini.

U najkraćim — i, naravno, vrlo nepotpunim i nepreciznim — crtama to značenje i to iskustvo mogli bi se izložiti ovako.

Neposredni i najbliži zadatak revolucije u Rusiji bio je zadatak buržoaskodemokratski: zbaciti ostatke srednjeg vijeka, zbrisati ih do kraja, očistiti Rusiju od tog barbarstva, od te sramote, od te najveće kočnice svake kulture i svakog progresa u našoj zemlji.

I mi imamo pravo da se ponosimo time što smo, s gledišta utjecaja na mase naroda, na njegove najšire slojeve, to čišćenje izveli kudikamo odlučnije, brže, smjelije, uspješnije, šire i dublje nego velika francuska revolucija prije više od 125 godina.

I anarhisti i sitnoburžoaski demokrati (tj. menjševici i eseri kao ruski predstavnici tog međunarodnog socijalnog tipa) govorili su i govore nevjerovatno mnogo besmislica o pitanju odnosa buržoaskodemokratske revolucije prema socijalističkoj *(to jest* proleterskoj) revoluciji. Tačnost našeg shvaćanja marksizma u toj tački, naše analize iskustva prethodnih revolucija, potvrdila se u toku četiri godine potpuno. Mi smo buržoaskodemokratsku revoluciju doveli *do kraja* kao niko drugi. Mi potpuno svjesno, čvrsto i nepokolebljivo idemo *naprijed,* k revoluciji socijalističkoj, znajući da nju od buržoaskodemokratske revolucije ne dijeli kineski zid, znajući da će *samo borba* riješiti koliko ćemo uspjeti (na kraju krajeva) da odemo naprijed, koji ćemo dio nedosežno visokog zadatka ispuniti, koji ćemo dio naših pobjeda osigurati. Ko doživi, vidjeće. Ali već i sad vidimo da je — za jednu

razorenu, izmučenu, zaostalu zemlju — na socijalističkom preobražaju društva urađeno ogromno mnogo.

Nego da dovršimo o buržoaskodemokratskom sadržaju naše revolucije. Marksistima mora biti jasno šta to znači. Za ilustraciju uzećemo očigledne primjere.

Buržoaskodemokratski sadržaj revolucije, to znači — čišćenje socijalnih odnosa (poretka, ustanova) zemlje od srednjeg vijeka, od kmetstva, od feudalizma.

Koje su bile glavne manifestacije, ostaci, tragovi feudalizma u Rusiji 1917? Monarhija, staleži, posjed i uživanje zemlje, položaj žene, religija, ugnjetavanje nacionalnosti. Uzmite bilo koju od tih »Augijevih štala« — što su ih, uzgred budi rečeno, sve napredne države, vršeći prije 125, 250 i više (1649. u Engleskoj) godina *svoje* buržoaskodemokratske revolucije, obilato ostavile u nedočišćenom stanju — uzmite bilo koju od tih Augijevih štala i vidjećete da smo ih mi potpuno očistili. Za nekih *deset nedjelja*, počevši od 25. oktobra (7. novembra) 1917. do rastjerivanja konstituante (5. januara 1918), mi smo u toj oblasti učinili hiljadu puta više nego što su buržoaski demokrati i liberali (kadeti) i sitnoburžoaski demokrati (menjševici i eseri) učinili *za osam mjeseci* svoje vlasti.

Te kukavice, brbljivci, u sebe zaljubljeni Narcisi i Hamletići vitlali su mačem od kartona — i čak ni monarhiju nisu uništili? Mi smo izbacili napolje sve monarhijsko đubre kao niko, kao nikad. Mi nismo ostavili ni kamen na kamenu, ni ciglu na cigli u vjekovnoj zgradi staleškog poretka (najrazvijenije zemlje kao što su Engleska, Francuska, Njemačka, nisu se sve dosad oslobodile od tragova staleškog poretka!). Najdublje korijene staleškog poretka, naime: ostatke feudalizma i kmetske zavisnosti u zemljoposjedu, mi smo iščupali do kraja. »Može biti spora« (u inostranstvu ima dovoljno literata, kadeta, menjševika i esera, da se bave tim sporovima) o tome šta će »na kraju krajeva« izići iz agrarnih reforama velike oktobarske revolucije. Mi nemamo volje da sad gubimo vrijeme na te sporove, jer mi taj spor, i čitavu masu sporova koji od njega zavise, rješavamo borbom. Ali ne može biti spora o činjenici da su se sitnoburžoaski demokrati osam mjeseci »sporazumijevali« sa spahijama, koji čuvaju tradicije feudalizma, a da smo mi za nekoliko nedjelja potpuno zbrisali s lica ruske zemlje i te spahije i sve njihove tradicije.

Uzmite religiju ili bespravnost žene ili ugnjetavanje i neravnopravnost neruskih naroda. Sve su to pitanja buržoaskodemokratske revolucije. Trivijalni pobornici sitnoburžoaske demokratije osam mjeseci su o tome brbljali; nema *nijedne*

od najnaprednijih zemalja svijeta u kojoj bi *ta* pitanja bila u *buržoaskodemokratskom* pravcu riješena *do kraja*. Kod nas su ona do kraja riješena zakonodavstvom oktobarske revolucije. Protiv religije borili smo se i borimo se ozbiljno. *Svim* neruskim nacionalnostima dali smo *njihove vlastite* republike ili autonomne oblasti. Kod nas u Rusiji nema takve niskosti, gnusnosti i podlosti kao što je bespravnost ili nepunopravnost žene, tog odvratnog ostatka feudalizma i srednjeg vijeka, koji koristoljubiva buržoazija i tupa, zastrašena sitna buržoazija osvježuju u svim, bez ijednog izuzetka, zemljama na zemaljskoj kugli.

Sve ovo je — sadržaj buržoaskodemokratske revolucije. Prije sto pedeset i prije dvjesta pedeset godina najistaknutiji vođi te revolucije (tih revolucija, ako je riječ o svakoj nacionalnoj odlici jednog općeg tipa) obećali su narodima da će osloboditi čovječanstvo od srednjovekovnih privilegija, od nejednakosti žene, od državnog povlašćivanja ove ili one religije (ili »*ideje* religije«, »religioznosti« uopće), od nacionalne neravnopravnosti. Obećali su — i nisu ispunili. Nisu mogli da ispune, jer ih je pomelo »poštovanje« — — — prema »svetom privatnom vlasništvu«. U našoj proleterskoj revoluciji tog prokletog »poštovanja« prema tom triput prokletom srednjem vijeku i prema tom »svetom privatnom vlasništvu« nije bilo.

Ali da bismo narodima Rusije osigurali tekovine buržoaskodemokratske revolucije, morali smo poći dalje, i mi smo pošli dalje. Mi smo pitanja buržoaskodemokratske revolucije rješavali mimogred, usput, kao »uzgredni proizvod« našeg glavnog i pravog, *proleterskorevolucionarnog*, socijalističkog rada. Reforme su, govorili smo uvijek, uzgredni proizvod revolucionarne klasne borbe. Buržoaskodemokratski preobražaj — govorili smo i dokazali djelima — uzgredni su proizvod proleterske, to jest socijalističke revolucije. Uzgred budi rečeno, svi ti Kautski, Hilferdingi, Martovi, Černovi, Hilkviti, Longei, Makdonaldi, Turati i ostali junaci »II$^1/_2$« marksizma nisu mogli shvatiti *takav* odnos između buržoaskodemokratske i proleterskosocijalističke revolucije. Prva preraste u drugu. Druga, usput, rješava pitanje prve. Druga učvršćuje djelo prve. Borba i samo borba odlučuje koliko će druga uspjeti da preraste prvu.

Sovjetski sistem je upravo jedna od očiglednih potvrda ili manifestacija tog prerastanja jedne revolucije u drugu. Sovjetski sistem je maksimum demokratizma za radnike i seljake, a u isto vrijeme on znači raskid s *buržoaskim* demokratizmom i nastanak *novog*, svjetskoistorijskog *tipa* demo-

kratije, naime: proleterskog demokratizma ili diktature proletarijata.

Neka kučke i svinje umiruće buržoazije i sitnoburžoaske demokratije, koja se vuče za njom, sipaju na nas gomile prokletstava, psovki, poruga zbog neuspjeha i grešaka u našoj izgradnji *našeg* sovjetskog sistema. Mi ni za trenutak ne zaboravljamo da je neuspjeha i grešaka bilo kod nas zaista mnogo i da ih pravimo mnogo. Pa kako da bude bez neuspjeha i grešaka u takvom novom, za cijelu svjetsku istoriju novom poslu kao što je stvaranje još neviđenog *tipa* državnog uređenja? Mi ćemo se nepokolebljivo boriti za popravljanje naših neuspjeha i grešaka, za poboljšanje našeg, od savršenstva vrlo, vrlo dalekog, primjenjivanja sovjetskih principa na život. Ali mi imamo pravo da se ponosimo i mi se ponosimo time što je nama pala u dio sreća da *počnemo* izgradnju sovjetske države, da *počnemo* time novu epohu svjetske istorije, epohu vladavine *nove* klase, koja je ugnjetena u svim kapitalističkim zemljama i koja svuda ide k novom životu, k pobjedi nad buržoazijom, diktaturi proletarijata, k izbavljenju čovječanstva od jarma kapitala, od imperijalističkih ratova.

Pitanje imperijalističkih ratova, one međunarodne politike finansijskog kapitala koja danas dominira u cijelom svijetu, koja *neizbježno* rađa nove imperijalističke ratove, neizbježno rađa nečuveno jačanje nacionalnog ugnjetavanja, pljačke, razbojništva, gušenja slabih, zaostalih, malih narodnosti od strane šačice, »naprednih« država, — to pitanje je od 1914. godine postalo osnovno pitanje cjelokupne politike svih zemalja na zemaljskoj kugli. To je pitanje života i smrti desetaka miliona ljudi. To je pitanje da li će u idućem imperijalističkom ratu, koji buržoazija priprema pred našim očima, koji pred našim očima izrasta iz kapitalizma, biti pobijeno 20 miliona ljudi (mjesto 10 miliona ubijenih u ratu 1914—1918. zajedno sa »sitnim« ratovima koji ga dopunjavaju, a koji ni do dan-danas nisu završeni), da li će u tom neizbježnom (ako se održi kapitalizam) idućem ratu biti osakaćeno 60 miliona (mjesto 30 miliona osakaćenih 1914—1918). I u ovom pitanju je naša oktobarska revolucija otvorila novu epohu svjetske istorije. Sluge buržoazije i njene prišipetlje u osobi esera i menjševika, u osobi čitave sitnoburžoaske nazovi »socijalističke« demokratije cijelog svijeta, izrugivali su se paroli »pretvaranje imperijalističkog rata u građanski rat«. A ta parola je bila jedina *istina* — neprijatna, surova, gola, gruba, sve je to tačno, ali *istina* u mnoštvu najrafiniranijih šovinističkih i pacifističkih obmana. Te obmane se ruše. Brestski mir je razgolićen. Svaki dan sve

nemilosrdnije razgolićava značenje i posljedice još goreg mira nego što je brestski, versajskog mira. I sve jasnije, sve reljefnije, sve neodoljivije iskrsava pred milionima i milionima ljudi koji misle o uzrocima jučerašnjeg rata i o sutrašnjem ratu koji se približava — surova istina: nemoguće je iščupati se iz imperijalističkog rata i iz imperijalističkog mira koji on neizbježno rađa (da je kod nas stari pravopis, napisao bih ovdje dvije riječi »mira« u oba njihova značenja),[1] nemoguće je iščupati se iz tog pakla *drukčije nego boljševičkom borbom i boljševičkom revolucijom.*

Neka tu revoluciju psuju u svom bjesnilu buržoazija i pacifisti, generali i ćifte, kapitalisti i filistri, svi vjerni kršćani i svi vitezovi II i II½ internacionale. Nikakvim bujicama mržnje, klevete i laži oni neće zamutiti svjetskoistorijsku činjenicu da su robovi, prvi put poslije stotina i hiljada godina, na rat među robovlasnicima odgovorili otvorenim isticanjem parole: pretvorimo taj rat koji robovlasnici vode među sobom radi podjele svog plijena u rat robova svih nacija protiv robovlasnika svih nacija.

Prvi put poslije stotina i hiljada godina ta parola od maglovitog i nemoćnog iščekivanja pretvorila se u jasan, precizan politički program, u aktivnu borbu miliona ugnjetenih pod rukovodstvom proletarijata, pretvorila se u prvu pobjedu proletarijata, u prvu pobjedu stvari uništenja ratova, stvari saveza radnika svih zemalja nad savezom buržoazije raznih nacija, one buržoazije koja se i miri i ratuje na račun robova kapitala, na račun najamnih radnika, na račun seljaka, na račun trudbenika.

Ta prva pobjeda *nije još definitivna pobjeda,* i naša oktobarska revolucija postigla ju je s neviđenim teškoćama i naporima, s nečuvenim mukama, s nizom golemih neuspjeha i grešaka s naše strane. Pa kako da bez neuspjeha i bez grešaka jedan zaostao narod pobijedi imperijalističke ratove najmoćnijih i najrazvijenijih zemalja na zemaljskoj kugli? Mi se ne bojimo priznati svoje greške i trezveno ćemo gledati na njih, da bismo se naučili popravljati ih. Ali činjenica ostaje činjenica: prvi put poslije stotina i hiljada godina je obećanje — »odgovoriti« na rat među robovlasnicima revolucijom robova *protiv* svih mogućih robovlasnika *ispunjeno do kraja* — — — i ispunjava se usprkos svim teškoćama.

Mi smo tu stvar počeli. A kada će, za koje vrijeme i proleteri koje nacije tu stvar dovršiti, — nije bitno pitanje. Bit-

---

[1] Riječ m i r znači u ruskom jeziku i mir i svijet. Po starom pravopisu pisalo se dvojako МИР (mir) i MIP (svijet). *Prev.*

no je to da je led probijen, da je put otvoren, da je put pokazan.

Nastavljajte sa svojim licemjerstvom, gospodo kapitalisti svih zemalja, »koji branite otadžbinu« japansku od američke, američku od japanske, francusku od engleske i tako dalje! Nastavljajte »izvlačiti se« od pitanja o sredstvima borbe protiv imperijalističkih ratova pišući nove »bazelske manifeste« (po ugledu na Bazelski manifest od 1912. godine), gospodo vitezovi II i II½ internacionale, sa svim pacifističkim malograđanima i filistrima cijelog svijeta! *Prva boljševička revolucija* iščupala je iz imperijalističkog rata, iz imperijalističkog svijeta, *prvu stotinu miliona ljudi* na zemlji. Slijedeće revolucije iščupaće iz takvih ratova i iz takvog svijeta cijelo čovječanstvo.

Posljednji — i najvažniji, i najteži, i najnedovršeniji naš posao je privredna izgradnja, postavljanje ekonomskog temelja za novu, socijalističku zgradu na mjesto razrušene feudalne i polurazrušene kapitalističke. U tom najvažnijem i najtežem poslu imali smo najviše neuspjeha, činili smo najviše grešaka. Kako da se bez neuspjeha i bez grešaka počne takva svjetskoistorijska nova stvar? A mi smo je počeli. Mi je izvodimo. Mi baš sad, našom »novom ekonomskom politikom«, ispravljamo čitav niz naših grešaka, učimo se kako da dalje gradimo, bez tih grešaka, socijalističku zgradu u sitnoseljačkoj zemlji.

Teškoće su ogromne. Mi smo navikli da se borimo s ogromnim teškoćama. Nisu nas naši neprijatelji uzalud prozvali »tvrdima kao kamen« i predstavnicima »kostolomne politike«. Ali mi smo naučili također — u najmanju ruku: do izvjesne mjere naučili drugu vještinu koja je potrebna u revoluciji — elastičnost, spretnost da brzo i oštro mijenjamo svoju taktiku uzimajući u obzir promijenjene objektivne uvjete i birajući drugi put do našeg cilja ako se raniji put za dani period vremena pokazao kao nesvrsishodan, kao nemoguć.

Probudivši narodni entuzijazam, najprije općepolitički, a zatim vojni, računali smo, poneseni talasom entuzijazma, da ćemo neposredno na tom entuzijazmu ostvariti isto tako velike (kao i općepolitičke, kao i vojne) ekonomske zadatke. Mi smo računali — ili će možda biti tačnije reći: mi smo pretpostavljali bez dovoljnog računa — da ćemo neposrednim zapovijestima proleterske države moći organizirati državnu proizvodnju i državnu raspodjelu proizvoda komunistički — u sitnoseljačkoj zemlji. Život je pokazao našu grešku. Potreban je niz prelaznih stepena: državni kapitalizam i socijalizam, da bi se *pripremio* — radom dugog niza godina

pripremio — prelaz ka komunizmu. Ne neposredno na entuzijazmu, nego pomoću entuzijazma koji je rodila velika revolucija, na ličnom interesu, na ličnoj zainteresiranosti, na ekonomskoj računici gledajte da izgradite najprije čvrste puteve koji u sitnoseljačkoj zemlji vode preko državnog kapitalizma k socijalizmu; inače nećete doći do komunizma, inače nećete privesti desetke i desetke miliona ljudi komunizmu. To nam je rekao život. To nam je rekao objektivni tok razvitka revolucije.

I mi koji smo za tri i četiri godine pomalo naučili da pravimo oštre zaokrete (kad je oštar zaokret potreban) počeli smo marljivo, pažljivo, istrajno (iako još uvijek nedovoljno marljivo, nedovoljno pažljivo, nedovoljno istrajno) da se učimo novom zaokretu, »novoj ekonomskoj politici«. Proleterska država mora postati oprezan, brižljiv, vješt »gazda«, ispravan *trgovac na veliko,* — drukčije ona ne može sitnoseljačku zemlju ekonomski postaviti na noge, drugog prelaza ka komunizmu sad, u danim uvjetima, kraj kapitalističkog (zasad još kapitalističkog) zapada, nema. Trgovac na veliko, to je tako reći ekonomski tip koji je od komunizma daleko kao nebo od zemlje. Ali to je upravo jedna od onih protivrječnosti koje u živom životu vode do sitnog seljačkog gospodarstva preko državnog kapitalizma k socijalizmu. Lična zainteresiranost podiže proizvodnju; nama je povećanje proizvodnje potrebno prije svega i po svaku cijenu. Trgovina na veliko ujedinjuje milione sitnih seljaka ekonomski, privlačeći ih materijalnim interesom, povezujući ih, privodeći ih daljem stepenu: raznim oblicima povezanosti i ujedinjenja u samoj proizvodnji. Mi smo već počeli da vršimo potrebnu preinaku naše ekonomske politike. Mi već imamo u toj oblasti neke — doduše male, djelimične, ali ipak nesumnjive uspjehe. Mi već svršavamo, u toj oblasti nove »nauke«, pripremni razred. Učeći se uporno i intenzivno, provjeravajući praktičnim iskustvom svaki svoj korak, ne bojeći se da ono što je jednom započeto prepravljamo više puta, da popravljamo svoje greške, pažljivo se udubljujući u njihov značaj, mi ćemo preći i u sljedeće razrede. Mi ćemo proći cio »kurs«, iako su ga okolnosti svjetske ekonomike i svjetske politike učinile kudikamo dužim i težim nego što bismo mi to htjeli. Nipošto, ma kako bile teške muke prelaznog perioda, elementarne nesreće, glad i privredni poremećaj, mi nećemo klonuti duhom i doveššćemo svoju stvar do pobjedonosnog svršetka.

14. X 1921.
»Pravda« br. 234,
18. oktobra 1921.
Potpis: N. Lenjin

BILJEŠKE PUBLICISTA

O PENJANJU NA VISOKE PLANINE, O ŠTETNOSTI MELANHOLIJE, O ODNOSU PREMA MENJŠEVICIMA, ITD.

pripremilo — prelaz ka komunizmu. Ne neposredno na entuzijazmu, nego pomoću entuzijazma koji je rodila velika revolucija, na ličnom interesu, na ličnoj zainteresiranosti, na ekonomskoj računici gledajte da izgradite najprije čvrste puteve koji u sitnoseljačkoj zemlji vode preko državnog kapitalizma k socijalizmu; inače nećete doći do komunizma, inače nećete privesti desetke i desetine miliona ljudi komunizmu. To nam je rekao život. To nam je rekao objektivni tok razvitka revolucije.

I mi koji smo za tri i četiri godine pomalo naučili da pravimo oštre zaokrete (kad je oštar zaokret potreban) počeli smo marljivo, pažljivo, istrajno (iako još uvijek nedovoljno marljivo, nedovoljno pažljivo, nedovoljno istrajno) da se učimo novom zaokretu, »novoj ekonomskoj politici«. Proleterska država mora postati oprezan, brižljiv, vješt »gazda«, ispravan trgovac na veliko, — drukčije ona ne može sitnoseljačku zemlju ekonomski postaviti na noge, drugog prelaza ka komunizmu sad, u danim uvjetima, kraj kapitalističkog (zasad još kapitalističkog) zapada, nema. Trgovac na veliko, to je tako reći ekonomski tip koji je od komunizma daleko kao nebo od zemlje. Ali to je upravo jedna od onih protivrječnosti koje u živom [illegible] gospodarstva preko državnog kapitalizma k socijalizmu. Lična zainte[illegible] ujedinjuje milione sitnih seljaka ekonomski, privlačeći ih materijalnim interesom, povezujući ih, privodeći ih daljem stepenu: raznim oblicima povezanosti i ujedinjenja u samoj proizvodnji. Mi smo već počeli da vršimo potrebnu preinaku naše ekonomske politike. Mi već imamo u toj oblasti neke — doduše male, djelimične, ali ipak nesumnjive uspjehe. Mi već svršavamo, u toj oblasti nove »nauke«, pripremni razred. Učeći se uporno i intenzivno, provjeravajući praktičnim iskustvom svaki svoj korak, ne bojeći se da ono što je jednom započeto prepravljamo više puta, da popravljamo svoje greške, pažljivo se udubljujući u njihov značaj, mi ćemo preći i u sljedeće razrede. Mi ćemo proći cio »kurs«, iako su ga okolnosti svjetske ekonomike i svjetske politike učinile kudikamo dužim i težim nego što bismo mi to htjeli. Nipošto, ma kako bile teške muke prelaznog perioda, elementarne nesreće, glad i privredni poremećaj, mi nećemo klonuti duhom i dovešćemo svoju stvar do pobjedonosnog svršetka.

14. X 1921.
»Pravda« br. 234,
18. oktobra 1921.
Potpis: N. Lenjin

I

NEŠTO KAO PRIMJER

Zamislimo čovjeka koji se penje na vrlo visoku, strmu i još neistraženu planinu. Uzmimo da mu je pošlo za rukom, poslije savlađivanja nečuvenih teškoća i opasnosti, uspeti se kudikamo više nego njegovim prethodnicima, ali da vrh ipak nije dosegao. Obreo se u položaju u kojem je kretanje naprijed odabranim pravcem i putem postalo ne samo teško i opasno nego direktno nemoguće. Morao se vratiti, silaziti, tražiti druge puteve, makar i duže, no zato takve koji obećavaju mogućnost da se dopre do vrha. Silaženje na toj, u svijetu još neviđenoj, visini na kojoj se obreo naš hipotetički penjač predstavlja opasnosti i teškoće koje su možda i veće nego uspon: lakše je okliznuti se; ne može se tako zgodno osmotriti mjesto gdje ćeš staviti nogu; nema onog specijalnog povišenog raspoloženja kakvo se stvaralo neposrednim kretanjem gore, pravo k cilju, itd. Valja se vezati užetom, gubiti čitave sate da se cepinom usijeku stepenice ili mjesta gdje bi se uže moglo čvrsto privezati, valja se kretati sporošću kornjače i uz to kretati se nazad, naniže, dalje od cilja, i još jednako ne vidjeti svršava li se taj veoma opasni, teški silazak, ima li neki kolikotoliko pouzdani zaobilazak kojim bi se moglo opet, smjelije, brže, direktnije krenuti naprijed, gore, k vrhu.

Biće sasvim prirodno pretpostaviti da se kod čovjeka koji se obreo u takvom položaju javljaju — bez obzira na to što se uspeo nečuveno visoko — trenuci melanholije. I, vjerovatno, ti trenuci bi bili mnogobrojniji, češći i teži kad bi on mogao da čuje neke glasove odozdo, od onih koji posmatraju iz bezbjedne daljine, dogledom, taj veoma opasni silazak,

koji se ne može čak nazvati, po primjeru smjenovjehovaca[1] »silaskom sa kočnicama«, jer kočnica pretpostavlja dobro smišljenu, već iskušanu ekipu, unaprijed pripremljeni put, već ranije isprobane mehanizme. A tu nema ni ekipe, ni puta, uopće ničeg, apsolutno ničeg ranije isprobanog!

A glasovi odozdo zvuče zlurado. Jedni su zluradi otvoreno, juhuću, viču: sad će se survati, tako mu i treba, ne luduj! Drugi nastoje da sakriju svoju zluradost postupajući uglavnom po primjeru Juduške Golovljova;[2] žaloste se, dižući oči k nebu. Na žalost, naša strahovanja se obistinjuju! Nismo li mi, koji smo cijeli život utrošili na pripremi razumnog penjanja na tu planinu, zahtijevali da se penjanje odgodi dotle dok naš plan ne bude definitivno razrađen? Pa ako smo se tako strasno borili protiv puta koji sad napušta i sam bezumnik (gledajte, gledajte, vratio se, silazi, čitave sate priprema sebi mogućnost da se pomakne za koji metar! a nas je psovao najpodlijim riječima kad smo sistematski zahtijevali umjerenost i akuratnost!) — ako smo tako energično osuđivali bezumnika i upozoravali sve da mu ne podražavaju i ne pomažu, radili smo to isključivo iz ljubavi prema velikom planu penjanja na datu planinu, da ne bismo kompromitovali taj veliki plan uopće.

Na sreću, naš hipotetički penjač, u primjeru koji smo uzeli, ne može čuti glasove tih »istinskih prijatelja« ideje penjanja, inače bi mu se smučilo. A mučnina, kažu, ne doprinosi bistrini glave i čvrstini nogu, pogotovo ne na vrlo velikim visinama.

---

[1] Smjenovjehovci — grupa u emigrantskim krugovima ruske inteligencije, nazvana po zborniku »Smjena vjeh« (Promjena putokaza), koji je izašao 1921. u Pragu. Pošto su se uvjerili da je sovjetsku vlast nemoguće srušiti inostranom vojnom intervencijom, računali su na to da će uvođenje nove ekonomske politike — NEP-a — dovesti do njenog unutrašnjeg izrođavanja. *Prev.*

[2] Juduška Golovljov — glavno lice romana Saltikova-Ščedrina »Gospoda Golovljovi«. *Prev*

II

BEZ METAFORA

Primjer nije dokaz. Svako poređenje hramlje. To su neosporne i općepoznate istine, ali nije naodmet podsjetiti na njih, da bismo što očiglednije predstavili granice važenja svakog poređenja uopće.

Proletarijat Rusije uspeo se u svojoj revoluciji na gigantsku visinu, ne samo u poređenju sa 1789. i 1793. nego i u poređenju sa 1871. godinom. Treba što trezvenije, jasnije, očiglednije položiti sebi račun o tome što smo upravo »uradili dokraja« i šta nismo »uradili dokraja«: tada će glava ostati bistra, neće biti mučnine, ni iluzija, ni melanholije.

Mi smo »uradili do kraja« buržoasku revoluciju, uradili tako čisto kao još nikad na svijetu. To je veliko dostignuće, koje nikakva sila neće oduzeti.

Mi smo uradili dokraja to da smo izašli iz reakcionarnog imperijalističkog rata revolucionarnim putem. To je također takvo dostignuće koje nikakva sila na svijetu neće oduzeti, i dostignuće utoliko dragocjenije što su reakcionarne imperijalističke klanice neizbježne u bliskoj budućnosti ako se održi kapitalizam; a ljudi XX vijeka neće se baš lako drugi put zadovoljiti »bazelskim manifestima«, kojima su 1912. i 1914—1918. nasamarili sebe i radnike renegati, junaci II i II½ internacionale.

Mi smo stvorili sovjetski tip države, počeli smo time novu svjetskoistorijsku epohu, epohu političke vladavine proletarijata, koja je došla na smjenu epohi vladavine buržoazije. Ni to se više ne može oduzeti, iako će se sovjetski tip države moći »uraditi dokraja« samo praktičnim iskustvom radničke klase nekoliko zemalja.

Ali mi nismo uradili dokraja čak ni temelj socijalističke ekonomike. To još mogu oduzeti neprijateljske nam snage umirućeg kapitalizma. To treba jasno shvatiti i otvoreno pri-

znati, jer nema ničeg opasnijeg od iluzija (i od vrtoglavice, naročito na velikim visinama). I nema apsolutno ničeg »strašnog«, ničeg što bi dalo opravdanog povoda ma i za najmanju melanholiju, u priznavanju te gorke istine, jer mi smo uvijek ispovijedali i ponavljali tu elementarnu istinu marksizma da su za pobjedu socijalizma nužni zajednički napori radnika nekoliko naprednih zemalja. A mi smo zasad još sami, i u zemlji zaostaloj, u zemlji razorenijoj od drugih, učinili smo nevjerovatno mnogo. I ne samo to: sačuvali smo »armiju« revolucionarnih proleterskih snaga, sačuvali smo njenu »manevarsku sposobnost«, sačuvali smo jasnoću glave koja nam dopušta da trezveno procijenimo gdje, kada i koliko treba odstupiti (da bi se jače skočilo); — gdje, kada i kako, upravo, treba poduhvatiti se prerade neurađenog dokraja. Trebalo bi smatrati bezpovratno propalim one komuniste koji bi uobrazili da se može bez grešaka, bez odstupanja, bez mnogokratnih prerađivanja nedorađenog i nepravilno urađenog završiti takav svjetskoistorijski »pothvat« kao što je dovršenje temelja socijalističke ekonomike (naročito u zemlji sitnog seljaštva). Nisu propali (i, najvjerovatnije, neće propasti) oni komunisti koji neće dopustiti da padnu ni u iluzije, ni u melanholiju, održavajući snagu i gipkost organizma za ponovno »počinjanje iz početka« u pristupu veoma teškom zadatku.

Nama je pak to manje dopušteno padati makar i u najmanju melanholiju, to manje ima za tako nešto razloga što smo mi u koječemu, uza svu našu razorenost, bijedu, zaostalost, glad, *počeli kretati se naprijed* u oblasti pripremne ekonomike za socijalizam, dok se kraj nas, na cijelom svijetu, zemlje naprednije, od nas hiljadu puta bogatije i vojnički moćnije *i dalje kreću nazad* u oblasti *»svoje«* kapitalističke ekonomike, koju one slave, koja im je poznata i koja je već stotine godina isprobana.

III

O LOVU NA LISICE; O LEVIJU, O SERATIJU

Kažu da je najsigurniji način lova na lisice slijedeći: istjerane lisice opkoljavaju se na izvjesnoj udaljenosti užetom sa crvenim zastavicama malo poviše od snijega; lisica, očigledno bojeći se vještačke, »ljudske« tvorevine, izlazi samo onda i samo ondje gdje se ta »ograda« od zastavica malo otvara; a ondje je i čeka lovac. Činilo bi se da je opreznost za takvu zvjerku koju svi gone najpozitivnije svojstvo. Ali i tu se »produžetak« odlične osobine pokazao kao nedostatak. Lisicu love upravo na toj njenoj pretjeranoj opreznosti.

Moram da priznam jednu grešku koju sam učinio na III kongresu Kominterne također zbog pretjerane opreznosti. Na tom kongresu stajao sam na krajnjem desnom krilu. Uvjeren sam da je to bila jedino pravilna pozicija, jer je vrlo brojna (i »uticajna«) grupa delegata, sa mnogim njemačkim, mađarskim i italijanskim drugovima na čelu, zauzimala neumjereno »lijevi« i nepravilno lijevu poziciju, odveć često zamjenjujući trezvenu procjenu situacije, ne mnogo povoljne za neodložnu i neposrednu revolucionarnu akciju, pojačanim mahanjem crvenim zastavicama. Iz opreznosti, u brizi da to bez sumnje nepravilno skretanje u ljevičarstvo ne bi dalo pogrešan pravac cijeloj taktici Kominterne, branio sam Levija na sve načine, iznoseći pretpostavku da je on izgubio glavu (nisam poricao da je on izgubio glavu) možda iz pretjeranog straha od grešaka lijevih, i da je bilo slučajeva kad su komunisti koji su bili izgubili glavu opet je potom »nalazili«. Dopuštajući čak — pod pritiskom »lijevih« — da je Levi menjševik, isticao sam da čak i takvo dopuštanje još ne rješava stvar. Na primjer, sva istorija 15-godišnje borbe menjševika s boljševicima u Rusiji (1903—1917) dokazuje, kao što to dokazuju i tri ruske revolucije, da uopće menjševici nisu bili nipošto u pravu, da su u stvari bili agenti buržoazije u rad-

ničkom pokretu. To je neosporna činjenica. Ali ta neosporna činjenica ne uklanja činjenicu da su u *pojedinim* slučajevima menjševici bivali u pravu protiv boljševika, na primjer u pitanju bojkota Stolipinove dume 1907. godine.

Od III kongresa Kominterne prošlo je već 8 mjeseci. Očigledno, naš tadašnji spor s »lijevima«, već je zastario, već ga je riješio život. Pokazalo se da nisam bio u pravu što se tiče Levija, jer je on s uspjehom dokazao da na menjševički put nije dospio slučajno, privremeno, ne samo »kardašeći« protiv vrlo opasne pogreške »lijevih«, nego zadugo, trajno, po cijeloj svojoj prirodi. Umjesto da poslije III kongresa Kominterne pošteno prizna potrebu da ponovo zamoli za vraćanje u partiju, kao što je morao postupiti čovjek koji je privremeno izgubio glavu u razdraženosti zbog nekih pogrešaka lijevih, Levi je počeo sitno pakostiti partiji i mučki joj podmetati nogu, tj. činiti faktične usluge agentima buržoazije iz II i II½ internacionale. Razumije se, bili su potpuno u pravu njemački komunisti koji su na to odgovorili tim što su nedavno isključili iz svoje partije još nekoliko gospode koja su potajno davala podršku Paulu Leviju u tom plemenitom poslu.

Razvoj njemačke i talijanske komunističke partije poslije III kongresa Kominterne dokazuje da su lijevi na tom kongresu shvatili grešku i da je ispravljaju — pomalo, sporo, ali ustrajno; odluke III kongresa Komunističke internacionale provode se lojalno u život. Preobražaj starog tipa evropske parlamentarne, u stvari reformističke i revolucionarnom bojom tek ovlaš obojene, partije u novi tip partije, u stvarno revolucionarnu, stvarno komunističku partiju, to je izvanredno težak posao. Primjer Francuske možda najočiglednije pokazuje tu teškoću. U svakodnevnom životu preinačiti tip partijskog rada, preobraziti svakidašnjicu, postići to da partija postane avangarda revolucionarnog proletarijata ne odvajajući se od masa, nego se sve više i više zbližavajući s njima, dižući ih ka revolucionarnoj svijesti i revolucionarnoj borbi, to je najteži, ali i najvažniji posao. Ako evropski komunisti ne iskoriste ovo za korjenito, unutrašnje, duboko preinačivanje cijele izgradnje i cijelog rada svojih partija, taj (vjerovatno vrlo kratki) interval među razdobljima naročitog zaoštravanja revolucionarnih bitaka, koji su proživljavale mnoge kapitalističke zemlje Evrope i Amerike 1921. i na početku 1922. godine, biće to s njihove strane najveći zločin. Na sreću, nema razloga plašiti se toga. Tihi, bezbučni, neupadljivi, polagani, ali duboki rad stvaranja u Evropi i Americi pravih komunističkih partija, pravih revolucionarnih avangardi proletarijata je počet, i taj rad napreduje.

Političke pouke čak i iz posmatranja takve trivijalne stvari kao što je lov na lisice pokazuju se korisnima: s jedne strane, pretjerana opreznost vodi ka greškama. S druge strane, ne smije se zaboravljati da ukoliko se trezvena procjena situacije zamijeni samo »raspoloženjem« ili mahanjem crvenim zastavicama, već se može učiniti nepopravljiva greška; može se propasti u uslovima kad su teškoće doduše velike, ali propast nije nimalo, nije ni najmanje obavezna.

Paul Levi želi se sada specijalno dodvoriti buržoaziji — i, *prema tome*, II i II½ internacionali, njenim agentima — ponovo izdajući upravo ona djela Roze Luksemburg u kojima ona nije bila u pravu. Mi ćemo na to odgovoriti sa dva retka iz jedne dobre ruske basne: orlovima se dešava da slijeću i niže od kokoši, ali kokošima nikad da uzlijeću visoko kao orlovi. Roza Luksemburg je griješila u pitanju nezavisnosti Poljske; griješila je 1903. godine u ocjeni menjševizma; griješila je u teoriji akumulacije kapitala; griješila je braneći u julu 1914, uz Plehanova, Vanderveldea, Kautskog i dr., ujedinjenje boljševika s menjševicima; griješila je u svojim pismima iz zatvora 1918. godine (pri čemu je sama, poslije izlaska iz zatvora ispravila krajem 1918. godine i početkom 1919. godine veliki dio svojih grešaka). Ali i pored tih svojih grešaka, bila je i ostaće orao; i ne samo da će uspomena na nju uvijek biti draga komunistima cijelog svijeta, nego će njena biografija i njena *cjelokupna* djela (s kojima neoprostivo zakašnjavaju njemački komunisti, koje može tek djelimično ispričati nečuveni broj žrtava u njihovoj teškoj borbi) biti veoma korisna pouka pri odgajanju mnogih pokoljenja komunista cijelog svijeta. »Njemačka socijaldemokratija je poslije 4. avgusta 1914. smrdljivi leš« — eto s kojom izrekom Roze Luksemburg će njeno ime ući u istoriju svjetskog radničkog pokreta. A na stražnjem dvorištu radničkog pokreta, među gomilama đubreta, kokoši poput Paula Levija, Šajdemana, Kautskoga i sve te bratije, dabome, naročito će se ushićivati greškama velike komunistkinje. Svakome svoje.

Što se tiče Seratija, njega valja uporediti s mućkom koji puca zvučno i s naročito... pikantnom aromom. Progurati na »svojem« kongresu rezoluciju o spremnosti potčinjavanja odluci kongresa Kominterne, a onda poslati na taj kongres starca Lacarija i na kraju nasamariti radnike grubo kao kakav džambas, to je biser. Talijanski komunisti, vaspitavajući pravu partiju revolucionarnog proletarijata u Italiji, imaće sad zoran primjer politikantskog lopovluka i menjševizma pred očima radničkih masa. Korisno, *odbojno* djelovanje tog primjera neće se pokazati odmah, neće se pokazati bez mnogih ponovnih zornih pouka, ali će se neizostavno pokazati. Ne

odvajati se od masa, ne gubiti strpljenje u teškom radu praktičnog raskrinkavanja svih Seratijevih prevara; ne dati se navesti na odveć lako i najopasnije rješenje: tamo gdje Serati kaže »a«, govoriti »minus *a*«; nepokolebljivo vaspitavati mase za revolucionarni pogled na svijet i za revolucionarnu akciju; koristiti se praktično i u praksi odličnim (iako skupo plaćenim) zornim poukama fašizma — i pobjeda je talijanskom komunizmu obezbijeđena.

Levi i Serati nisu karakteristični sami po sebi, već kao savremeni primjer krajnje lijevog krila sitnoburžoaske demokratije »njihovog« tabora, tabora međunarodnih kapitalista, protiv našeg tabora. »Njihov« tabor je zlurad, likuje ili lije krokodilske suze sav, kompletan, od Gompersa do Seratija, povodom našeg odstupanja, našeg »silaska«, naše nove ekonomske politike. Neka budu zluradi. Neka izvode svoje klaunske vježbe. Svakome svoje. A mi se nećemo predati u vlast ni iluzijama, ni melanholije. Ne bojmo se priznavati svoje greške, ne bojmo se mnogokratnog, ponavljanog rada na njihovom ispravljanju — i mi ćemo biti na samom vrhuncu. Stvar međunarodnog bloka od Gompersa do Seratija je propala stvar.

Napisano krajem februara 1922.
Prvi put štampano (nepotpuno) 1924,
u časopisu »Komunistička internacionala« br. 2.

I KONGRES KOMUNISTIČKE INTERNACIONALE

(2—6. marta 1919)

PROLETERSKA REVOLUCIJA I
KOMUNISTIČKA INTERNACIONALA

SADRŽAJ

V. I. Lenjin
PROLETERSKA REVOLUCIJA I
KOMUNISTIČKA INTERNACIONALA

Izdavačka, grafička i knjižarska radna organizacija
„SVJETLOST", Sarajevo
OOUR izdavačka djelatnost
Sarajevo

Za izdavača:
Alija Velić

Likovna oprema:
Ivica Čavar

Tehnički urednik:
Hilmo Hadžić

Korektor:
Zineta Pešto

Štampa:
Štamparsko preduzeće
„Budućnost"
Novi Sad, Šumadijska 12

Štampano u 5000 primjeraka
1976.

Knjiga iz ČETVRTE serije IZBORA IZ DJELA KLASIKA MARKSIZMA oslobođene su osnovnog poreza na promet na osnovu mišljenja Republičkog sekretarijata za obrazovanje i kulturu SRBiH br. 02-413/19 od 21. marta 1974. godine.